MATTI ALLONEN & JARI NYKÄNEN

TALVISODAN ASEVELIMERKIT

DOCENDO

Sisältö

Saatteeksi 6

I · ALKUPERÄ JA TUNNISTAMINEN 8

Johdanto 8

Merkit ja niiden tekijät 12
Merkkien valmistajat 15
Merkkien valmistus 18
Merkkien tunnistaminen 21
Hopean leimaus 43
Tuntemattomat valmistajat 47
Jälkilyönnit 50

II · ASEVELIMERKIT 54

Talvisodan muistoristit 54
Suomen Aseveljien Liiton merkit 76
Aseveljeysmerkki ja sen variaatiot 84

III · JOUKKO-OSASTOKOHTAISET ASEVELIMERKIT 86

Jalkaväki 86
Tykistö 127
Ilmavoimat 135
Ilmatorjunta 140
Merivoimat 142

Tukijoukot 150

Autojoukot 150
Viestijoukot 154
Pioneerit 157
Lääkintäjoukot 157
Suojelujoukot 161
Varikot 163
Muut 165
Suojeluskunta 167
Ulkomaalaiset vapaaehtoiset 169

Kuvasto 178
Liitteet 235

Asetus kulta- ja hopeateosten tarkastusleimauksesta ja kaupasta 235
Eräiden merkkien myyntihinnat nykyrahassa 241
Lopetetun asevelijärjestön selvittelytoimiston asiakirjoja 246

Lähteet 246
Viitteet 248
Hakemisto 252

Saatteeksi

Talvisodan päättymisestä on kulunut jo 75 vuotta. Sen aikana sotaa on tukittu monelta kantilta ja suunnalta. Taistelut, joukot, miehet, politiikka, kaikki ovat muuttuneet tukijoiden ja kirjailijoiden käsissä teksteiksi lukuisien julkaisujen lehdille. Eri aikakausien tutkimukset ovat valottaneet Suomen kohtalon hetkiä eri tahoilta ja erilaisilla asenteilla. Pääosin voitaneen kuitenkin sanoa, että talvisota on jo melko lailla kaluttu luu. Vaan ehkä näin ei olekaan.

Olemme kummatkin aina olleet kiinnostuneita Suomen sotahistoriasta. Harrastus oli helppo aloittaa läheltä, omasta suvusta. Sitä tutkimalla jouduimme kumpikin tahollaan kysymymään muun muassa, mitä isoisämme tekivät sotien aikana. Osa heidän merkeistään ei ollut kunniamerkkejä, eivät ansiomerkkejä, tai jäsenmerkkejä. Mitä ne olivat? Vastauksen etsimiseen vei vuosia kestävään tutkimukseen, joka tuntuu vain jatkuvan sekä syvenevän. Talvisodan tiimoilta löytyi vielä tutkimaton alue – asevelimerkit.

Kummankin kirjoittajan lähestyminen tutkittavaan asiakokonaisuuteen on samankaltainen. Kotoa vanhempien ja isovanhempien piironginlaatikoiden kätköistä löytyi merkkejä, jotka olivat sotavuosilta. Niiden taakse kätkeytyi todellisia ja kerrottuja muistoja. Toisaalta kaikkia tapahtumia ei tuotu jälkipolville tiedoksi.

Aihepiiri osoittautui heti alkumetreiltä moniulotteiseksi. Sotahistoriaan oli syvennyttävä aivan uudella tavalla. Kirjallisuus tai Internet eivät tuottaneet riittävästi laadukasta tietoa, oli siirryttävä arkistojen kiehtovaan ja salaperäiseen maailmaan. Niiden kautta pääsimmekin sisään tutkimukseen ja kirjan tekoon aivan uudelta pohjalta. Valitettavasti tieto on sirpaleisena eri arkistoissa, kirjastoissa ja museoissa. Ehkä juuri siksi aiemmin ei ollut julkaistu ensimmäistäkään tutkimusta tai kirjaa, jossa olisi perusteellusti tuotu esiin asevelimerkkien kehittelyyn ja hankkimiseen liittyviä faktoja. Nytkin tietoja jäi varmasti arkistojen satoihin hyllymetreihin, mutta tästä on ehkä helpompi jatkaa, jos asiaa haluaa tutkia eteenpäin.

Tietoa asevelimerkeistä olimme toki hankkineet jo aiemmin. Molemmat kirjoittajat ovat kiertäneet pitkään huutokaupoissa ja tavanneet keräilijöitä eri yhteyksissä. Niissä tapaamisissa saimme joskus hyvää lisätietoa, ja toisinaan huomasimme, että keräilijät vetäytyvät alkuinnostuksen jälkeen tutkimuksesta kuin joitain peläten tai arastellen. Kummallakin on omia merkkejä kokoelmissaan, mutta tietoisina siitä, että kaikkea ei voi itselleen hankkia, olemme onnistuneet kuvaamaan mm. museoiden kokoelmia. Paljon jäi vielä tästä alueesta tekemättäkin. Kirjallisuutta merkkien ja sotahistorian alueelta löytyy kirjahyllyistä kummankin kotoa. Onneksi sitäkin löytyy loputtomasti myös eri kirjastoista.

Heti työmme alussa kävi myös selväksi, että merkkien valmistamiseen, leimaamiseen ja hankkimisen ajoitukseen liittyy paljon tekijöitä, joista keräilijät kiistelevät. Näiden taustatietojen hankkimiseksi jouduimme perehtymään kultaseppien työhön sekä materiaaleihin. Haimme vastauksia aikalaisilta merkkien tekijöiltä haastattelemalla heitä. Kyselimme nykyisiltä ammattilaisilta heidän näkemyksiään tekotavoista ja materiaaleista. Tässä yhteydessä saimme selvitettyä melkoisen määrän vielä olemassa olevia merkkien työkaluja.

Työn ehkä konkreettisin tulos on kuvakokoelma. Sen avulla toivomme lukijan pääsevän merkkimaailmaan helpolla ja ymmärrettävällä tavalla. Kuvaamisella onkin ollut kirjan kannalta oleellisen tärkeä osuus ja siihen on paneuduttu ajan kanssa. Kuperien ja heijastavien metalli- ja emalimerkkien tallentaminen osoittautui vaativaksi työksi. Siihenkin löytyi konstit, minkä seurauksena merkit voidaan esittää poikkeuksellisen laadukkaasti ja tasalaatuisina.

Kaiken edellä kerrotun varsin erilaisen materiaalin koostamiseksi päädyimme tekemään luokituksen, jonka avulla lukija voi hahmottaa merkkien tunnistamiseen liittyviä yksityiskohtia. Jotkin arviot ovat päivänselviä, osan jäädessä vieläkin arvoituksiksi. Joka tapauksessa näin pystyimme ilmaisemaan tekemällemme merkin tunnistukselle eräänlaisen totuusarvon.

Löytyipä arkistosta tietoja merkeistä, joita ei ole vielä toistaiseksi missään julkisuudessa näkynyt. Tiedämme hyvin, että tässä kirjassa ei ole kaikkia otsikon mukaisia merkkejä esitetty ja saattaapa joukossa olla vielä vääriä tulkintoja ja jopa suoranaisia virheitäkin. Toivomuksemme onkin, että julkistamisen jälkeen puuttuvia merkkejä ja tietoa putkahtelee esiin ja tutkijat sekä harrastajat pääsevät täydentämään tietojaan sekä kartuttamaan osaamistaan.

Olemme saanee matkanvarrella runsaasti apua ja kannustusta monelta taholta ja haluamme kiittää heitä kaikkia. Ja aivan erityisen kiitoksen lausumme seuraaville: Airi ja Esko Ekman, Tuomas Hyrsky, Benno Fleicher, Petri Heikkinen, Jussi Kauhanen, Petteri Leino, Jani Tiainen, Lahja Sundqvist, Arvo Sundqvist, Joel Sjögren, Markku Seppä Suomen Sotaveteraaniliitosta, Timo Martelius Sotamuseosta, Tapio Haltia Mannerheim-museosta, Ilmavoimien Esikunta, Rahaliike Holmasto, Toimihenkilöarkisto, Jussi Nuorteva ja Marja Pohjola sekä koko Kansallisarkiston henkilökunta, Kansallismuseo ja Jyrki Tulppala Katajanokan Upseerikerholta.

Ilman kotiväen ja erityisesti vaimojen jatkuvaa kannustusta kirja olisi varmasti jäänyt haaveeksi.

Kirja on omistettu kaikille sotiemme veteraaneille. He ovat tehneet mahdolliseksi sen, että olemme voineet vapaasti tutkia valtiomme menneisyyttä, kulkea vapaasti kaduilla ja nauttia itsenäisen ja suvereenin valtion kaikista osa-alueista ilman pelkoa tutkimuksemme ja harrastuksemme nujertamisesta.

Talvisodan päättymisen 75-vuotispaivänä 13.3.2015 itsenäisessä Suomessa.

Lappeenrannassa — Helsingissä

Jari Nykänen — Matti Allonen

Johdanto

Suomen itsenäisyyden ajan sotahistoriasta löytyy eräs tutkimaton osa-alue, joka on noussut viime aikoina esiin lähinnä keräilijöiden ja harrastelijoiden toimesta. Talvi- ja jatkosodan sekä Lapin sodan aikaiset aseveli-, toveri-, rintama-, joukko-osasto- tai nykyisen harhaanjohtavan nimityksen mukaiset rähinäremmimerkit ovat jääneet yleisen sotahistoriatutkimuksen ulkopuolelle. Asia ei ole tullut tutuksi myöskään suomalaisessa kunniamerkkikirjallisuudessa muuten kuin muutamina esimerkkeinä.[1] Asevelimerkit ovat hyvinkin poikkitieteellinen tutkimusalue, joka sisältää osin sotahistoriaa ja välirauhan ajan historiaa, merkkien valmistukseen liittyviä alueita sekä heraldiikkaa.

Syitä aihepiirin tutkimattomuuteen on lukuisia. Niistä vähäisin ei ole se, että merkkien yleistyessä jatkosodan aikana asevelimerkit olivat ylimmän sodan johdon puolelta ehdottomasti kiellettyjä[2]. Sen seurauksena niiden olemassaolosta, käytöstä tai hankkimistavoista ei ole jäänyt virallisiin tai julkisiin aikakirjoihin juuri mitään. Sotien jälkeen yleinen ilmapiiri ei kannustanut tuomaan esille sodan aikaisia asioita ja muistoja, vaan niistä vaiettiin. Merkkejä piilotettiin piironkeihin eikä niitä pidetty esillä. Merkkien tilaajat ja tekijät unohtivat pienet muistoesineet, ja aika teki sen jälkeen tehtävänsä. Nyt merkkien tekijät ovat jo lähes kokonaan kadonneet, ja vielä elossa olevien veteraanien muistiin perustuvat tiedot ovat hataria tai peräti harhaanjohtavia. Lisäksi merkkien valmistajien arkistot ovat pääosin hävinneet tai hävitetty. Osa tiedoista hävisi sodan jalkoihin tai tuhoutui pommituksissa[3], osa taas on kadonnut konkurssien ja yritysten lopettamisten sekä yrityskauppojen myötä. Yhtenä ongelmana tietojen kartuttamisessa on perimätiedon siirtyminen tai katoaminen vuosien saatossa. Keräilijöiden kautta saatuja tietoja on totuttu pitämään totuutena, vaikka ne eivät välttämättä pitäisikään paikkaansa. Ominaista merkkien keräilijöiden piirissä on ollut perimätiedon tarkka pitäminen itsellä, ei niinkään itselle saadun tiedon tuottaminen tai jakaminen. Perimätiedot ovat jääneet helposti elämään omaa elämäänsä. Julkisuuteen asevelimerkeistä ei ole vielä kertaakaan tuotu tukittua aineistoa asiasta.

Nykyään asevelimerkkejä käsittelevät tiedot ovat sirpaloituneina eri arkistoissa. Pääosin aineistoa löytyy Kansallisarkiston (KA) aseveliarkistoista (SAL), irrallisista arkistomateriaalista (mm. Pienkokoelmat-aineisto), Kansalliskirjaston pienpainatearkistoista ja kirjallisuuslähteistä. Jonkin verran materiaalia on vielä saatavissa haastattelujen kautta aikalaisilta, mutta sen luotettavuus alkaa olla vaatimatonta. Jonkin verran tietoa on saatavissa myös museoista. Erityisesti Sotamuseo on tärkeä lähdepaikka. Sen lisäksi Mannerheim-museo sekä Kansallismuseo ovat tiedon lähteitä, unohtamatta maakuntamuseoita. Tämän teoksen tarkoituksena on esittää talvisodan aikaisten merkkien syntyyn ja niiden tuottamiseen liittyviä tietoja sekä tuoda yleisön tietoon joitain merkkeihin liittyviä perusasioita. Samalla esitetään tekijöiden omia sekä muutamien keräilijöiden sekä instituutioiden merkkejä.[4]

Palkitseminen omin kunniamerkein on eräs suvereenin valtion perusasioista.[5] Tyypillisesti palkitseminen urheudesta sekä rohkeudesta ja inhimillisestä auttamisesta on kuulunut sotiin. Sodissa palkitsijoina ovat olleet esimiehet, valtion ylin johto ja ylipäällikkö sekä puolustusvoimat eri organisaationosineen. Myöntämis- ja palkitsemistavat juontavat juurensa kaukaa keski-ajalta ja noudattavat hyvin samanlaista kaavaa kaikkialla maailmassa. Urheimmat sekä taitavimmat sotilaat, samoin kuin asemansa puolesta korkeimmat upseerit, on yleensä palkittu.

Virallisen palkitsemisjärjestelmän oheen on kuulunut rinnakkainen ja hyvin tunnettu sekä pitkät perinteet omaava merkkikäytäntö. Sotaväen joukko-osastoja sekä niiden perinteitä ja toimintoja kuvaamaan on vuosisatojen ajan tehty omia merkkejä. Ne ovat yleensä kunniamerkkejä pienempiä sekä eri tavalla ja eri tilaisuuksissa kannettavia, yleensä rintaan, hihaan tai epolettiin kiinnitettäviä merkkejä. Nämä merkit ovat saaneet virallisen tunnustuksen ja ovat olleet osa armeijan näkyvää yhteenkuuluvaisuutta sekä ylpeyttä omasta joukko-osastosta. Joukko-osastomerkit ovat kuuluneet nimensä mukaisesti kantahenkilökunnalle, mutta palkitsemismielessä myöhemmin myös varusmiehille.

Erilaiset kurssimerkit voidaan laskea kuuluvan samaan kategoriaan kuin viralliset joukko-osastomerkit. Tässä yhteydessä kurssimerkeillä tarkoitetaan puolustusvoimien virallisia kurssimerkkejä. Aivan oman kategoriansa muodostavat sitten pienemmät ja ajallisesti lyhyet kurssit. Ne ovat yleensä olleet osa käytyä asevelvollisuutta. Näiden kurssien merkkejä on jaettu sekä hankittu niin virallisen tahon kautta kuin epävirallisesti "porukoiden" kesken.

Suomen puolustusvoimat on saanut vaikutteita armeijoiden perinteistä lukuisista lähteistä. Ruotsin vallan aikana Suomessa omaksuttiin emämaan kunniamerkki- ja palkitsemiskulttuuria.[6] Se koski kuitenkin pääasiassa ylimpiä yhteiskuntaluokkia. Ruotsin vallan jälkeen Venäjä toi Suomeen oman laajan sekä vanhan kunniamerkki- ja joukko-osastomerkkikulttuurinsa Suomeen.[7] Kunniamerkkien osalta sekin oli porvariston, papiston ja virkamiesten sekä erityisesti ylhäisön yksinomaisuutta. Venäläinen kunniamerkkiperinne onkin ehkä eniten vaikuttanut suomalaiseen merkkikulttuuriin. Venäläisen joukko-osastomerkkikulttuurin jälkiä on nähtävissä myöskin Suomen itsenäistymisen alkutaipaleella, kun venäläiset sotilaat sotivat yhdessä punaisten puolella kansalaissodan aikana. Tuolloin punakaartilaiset tekivät omien joukko-osastojensa merkkejä mukaillen venäläisten merkkejä. Samanaikaisesti valkoisten joukot, jotka saivat vahvat perinteet Saksasta ja jääkärien maailmasta ja Euroopan ensimmäisestä maailmansodasta, toivat mukanaan joukko-osastomerkkien tavan. Valkoisten puolella syntyi oma merkkikulttuuri, joka perustui pitkälti taistelujen muistamiseen sekä jossain määrin joukko-osastojen yhtenäisyyteen. Voittajaosapuolelle ominaisesti osa näistä merkeistä myöhemmin virallistettiin kunniamerkeiksi ja muistomitaleiksi. Näistä merkeistä onkin tehty jo tutkimuksia sekä varsin seikkaperäisiä teoksia.

Talvisota loi otollisen maaperän uudelle kulttuurille, joka otti esimerkkiä aiemmista merkeistä, mutta joka myös tuotti aivan omanlaisensa ilmiön. Paljon puhuttu ja tutkittu käsite "talvisodan henki" – "kaveria ei jätetä" – ilmenee näissä tutkittavissa merkeissä monilla tavoin.

Maahan luotu alueellisen maapuolustuksen järjestelmä, jossa saman pitäjän miehet olivat jo kertausharjoituksissa tutustuneet toisiinsa, muokattiin sotaa edeltävänä aikana vielä tiiviimmäksi joukoksi. Näin syntyi jo ennen ensimmäistäkään laukausta vahva yhteenkuuluvuuden tunne hyvinkin pienten porukoiden ja osastojen kesken. Ei ole mitenkään poissuljettu, että jo varsinaista sotaa edeltävänä aikana olisi voitu kes-

kustella tai tutkia mahdollisuutta valmistaa joukon omaa merkkiä perustuen esimerkiksi ryhmän aiempiin joukko-osastoihin tai vaikka kotipitäjään. Olihan jo aiemmiltakin sota- ja kertausharjoitusvuosilta teetetty merkkejä. Mitään virallista näyttöä tai dokumenttia tästä ei kuitenkaan ole löytynyt.

Talvisodan taistelujen aikana ainakaan rintamalinjan välittömässä läheisyydessä olleet sekä taistelleet joukot eivät varmaankaan ehtineet miettiä oman merkin teettämistä. Siihen tuskin oli aikaa ja voimia. Sen sijaan aika rauhan teon jälkeen on ollut merkkien tuottamiseen ja hankintaan liittyvää aikaa. Sotapäiväkirjoista ja sotilaiden kertomuksista[8] on selvästi havaittavissa sotilaiden pitkästyminen sekä kotiuttamisen odottaminen, kun rauhantilaan oli ensin totuttu. Tuona aikana on käyty lävitse mennyttä sotaa ja siihen liittyviä muistoja. On mahdollista ja suorastaan todennäköistä, että juuri tuolloin on sotilaiden mielissä alkanut itää ajatus omasta asevelimerkistä.

Aseveliyhdistysten arkiston tietojen perusteella havaitaan, että heti yhdistyksien perustamisen aikoina, usein jo perustamiskokouksessa, on oman porukan tai taistelusuunnan joukkojen tai kotipitäjän sotureiden yhtenä tärkeimmistä asioista ollut oman rintama-, toveri- tai asevelimerkin luominen ja hankkiminen. Selvästi on nähtävissä, että merkillä haluttiin muistaa sitä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja poikkeuksellisen voimakasta tunnesidettä, joka taistelujen keskellä syntyi. Kunniamerkeillä palkittiin urheimmat, mutta oman joukon asevelimerkin saivat kaikki sotilasarvoon tai rintamalla pärjäämiseen katsomatta. Ainoastaan rintamakarkuruus tai epäsotilaallinen käytös yleensä estivät asevelimerkin saamisen. Rintamakarkuruus oli siis tiedostettu asia. Mitä sitten tarkoitettiin epäsotilaallisella käytöksellä, ei ole käynyt ilmi. Lähes aina merkeillä oli myös varainkeruuluonne. Merkkejä myymällä haluttiin auttaa kaatuneitten omaisia tai haavoittuneita sekä kerätä varoja joko oman aseveliyhdistyksen toimintaan tai yleiseen kaatuneiden sekä haavoittuneiden auttamiseen. Sen mukaisesti myös merkkien hankkijat loivat erilaisia merkin käyttöön liittyviä ohjeita ja määräyksiä. Sellaisia olivat esimerkiksi omaisille luovutetut merkit tai erityisesti joukon kunnioittamat esimiehet tai lotat tai muut henkilöt. Joissain tapauksissa merkki luovutettiin tahoille, jotka olivat merkittävästi avustaneet aseveliyhdistystä joko rahallisesti tai aineellisesti.

Osa talvisodan merkeistä luotiin vielä joukkojen ollessa välirauhan aikaisessa alkusijoituspaikassaan ja joukkojen ollessa vielä pääosin koossa. Sotapäiväkirjoista ei kuitenkaan ole saatu merkkien synnylle vahvistusta. Joitakin yksittäisiä tietoja on kertynyt mm. poliisitutkinnoista[9], joista voidaan nähdä, että merkkejä on todella suunniteltu ja tilattu jo ennen varsinaista asevelikerhojen perustamista.

Varsinaisesti talvisodan asevelimerkkien syntyminen voidaan ajoittaa välirauhan alkamiseen ja aseveliyhdistyksien perustamisiin. Välirauhan aikana joukko-osastojen ja paikkakuntien perustamat aseveliyhdistykset sekä -kerhot synnyttivät moninaisten merkkien ja mitalien kirjon, joiden luonne riippui tilaavan joukon koosta ja mielenkiinnosta asiaan. Suuremmat rintamasuuntayhdistykset perustivat nauhassa kannettavat muistoristit omine sääntöineen, kun taas jotkut tyytyivät pieneen Suomen Aseveljien Liiton neulamerkkiin, johon oli mahdollisesti lisätty oma taistelusuunta tai aselaji. Suurin osa hankituista merkeistä oli kuitenkin yksilöllisiä ruuvikiinnitteisiä merkkejä.

Talvisodan aikaiset merkit eroavat jatkosodan aikaisista muun muassa siinä, että ne otettiin käyttöön tiettävästi yhtä poikkeusta lukuun ottamatta vasta sodan jälkeen. Näin ollen ne eivät olleet varsinaisia rintamamerkkejä, joita olisi kannettu rintamalla sodan aikana. Toki jotkut talvisodan veteraanit käyttivät talvisodan aikaisia merkke-

jään jatkosodan aikana yhdessä uuden sodan merkkien kanssa, mutta pääsääntöisesti näin ei liene ollut. Talvisodan asevelimerkit olivat, kuten todettua, enemmänkin eräs ilmenemismuoto monista sodan muistoesineistä. Edellä mainittu poikkeus oli pansaritorjuntakoulun kouluttajien merkki vuodelta 1939, jota kyseiset kouluttajat kantoivat jo sodan aikana takeissaan, ja joka sittemmin vakiintui asevelimerkinomaiseen käyttöön.[10]

Merkeistä käytettävä nimi

Toisin kuin kunniamerkeillä ja muistoristeillä, näillä tutkittavina olevilla merkeillä ei ole virallista asemaa valtion tai puolustusvoimien näkökulmasta. Itse asiassa niillä ei ole edes selkeää yleisnimeä, joka olisi vakiintunut nykykielessä kaikkien käyttöön. Puhekielessä käytetään varsin usein nimitystä "rähinäremmimerkki" tai lyhyemmin "RR-merkki". Tämä on suorastaan harhaanjohtava nimitys, koska rähinäremmi eli komentovyö oli vain upseerien käytössä ja merkkejä hankkivat lukuisat asianosaiset sotilasarvoon katsomatta. Lisäksi talvisodan merkkejä ei ehditty kantaa asepuvussa vaan ennemminkin siviilipuvun kauluskäänteessä, kellonperissä tai vaikka puukon tuppeen kiinnitettynä tai rannekkeessa. Jatkosodan aikana käytäntö muuttui erilaiseksi, mutta se koskikin pääasiassa tuona aikana tehtyjä merkkejä.

Mikä olisi siis parempi nimitys merkeille? Joissain sotien välisissä asiakirjoissa puhutaan toverimerkeistä, mutta samaa nimitystä käytettiin myös siviilioppilaitosten vastaavista muistoesineistä. Dokumenteissa ovat esiintyneet myös nimitykset rintamamerkki ja joukko-osastomerkki. Kaikki edellä mainitut ovat osuvia nimiä ja kertovat merkin syntymisestä sekä kantamiseen liittyvistä tekijöistä.

Tässä teoksessa on päädytty käyttämään *asevelimerkki*-termiä, koska se kuvaa parhaiten asiayhteyden, johon tässä teoksessa on tarkoitus keskittyä. Nimitys kuvaa koko merkkilajin symboliikkaa huomioiden yhteenkuuluvuuden tunteen, rintamatapahtumat ja "veljeä ei jätetä" -ajatuksen. Nimitys kertoo myös tekijöidensä taustan. Kyseessä olivat sodan jo läpikäyneet siviilielämään siirtyvät tai siellä jo elävät aseveljet.

Työn rajaus

Kirjassa läpikäytävien merkkien määrän ja laadun rajaaminen ei ole yksinkertainen tehtävä. Merkkejä on todella paljon, ja niiden laatu on kirjavaa, kuten on myös niitä hankkineiden yhteisöjen taustatkin. Laajasti ottaen talvisodan maanpuolustukselliseen työhön osallistuivat puolustusvoimien lisäksi Suojeluskuntajärjestö ja Lotta Svärd -järjestö, palo-, pelastus- ja muu väestösuojeluväki, sotilaskotijärjestö ja Marttaliitto, virkamiehistö ja teollisuus sekä laajasti myös kotirintaman väki. Monet näistä ryhmistä hankkivat omat merkkinsä, ja he kaikki ansaitsisivat tulla mainituksi, mutta käytännön syistä rajaus on päätetty tehdä nimenomaan armeijan riveissä toimineiden joukkojen kohdalle. Tosin tätäkin aluetta on jouduttu tarkentamaan jäljempänä kerrotulla tavalla, ja suurimpana laajennuksen otettiin lopulta mukaan suojeluskuntamerkit, joilla on selvä yhteys talvisotaan.

Vähintäänkin osa Suomen Aseveljien Liiton merkeistä oli varsinaisten aseveliyhdistysten merkkejä eikä siten suoranaisia rintamatoveruuden merkkejä, joita oli alun perin tarkoitus käsitellä tässä teoksessa. Rajanveto rintamamerkin ja asevelimerkin välillä onkin hankalaa, koska tokihan asevelikerhot ja -yhdistykset olivat sotilaiden perustamia yhteisöjä. Työn edetessä ilmeni varsin selvästi, ettei muidenkaan edellä mainittujen merkkiryhmien välille voida vetää selkeää rajaa mikä olisi "rintamamerkki" ja mikä yhdistysmerkki. Suomen Aseveljien Liiton merkit eivät kaivanne merkki-

kohtaista esittelyä niiden samankaltaisuuden takia, joten ne käsitellään omana kokonaisuutenaan.

Virallisten muistoristien kohdalla käsitellään tiettyjä perustamisvaiheen seikkoja. Samalla tuodaan esille uutta tietoa, jota on löytynyt aseveljien arkistoista.

Tarkoitus ei ole myöskään käsitellä erilaisten upseeri- tai aliupseerikurssien merkkejä. Myös muihin kurssimerkkeihin on tarkoitus suhtautua pääosin torjuvasti. Koska rajanveto merkkien välillä on joskus vaikeaa, asiassa ei kuitenkaan olla turhan tarkkoja. Mukaan on otettu vähintäänkin eteen tulleet tapaukset, joissa on selvä talvisotaviittaus vuosilukujen 1939–40 kautta.

Merkkien ajoitus ja liittäminen johonkin tiettyyn joukko-osastoon on joissain tapauksissa yllättävän hankalaa, koska kirjallista aineistoa ei juurikaan ole käytettävissä. Monet merkit saivat alkunsa hyvinkin spontaanisti, eikä alkuperäisiä puuhamiehiä ole enää keskuudessamme asioista kertomassa. Mukana olevien merkkien joukossa on runsaasti erilaisia tapauksia, joiden ajoituksessa ja tunnistamisessa on jouduttu turvautumaan enemmän tai vähemmän epäsuoriin menetelmiin eikä näin ollen voida olla täysin varmoja onko tunnistus osunut oikeaan. Tästä syystä erilaisiin taustatietoihin ja perusteluihin on käytetty varsin runsaasti tilaa ja näitä perusteluja on myös käytetty kaikkien esitettyjen merkkien kohdalla. Näin lukijalla on mahdollisuus nähdä minkälaisiin spekulaatioihin kunkin merkin nimeäminen perustuu ja esittää tarvittaessa eriävä perusteltu mielipiteensä.

MERKIT JA NIIDEN TEKIJÄT

Aseveliyhdistyksien synty

Aseveliyhdistyksiä alkoi syntyä nopeaan tahtiin keväästä 1940 lähtien sitä mukaa kun joukkoja supistettiin rauhansopimuksen mukaisiksi. Yhdistyksiä perustettiin joko oman paikkakunnan, joukko-osaston tai taistelualueen mukaisesti. On huomioitava, että suuri osa paikkakuntakohtaisesti perustetuista aseveliyhdistyksistä koostui saman pitäjän miehistä. Näissä kokouksissa aloitteen tekijöinä olivat usein paikalliset joukko-osastojen edustajat, ja kokousten alustajina toimi SAL:n henkilökuntaa. Aluksi kokoukset olivat haparoivia ja pöytäkirjojen pito sen mukaista. Toiminnan alkutaipaleella haettiin sodassa saavutettua yhtenäisyyttä järjestämällä aseveli-iltoja, "juhlavia iltamia" ja hartaushetkiä. Virallisuutta saatiin yhdistyksen leimalla, jonka hankkiminen oli yksi yhdistyksien tärkeimpiä asioita ja joka on kirjattu jokaisen yhdistyksen pöytäkirjaan. Varsin nopeasti kuitenkin syntyi selkeä käsitys siitä, että toiminta pitää olla keskitettyä ja että toiminnan pitää olla organisoitua – käsiteltiinhän toiminnassa melko suuriakin rahasummia sekä puututtiin asioihin, joihin valtiovallallakin oli osuutensa. Varojen keruu ja huonompaan asemaan joutuneiden asema alkoi varsin nopeasti saada yhteiskunnallisia piirteitä ja puitteita. Erityisesti valtakunnallisen Suomen Aseveljien Liiton synnyttämisen myötä kokousrutiinit pöytäkirjoineen ja yhdistyksien rekisteröinnit ja yhtenäiset toimintatavat selkeyttivät yhdistyksien toimintaa.

Yhtenä osana asevelikerhojen perustamisessa oli heti alusta asti oman aseveliyhdistyksen tunnuksen kehittäminen. Lähes kaikissa joukko-osastojen nimeä kantavien aseveliyhdistyksien perustamispöytäkirjoissa on jonkinlainen kommentti omasta tai yhteisestä merkistä. Erityisesti joukko-osaston nimellä perustetut aseveliyhdistykset alkoivat heti teettää omia merkkejä. Kuvaavaa oli, että esimiehet olivat vahvasti mukana merkeistä päätettäessä. Asiaan otettiin melko usein vahvastikin kantaa. Selvästi on havaittavissa kahta suuntausta. Joko yhdistys halusi oman merkin, tai sitten haluttiin

helpolla tavalla liittyä perustetun Suomen Aseveljien Liiton merkkiin lisäten vain oma tunnus. Paikkakuntakohtaisesti perustetuissa aseveliyhdistyksissä merkkiasia oli esillä yleensä vasta loppusyksyllä -40 ja keväällä -41. Syynä ajankohtaan oli SAL:n oman merkin synnyttäminen syksyllä 1940. Tuolloin otettiin yleensä vain kantaa Suomen Aseveljien Liiton kiertokirjeeseen, jossa kerrottiin keskusjärjestön omasta merkistä.

Hyvänä esimerkkinä olkoon 2. Asevarikko-osaston Aseveliyhdistys. Yhdistyksen perustamiskokouksessa käsiteltiin merkkiasiaa. Sen seurauksena päätettiin kilpailusta, jonka lopputuloksena saatiin kolme ehdotusta omaksi merkiksi. Yhdistyksen yleiskokous päätti kuitenkin, että yhdistyksen merkiksi valitaan Suomen Aseveljien Liiton yleinen merkki tunnuksella 2. AS.VAR.OS.[11]

Omien pienten jäsenyhdistyksien perustamisen lisäksi tuli melko pian selväksi, että aseveljillä oli tarve yhteisten merkkien suunnittelulle ja tilaamiselle. Perustetuilla rintamasuuntien muistoristeille haettiin heti alusta pitäen kunniamerkkistatusta. Risteillä haluttiin korosta etulinjassa taistelleiden sotilaiden urhoollista toimintaa ja haluttiin tehdä selvä ero rintamien takaosien ja kotirintamien tehtävien kesken. Kunniamerkkistatuksella yritettiin myös tuoda julki rintamasotilaita kalvanut seikka. Läheskään kaikkia miltei mahdottomissa olosuhteissa ja loppuun kuluneina taistelut läpikäyneitä ei palkittu. Erityisesti miehistö suurimman työn tehneenä koki vääryydeksi rintaman takana olleiden palkitsemisen kunniamerkein. Näin syntyi varsin yhteinen toimintaperiaate, jolla eri taistelusuuntien joukko-osastot perustivat oman muistoristinsä tai -mitalinsa. Merkkien suunnittelun ja tilaamisen sekä myynnin vetovastuun ottivat yleensä suurimmat alueelliset aseveliyhdistykset. Tyypillisesti merkin suunnittelusta pidettiin kilpailu. Niin ikään mitalin tai ristin käytöstä luotiin lähes identtiset ohjeet. Samoin alun perin merkeille sovittiin tietyt valmistajat. Merkittävää muistoristien ja -mitalien rahoituksessa on se, että kertyneellä myyntivoitolla tuettiin lähes yksinomaan omien joukko-osastojen haavoittuneiden

Asevarikko-Osaston Aseveliyhdistyksen merkkikilpailun ehdotukset. Yksikään näistä ei toteutunut vaan yhdistys päätyi lopulta SAL:n merkkiin joukko-osastomerkinnällä.

asemaa. Toinen selkeä piirre on se, että kaatuneiden omaisille kyseinen merkki luovutettiin alun perin ilmaiseksi ilman kanto-oikeutta. Tämän lisäksi löytyi pieniä eroavaisuuksia merkkien jakamisen säännöistä. Välirauhan ja jatkosodankin aikana talvisodan muistoristeillä ja -mitaleilla ei ollut valtion myöntämää kunniamerkkiasemaa ja kanto-oikeutta vaikka eräille risteille sellaista pyrittiin varsin voimaperäisesti hakemaankin. Tuo oikeus tuli vasta myöhemmin. Sen sijaan merkkien kannosta niin sotilaspuvussa kuin siviilipuvuissa annettiin ohjeita.[12]

Kansallisarkiston tietojen perusteella näitä välirauhan aikana perustettuja yhdistyksiä oli hieman yli viisisataa. Monessa yhdistyksessä oli lisäksi pienempiä joukko-osastokohtaisia kerhoja, joiden kokonaismäärää on vaikea arvioida. Kerhojen asiakirjoja ei ole arkistoitu itse aseveliyhdistyksen tapaan. Lisäksi joitain aseveliyhdistyksiä on jäänyt rekisteröimättä, joten niistä ei ole jäänyt juuri mitään merkintöjä aikakirjoihin.

Suomen Aseveliliiton arkistossa on lehtileikekokoelma vuosilta 1940–1945. Tästä kokoelmasta löytyi yhteensä 198 eri joukko-osaston aseveliyhdistyksen ja -kerhon perustamisesta kertovaa uutista. Osassa uutisista kerrotaan jo yhdistyksen omasta merkistä tai sen tuottamisesta. Joissakin kerrottiin jopa merkin luoneen taiteilijan nimi. Osa uutisoinnista on vain kertomuksia aseveli-illoista.

Esimerkkeinä näistä erityyppisistä yhdistyksistä voi mainita Kollaan Taistelijoiden Veljesliitto ry:n, Lappeenrannan Seudun Aseveljet ry:n ja Kev.Os.4:n Aseveljet ry:n. Valtakunnallisena liittona toimi elokuussa 1940 perustettu Suomen Aseveljien Liitto, joka toimi kattojärjestönä monille paikallisyhdistyksille. Useat yhdistyksistä jatkoivat toimintaansa aina jatkosodan jälkeiselle ajalle vuoteen 1945, jolloin kaikkien yhdistysten toiminta jouduttiin lopettamaan valvontakomission määräyksestä rauhansopimuksen vastaisina.

Asevelimerkit voidaan jakaa seuraaviin ryhmiin:

Nauhassa kannettavat muistoristit

Nämä 11 ristiä ja yksi mitali virallistettiin myöhemmin ja tunnetaan nyt virallisina talvisodan muistoristeinä. Muolaan risti oli alun perin nauhaton ruuvikiinnitteinen merkki, mutta se muutettiin 1950-luvulla nauhalliseksi versioksi. Varsinaisista kunniamerkeistä poiketen nämä muistoristit eivät olleet valtiovallan vaan aseveljien itsenä myöntämiä.

Joukko-osastokohtainen merkki

Tämä ryhmä on selvästi suurin koostuen muutamaa neulallista poikkeusta lukuun ottamatta ruuvikiinnitteisistä metallimerkeistä, jotka ovat lisäksi varsin usein emaloituja. Merkkien joukossa on myös kellonperiä. Näitä merkkejä teetätettiin laajalla skaalalla divisioonatasosta aina yksittäisen ryhmän tasolle. Yleisin oli kuitenkin rykmentti-, pataljoona- tai komppaniataso.

Merkkien alullepanijoina toimivat niin aseveliyhdistykset kuin yksittäiset porukatkin.

Yleinen aseveljeysmerkki lisäkilvellä
Tapio Wirkkala suunnitteli varainhankintatarkoitukseen yleisen talvisodan aseveljeysmerkin, josta on tehty muutamia aselajikohtaisia versioita lisäämällä merkin alaosaan kilpi, johon kyseisen yksikön nimi on kaiverrettu.

SAL:n rintaneula lisätekstillä
Suomen Aseveljien Liitto ry:llä oli käytössä pieni neulamerkki, johon on kuvattu Aarne Nopsasen suunnistelema, liiton tunnettu symboli, lumipukuinen soturihahmo. Merkki valmistettiin joko uushopeasta tai hopeasta.

Ilman tekstejä olevasta perusmerkistä on useita versioita, joissa merkin yläosaan on lisätty kohokirjaimin aseveliyhdistys, joukko-osaston nimi, taistelualue tai aseveliyhdistyksen nimi.

MERKKIEN VALMISTAJAT

Asevelimerkkien hankinta tehtiin jo rauhanajalta tutulla tavalla joko valtakunnallisten suurten valmistajien kautta tai sitten lähiseudun kultasepänliikkeestä, jolla oli merkkien valmistamiseen tarvittava osaaminen. Suurimpina yksittäisinä valmistajina toimivat helsinkiläiset Veljekset Sundqvist ja A. Tillander sekä turkulaiset Yrjö Salmela ja Auran Kultaseppä Oy. Mutta toki edellisten lisäksi suuren merkkitarpeen tyydyttäjinä toimivat lukuisat eri puolilla maata toimineet kultasepänliikkeet.

Merkkien suunnittelu ja hankinta alkoi vilkkaana pian välirauhan astuttua voimaan. Valmistuksen kannalta hidastavana tekijänä oli kuitenkin se, että monet kultasepänliikkeiden työntekijät olivat sotapalveluksessa ja vapautuivat siviilityönsä ääreen kukin tahollaan vasta kevään ja kesän 1940 kuluessa. Suomen kultaseppien liiton 50-vuotishistoriikin perusteella liiton arviolta 250 jäsenestä noin puolet oli sotapalveluksessa, yhden kohdatessa sankarikuoleman. Kyseisen liiton jäsenet olivat kuitenkin liikkeiden omistajia ja arvonsa tuntevia kultaseppiä. Varsinainen ammattiväki kuului todennäköisesti johonkin metallialan liittoon, jos sellaiseenkaan. Todennäköisesti tästäkin joukosta oli sotapalveluksessa kutakuinkin vastaava osuus.

Merkkien valmistus keskittyi muutamalle suurimmalle valmistajalle ja hyvin moni oheisella valmistajalistalla oleva yritys valmisti vain yhden tai kaksi merkkityyppiä. Alla olevassa listassa on 166 merkin osalta kärkikymmenikkö, jotka edustavat reilun 70 % osuutta koko merkkimäärästä. Veljekset Sundqvist erottuu aivan omassa luokassaan muista valmistajista. Sen osuus näistä merkeistä on yli 26 %.

Valmistaja	kpl
Veljekset Sundqvist	44
A. Tillander	15
Auran Kultaseppä Oy	14
Hopeatakomo Oy	9
J. Ratilainen	8

Valmistaja	kpl
Yrjö Salminen	8
Hj. Sorsa	6
Oy Kultala Ab	5
Hj. Salo	4
Kuopion Kultaseppä Oy	4

Toistaiseksi löydettyjen asevelimerkkien valmistajat on koottu oheiseen taulukkoon.

Nimileima	Yritys	Kunta	Voimassaolo
AAA	A. A. Alm, Ab Oy	Porvoo	1901–1957
AL	A. Linderman Linderman Guld & Silver	Tammisaari Tammisaari	1924–1969 1969–2000
AMK	Koivula Oy	Joensuu	1928–1966
AT	A. Tillander Oy Ab	Helsinki	1921–
	Auran Kultaseppä Oy	Turku	1937–1995
EPA	E. P. Alholinna	Helsinki	1937–1970
FL	Felix Laitinen	Helsinki	1933–1974
GB	Georg Buchert Oy	Helsinki	–1939
HGL	Holger Lindström	Helsinki	1937–1968
HGL	Sorsa, Hj. (vuodesta 1942 Merkkikeskus Hj. Sorsa; Holger Lindström käytti omaa leimaa ollessaan Sorsalla)	Helsinki	1937–1942
	Hopeatakomo Oy	Helsinki	1936–1988
JA	Johan Edvard Appelgren	Vaasa	1918–1980
JAT	J. A. Tarkiainen Oy	Helsinki	1943–2010
JFH	J. F. Henriksson	Lahti	1900–1962
JS (HJS) (HJS)	Hj. Suninen Suninen H J Oy Suninen H J Oy	Lappeenranta Lappeenranta Lappeenranta	1918–1962 1962–1973 1975–
JS	HJ Salo Oy	Hämeenlinna	1926–2000
JR	J. Ratilainen	Helsinki	1937–1978
JT	J. Tepponen Oy	Helsinki	1920–1949
	Kultaseppäkoulu	Helsinki	1938–1971
KAL	Karl A. Lind	Helsinki	1925–1981
KKo/y	Kuopion Kultaseppä O/Y	Kuopio	1925–1989
KL	T:mi Kaarlo Lappalainen	Helsinki	1928–1974
KSK	Keski-Suomen Kello- ja Kultasepät	Jyväskylä	1924–1995
KTK	Turun Kulta- ja Kelloliike	Turku	1933–1947
	Kulta-Kolmio	Helsinki	1940–1971
MS	Matts A. Simons	Marienhamn	1912–1985
NW	N. Westerback	Helsinki	1896–1947
OL	Oskar Lindroos Oy Osk. Lindroos Ab	Helsinki Helsinki	1907–1941 1941–2000
OM	O. Mättö	Viipuri Hämeenlinna Lahti	1934–1939 1940–1941 1945–1952
O/yK	Oy Kultala Ab	Helsinki	1925–1971
PK	Paavo Koski	Helsinki	1937–1951
PP:N	P. Parviainen	Helsinki	1935–1982
RW	R. Wårvik	Turku	1920–1985
TK	T. Kunnas	Kuopio	1930–1951
	Suomen Kultaseppä Oy	Turku Helsinki Tampere	1925–1945
Velj.S	Veljekset Sundqvist	Helsinki	1925–1999
WP	V. Pettersson	Turku	1931–2004
YS	Yrjö Salmela Oy	Turku	1927–1997

Tapaus G. Buchert Oy

G. Buchert Oy ei ole virallisesti yhdenkään merkin valmistaja, mutta yritys liittyy aiheeseen A. Tillanderin alihankkijana. Esimerkiksi G. Buchertista on nähtävissä häivähdys 3. Rajakomppanian merkeissä. Niiden valmistajaleimassa näkee selvästi päällelyönnin, jossa alkuperäinen leima on mitä ilmeisimmin Georg Buchert Oy:n (GB). Tillanderin työkirja 1940 mainitsee sekä A. että W. Buchertin, jotka toimivat Tillanderin alihankkijoina. He ovat tehneet 3.RajaK:n lisäksi mm. Kevytosasto 4:n molemmat versiot sekä KTR 4:n. Buchertien tekemille merkeille on ominaista Tillanderiin verrattuna erilainen kierretappi ja mutteri. Oheinen kuvapari kahdesta eri merkkiyksilöstä näyttää selvästi G-alkuisen leiman käytön vasemmanpuoleisessa tapauksessa ja oikealla tämä päällelyönti näkyy AT-leiman alla kuultavina GB kirjaimina.

Liikkeen omistajan, Pietarissa vuonna 1909 syntyneen Georg Buchertin isä oli Adolf Buchert, joka oli ammattikaivertaja ja teki tarvittavat työmeistit. W. Buchert mainitaan merkkien tekijänä, mutta hänestä ei ole löytynyt tarkempaa tietoa. Adolf työskenteli mitä ilmeisimmin poikansa liikkeessä, vaikka oli jo iäkäs. Kultaseppien lehti julkaisi numerossaan 9–10/1945 Adolf Buchertin syntymäpäivän kunniaksi seuraavan tiedotteen:

Kaivertaja Adolf J. Buchert 70-vuotias

Helsingissä täytti kaivertaja Adolf J. Buchert joulukuun 17 p:nä 70 vuotta. Hän on syntynyt Pietarissa Suomessa syntyneistä vanhemmista ja kävi aluksi Pietarissa saksalaista koulua saaden lisäoppia parooni Stieglitzin piirustuskoulussa, jonka jälkeen hän sai ammattiopin kultaseppä J. Weberin liikkeessä. Työskenneltyään vielä muutamia vuosia kaivertaja Meyerin liikkeessä, perusti hän oman kaivertamon v. 1898. Siirryttyään v. 1921 kotimaahan työskenteli hän aluksi kultaseppä A. Tillanderilla ja nyt viimeiset 10 v. itsenäisenä yrittäjänä.

Merkkien tekijöitä ei ole juurikaan mainittu missään lähteissä saati, että heistä olisi jäänyt tarkempaa tietoa jälkipolville, joten edustakoon Adolf Buchert tämän lyhyen esittelyn kautta koko ammattikuntaa.

MERKKIEN VALMISTUS

Työvaiheet

Miten nämä moninaiset asevelimerkit oikein syntyivät? Kuka ne suunnitteli ja kuka niitä teki ja miten? Mitään yksiselitteistä ja yhteisestä aloitteesta kumpuavaa lähtölaukausta merkkien hankinnalle ei tietenkään ole, vaan useimmiten hankintapäätökset syntyivät toisistaan riippumatta lukuisten porukoiden keskuudessa. Tästä huolimatta, ja ehkä juuri siitä syystä, näistä kysymyksistä voi olla ehkä hieman yllättävästikin hyötyä, kun tarkastellaan epäselvissä tapauksissa merkkien takana olevia joukko-osastoja tai kun yritetään erottaa kopio alkuperäisestä. Kaikki epämääräisyydet eivät todista hämärästä alkuperästä, muttei sitä tee myöskään merkin virheetön ja jopa lyöntikiiltoinen ulkoasu. Eri valmistajilla oli joitain heille ominaisia tapoja materiaalivalinnoissa, työtavoissa tai merkinnöissä, joista voi olla hyötyä merkkejä tunnistettaessa. Ennen kuin menemme syvällisemmin merkkien tunnistamisessa käytettäviin menetelmiin, käydään merkkien valmistusprosessi lyhyesti läpi. Tämä auttaa ymmärtämään työtavoista johtuvia ominaispiirteitä.

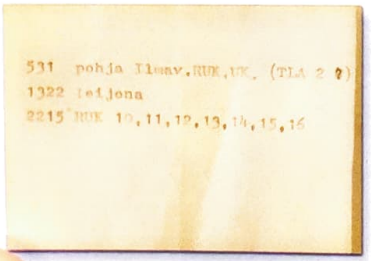

Merkkejä voitiin valmistaa periaatteessa kahdella tavalla: joko valamalla tai prässäämällä kuvioidun meistin avulla levystä. 1940-luvun kultaseppien valumenetelmät soveltuivat lähinnä yksittäiskappaleiden valmistukseen, joten käytännössä merkit tehtiin tiettävästi poikkeuksetta prässäämällä. Talvisodan asevelimerkkien materiaalina oli useimmiten hopea, mutta myös kuparia ja sen seoksia käytettiin jonkin verran.

Olipa merkki hopeaa tai muuta materiaalia, sen valmistus alkoi käytännössä meistin (stanssin) valmistuksesta. Meisti valmistettiin aina teräksestä joko siihen suoraan kaivertamalla tai erillisen ns. positiivikappaleen kautta, jolloin varsinainen työkalu saatiin pusertamalla karkaistu positiivikappale työmeistin pintaan. Tämä tehtiin kylmään teräkseen ja vaati tekijältään hyvää ammattitaitoa. Käytössä oli myös jonkin verran kopiokoneita, joiden avulla voitiin kopioida pehmeämpään alkuperäiskappaleeseen tehty kuvio teräkseen. Pehmeämmän kaiverrusmetallin käyttö helpotti luonnollisesti työtä.[13]

Oheisissa kuvissa on kolme Veljekset Sundqvistin valmistamaa Ilmavoimien Reserviupseerikurssin merkin teossa käytettyä meistiä ja vastaavat prässätyt aihiot. Pohjakappaleen meisti on alkuperäinen hyvin aikaa kestänyt ensimmäisen kurssin merkkiin valmistettu työkalu vuodelta 1932. Toisin on käynyt lisämerkintöjen meistille, joka on käytössä haljennut ja sen ympärille on jouduttu lisäämään jykevä vahvikekehä. Sarjanumeron perusteella kyseinen meisti on tehty vuoden 1940 alkupuolella eli kursseja 10–16 varten. Myös alkuperäinen keskuskuviona käytetty leijona lienee käytetty loppuun, koska käyttöön on otettu uudempi versio vuonna 1937. On myös varsin ilmeistä, että näitä varsinaisen merkin lisukkeita on käytetty monessa

Merkin valmistuksen eteneminen aihiosta valmiiksi merkiksi. Tässä on käytetty malleina muutamien eri merkkien aihioita, koska 1940-luvun aikaisen täydellisen sarjan löytäminen ei liene helppoa. Upseerikoulun kurssin 52 merkin osalta onnistuttiin kuitenkin löytämään valmistuksessa tarvittava meisti, aihiot ja valmis merkki kuvaamaan valmistuksen loput vaiheet. Kaikki nämä aihiot ovat peräisin Veljekset Sundqvistin jäämistöstä ja saatu kuvattavaksi suoraan Arvo Sundqvistiltä.

Ensimmäisessä kuvassa on tyypillinen aihio suoraan prässäyksen jäljiltä. Seuraavassa merkin ulkomitat ovat saaneen karkeat rajansa ja edelleen koko aihio on sahattu mittoihinsa. Tässä tapauksessa on voitu käyttää leikkuria karkeaan muotoiluun, mutta monimutkaisemmissa muodoissa kaikki työ tehtiin sahalla.

Siistitty aihio leimattiin tarvittavilta osin ja se painettiin kuperaksi erityisellä työkalulla. Seuraavaksi merkki emaloitiin ja ruuvitappi juotettiin kiinni. Emalin poltossa syntynyt oksidi poistettiin happokylvyssä, tausta matattiin siistiksi ja merkki hopeoitiin, jonka jälkeen keskuskuvio niitattiin kiinni. Valmiiseen merkkiin kaiverrettiin tarvittaessa halutut merkinnät, jonka jälkeen se oli valmis toimitettavaksi tilaajalleen.

muussakin yhteydessä. Tuskin pelkän RUK:n merkkiin tarvittavien kurssinumeroiden meisti olisi haljennut käytössä.[14]

Prässäyksen jälkeen merkkiaihiot siistittiin ylimääräisestä metallista useimmiten sahan ja viilan avulla. Jos merkki oli valmistettu hopeasta, tässä vaiheessa oli aika lyödä siihen tarvittavat hopealeimat sekä suorituttaa tarkistusleimaus, kuten tuonnempana tarkemmin selvitetään. Leimaus on voinut tapahtua myös prässättyyn, mutta siistimättömään aihioon, mutta todennäköisempää on kuitenkin siistityn merkin leimauttaminen, koska valmistaja joutui maksamaan tarkastusmaksua merkkien painon mukaan.[15] Leimausta ei kannattanut tehdä valmiiseen merkkiin, koska leimausoperaatio saattoi jättää jälkensä viimeisteltyyn pintaan. Tämä koski etenkin emaloituja merkkejä, joissa emalin vaurioitumisriski oli ilmeinen.

Emalointi

Onnistuneen emaloinnin perusedellytys oli puhtaus. Jo tavallinen huonepöly saattoi aiheuttaa emaliin joutuessaan siihen polton aikana hankalasti korjattavia rakkuloita.

Emali on läpinäkyvää tai läpinäkymätöntä lasimassaa, joka on valmistettu helpommin sulavaksi lisäämällä siihen lyijyoksidia. Erilaiset värit saadaan eri metallioksidien lisäämisellä. Kromi- ja kuparioksidi muuttavat lasimassan vihreäksi, rautaoksidi punaiseksi, antimonioksidi keltaiseksi ja kobolttioksiduuli (koboltti[II]oksidi) siniseksi. Emali valmistettiin erikseen hopeaa, kuparia tai tompakkia varten. Tämä sen vuoksi, että metallien lämpölaajenemisominaisuudet ovat erilaisia. Väärä materiaalien yhdistely voi johtaa emaloinnin halkeilemiseen.[16]

Raakaemali toimitettiin karkeina palasina, joiden joukossa saattoi olla tehtaan jäljiltä metallioksideja, joka tuli huolellisesti poistaa ennen emalin käyttöä. Raakaemalin hienonnus saattoi myös jättää emalijauheen joukkoon teräshiukkasia, jotka piti huolellisesti poistaa ennen emalin käyttöä, koska muuten lopputulokseen saattoi tulla värivirheitä ja muita ei toivottuja virheitä. Emalijauhe ei myöskään saanut sisältää liian hienoa pölyä eikä jauhetta saanut säilyttää märkänä liian kauan. Jos huolellisuutta ei noudatettu, oli tuloksena jälleen laatuongelmia.

Emaloitavaan merkkiaihioon ei niin ikään saanut jäädä epäpuhtauksia kuten sormenjälkiä tai juotostöiden jälkeisiä juoksutejäämiä. Epäpuhtauksien poistamiseksi hopeaesineet keitettiin ns. keitinvedessä, joka oli noin 5–10-prosenttista rikkihappoa. Keiton jälkeen merkkiaihiot vielä pestiin harjan kanssa ammoniakkiliuoksessa. Tompakkimerkit puolestaan petsattiin eli syövyttämällä puhdistettiin kastamalla niitä petsiliuokseen, jossa oli puolet rikkihappoa ja puolet typpihappoa sekä hyppysellinen keittosuolaa.

Kun kaikki tarvittavat esivalmistelut oli tehty ja merkki puhdistettu, niin varsinainen emalointityö voitiin aloittaa. Tarvittavat vedessä olevat emalivärit oli järjestetty käden ulottuville, josta niitä taitavasti emalilapiota käyttäen levitettiin tarvittaviin kohtiin merkille. Tämä tapahtui väri kerrallaan, ja aina välillä ylimääräinen vesi poistettiin koskettamalla märkää emalipintaa pellavaisen liinan reunalla. Kun sopiva määrä merkkejä oli näin valmisteltu, oli vuorossa emalin kiinnittäminen kuumentamalla joko kaasupolttimella verkon päällä tai varsinaisessa emalointiuunissa, jossa lämpötilan hallinta oli luonnollisesti helpompaa.

Kertaalleen poltetun merkin emalipinta painuu reunoja matalammalle, joten emalijauheen lisäys ja poltto oli tyypillisesti tehtävä toiseen kertaan. Kun haluttu emalipaksuus oli saavutettu, oli vuorossa pinnan hionta. Hiottaessa saatiin esiin myös mahdollisesti peittyneet yksityiskohdat, kuten tekstit ja reunaviivat. Hionta suoritettiin karborundumkivellä vähän väliä kiveä vedessä kastaen kunnes kaikki tarvittavat metallipinnat saatiin esille. Kun pinta oli aivan sileä ja epätasaisuudet poissa, pestiin merkki huolella kaikesta hiontajätteestä.

Seuraavaksi hiottua merkkiä tarkasteltiin huolellisesti, jotta siinä mahdollisesti olevat rakkulat ja kuopat paljastuisivat. Rakkulat avattiin ja niihin, sekä mahdollisiin jäljelle jääneisiin painumiin, lisättiin vielä uutta emalijauhetta ja kuumennettiin aikaisemmalla tavalla, jolloin emalipinnasta tuli kiiltäväksi ja sileäksi. Tämä työvaihe vaati tarkkuutta, koska eri emalilaadut sietivät eri tavalla kuumuutta.

Lopuksi merkin emalipinnan tasalla olevia metallireunoja voitiin vielä kiillottaa hohkakivijauheella ja huopalaikalla, jotta hiontajäljet saatiin poistettua. On myös varsin selvää, ettei kaikkia edellä kuvattuja työvaiheita välttämättä aina noudatettu pilkulleen vaan sopivaksi katsotuissa kohdissa oiottiin työn nopeuttamiseksi. Silti täytyy todeta, että vanhojen mestareiden työn jälki on useimmiten varsin korkeaa eteenkin, kun lisäksi huomioi merkkien suhteellisen edullisen hinnan.

Viimeistely

Kiinnitysruuvit tai -neulat kiinnitettiin juottamalla joko emaloinnin jälkeen tai aivan valmiiseen ja viimeisteltyyn merkkiin. Kulloinkin käytetyn järjestyksen voi useimmiten havaita juotosjäljestä, jonka pinnassa mattaus helposti näkyy. Joskus merkkien taustoja tarkasteltaessa suurennuslasilla tai eteenkin pienellä suurennoksella varustetulla mikroskoopilla, saattaa huomio kiinnittyä tähän mattauksen jälkeiseen himmeään pintaan; ikään kuin merkki olisikin valettu. Syy tähän valumaiseen ulkonäköön johtuu kuitenkin edellä mainitusta työmenetelmästä, jolla siistittiin merkin tausta aiemmissa työvaiheissa syntyneistä naarmuista ja epäpuhtauksista.

Oheisten merkkien taustoista näkyy selvästi erilaisista työtavoista johtuvat erot. Ylemmän merkin kohdalla valmistaja on käyttänyt mattausharjaa merkin taustan siistimiseksi valmistusaikaisista naarmuista. Alempi merkki on jätetty käsittelemättä ehkä siksi, että se on ollut valmiiksi riittävän siisti. Käsitelty tausta näyttää helposti siltä, kuin se olisi valettu. Koska mattaus on viimeistelyvaiheen työ, niin myös hopealeimat tulevat samalla tavalla käsitellyksi. Näin merkin valumainen ulkonäky vain vahvistuu. Tästä ei siis kuitenkaan ole kyse.

Ylempi kuva on A. Lindermanin valmistaman 1./JR 18 merkin leiman ympäristö, jossa on runsaasti mattauksen aiheuttamia kuoppia mukaan lukien itse hopealeimat. Alempi on puolestaan A. Tillanderin valmistaman III/JR 13 merkin tausta, jossa on tuskin huomattavissa mattauskäsittelyä. Paljain silmin merkki vaikuttaa käsittelemättömälle.

Valumaisia yksityiskohtia JR 15 ja JR 12 merkeissä, jotka kuitenkin johtuvat liian korkeasta emalointilämmöstä.

Toisenlaisia valamiseen viittaavia tunnusmerkkejä esiintyy esim. JR 12- sekä JR 15 -merkeissä, joiden yksityiskohdissa näkyy valamiselle tyypillistä rosoisuutta. Tämä ei kuitenkaan johdu valamisesta vaan emaloinnin yhteydessä käytetystä liian suuresta lämpötilasta, joka on saanut metallin terävät reunat sulamaan.

MERKKIEN TUNNISTAMINEN

Asevelimerkkien laadullinen runsaus ja toisaalta niiden määrällinen harvinaisuus aiheuttaa lukuisia haasteita merkkien tunnistamiselle. Joissain tapauksissa tehtävä on varsin helppoa johtuen merkin tunnetusta historiasta, mutta monien kohdalla edes kohtuullisen varman tiedon saaminen onkin jo vaikeampi tehtävä. Keräilijöiden keskuudessa monien merkkien suhteen vallitsee yhteinen käsitys sen teettäneestä porukasta, mutta kukaan ei välttämättä tiedä mistä tämä käsitys on alkujaan syntynyt eikä selviä kirjallisia lähteitäkään harvaa poikkeusta lukuun ottamatta ole toistaiseksi löydetty tai ne eivät ainakaan ole yleisessä tiedossa.

Merkkien tunnistamisessa voidaan käyttää monenlaisia lähestymistapoja. Tässä yhteydessä tunnistamisella ymmärretään itse merkin hankkineen joukko-osaston tunnistamisen lisäksi myös mahdollisten versioiden ja jälkilyöntien tunnistamista. Nämä eri tunnistamistavat on jaettu luokkiin, jotta jatkossa tähän viittaaminen olisi helpompaa. Tunnistusluokka tai -luokat on kerrottu myös jokaisen merkin yhteydessä varsinaisessa kuvasto-osuudessa.

T0 Tiedossa mutta varmentamaton
T1 Tilaajan oma dokumentaatio
T2 Valmistajan arkistot
T3 Kirjallisuus tai muu vastaava lähde
T4 Veteraanitieto
T4.1 Suora tieto veteraaneilta
T4.2 Epäsuora tieto merkin omistaneen veteraanin sodan aikaisesta palvelusta
- Sotilaspassi
- Sota-arkisto/Kansallisarkisto
- Matrikkelit
- Veteraanin sukulaiset

T5 Itse asevelimerkki
T5.1 Merkissä olevat merkinnät
- Etupuolella
- Taustan leimat ja kaiverrukset

T5.2 Mutteri
- Muoto ja mitat
- Materiaali ja pinnoitus
- Kaiverrukset mutterissa

T5.3 Ruuvitappi
- Mitat
- Kierteen laatu
- Ruuvitapin pään muoto

T5.4 Merkin mitat ja paino
T5.5 Materiaalit
- Metalli
- Pinnoitus
- Emalointi

T6 Perimätieto
T7 Hypoteesi

Tämän luokituksen totuusarvo on löyhästi sidottu luokan järjestysnumeroon siten, että T1 edustaa "parasta" tietoa ja T7 epävarminta. Toki näin ei ole kaikissa tapauksissa, joten luokitukseen on suhtauduttava suuntaa-antavana. Monessa tapauksessa elossa olevan veteraanin oma kertomus merkistään on varmasti aivan yhtä luotettava tieto kuin T1-luokiteltu tieto. T0 on erikoistapaus, joka jouduttiin ottamaan käyttöön tutkimustyön edetessä, mistä enemmän tuonnempana. Luonnollisesti parhaaseen lopputulokseen päästään, jos tieto voidaan koostaa useammasta eri luokasta. Mutta yhtäkaikki: tässä esitetyn luokituksen tarkoituksena on selventää toisaalla esitettyjen merkkien kohdalla kunkin tunnistamisen taustalla olevat tekijät. Seuraavissa luvuissa käydään nämä luokat läpi ja kuvataan niihin liittyvät asiat ja ongelmat.

T0 Tiedossa mutta varmentamaton
Tämä luokka jouduttiin lisäämään kesken tutkimustyön, koska kävi ilmi, että aseveliyhdistysten tai valmistajien dokumentaatioissa oli tapauksia, joissa kerrotaan merkin olemassaolo varsin selkeästi, mutta itse merkkiä ei ole kuvattu mitenkään eikä sitä ole voitu yhdistää mihinkään tiedossa olevaan tapaukseen. Joissain tapauksissa merkki ei ole välttämättä edes toteutunut uuden sodan vietyä asialta ajankohtaisuuden tai merkki

on voitu lopulta toteuttaa jatkosodan aikana.

T1 Tilaajan oma dokumentaatio

Asevelimerkin tilannut porukka on saattanut käsitellä asiaa kirjallisessa muodossa esim. aseveliyhdistyksen kokouspöytäkirjoissa, kirjeenvaihdossa merkin suunnittelijan ja/tai valmistajan kanssa. Jos tämän materiaalin mukana on selvä kuvaus merkistä tai jopa havainnekuva siitä, merkin alkuperästä jää tuskin epäselvyyttä. Tällaista kirjallista materiaalia on säilynyt ainakin Kansallisarkistossa, ja se on myös tutkimuksellisesti parasta materiaalia. Valitettavasti kattavaa arkiston läpikäyntiä ei tiettävästi ole ennen tätä yritystä tehty. Paras paikka aloittaa oli luonnollisesti lopetettujen aseveliyhdistysten ja -kerhojen arkisto, jossa on yli 118 hyllymetriä kyseisten organisaatioiden tietoa. Pelkän arkistoluettelon perusteella voitiin epäillä, että asevelimerkkejä koskevaa tietoa on ainakin jonkin verran olemassa.

Aseveliyhdistyksien arkistoista tutkittiin kaikki vuonna 1940 perustetut yhdistykset sekä kaikki sellaiset yhdistykset, joiden arkistosta löytyi jonkinlaista aineistoa vuodelta 1940 (kuten tilikirjat, maksutositteet ja kirjeet). Tutkittuja yhdistyksiä oli 512. Niistä 91 oli sellaisia, joiden nimessä esiintyi joukko-osaston tai taistelupaikan tai -suunnan nimi. Lisäksi tutkittiin Suomen Aseveljien Liiton Arkisto II sekä erityisesti materiaali, joka ajoittui yhdistyksen syntyyn. Myös yksityishenkilöiden arkistoista (PK, pienkokoelma) tutkittiin sellaisten henkilöiden arkistot, jotka olivat vahvasti mukana Suomen Aseveljien Liiton perustamisessa tai jotka kuvailivat talvisodan ja välirauhan aikaa. Lopuksi tutkittiin vielä välirauhan sopimuksen mukaisesti lakkautetun Suomen Aseveljien Liiton lakkauttamisasiamiesten arkistot. Yhden eduskunnan ja 11 valtioneuvoston tekemän päätöksen perusteella lakkautettiin kaikki aseveliyhdistykset. Asiamiehinä toimivat 25.1.1945 valtioneuvoston päätöksellä Aimo Eränen, Aarne Kesänen sekä Tenho Autere. Kaikki aseveliyhdistyksien materiaali kulki heidän kauttaan. Lakkautustoimistoon kulkeutui paljon myös merkkejä. Niiden kohtaloita on jäljitetty ja ainakin osa on kulkeutunut Kansallismuseoon ja sitä kautta maakuntamuseoihin. Osa on Sotamuseossa, ja osa todennäköisesti huutokaupattu eri nimismiesten toimesta lakkauttamistoimistosta annettujen ohjeiden mukaisesti.

Normaalia lähdekritiikkiä on luonnollisesti noudatettava ja hyväksyttävä tunnistamistiedoksi vain yksiselitteinen asevelimerkkiä koskeva tieto.

T2 Valmistajan arkistot

Joissain tapauksissa merkkejä koskevaa tietoa voidaan löytää myös merkkien valmistuksesta vastanneiden kultasepänliikkeiden arkistoista. Parhaimmillaan tämä tieto on yhtä kiistatonta lähdeaineistoa kuin luokan T1 tieto. Valitettavasti kultasepänliikkeiden vanhat arkistot ovat pääosin joko hävinneet tai muista syistä tutkijoiden ulottumattomissa. Poikkeuksena tästä on A. Tillanderin luettelot[17], jotka sisältävät paljon asevelimerkkeihin liittyvää arvokasta tietoa. Näistä luetteloista on säilynyt ainakin osittaisia kopioita ja muistiinpanoja keräilijöiden ja alan asiantuntijoiden[18] keskuudessa. Merkittäväksi asian tekee myös se, että Tillander oli yksi suurimmista merkkien valmistajista.

Erittäin suuri onnenkantamoinen olisi se, että veljekset Sundqvistin vanhat arkistot löytyisivät vielä jostakin ja tulisivat tutkijoiden käytettäviksi, mutta nämä vanhat talvisodan ja osittain jatkosodan arkistot ilmeisesti tuhoutuivat jatkosodan pommituksissa[19]. Sundqvist valmisti niin monta erilaista merkkiä, että Tillanderin listojen kaltaiset "aarteet" avaisivat monta mysteeriä ja helpottaisivat osaltaan Sundqvistin merkeistä tehtyjen runsaiden jälkilyöntien selvittämistä.

Tässä yhteydessä on vielä syytä mainita eräs hieman yllättävä, joskin harvinainen, keino ajoittaa ja jopa tunnistaa merkki. Tutkimuksen edetessä kävi ilmi, että Ilmavoimien esikunnalla on hallussaan Lahja ja Matti Sundqvistin vuonna 1997 heille lahjoittamat merkkiaihiot ja joukko niiden tekemiseen tarvittavia teräsmeistejä. Materiaali koostuu upseeri- ja aliupseerilentäjien, mekaanikkojen, sähköttäjien ja erilaisten lentotoimintaan liittyvien koulujen ja kurssien merkeistä. Merkkiaihiot on pakattu muovipusseihin, joita on kaikkiaan 53 kappaletta ja meistejä 75 kappaletta. Jokainen pussi sisältää tietolappusen sekä useampia näytteitä ja joissain tapauksissa myös varsinaiseen meistiin liittymättömiä lyöntinäytteitä. Pusseissa olevassa lappusessa on lueteltu käytetyn meistin numero, mikä merkki on kyseessä (jos on ollut tiedossa), merkin koko, päiväys (ilmeisesti merkin tilauspäivä tai meistin valmistuspäivä) ja lisätietoja näytteissä käytetyistä metalleista. Joissain tapauksissa näissä tiedoissa oli ilmeisiä virheitä, mutta ne olivat oikaistavissa varsin luotettavasti.

Tällä kokonaisuudelle on merkitystä myös Ilmavoimien ulkopuolella etenkin merkkien keräilijöiden ja tutkijoiden piirissä, koska tämä otos tarjoaa apua merkkien ajoitukseen ja osin myös tunnistukseen mukana olleen tietolapun ansiosta. Veljekset Sundqvist numeroi valmistamansa meistit aikajärjestyksessä, joten päivämäärätiedoista voidaan koota varsin käyttökelpoinen aikajana muiden meistien ajoitukseen.

Näytelyöntien valmistusajankohdasta ei ole tarkkaa tietoa. Ne on voitu lyödä aikoinaan merkkien valmistuksen yhteydessä, mutta on myös mahdollista, että ne on tehty paljon myöhemmin jopa tätä tarkoitusta varten. Todennäköisesti totuus on jossain edellisten välillä, koska joukossa on jo irtisahattuja aihioita, jota vaivaa tuskin olisi nähty pelkästään tätä lahjoitusta varten. Näin ollen materiaalien ajoituksen suhteen ei voida vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

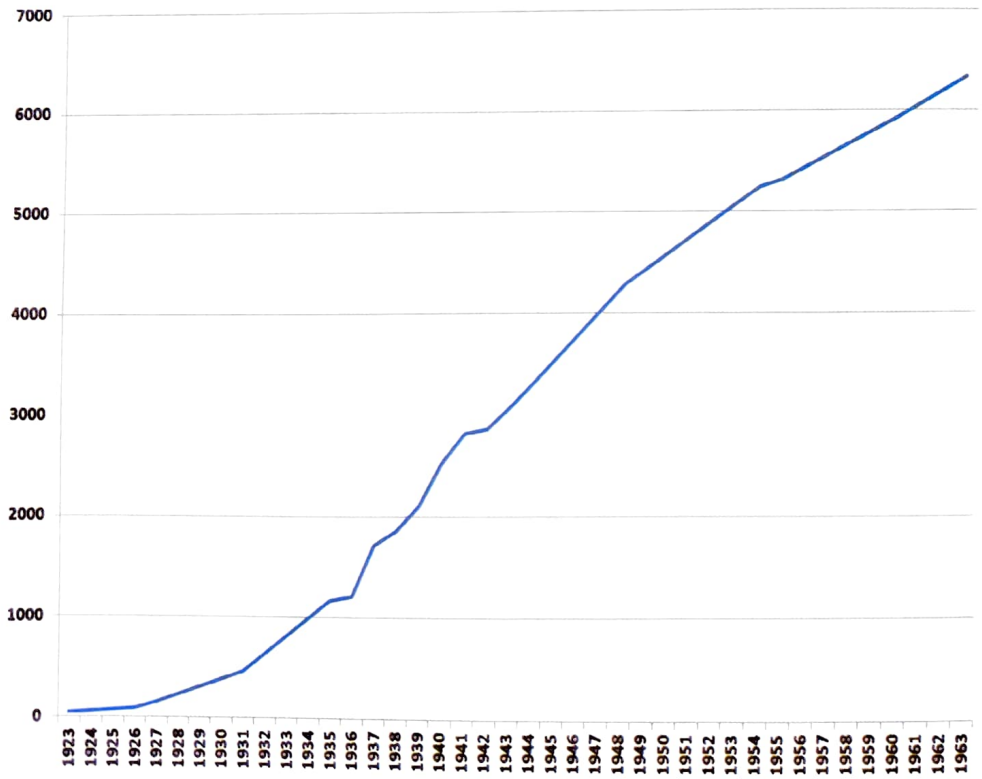

Veljekset Sundqvistin meistien sarjanumeroiden ja valmistuspäivämäärien vastaavuudet.

Tämä merkkierä ei sisällä varsinaisia asevelimerkkejä, mutta ajoitustiedosta on ollut apua muutamien muiden Veljekset Sundqvistin meistien ajoitukseen. Oheisessa taulukossa on kuvattuna meistien numerot ja niitä vastaavat päivämäärät. Tätä voi hyödyntää karkeaan ajoitukseen, jos käytettävissä on muita Veljekset Sundqvistin meistejä.

Edellä kuvatun meistierän lisäksi löytyi toinenkin erä Sundqvistin meistejä, jotka eräs kultaseppä oli aikoinaan hankkinut Sundqvistin liikkeen lopettamisen yhteydessä. Kultasepän mukaan meistit olivat pahvilaatikoissa ja laatikoiden pohjalla oli pieniä tietolappusia, mutta ne olivat valitettavasti kadonneet vuosien varrella. Näin ollen voi olettaa, että Veljekset Sundqvist on systemaattisesti dokumentoinut meistinsä näihin pieniin lappusiin ja säilyttänyt niitä työkalujensa yhteydessä.

Sundqvistin meistejä on luonnollisesti hajallaan maailmalla ja olisi erittäin toivottavaa, että niiden haltijat säilyttäisivät mahdolliset tietolappuset ja jopa toisivat nämä tiedot julkisuuteen hyödyttämään kaikkia asiasta kiinnostuneita.

Tässä erässä oli mukana muutamien jatkosodan aikaisten merkkien meistien lisäksi myös tanskalaisten vapaaehtoisten ristin työkalu ja kahden talvisodan muistoristin meistit. Esimerkkinä ajoituksesta voi mainita tanskalaisten vapaehtoisten ristin, jonka numero on 2294. Taulukon perusteella voi päätellä ristin valmistumisajankohdan osuvan vuoden 1940 puolivälin tienoille, mikä on aivan järkeenkäyvä ajankohta. Valmistusnumeroiden ja -päiväysten perusteella Veljekset Sundqvist valmisti välirauhan aikana noin 300 erilaista merkkiä (tai tarkemmin meistiä). Valitettavasti tämän tiedon perusteella ei voi päätellä asevelimerkkien osuutta merkkien kokonaismäärästä.

T3 Kirjallisuus tai muu vastaava lähde

Asevelimerkeistä on jonkin verran tietoa myös kirjallisuudessa. Tässä ei varsinaisesti tarkoiteta nykyisiä asevelimerkkejä kuvaavia luetteloita, joissa ei mitenkään paneuduta esitetyn merkin nimeämisen perusteluihin. Näillä on toki paikkansa antamassa edes jotain viitteitä merkkien mahdollisesta alkuperästä. Tunnettuetu luettelo on Juha E. Tetrin omakustanteena ilmestynyt vihko, jonka painos on loppunut aikoja sitten. Kattavampi ja paremmin saatavilla oleva luettelo on Reijo Soinisen Internetissä oleva sivusto "Sotilasmerkkejä Suomen sodista 1939–1945"[20], jossa Soininen luettelee erittäin suuren määrän sotien aikaisia aseveli- ja kurssimerkkejä. Merkkien numerointi tekee niihin viittaamisen helpoksi ja tässäkin teoksessa hyödynnetään viittauksissa tähän lähteeseen yksinkertaisesti muotoa "RS 123" (merkki numero 123). Valitettavasti Soinisen merkkien mukana ei ollut mitään tietoa niiden nimeämisen perusteista.

Tunnistamisen kannalta parhaita lähteitä ovat erilaiset joukko-osastohistoriikit tai vastaavat painotuotteet, joissa on kuvattu myös heidän merkkinsä. Tunnetuin on varmaan Jarl Gallénin[21] kirjoittama JR 10:n historiikki *Tionde regementet*, jonka kannessa kyseisen joukko-osaston merkki on kuvattuna ja sisäsivuilla lisätietoa merkkihankkeen etenemisestä.

Toisena esimerkkinä voi mainita Eino Pohjamon kirjan *Er.P 7 talvisodassa*[22], jonka kannessa on kyseisen joukkoyksikön asevelimerkki. Varsin usein kuulee tätä merkkiä sanottavan JR 7:n merkiksi, joka väite on hyvä esimerkki luokan T6 (perimätieto) epäluotettavuudesta.

Joissain tapauksissa varsin varma tunnistamistieto voidaan löytää myös muista kuin varsinaisista kirjallisuuslähteistä. Hyvä esimerkki tällaisesta tapauksesta on Vaasassa sijaitsevan 3. Erillisen Raskaan Patteriston eli "Moukarin" muistolaatta, jossa joukko-osastotietojen lisäksi on kuvattuna myös patteriston asevelimerkki. Tämä muistolaatta on löydettävissä joukko-osastojen perinnemuurista, joka sijaitsee Vaa-

JR4 n muistomerkki Lappeenrannassa. Asevelimerkkien tietoja löytyy muistomerkeistäkin.

sassa Kasarmintorilla Korsholmanpuistikon varrella kasarmialuetta vastapäätä (ortodoksisen kirkon puolella muuria). Muita esimerkkejä ovat Lappeenrannassa sijaitseva JR 4:n muistomerkki ja Savonlinnassa oleva Kollaan muistomerkki, jossa viimemainitussa muistolaatta on kiinnitetty monumenttiin Kollaan ristin muotoisilla kiinnikkeillä. Nämä kaksi tapausta eivät tosin tuo varsinaista lisäarvoa jo muutenkin tunnetuille merkeille.

Lähdekriittisenä asiana kannattaa kuitenkin huomata, ettei näiden lähteiden avulla aina voida luotettavasti tunnistaa joukko-osaston perusyksikköä, kuten komppaniaa tai joukkuetta, josta mahdollinen lähdeteos varsinaisesti kertoo. Teoksessa kuvattu merkki voi hyvinkin olla suuremman yksikön yhteinen merkki, johon lähteessä kerrottu yksikkö on kuulunut. Näin on asian laita vaikkapa Åke Souranderin I/JR 9:stä kertovassa kirjassa, jonka kannessa on koko rykmentin yhteinen asevelimerkki.

Talvisodan asevelimerkkien taustojen selvittämiseksi käytiin läpi myös Kansalliskirjaston Fennica-kokoelman[23] rintamalehti-nimikkeen alla (haku: sotilaslehdet) löytynyttä materiaalia. Kokoelmissa olevista rintamalehdistä on luettelo ja kaikki lehdet on nidottu samoihin kansiin. Yhteensä kokoelmasta löytyy 58 lehteä.

Maanpuolustuskorkeakoulun kirjaston joukko-osasto- ja rintamalehtikokoelma käsittää 108 eri lehtisarjaa. Niistä käytiin läpi kaikki vuosien 1939–1941 vuosikerrat sikäli kun niitä oli saatavilla.

Tähän tunnistuskategoriaan voi lisätä myös Katajanokan Upseerikerho ry:n[24] arkiston , jota säilytetään Toimihenkilöarkistossa. Tästä arkistosta löytyi yllättäen kaksi mapillista 1950-luvulla käsin maalattuja joukko-osastomerkkien kuvia, yhteensä 102 kappaletta. Näistä suurin osa esittää jatkosodan aikaisia merkkejä, mutta mukana oli myös muutamia talvisodan aikainenkin: Er.P 22, Ilmatorjuntajoukot, Ranskalaisen ambulanssin hoitohenkilöstö ja miehistö, JR 39 ja Viipurin vartiopataljoona.

Kuvatauluihin on merkitty joukko-osaston tiedot sekä kääntöpuolelle joitain osaston lisätietoja ja havaintoja merkin materiaalista ja kantotavasta. Näissä tiedoissa on joitain epätäsmällisyyksiä, mutta pääosin ne täsmäävät muualta saatuihin tietoihin. Epäilemättä taulujen tekijällä on ollut ensikäden tietoja merkkien omistajista ja heidän kertomuksensa käytettävissään. Eikä sotien päättymisestä ollut kulunut tuolloin vielä vuosikymmentäkään, joten asia on ollut vielä veteraanien tuoreessa muistissa. On sinänsä harmillista ettei tätä hanketta jatkettu eteenpäin, sillä olisihan merkkejä ollut vielä runsaasti lisääkin. Ehkä vaaran vuodet pitivät tämän kaltaisen toiminnan vielä suhteellisen pienen piirin harrasteena.

Katajanokan Upseerikerhon johtokunnan 15.1.1954 päivätyn pöytäkirjan 7§ mukaan kuvataulut ovat peräisin kapteeni V. Salokankaalta. Valitettavasti kuvataulujen tekijästä ei ole merkintöjä pöytäkirjoissa eikä itse tauluissakaan. Onko taitelijana ollut kapteeni Salokangas itse vai joku toinen, jää myöhempien selvitysten huoleksi. Myöskään ei ole selvinnyt, ovatko nyt löydetyt kuvataulut olleet kokonaisuus vai puuttuuko siitä osia. Asiaan liittyy muitakin mielenkiintoisia sivujuonteita. Upseeriliiton johtokunnan pöytäkirjoissa kerrotaan Katajanokan Upseerikerhon vakavista kirjanpitovirheistä, jopa rikoksista vuonna 1954. Upseeriliitto sai tuolloin valtion avustuksia, mutta virheet eivät

koskeneet niitä, vaan asia liittyi niin sanottuun oluttiliin ja jäsenien maksuihin. Niinpä asia jätettiin upseerien keskeiseksi, varsinkin kun asianomainen henkilö maksoi kerholle takaisin kaikki väärinkäytetyt varat. Toinen huomio on se, että kapteeni Salokangas kuului toimikuntaan, joka tuotti kirjan *Puolustusvoimat ennen ja nyt*[25]. Teoksen sivuilla on kuvattu pieninä mustavalkokuvina sotien aikaisia joukko-osasto- ja asevelimerkkejä.

Toimihenkilöarkiston henkilökunnan ystävällisellä avustuksella kirjoittajat saivat digitoida nämä kuvataulut vastaiseen käyttöön. Kuvat ovat myös Toimihenkilöarkiston Internet-sivuilla kaikkien kiinnostuneiden nähtävillä.

T4 Veteraanitieto

Asevelimerkit ovat talvisodan veteraanien itselleen hankkimia muistoesineitä, joten luonnollisesti veteraanit itse ovat merkkien suhteen alkuperäisintä "lähdemateriaalia". Merkkien tunnistuksen osalta ongelmana on kuitenkin veteraanien lausuntojen todentaminen jälkeenpäin. Vaikka jonkun merkin osalta olisikin aikoinaan saatu aivan oikea tieto, niin paljon riippuu siitä miten tiedon saanut henkilö on asian tallettanut myöhempää käyttöä ajatellen. Usein suullisen keskustelun tulos jää vain kuulijan muistiin, ja näin ollen sitä on mahdoton tarkistaa luotettavasti vuosien kuluttua, kun veteraanikin on jo siirtynyt ajasta iäisyyteen. Jos tunnistus perustuu dokumentoituun veteraanin haastatteluun, jossa yhteydessä myös veteraanin henkilö- ja joukko-osastotiedot on tullut talletetuksi, ollaan jo paljon paremmassa tilanteessa. Silloin voidaan asia tarkistaa vaikka Kansallisarkiston kantakorttirekisteristä, josta selviää veteraanin sodan aikaiset palvelutiedot.

Talvisodasta on kulunut jo niin pitkä aika, ettei monikaan veteraani ole kertomassa merkkeihin liittyviä tietojaan. Joissain tapauksissa veteraanin sotilaspassi voi olla käytettävissä, jolloin siitä selviää hänen sodan aikainen palvelupaikkansa. Jos esimerkiksi kuolinpesästä löytynyt asevelimerkki ei sisällä selkeitä viitteitä joukko-osastoon, on vaarana että tehdään väärä tunnistus. Joissain tapauksissa veteraanien jäämistöistä on löytynyt merkkejä, jotka eivät syystä tai toisesta ole alun perin edes kuuluneet heille. Näin ollen tunnistuksen suhteen kannattaa aina olla kriittinen ja käyttää useampia lähteitä, jos vain mahdollista.

Toinen mahdollisuus tunnistaa kuolinpesästä löytynyt asevelimerkki luotettavasti on tunnistuksen tekeminen edellä mainitun Kansallisarkiston kantakorttirekisterin avulla. Jos veteraanin sukulaiset suostuvat antamaan veteraanin nimi- ja syntymä- tai kuolinaikatiedot, voidaan tutkimustarkoituksissa tilata kopio hänen kantakortistaan. Tässäkin pätee aiemmin mainittu kriittisyys.

Seuraavan esimerkin tapauksessa tehtiin edellä kuvatulla tavalla, jolloin veteraanin merkin muutoin vaikeasti tulkittavien merkintöjen salaisuus selveni. Lähtökohtana oli kuolleen veteraanin sukulaiselta hankittu asevelimerkki. Sukulaista haastateltaessa selvisi, että merkin omistanut veteraani ei koskaan puhunut sotakokemuksistaan mitään. Näin ollen hänen palvelutaustansa ei ollut enää selvitettävissä muiden sukulaisten taholta. Haastateltu sukulainen ymmärsi kuitenkin tutkimukselliset lähtökohdat ja suostui antamaan veteraanin henkilötiedot, joiden avulla saatiin hankittua veteraanin kantakortti silloisesta Sota-arkistosta.

Vaikeasti pääteltävissä oleva tarkka joukko-osasto.

Ennen kantakorttikopion saapumista saattoi tyypillisen aselajitunnuksen perusteella helposti todeta merkin kuuluneen raskaalle tykistölle. Merkki oli myös epäilyksittä talvisotaan liit-

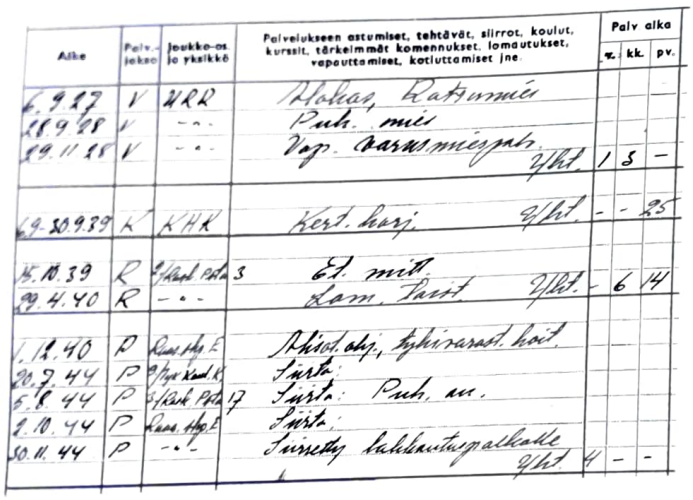

Aike	Palv.-jakso	Joukko-os. jo yksikkö	Palvelukseen astumiset, tehtävät, siirrot, koulut, kurssit, tärkeimmät komennukset, lomautukset, vapauttamiset, kotiuttamiset jne.	Palv. aika		
				v.	kk.	pv.
6.9.27	V	HRR	Alokas, Ratsumies			
28.9.28	V	-"-	Puh. mies			
29.11.28	V	-"-	Vap. varusmiespalv. Yht.	1	3	–
6.9-30.9.39	K	KHK	Kert. harj. Yht.	–	–	25
15.10.39	R	2/Rask.Psto 3	Et. mitt.			
29.4.40	R	-"-	Lom. Taist. Yht.	–	6	14
1.12.40	P	Raas.Hyp.E	Ahiot. ohj., tyhivarast. hoit.			
20.7.44	P	2/Syk.Kom.K	Siirta:			
5.8.44	P	3/Rask.Psto 17	Siirta: Puh. au.			
2.10.44	P	Raas.Hyp.E	Siirta:			
30.11.44	P	-"-	Siirretty lakkautuspalkalle Yht.	4	–	–

Ote veteraanin kantakortista kertoo hänen sodanaikaisen joukko-osastonsa.

tyvä siinä olevien vuosilukujen johdosta. Mutta mitä olivat roomalaiset luvut "II" ja "III"? Ehkä patteri/patteristo tai sitten jaos/patteri? Virallisen käytännön mukaan peräkkäiset järjestysnumerot eivät voisi olla merkitty samalla tavalla, siis pelkästään roomalaisilla tai arabialaisilla numeroilla. Näiden tulisi vaihdella vuorotellen. Entä kummin päin numeroita pitäisi tulkita; osoittaako "II" varsinaista yksikköä ja "III" sen osaa, vai toisin päin? Tätä ei voi luotettavasti päätellä pelkästään merkin ulkoasun perusteella.

Veteraanin kantakortti paljastaa lopulta, että hän palveli koko talvisodan ajan 2./Rask.Psto 3:ssä. Asia sai siis onnellisen lopun ja merkin arvoitus selvisi varsin luotettavasti.

Vai selvisikö sittenkään? Mitä tarkoittaa itse asiassa 2./Rask.Psto 3? Loppuosa on tietysti Raskas patteristo 3, mutta eikö "2." aiemmin mainituista syistä johtuen pitäisi olla merkitty roomalaisittain "II"? Näin ollen merkintä II/Rask.Psto3 olisi siten Raskaspatteristo 3:n toinen patteri. Vai viittaako "2." ko. patteriston 2. jaokseen, siis ensimmäisen patterin osaan? Jälkimmäinen vaihtoehto ei tunnu todennäköiseltä, koska tuskin koskaan on merkitty joukkuetta suoraan komppaniaa suuremman yksikön osaksi. Joukkueillahan ei ollut pataljoonissa tai patteristoissakaan yksilöllistä numerointia (kuten komppanioilla) vaan ne olivat aina komppanian/patterin alla numeroituna yhdestä eteenpäin. Eikä kantakortteihinkaan kirjoitettu henkilön yksikköä komppaniatasoa tarkemmalla tasolla kuin poikkeustapauksissa. Kyse on siten varsin todennäköisesti juuri em. II/Rask.Psto 3:sta. Tämä on hyvin tyypillinen esimerkki epäselvistä merkinnöistä niin merkeissä kuin sinänsä virallisissa asiakirjoissakin.

T5 Itse asevelimerkki

Tällä tunnistustasolla ollaan tilanteessa, jossa varsinaista kirjallista tai vastaavaa lähdemateriaalia ei ole käytettävissä. Tunnistuksen tulee näin ollen perustua merkin itsensä paljastamaan tietoon. Merkin ulkoisten ja sisäisten ominaisuuksien tarkastelu on hyödyllistä myös eri valmistussarjojen, versioiden ja erityisesti jälkilyöntien selvittämisessä. Jälkilyönneillä tarkoitetaan tässä laajasti ottaen merkistä tehtyjä selvästi sota-ajan jälkeisiä versioita, olivatpa ne virallisia veteraanien toimeksiannoista tehtyjä tai muissa tarkoituksissa valmistettuja.

Tämä tunnistusluokka on myös ylivoimaisesti monipuolisin, hankalin ja ennen kaikkea vähiten tunnettu keräilijöiden keskuudessa. Kaikki tähän asti julkaistut muutamat asevelimerkkejä kuvaavat teokset ovat lähinnä monistemuotoisia luetteloja merkkien julkisivuista yhdistettynä sen kummemmin perustelemattomaan tunnistamistietoon. Merkkien muiden ominaisuuksien, kuten taustan, leimojen, kaiverrusten, valmistajan yms. tietojen julkinen saatavuus on puuttunut täysin. Tämä on osaltaan luonut ei-toivotun tilanteen, jossa mitä erilaisin motiivein varustetut kauppiaat kaupittelevat epämääräisiä merkkejä aitoina. Innokkaat, mutta asioista tietämättömät keräilijät maksavat näistä tekeleistä kohtuuttomia summia. Yleensä myyntikohteet esitetään pienien

ja epäterävien valokuvien muodossa ja muutenkin epäselvin kuvauksin. Nykyajan tekniologia niin kameroiden kuin skannereiden avulla mahdollistaisi markkinoille myytiin tuotavien merkkien luotettavan kuvauksen ja esittämisen. Näin vältyttäisiin epämääräisyyksiltä sekä pettymyksiltä hankintoja tehtäessä.

Kuten aiemmin todettiin, merkkejä voidaan tarkastella hyvin monella tasolla merkin julkisivusta aina sen ainekoostumukseen asti. Seuraavana käydään läpi nämä kaikki osa-alueet.

T5.1 Merkissä olevat merkinnät

• Etupuoli

Merkin joukko-osaston tunnistamisen kannalta tärkein kohde on luonnollisesti sen etupuoli, jossa on kuvattuna enemmän tai vähemmän symbolinen näkemys kyseisestä joukosta. Etupuoli on tietenkin se osa merkkiä, joka on tarkoitettu kaikkien nähtäväksi, mutta ei välttämättä tulkittavaksi. Useimmissa merkeissä on myös merkintöjä, joiden perusteella se voidaan helposti ajoittaa talvisotaan ja tiettyyn joukko-osastoon. Toisinaan nämä merkinnät ovat vähemmän selkeitä ja joskus tunnistamisen kannalta jopa suorastaan riittämättömiä. On myös syytä huomata, että merkin etupuolen merkinnät ovat lähes aina syntyneet merkin stanssauksen yhteydessä. Toistaiseksi missään merkissä ei ole havaittu olevan varsinaisia muotoilullisia eroja merkin etupuolen metalliosissa yhtä poikkeusta lukuun ottamatta (Kevyt osasto 21). Toki merkkiin on joskus voitu lisätä irto-osana joko komppanian numero tai aselajin tunnus. Joissain harvoissa tapauksissa merkistä on erilaisia joukko-osastomerkinnöiltään eroavia versioita (Sissipataljoonat). Myös emaloinnissa on joissain tapauksissa eroja, mutta tähän palataan tuonnempana.

Talvisodan aikaisissa merkeissä yleisin linja oli merkitä varsin selvästi joukko-osasto käyttäen yleisesti hyväksyttyjä ja useimmiten virallisia lyhenteitä; JR eli jalkaväkirykmentti, KTR eli kenttätykistörykmentti, Er.P eli erillinen pataljoona, ja niin edelleen. Rykmenttien pataljoona- tai komppaniatasolla merkkeihin lisättiin asianmukaisesti vastaava merkintä, kuten II/JR 13, 1./Er.P 18 tai 1.KKK/JR 61. Tämä helpottaa luonnollisesti merkkien tunnistamista suuresti ja onkin yleisin peruste tunnistaa merkki.

Ajoituksen kannalta oleellisia merkintöjä olivat vuosiluvut tai kokonaiset päivämäärät, kuten ”39–40”, ”1939–1940” ja ”30.11.1939–13.3.1940”. Joissain merkeissä on vain vuosiluku 1940, jolloin ei voida enää varmuudella sanoa, että kyse olisi juuri talvisodan aikaisesta kokoonpanosta, sillä joissain tapauksissa kyse voi olla myös välirauhan aikaisen joukon merkistä (kuten 11/4/3.Pr) tai jopa kurssimerkistä, jolla ei ole välttämättä enää mitään tekemistä talvisodan kanssa. Tässä on hyvä muistaa, että erilaisia joukkojen väliaikaisia kokoonpanoja muodostettiin sodan kestäessä koko ajan,

Esimerkkejä joukko-osastomerkinnöistä.

osan ollessa vain muutamia viikkoja koossa. Tästä huolimatta tällaisetkin kokoonpanot saattoivat hankkia oman merkkinsä, olihan kyse kuitenkin yhdessä koettujen ja kestettyjen tapahtumien muistosta. Esimerkkinä viimemainitusta voi mainita Pataljoona Aaltosen, joka toimi Virolahden rannikolla ajalla 22.2.–18.3.1940.

Toisinaan merkeissä on sinänsä selvä joukko-osastomerkintä, mutta päivämäärä- tai vuosilukutieto puuttuu. Tällöin apuna voi olla merkkiin painetusta toiminta-aluetiedosta, joka on usein käytetty lisäinformaatio. Joissain tapauksissa tässä mentiin suorastaan liiallisuuksiin. Tunnetuin esimerkki lienee sittemmin talvisodan muistoristiksi virallistettu Muolaan risti, jonka jokaisessa neljässä sakarassa on kahden taistelupaikan nimet ja keskiympyrään vielä mahdutettu rykmentin molemmat numeroversiot. Paikkatietojen ohella toinen suosittu tapa välittää tieto taistelu- tai toiminta-alueesta oli kuvata merkissä kyseisen alueen kartta. Esimerkkejä näistä ovat JR 5, JR 12, JR 26, II/JR 61, KTR 4 ja aiemmin mainittu Pataljoona Aaltonen.

Joissain merkeissä on kuvattuna osaston toiminta-alueen kartta.

Aselajitunnusten sekä värien käyttö oli myös erittäin yleistä ja tunnistamisen kannalta tervetullutta. Joskus varsinaiset viralliset aselajitunnukset on korvattu vastaavalla symbolilla, kuten kranaatinheittimellä, it-tykin putkella tai pst-tykillä.

• Taustan leimat ja kaiverrukset

Varsin monessa tapauksessa merkin etupuolen merkintöjen ei ole katsottu riittävän, joten haluttuja tietoja on lisätty myös merkin taustapuolelle. Tämä on tietysti tunnistamisen kannalta jälleen erinomainen asia. Taustan merkinnät koostuvat seuraavan tyyppisistä lisätiedoista:

- valmistaja- ja hopealeimat
- mahdollinen sarjanumerointi
- nimi- tai nimikirjainkaiverrukset
- vuosiluku- tai päiväysleima tai -kaiverrus
- joukko-osastoleima tai -kaiverrus.

Valmistaja- ja hopealeimaus käydään tarkemmin läpi toisaalla. Tässä yhteydessä on kuitenkin todettava, että joissain tapauksissa valmistajatietoa voidaan hyödyntää merkin alkuperän selvittämisessä. Käytetyn lähdemateriaalin perusteella näyttää siltä, että jos asevelimerkkiä ei ole tilattu joltakin suurelta valtakunnalliselta kultasepänliikkeeltä, niin se on usein hankittu lähiseudun pieneltä toimittajalta, jolla on ollut riittävä osaaminen merkkien tekemiseksi. Tällainen toimittaja on voinut sijaita joukko-osaston välirauhan aikaisen sijaintipaikan lähellä tai alueelta, josta kyseisen osaston miehistö oli perustettaessa koottu. Esimerkkinä voi mainita lappeenrantalaisen Hj. Sunisen, joka valmisti merkkejä Lappeenrannassa tai sen läheisyydessä sodan jälkeen majailleille joukko-osastoille. Tällaisia osastoja olivat muun muassa JP 2, Esik.K/2.D ja II/1.Pr.

Erilaisia taustaleimoja ja -kaiverruksia

Sarjanumeroinnin osalta on ollut käytössä kahta menettelytapaa, joko kaiverrus tai leimaus. Ensin mainittu tuli kyseeseen lähinnä pienissä sarjoissa ja on käytössä vain muutamissa merkeissä (esimerkiksi JR 9, JR 35, KrhK/JR 38, II/JR 61 ja Er.P 20). Muissa käytettiin numeropunsselilla lyötyjä leimoja. Tosin tässäkin on poikkeuksena ainakin JR 4 eli Muolaan risti. Siinä sarjanumerointi oli aluksi kaiverrettu, mutta myöhemmin se vaihtui numeropunsselilla lyödyksi ja lopulta koko numerointi jäi pois. Kaiken kaikkiaan numerointi ei ole ollut kovin yleistä, ja joissain tapauksissa merkistä esiintyy sekä numeroituja että numeroimattomia versioita (esim. JR 9 ja JR 35). Er.P 19:n tapauksessa numeroinnissa on päädytty omintakeiseen ratkaisuun, jossa numero on merkin omistajan tuntolevyn numero[26].

Er.P 19:n merkki, jossa on sarjanumerona omistajan tuntolevyn numero.

Nimi- tai nimikirjainkaiverruksia esiintyy merkeissä jonkin verran ja niitä voidaan tarpeen tullen käyttää apuna merkin tunnistamisessa aivan kuten aiemmin on kerrottu. Joissain merkeissä näyttää nimen kaiverrus olleen järjestelmällistä (esim. JR 15), kun taas jossain toisessa se on ilmeisesti ollut vapaaehtoista (esim. Pataljoona Aaltonen). Ehkä merkki on ollut hieman halvempi ilman kaiverruksia. Kaiverrus on myös voinut olla osoitus merkin luovuttamisen erityisluonteesta. Arkistolähteiden mukaan numerointi on joskus ollut aseveliyhdistyksen jäsennumeron mukaan. Ensimmäiset numerot on yleensä varattu joukon esimiehille tai muille erityismainituille henkilöille.

Vuosiluku tai päiväys voi esiintyä merkkien taustassa joko leimana tai kaiverruksena. Nämäkin merkinnät ovat enemmän poikkeuksia kuin sääntönä asevelimerkkien keskuudessa. Vuosiluvut ovat joko muotoa "1939–40" tai pelkkä "1940". Päiväysmerkinnät puolestaan viittaavat johonkin selvästi talvisodan jälkeiseen ajankohtaan, esim. 2.D:n esikuntakomppanian merkissä on kaiverrus "1. H:tai 1945, Kouvola". Merkintä tarkoittaa mitä ilmeisimmin ensimmäistä helluntaipäivää vuonna 1945, jolloin varmaankin olisi ollut tarkoitus kokoontua Kouvolaan.

Toinen vastaava päiväyskaiverrus löytyy Panssarijoukkojen merkistä, jossa on merkintä "4.8.45 Aulanko".

Joukko-osasto on voitu leimata tai kaivertaa merkin taustaan. Useimmiten kyseessä on merkin haltijan yksikön tarkennuksesta. Esimerkkinä tästä on edellä kuvattu Er.P 19:n merkki, jonka taustalla on aina komppaniakaiverrus. Tarkempi joukko-osasto on voitu merkitä myös yleisempään aselajimerkkiin korostamaan merkin haltijan omaa yksikköä. Tällainen kaiverrus löytyy lisäksi ainakin 1./JR 13:lta. Vastaava tapaus on myös autokomppanioiden kohdalla, joissa 3. ja 36.AutoK käytävät samaa perusmerkkiä ja tarkenne on kaiverrettu taustalle. Itse asiassa tässä esitettyjen viesti- ja autojoukkojen esimerkeissä molemmilla tahoilla on perusmerkkinä samanlainen siniemaloitu risti. Ainoastaan keskustan kiinniniitattu aselajitunnus on erilainen.

Sama merkki – tarkempi joukko-osastokaiverrus taustalla. Vasemmalla Kannaksen viestijoukkojen yhteinen merkki, oikealla 2./ViestiP 19:n kaiverrukset.

T5.2 Mutteri

- Muoto ja mitat
- Materiaali ja pinnoitus
- Merkinnät mutterissa

Merkkien muttereita voidaan pitää tietyin edellytyksin valmistajan tunnistamiskeinona. Tämä on tietenkin melko epävarma tunnistustapa, koska alkuperäinen mutteri on voinut vaihtua vuosien saatossa toiseen joko vahingossa tai jopa tahallisesti merkin epämääräisen alkuperän häivyttämiseksi. Näin ollen mutteriin perustuva tunnistus vaatii joko merkin luotettavan alkuperän selvittämisen tai vähintään useita havaintoja samasta merkistä vastaavalla mutterilla. Jos mutterin ja merkin luotettava yhteenliittäminen onnistuu ja samalla selviää merkin valmistaja, valmistajatietoa voidaan käyttää samalla tavalla itse merkin tunnistamisessa kuin aiemmin on selitetty valmistajaleiman yhteydessä.

Merkkejä tutkimalla voi helposti havaita, että mutterit olivat varsin valmistajakohtaisia. Vain harvoissa tapauksissa mutterit ovat samankaltaisia useamman valmistajan kesken. Tiettävästi kultasepänliikkeet valmistivatkin pääsääntöisesti itse omat mutterinsa. Esimerkkinä samankaltaisista muttereista voi mainita Felix Laitisen ja A. Tillanderin alihankkijana toimineen G. Buchertin. Voi olettaa jommankumman olleen varsinainen muttereiden valmistaja.

Kuvassa kaksi vasemmanpuoleista mutteria ovat Felix Laitisen merkeistä ja loput ovat Buchertin tekemiä. Oikeanpuoleisin on hieman muista eroava, mutta tyyliltään yhtenevä. Viimemainitun kaltainen mutteri on myös Buchertin Tillanderille tekemässä 3. Rajakomppanian merkissä. Kooltaan kaikki mutterit ovat lähellä toisiaan (14,6–14,9 mm).

Seuraavana esitetään muutamia mutterityyppejä, jotka ovat todettu valmistajakohtaisiksi ja jotka ovat tyypillisiä juuri talvisodan aikaisille asevelimerkeille. Veljekset Sundqvistin mutterityypit on käyty hieman perusteellisemmin läpi johtuen Sundqvistin merkeistä tehtyjen runsaiden jälkilyöntien määrästä.

Muttereiden mitoista on ilmoitettu ainoastaan mitattujen yksilöiden halkaisijoiden vaihteluväli. Tutkimuksen aikana mitattiin myös muttereiden painot, mutta pienten otosten ja varsin suurten vaihteluiden johdosta tuloksia ei ole tässä esitetty. Suuri painovaihtelu johtuu pääosin mutterien paksuuksien vaihteluista.

1./ErPPK *23.AutoK* *KevOs4-iso* *KevOs4-mini*

Auran Kultaseppä Oy, Turku

Tyyppi 1:

Ø 13,2–13,6 mm

Tämä mutteri esiintyy useissa Auran Kultaseppä Oy:n hopealeimatuissa merkeissä. Siitä ei ole toistaiseksi havaintoja toisen valmistajan merkeissä, joissa olisi selkeä valmistajan leima. Näin voisi olettaa, että valmistajaleimattomat merkit, joissa ko. mutteri esiintyy, voisivat olla myös samaisen yrityksen tekemiä.

Mutteri esiintyy sekä "UH" leimalla että ilman ja on voimakkaasti kovera taustapuolelta.

Tyyppi 2:

Ø 13,7 mm

Auran Kultasepän myöhempi versio, joita alkoi esiintyä vuoden 1941 aikana. Näitä versioita näkyy joissain talvisodan merkeissä, mikä viittaa jatkosodan aikaiseen valmistusajankohtaan. Monia merkkejä käytettiin aseveliyhdistyksen merkkeinä ja toiminnan jatkuessa uuden sodan aikana, jatkettiin myös merkkien valmistusta uusille jäsenille.

Kuopion Kultaseppä Oy, Kuopio

Ø 12,7–12,9 mm

Mutteri on valmistettu prässäämällä ohut metallilevy muotoonsa. Mallia ei näyttäisi esiintyvän muilla kuin Kuopion Kultaseppä Oy:llä.

Hj. Salo, Hämeenlinna

Ø 15,8–16,2 mm

Hj. Salo teki merkkejä sekä kolmella leimalla (valmistaja, tarkastusleima, pitoisuus) leimattuna että pelkällä 813H-pitoisuusleimalla varustettuna. Mutterista on jälkimmäisessä tapauksessa hyötyä tunnistamisessa.

Mutterit näyttävät olevan hyvin ohuesti hopeoituja, jolloin pinnoite on usein kulunut läikikkääksi tai jopa kokonaan pois. On myös mahdollista, että joskus muttereita on käytetty jo alkujaan ilman pinnoitetta.

Veljekset Sundqvist, Helsinki

Tyyppi 1:

Ø 13,0–13,3 mm

Veljekset Sundqvistin merkkien kohdalla ei ole vaikeuksia tunnistaa valmistajaa vaan perusongelmana on runsas ns. jälkilyöntien määrä. Näiden tunnistamisessa voi olla apua myös mutterien tuntemuksesta.

Näyttäisi siltä, että ainakin välirauhan aikana valmistetuissa merkeissä on alkujaan ollut tyypin 1 mutteri. Mutterin rypytetty kehä on hieman leveämpi ja se pyöristyy ulkoreunasta enemmän kuin myöhempien mallien, samoin tausta on myöhemmistä poiketen 0,6 mm verran kovera. Mutteri on myös aavistuksen verran paksumpi kuin myöhemmissä malleissa.

Mutterissa on havaittava meistivirhe sanan "Sundqvist" kirjaimen V alla (tämä näkyy selvimmin V ja I välissä).

Tyyppi 2:

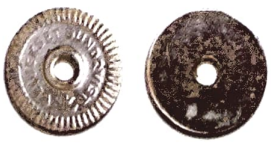

Ø 13,7 mm

Tämä tyyppi on ollut Helsingin IS Aseveljien "lyöntikiiltoisessa" merkissä. Kyseessä voi olla jatkosodan ajan tuote, joka on jäänyt valmistajan varastoon Aseveliyhdistysten lopettamisen (1945) jälkeen, koska kysyntä luonnollisesti loppui.

Tyyppi 3:

Ø 13,8 mm

Tyyppi 3 on ollut ilmeisesti 70-80-luvulla valmistetussa Er.P 41:n merkissä. Mutterin taustassa on selvät hiontajäljet, jollaisia ei esiinny välirauhan aikaisissa merkeissä. Mutterin viimeistely on huonompi, kuin sodan aikaisissa vastineissa. Vastaavia muttereita esiintyy myös jatkosodan aikaisten merkkien jälkilyönneissä.

Tyyppi 4: Ø 11,8–12,2 mm	*Tämä tyyppi on käytössä Sundqvistin merkkien ilmeisesti myöhäisissä jälkilyönneissä ajalta, jolloin varhaisemmat mutterit olivat jo loppuneet. Todennäköinen ajanjakso ajoittuu 1980-90 luvuille. Veljekset Sundqvist lopetti toimintansa asteittain 90-luvun lopulla.* *On myös syytä huomata, että muunkinlaisia Sundqvistin muttereita on olemassa ja osa niistä esiintyy näissä asevelimerkeissä. On kuitenkin vaikea arvioida, että ovatko ne alkuperäisiä vai vuosien varrella vaihtuneita. Jälkimmäinen vaihtoehto näyttää olevan todennäköisempi.*
Tyyppi 5: Ø 15,2–15,8 mm	*Sundqvistin isommissa merkeissä oli usein myös hieman suurempi mutteri. Näitäkin malleja on muutamia erilaisia, joista tämä tyyppi on ollut muutamissa L6-hopealeimatussa merkissä.*
Tyyppi 6: Ø 16,8 mm	*Tämä malli on ollut M6-leimatussa merkissä.*
Tyyppi 7: Ø 15,2–16,3 mm	*Tämä malli on ollut muutamissa L6-leimatussa merkissä. Mutterissa ei ole muille malleille tyypillistä Helsingin vaakunan venettä.*
A. Tillander, Helsinki	
Tyyppi 1: Ø 12,6 mm	*Tämä tyyppi oli koko välirauhan ajan käytössä.*
Tyyppi 2: Ø 13,8 mm	*Tämä tyyppi ilmaantui käyttöön jossain vuoden 1941 aikana ja korvasi edeltäneen tyypin ilmeisen nopeasti.*
Tyyppi 3: D: Ø 13,1 mm	*Tämä tyyppi on ollut joissain satunnaisissa talvisodan merkeissä, joita on tavattu myös tyypin 2 mutterilla. Ei ole varmuutta onko mutteri tullut käyttöön jo sotien aikana vai vasta jälkeenpäin, jolloin kyse voisi olla vaihtuneesta mutterista. Joka tapauksessa tätä mutterityyppiä on tavattu sotien jälkeisissä Tillanderin merkeissä.*
Turun Kulta- ja Kelloliike, Turku	
Ø 14,4–14,6 mm 	*Turun Kulta ja Kelloliikkeen hopealeima on "KTK". Tämä omanlaisensa mutterityyppi on helposti tunnistettavissa.*

T5.3 Ruuvitappi
- Mitat
- Kierteen laatu
- Ruuvitapin pään muoto

Ruuvitappi lienee vähiten tunnettu ja tarkasteltu merkin osa. Silti se on varsin käyttökelpoinen väline eteenkin merkkien jälkilyöntien tarkastelussa, sillä vanhan käsin tehdyn ruuvitapin erottaa varsin helposti uudemmista tehdastekoisista vastineistaan. Ennen vanhaan kultasepät valmistivat kierretankonsa itse. Lähtömateriaalina käytetty sopivan paksuinen tanko kierteitettiin kierrepakalla ja syntyneestä kierretangosta sitten katkottiin sopivaksi katsotun pituisia pätkiä kierretapeiksi. Tuohon aikaan oli käytössä lukuisia erilaisia kierrelaatuja, joihin valmistavat kultasepänliikkeet olivat syystä tai toisesta päätyneet. Liikkeet näyttävät pysytelleet ainakin välirauhan aikana kukin valitsemassaan kierreformaatissa, joten yksittäisessä merkissä esiintyvä poikkeava kierteistys voi ansaitusti herättää epäilyjä merkin alkuperää kohtaan. Toki uusi tappi on voitu vaihtaa vioittuneen tai katkenneen tilalle, mutta tästä huolimatta näissä tapauksissa kokonaisuus kannattaa tarkastaa tavanomaista huolellisemmin.

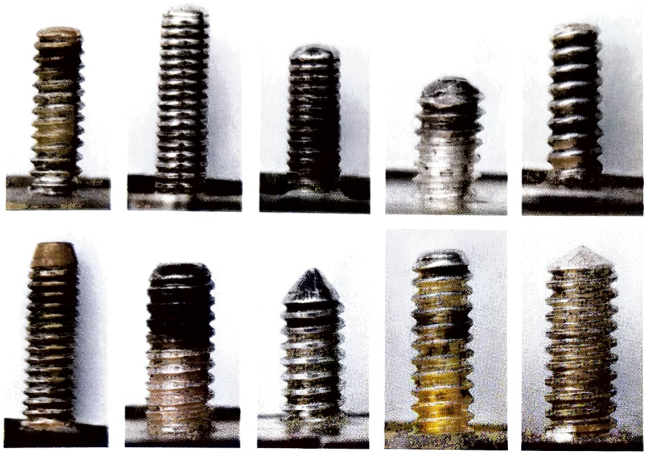

Näytteitä eri valmistajien ruuvitapeista. Ylhäältä vasemmalta lähtien; Auran Kultaseppä Oy:n Tolvajärvi-Aittojoen lääkintäjoukot, Hj. Sunisen 2K/RB ja JP 2, J. Salon 10.PionK ja F. Laitisen 1.Er.PPK. Alarivissä; Keski-Suomen Kello- ja Kultaseppien 14.Pion.P, Koivulan Er.Psto 4, Y. Salmisen PPP 5, T. Kunnaksen I/KTR 13 ja Hopeajaloste Oy:n JR 39.

Kierrejärjestelmät

1900-luvun alkupuoliskolle oli ominaista mitä moninaisimpien kierrejärjestelmien käyttö. Eri valtiot ja eri teollisuudenalat käyttivät parhaaksi katsomiaan kierteitä tarkoitusperiensä saavuttamiseksi. Kunkin kierrejärjestelmän päätunnuksia ovat kierteen profiili, halkaisija sekä kierteen nousu. Suomessa sotia edeltävällä ajalla oli käytössä lähinnä seuraavat järjestelmät:

Whitworth: Kierteen harja ja pohja pyöristetty, kierrekulma (harjakulma) 55°. Mitat Englannin tuumia.

Sellers: Kierteen harja ja pohja särmätty. Harjakulma 60°. Mitat Englannin tuumia.

S.I. *Système International* eli kansainvälinen metrinen järjestelmä. Kierteen harja särmätty ja pohja pyöristetty. Kierrekulma 60°. Metriset mitat.

Vasta toisen maailmansodan jälkeen edistyttiin standardisoimistyössä, mutta tästä huolimatta maailmalla on vieläkin useita

Veljekset Sundqvistin ruuvitappeja. Ylhäältä vasemmalta JR 27, Helsingin IS aseveljet ja Er.P 41 sekä alhaalla Patalj oona Aaltonen, 3./JR 10 ja 29.AutoK.

rinnakkaisia kierrejärjestelmiä. Tällä hetkellä Suomessa yleisimmässä käytössä ovat joko metriset tai tuumaiset ISO-kierteet. Nämä molemmat voivat esiintyä joko vakio- tai taajakierremuodoissa. Tuumapohjaiset ISO-kierteet tunnetaan myös Unified- eli UN-kierteinä (UNC = Unified National Coarce ja UNF = Unified National Fine). Toinen huomionarvoinen tuumapohjainen kierrejärjestelmä on Brittiläinen BSW (British Whitworth Coarce), joka eroaa UNC-järjestelmästä lähinnä erilaisen kierrekulman osalta. Näillä sotien jälkeisillä järjestelmillä on sikäli merkitystä asevelimerkkejä arvioitaessa, että vanhoja kierretulkkeja ei ole kovinkaan yksinkertaista löytää, joten on tyydyttävä nykyaikaisiin versioihin. Talvisodan asevelimerkkien tarkastelun kannalta on luonnollisesti olennaista tarkastella välirauhan aikaisia kierrejärjestelmiä. Valitettavasti kultaseppien mahdollisesti käyttämistä järjestelmistä ei ole helppo löytää kirjallista lähdemateriaalia, joten tässäkin on jouduttu etenemään lähinnä kokeilujen tietä. Kokemuksen perusteella voidaan kuitenkin varsin hyvin olettaa, että merkeissä käytetyt kierrejärjestelmät ovat useimmiten olleet normaaleja edellä kuvattuja järjestelmiä.

Nykyaikainen kierretulkki on edelleen käypä väline kierteiden nousun arviointiin. Ylemmässä kuvassa on Hj. Salon valmistama Panssaritorjuntakoulun merkki tuumamitoitetun Whitworth-tulkin vieressä. Tulkin avulla on helppo todeta kierteen nousun olevan 40 kierrettä tuumalla. Myös kierteen profiili vastaa nykystandardia. Alemmassa kuvassa on A. Tillanderin valmistamien JR 10-, JR 12- ja JR 15 -merkkien kierretapit vastaavalla tavalla mitattavina. Vaikka Tillanderin ruuvien profiili onkin varsin erilainen, voidaan niidenkin kierteen nousu mitata luotettavasti.

Tunnistamisessa on käytetty lähinnä jo edellä mainittua kolmea kierrejärjestelmien päätunnusta; kierteen profiilia (+kierrekulmaa), halkaisijaa sekä kierteen nousua. Näistä profiilin ja kierrekulman määritys on monessa tapauksessa hankalaa merkin kierteiden epämääräisyydestä johtuen. Käsityönä valmistetuille kierteille näyttää olevan ominaista monenlaiset epätäydellisyydet, joita on vielä lisännyt menneiden vuosikymmenten kulutus. Kierteiden profiilit ovat usein varsin epämääräiset, samoin tapin halkaisijakaan ei ehkä aina ole aivan standardien mukainen. Tästä huolimatta päästään nykyisillä kierrekammoilla varsin hyvään tulokseen.

Alla olevaan taulukkoon on koottu keskeisten kierrejärjestelmien arvot pienten ruuvihalkaisijoiden osalta. Kierteen nousua kuvataan kahdella arvolla; nousulla, joka on kahden kierreharjan välinen etäisyys, tai "kierrettä-tuumalla" -arvolla (TPI), joka siis kuvaa montako kierrettä mahtuu tuuman matkalle. Jälkimmäinen on usein käytössä tuumamittaisissa kierrekammoissa.

Nykyaikaiset kierrejärjestelmät

Oheisessa taulukossa on koottuna eräiden valmistajien käyttämiä kierrekokoja. Merkinnöissä on jouduttu soveltamaan standardeja, koska mitoitusta ei ole voinut yksiselitteisesti tarkistaa nykyaikaisilla kierrekammoilla. Kierteiden kierrekulmat ovat myös

Nimellinen	Kierre-kulma	Halkaisija (mm)	TPI	Nousu (mm)
Whitworth Coarse Thread BS 84, BSW (British Standard Whitworth)				
W 1/16"	55°	1,588	60	0,423
W 3/32"	55°	2,381	48	0,529
W 1/8"	55°	3,175	40	0,635
W 5/32"	55°	3,969	32	0,794
UNC THREAD ANSI B1.1				
N 1 - 64 UNC	60°	1,854	64	0,397
N 2 - 56 UNC	60°	2,184	56	0,453
N 3 - 48 UNC	60°	2,515	48	0,529
N 4 - 40 UNC	60°	2,845	40	0,635
N 5 - 40 UNC	60°	3,175	40	0,635
N 6 - 32 UNC	60°	3,505	32	0,794
ISO METRIC COARSE THREAD DIN 13				
M1,8	60°	1,8	-	0,35
M2,0	60°	2,0	-	0,40
M2,2	60°	2,2	-	0,45
M2,5	60°	2,5	-	0,45
M3,0	60°	3,0	-	0,50
M3,5	60°	3,5	-	0,60
M4,0	60°	4,0	-	0,70

VALMISTAJIEN KÄYTTÄMIÄ KIERTEITÄ

Valmistaja	Kierretyyppi
A. Tillander, Helsinki	W2.2-36
	W2.5-36
Auran Kultaseppä, Turku	W2.4-48
	M2.6-0.5
Holger Lindström, Helsinki	W2.3-48
Hopeajaloste	W3.0-40
Hopeatakomo, Helsinki	W3.0-40
	W3.1-40
	W3.2-40
Hj Salo, Hämeenlinna	W3.0-40
J. Suninen, Lappeenranta	M2.4-0.45
	W2.3-60
Veljekset Sundqvist – Ei hopea	W3.1-40
Veljekset Sundqvist – Hopea	M2.8-0.5
Yrjö Salmela, Turku	W3.0-40
J. A. Tarkiainen, Helsinki	W2.1-40
T. Kunnas, Kuopio	W2.7-40

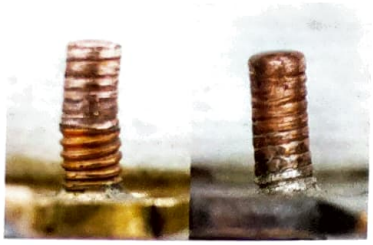

Muutama esimerkki kaltoin kohdelluista ruuvitapeista. Väärän mutterin väkisin kiertäminen tuhoaa kierteet väjäämättä korjauskelvottomiksi. Tällaisen kohtelun pitäisi vaikuttaa myös merkin keräilyarvoon.

usein kuluneita tai huonossa kunnossa olleiden työkalujen jäljiltä muuten epämääräiset. Taulukossa käytetään merkintätapaa, jossa etukirjain kertoo onko kyseessä tuumainen (W) vai metrinen (M) kierre. Kirjaimen perässä oleva luku ilmaisee ruuvitapin ulkohalkaisijan ja väliviivan oikealla puolella oleva luku puolestaan kierteen nousun kierrettä/tuuma tai millimetreinä harjasta harjaan.

Merkkien kierteiden osalta on myös hyvä kiinnittää huomio muutamaan pieneen, mutta sinänsä merkittävään seikkaan. Varsinaisen ruuvitapin kierteiden lisäksi on syytä huomioida myös niiden vastinkappaleiden kierteiden ominaisuudet. Joissain tapauksissa saman valmistajan merkeissä on käytetty eri paksuisia kierretappeja muttereiden kierteistykseen. Tämä on johtanut siihen, että jopa samanlaisen merkin eri yksilöiden välillä mutteria ei voi vaihtaa ristiin, koska toisen merkin mutteri ei mahdu sisarensa ruuvitappiin vaikka tapin kierteet ovat sinänsä samanlaisia.

Edellisen lisäksi jotkut metriset ja tuumaiset kierteet ovat varsin lähellä toisiaan ja siksi väärän merkin mutteri saattaa kiertyä jonkin matkaa toisen merkin kierteille. Kun mutteri alkaa jumittaa, saattaa käsittelijä jatkaa kiertämistään aiheuttaen lopulta kierteille korjaamattoman vahingon. Tämä on valitettavan yleistä.

Mutteri on jotenkin koettu vähäpätöiseksi asiaksi eikä sen suhteen ole oltu varovaisia. Tästä on merkkinä myös se, että liikkeellä olevien merkkien mutterit ovat vaihtuneet toisiksi varsin usein. Keräilijän näkökulmasta paras merkki on kuitenkin sellainen, jonka kunto on kierteitä myöten moitteeton ja mutterikin on se alkuperäinen.

Ruuvien materiaaleista

Silmämääräisten havaintojen perusteella ruuvien materiaalina on käytetty useimmiten samaa ainetta, josta varsinainen merkkikin on tehty. Näin on etenkin hopealeimattujen merkkien kohdalla, jossa asiaa säädeltiin kulta- ja hopeateosten tarkastusleimauksesta ja kaupasta annetun asetuksen voimalla. Kyseinen vuonna 1929 annettu asetus N:o 433 toteaa 4§:ssä seuraavaa: "*Teokseen älköön myöskään juottamalla yhdistettäkö sellaista metallia, jota värinsä takia voisi luulla samaksi metalliksi, josta teos on valmistettu.*" Toisaalta tässäkin asiassa on ollut poikkeuksia: esimerkiksi Y. Salmelan valmistaman Panssarilaivojen ilmatorjunnan hopeisessa merkissä on tompakkinen ruuvitappi.

JR 5:n merkki, jonka ruuvitappi on eri materiaalia kuin perusmerkki.

Ei-hopeisten merkkien kohdalla ruuvitappi on toki voinut olla muutakin materiaalia kuin varsinainen merkki, koska tätä valintaa on ohjannut vain käytäntö eikä lainsäädäntö. Esimerkkinä voi mainita Yrjö Salmelan hopeoidusta kuparista valmistaman JR 5:n merkin, jossa ruuvitappi on tompakkia.

Sundqvistin valmistaman hopeisen merkin välirauhan aikainen (vas.) ja hieman myöhempi ilmeisesti jälkilyönnissä käytetty ruuvimalli.

T5.4 Merkin mitat ja paino

Merkin ominaisuuksiin kuuluu luonnollisesti sekä ulkomitat että paino. Kattavan luettelon tekeminen vaatisi kuitenkin useiden yksilöiden mittaamisen jokaisesta merkkityypistä, joten sellaisen esittämiseen tässä yhteydessä ei ole mahdollisuuksia. Muutamilla merkeillä tehdyt kokeet kuitenkin osoittavat, että koon suhteen pieniä poikkeamia esiintyy varsin usein ja painon tapauksessa

poikkeamat voivat olla joskus jopa 15 prosentin luokkaa.

Mistä erot sitten oikein johtuvat? Vastauksen saamiseksi on syytä tarkastella merkin mittojen määräytymistä hieman tarkemmin. Ulkomittoihin vaikuttavat sekä käytetyn materiaaliaihion paksuus että työmenetelmän aiheuttamat epätarkkuudet leveyteen ja korkeuteen. Valitettavasti tätä kirjoitettaessa ei ole ollut käytettävissä tarkkoja kuvauksia kunkin valmistajan käyttämistä työmenetelmistä, mutta tästä huolimatta käytettävissä olevan tiedon perusteella voidaan asiaa havainnollistaa tyydyttävällä tarkkuudella.

Talvisodan aikaiset merkit on nykytiedon mukaan valmistettu poikkeuksetta aikansa tyylin mukaisesti kuvioidun meistin avulla levystä prässäämällä. Prässättävä aihio oli joko muotoon leikattu tai hieman valmista merkkiä suurempi. Ensin mainittu tapaus sopi lähinnä pyöreille merkeille, koska tällöin aihion kohdistus oli ongelmatonta ja muodonmuutos prässäyksen aikana vähäistä; tosin tässäkin tapauksessa on reuna viimeisteltävä prässäyksen jäljiltä. Tästä valmistustavasta on kirjoitettu lyhyt kuvaus Hakkapeliitta-lehden numerossa 24/25-1930, jossa selostetaan lyhyesti suojeluskuntien harrastusmerkin valmistus. Kopio tästä artikkelista on myös Lassi Kaipaisen teoksessa *Vapaa Suomi – Suojeluskunta- ja Lottamerkit kertovat.*

Edellistä yleisempi tapa on tiettävästi ollut leikata levystä hieman tulevaa merkkiä suurempi pala, joka sitten puristetaan muotoonsa prässissä. Ylimääräinen materiaali merkin reunoilta poistetaan sitten sopivalla tavalla, joka on todennäköisesti ollut riippuvainen merkkien valmistusmäärästä. Pienemmät erät on voitu siistiä käsin sahaamalla ja viilaamalla, mutta suuremmat erät ovat varmaankin vaatineet tehokkaampia menetelmiä. Ainakin suorareunaisista merkeistä on voitu leikata reunat pois leikkurilla ja pienemmät yksityiskohdat on hoidettu sahaamalla. Käytössä on ollut jonkin verran merkin ulkomittojen muotoisia leikkureita, joilla aihio on saatu muotoonsa kerralla. Tällaisissa tapauksissa merkin ulkomitat ovat tietenkin säilyneet eri yksilöiden välillä varsin samoina. Talvisodan merkkien osalta ei ole tietoa muotoleikkureiden käytöstä, mutta jatkosodan aikana sellaisia on ollut käytössä ainakin Veljekset Sundqvistillä.

Ylhäällä merkkiaihion muotoleikuri. Prässätty aihio sijoitetaan vasemmalla olevan tyynyn aukkoon ja prässiin kiinnitetyllä pistimellä (oikealla) merkki saa kerralla oikean muotonsa. Ennen työn aloittamista on pistin ja tyyny kohdistettava tarkasti prässiin, koska näiden sovitus on hyvin tiukka. Tämä yksilö on jatkosodan aikaisen I/JR 13:n merkille tehty. Alhaalla prässätty merkkiaihio, jonka reunat on siistitty tavallisella leikkurilla, joka sekin säästää aikaa sahaamiseen verrattuna. Sakaravälit on kuitenkin hoidettava sahalla ja viilalla.

On myös syytä mainita, että meistit kaiverrettiin tiettävästi poikkeuksetta tasomaisiksi ja valmiille merkeille tyypillinen kuperuus saatiin aikaan valmistuksen edetessä erityisellä työkalulla.

T5.5 Materiaalit

- Metalli
- Pinnoitus
- Emalointi

Talvisodan asevelimerkeissä käytettiin varsin runsaasti hopeaa, vaikka maailmalla virinnyt suursota olikin vaikeuttanut jo talvisodan kestäessä hopean saatavuutta mer-

kittävästi. Myös kuparia ja sen erilaisia seoksia käytettiin joko sellaisenaan tai hopeoituna. Emaloitava merkit oli valmistettava joko hopeasta, kuparista tai tompakiksi kutsutusta kuparin ja sinkin seoksesta. Nikkeliä sisältänyt uushopea ei soveltunut emaloitavaksi, kuten ei myöskään varsinainen messinki. Uushopeaa oli käytetty lähinnä SAL:n neulamerkeissä, yhdessä tapauksessa myös rautaa. Viimemainittu oli marsalkka Mannerheimille luovutettu versio. Samoin vain yksi merkki oli tehty kullasta, ja sekin luovutettiin Mannerheimille. Tässä oli kyse tanskalaisvapaaehtoisten rististä.

Alla olevassa taulukossa on yhteenveto 171 eri merkin materiaaleista. Mukana ei ole SAL:n merkkejä vaan lähinnä ruuvimerkkityyppisiä merkkejä.

Kulta	**1**
Hopea	**104**
Kupari	**64**
Uushopea	**2**

Varsin usein kuulee käytettävän termiä valkometalli, kun puhutaan hopeanvärisestä tai hopeoidusta metalliseoksesta, joka ei ole hopeaa. Varsinainen valkometalli on ennemminkin laakereissa käytetty metalliseos, jossa on pääraaka-aineena tina ja lyijy, kuin kultaseppien käyttämä tarveaine. Näin ollen on parempi puhua nykyaikaisilla termeillä, kun puhutaan hopean värisistä merkeistä. Tompakki ei ole hopean väristä vaan sen väri vaihtelee pronssin ja messingin välillä riippuen käytetyn seoksen sinkkimäärästä. Runsaammin sinkkiä sisältävä seos on käytännössä messingin väristä, josta aineesta on kyse kun sinkkipitoisuus kasvaa yli 18–20 prosentin. Näin ollen hopean väriset merkit ovat pääsääntöisesti joko hopeoitua kuparia tai tompakkia. Uushopean (alpakan) käytöstä talvisodan merkeissä ei ole kuin kaksi havaintoa, mutta aine on toki ollut tuolloin jo tunnettu ja näyttää siltä, että sitä on käytetty lähinnä merkkien muttereissa. Kultaseppien lehdessä n:o 4/1939 olevassa emalointia käsittelevässä artikkelissa maisteri Eino Aarne mainitsee emalointikelpoisista metalleista seuraavaa: "*Epäjaloista metalleista on kupari (puhtaana) kiitollisin. Kuparin lejerinki tompakki on myös käyttökelpoista. Aivan uusi metallilejerinki on alpakka, valkometalli, joka sopii hyvin emaljointiin, mutta ei ole kuitenkaan koostumuksensa epäilyttävyyden vuoksi aina luotettava.*" Toisaalta maisteri Aarne jatkaa heti perään, ettei uusihopea ole emalointikelpoista. Ilmeisesti termeillä *alpakka* ja *uusihopea* oli jokin ero 30–40-luvuilla, mutta nykyään alpakka on lähinnä uushopean synonyymi ja kauppanimi.

Varsinainen metallin koostumuksen analyysi vaatii erikoisosaamista sekä laitteita, joita ei tavallinen keräilijä voi hankkia. Siksi tässä ei pyritäkään käymään asiaa läpi metallografian näkökulmasta vaan käytännönläheisesti paljain silmin tai suurennuslasin avulla. Tarkempi analyysi voi kuitenkin olla tarpeen tulevaisuudessa, jos merkkien hintakehitys jatkuu nykyisen kaltaisena. Arvon noustessa myös modernien väärennösten riski kasvaa olennaisesti, ja silloin tarkoilla ainesosa-analyyseillä voi olla merkitystä ainakin arvokkaimpien merkkien osalta.

Oheisessa kuvassa on esimerkkinä muutamia eri materiaaleista valmistettuja vanhoja puolivalmisteita. Merkkien osat eivät liity asevelimerkkeihin, mutta edustavat kuitenkin hyvin vanhan merkkiteollisuuden käyttämiä kuparipohjaisia materiaaleja. Puolivalmisteet ovat kiillottamattomia, joten pieni ajan patina on jo jättänyt jälkensä metallien sävyihin.

Valmistusmateriaaleista on varsin niukasti suoranaista val-

mistajilta saatua tietoa (eli T2-luokan tietoa). Poikkeuksena on jälleen muutama Tillanderin valmistama merkki. Näistäkin merkeistä suurin osa on hopeisia ja vain yhdestä muusta on mainittu valmistusaine: JR 15:n merkki on mainittu olevan hopeoitua tompakkia. Joissain tapauksissa merkkiä on valmistettu eri versioita useammasta aineesta, kuten hopeasta ja pronssista; esimerkkinä jälleen Tillanderin valmistama JR 15:n merkki. Hopeisia ja ei-hopeisia versioita on muistakin merkeistä, mutta varmaa tietoa ei ole siitä, onko ei-hopeisia merkkejä valmistettu useammasta aineesta, esim. kuparista ja tompakista. Tämä on varsin mahdollista, koska pintakäsiteltävän merkin alusmateriaalilla ei sinänsä ole väliä, kunhan se vain soveltuu käytetylle pintakäsittelylle. Jos merkki emaloitiin läpikuultavalla emalilla, niin silloin todennäköisesti merkki on aina valmistettu samasta materiaalista, koska erilainen perusmetalli saa näyttämään läpikuultavan emalin erisävyiseltä.

Kulunut hopeointi paljastaa merkin olevan valmistetun kuparista.

Tompakkiselta vaikuttava merkki (vas.), jonka kellertävä väri kuitenkin osoittautui lähemmässä tarkastelussa värjäytyneeksi hopeapinnoitteeksi.

Muiden ei-hopeisten merkkien osalta jää käytettäväksi vain kuluneiden merkkien lähempi tarkastelu, jolloin materiaalista voi saada jonkinlaisen käsityksen pinnoituksen alta paljastuvan perusmetallin väristä. Tämä on tietysti hyvin epävarma keino, koska käytettävissä ei ole ollut valmistusajankohdan materiaalinäytteitä vertailun tekemistä varten, ja kuluneen merkin paljastunut perusmetallikin on voinut vuosien saatossa patinoitua moniin eri sävyihin. Erityisesti tompakki patinoituu ajan myötä hyvin kuparimaiseksi, mikä vaikeuttaa silmämäärästä arviointia. Lisäksi on täysin mahdollista, että suurempien valmistusmäärien ollessa kyseessä on voinut eri valmistuserien välillä olla materiaalieroja.

Oheisen kuvan kulunut merkki paljastaa varsin selvästi perusmetalliksi kuparin, kun taas seuraavan tapauksen metalli näyttäisi ensisilmäyksellä olevan vaalean pronssimaisena tompakkia. Lähempi tarkastelu stereomikroskoopilla osoitti kuitenkin, että merkin hopeointi oli syystä tai toisesta kellertävän aineen tai oksidin peitossa. Ehkä joku oli joskus yrittänyt kiillottaa merkin, ja huonosti pyyhitystä kiillotusaineesta on jäänyt merkin pintaan ohut kellertävä kerros. Merkin todellinen materiaali osoittautui kupariksi, jonka saattoi todeta oikeanpuoleisen merkin kuluneita reunoja mikroskoopilla tarkasteltaessa.

Materiaalitiedon kerääminen edellä kuvatulla tavalla kaikista merkeistä olisi melkoinen urakka ja epävarmuutensa kannalta ehkä hieman turhakin operaatio. Vähintäänkin asiaan pitää varata riittävästi aikaa ja jokaisesta merkistäkin olisi syytä löytää vertailtavaksi useampi näyte, joten kattavien luetteloiden teko jää myöhempien aikojen asiaksi.

Tällä hetkellä ehkäpä hyödyllisintä on keskittyä tarkastelemaan erityisesti Sundqvistin leimoilla varustettuja merkkejä runsaiden jälkilyöntien tunnistamiseksi. Tätä asiaa käsitellään tarkemmin omassa luvussaan toisaalla.

Emalointi

Emali on metallin pinnoittamiseen tarkoitettua lasia, joka kiinnitetään metallin pintaan kuumentamalla kohde emalin sulamispisteen yli. Merkeissä käytettyjä emalilajeja on kolme: läpinäkymätön eli *opaakki*, läpikuultava eli *transparentti* sekä kirkas läpinäkyvä eli *fondant* emali. Hyvänä esimerkkinä eri emaleista voidaan mainita KTR 1:n

KTR 1:n merkki, jossa on käytetty kaikkia kolmea eri emalilaatua. Hohtavan valkoinen alue on kirkasta fondant-emalia, joka on saanut valkean helmiäismäisen hohteensa taustahopean happokäsittelystä. Musta alue on opaakkia ja punainen puolestaan transparenttia emalia.

1. patteriston merkki, jossa on käytetty kaikkia kolmea laatua. Hohtavan valkoinen alue on kirkasta fondant-emalia, joka on saanut valkean helmiäismäisen hohteensa taustahopean happokäsittelystä. Musta alue on opaakkia ja punainen puolestaan transparenttia emalia.

Emali sinänsä on pysynyt hyvin samanlaisena vuosikymmenten ajan, eikä sen rakenteen perusteella voi tehdä helposti johtopäätöksiä merkin valmistajasta tai edes valmistusajankohdasta. Emalointi oli kuitenkin aikoinaan huomattavasti nykyistä yleisempää ja ammattitaito siten laajemmalle levinnyttä. Laadukkaan jäljen synnyttäminen ei ole aivan yksinkertaista ja äkkinäiselle tehtävä voi olla ylipääsemätön tai voi vaatia ainakin suhteettomasti aikaa ja vaivaa. Merkkejä tarkastelemalla voi emaloinnin osalta havaita tiettyjä ehkä kiireen tai heikomman ammattitaidon tuomia erityispiirteitä kauan sodan jälkeen valmistettujen merkkien osalta. Erityisesti tämä näkyy emalointikerroksen paksuudessa, joka on myöhemmissä valmisteissa usein ohut ja epätasainen. Uudemmissa versioissa on voitu käyttää myös nykyaikaisia 2-komponenttiemaleja, jotka perustuvat lämmityksen sijaan kemialliseen kovettimeen.

Emaloinnin silmämääräinen tarkastelu ei useinkaan tuo esiin mitään suurempia huomioita kuin juuri tuon emalikerroksen ohuuden tai epätasaisuuden. Mutta tilanne muuttuu helposti, jos paljaan silmän avuksi ottaa suurennuslasin tai peräti mikroskoopin. Tällöin tarkkailija voi helposti havaita erilaisia epäilyttävältä tuntuvia yksityiskohtia emaloinnissa. Tyypillisiä havaintoja ovat erilaiset kuplat ja rakkulat, reuna-alueiden värimuutokset ja jopa selvät epäpuhtaudet emalissa. Valtaosassa tapauksia nämä ovat kuitenkin luonnollisia ilmiöitä, jotka ovat syntyneet emalointityön pienistä epätäydellisyyksistä.

On kuitenkin hyvä tiedostaa, että joissain tapauksissa rikkoutunut emalipinta on voitu korjata joiltain osin ja siten työn laatu voi vaikuttaa epäilyttävältä. Kannattaa kuitenkin huolellisesti tarkistaa koko merkki tapauksen varmistamiseksi. Korjattu merkki ei tietenkään ole alkuperäisen ehjän veroinen, mutta jokainen ratkaiskoon kohdallaan, antaako seikan vaikuttaa esimerkiksi omaan maksuvalmiuteen.

T6 Perimätieto

Perimätiedolla tarkoitetaan tässä yhteydessä kunkin merkin kohdalla keräilijöiden keskuudessa vallitsevana käsityksenä olevaa tietoa sen edustamasta joukko-osastosta. Ominaista tälle tiedolle on se, ettei kukaan välttämättä tiedä mihin tunnistus perustuu, mutta joka kuitenkin yleisesti hyväksytään tosiasiana. Hankalaksi asian tekee se, että varsin usein tieto on todellakin aivan oikeaa ja se, että muuten vaikeasti tarkistettavan perimätiedon takana voi olla vaikkapa veteraanien itsensä kertoma totuus. Tätä ei vain enää voi tarkistaa luotettavasti mistään tunnetusta lähteestä. Tämä pitää erityisen hyvin paikkansa pienten porukoiden keskenään hankkimien merkkien kohdalla, joista ei ole aikoinaan sen kummempia pöytäkirjoja pidelty.

Perustelemattomaan perimätietoon tulee kuitenkin aina suhtautua varauksella tulipa tieto miten arvovaltaiselta taholta tahansa. Kyseenalaistaminen ja uuden tiedon hakeminen on parempi vaihtoehto kuin väitteen kritiikitön hyväksyminen. Riitelemään asioista ei kuitenkaan kannata ryhtyä – rakentava suhtautuminen ja erilaisten näkökantojen perustelu vien suuremmalla todennäköisyydellä kohti parempaa tietoa.

T7 Hypoteesi

Kun kaikki edellä mainitut keinot ovat osoittautuneet hyödyttömäksi, jää enää jäljelle oletusten eli hypoteesien tekeminen. Varsin usein hypoteesi perustuu asevelimerkin itsensä tarkasteluun, mutta joitain lähdetietojakin voidaan joskus hyödyntää tai jopa perimätietoa. Niinpä tämä luokka on enemmän tai vähemmän sekoitus edellisiä luokkia, joiden avulla ei ole päästy riittävään varmuuteen.

Asevelimerkkien runsaassa joukossa on vielä useita mysteereiksi jääneitä tapauksia. Osa näistä on varsin tunnettuja, mutta silti tunnistamattomia; osa on kiistanalaisia jopa sen suhteen, ovatko ne edes asevelimerkkejä. Näiden epäselvien tapausten osalta voidaan rakennella erilaisia teorioita perusteluineen ja näin pyrkiä kohti totuutta. Osa näistä tapauksista selviää ajan myötä, kun vähitellen kaikki mahdolliset lähteet tulevat läpikäydyiksi, mutta osan kohtalona lienee ikuiseen hämärään jääminen.

Kuten todettua, hypoteesien rakentelu perustuu melko pitkälle merkin ulkoasun tarjoamiin ajatuksiin yhdistettynä parhaimmissa tapauksissa johonkin kirjalliseen lähteeseen tai muuhun tunnettuun tarinaan. Tässä suhteessa luokassa T5 hankittu tieto on tämän viimeisen ja usein myös epätoivoisen yrityksen lähtökohtana. Toisaalta hyvin perustellut hypoteesit voivat olla hyödyllisiä lähtötietoja jollekin toiselle harrastajalle tai tutkijalle, jolla on riittävästi uusia ajatuksia ja taustatietoja omasta takaa hypoteesien jatkokehittelylle, varmistamiselle tai hylkäämiselle.

HOPEAN LEIMAUS

Tarkastusleimaus

Tarkastusleimauksen tavoitteena on aina ollut tarkastettujen teosten kulta- tai hopeapitoisuuden oikeellisuuden takaaminen. Näin ollen tarkastustoiminta on asetuksella määrättyä toimintaa. Sotien välisellä ajalla voimassa oli 21 päivänä joulukuuta 1929 annettu asetus kulta- ja hopeateosten tarkastusleimauksesta ja kaupasta (433/29) tarkennettuna vuonna 1931 annetulla lisäyksellä (252/1931). Nämä asetustekstit löytyvät kirjan loppuosasta.

Leimaukseen olivat oikeutettuja leimaustutkinnon suorittaneet henkilöt. Oikeuden saaminen edellytti tarvittavaa koulutuksen kautta hankittua ammatillisista pätevyyttä sekä leimaustutkinnon suorittamista.

Tarkastusleimauksessa käytettävät leimat koostuvat tavallisesti oheisessa kuvassa näkyvistä seuraavista viidestä leimasta.

Leimat ovat tavallisesti tässä järjestyksessä, tosin joskus tarkastusleima saatetaan asettaa keskimmäiseksi. Leimojen järjestys ei ole asetuksessa määrätty, mutta tämä menettely näyttää pätevän erittäin hyvin ainakin asevelimerkkien kohdalla. Käytettävien leimojen kokoakaan ei ole säädelty, mutta tavallisimmin leimojen korkeudet olivat 1,2 mm tai 1,8 mm.

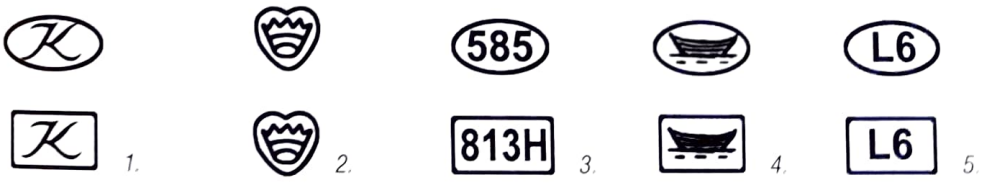

1. *Nimileima – teoksen tekijän eli leimauttajan tunniste*
2. *Tarkastus- eli kruunuleima – tarkastusleimaajan eli leimauksenvalvojan leima (virkamies)*
3. *Pitoisuus- eli arvoleima – teoksen jalometallipitoisuus tuhannesosina*
4. *Paikkakuntaleima – tarkastusleimauksen suorittamispaikkakunta*
5. *Vuosikirjainleima – tarkastusleimausvuosi (usein sama kuin valmistusvuosi)*

Pienenä yksityiskohtana on paikkakuntaleimasta syytä huomioida, että se todellakin oli tuohon aikaan leimauttamispaikkakunta eikä kultasepän kotipaikka. Käytännössä tällä ei ole suurempaa merkitystä tässä yhteydessä, koska leimauttajat olivat kuitenkin pääsääntöisesti leimauttamispaikkakunnillaan.

Mikäli tarkastusleimattava kulta- tai hopeateos on niin pieni tai heikko, etteivät kaikki edellä luetellut 5 leimaa siihen mahdu tai että teos niiden lyömisestä rikkoutuisi, voidaan siitä tarkastusleimattaessa jättää pois paikkakunta- vuosikirjainleimat. Näin onkin joidenkin asevelimerkkien kohdalla, lisäksi muutamissa on vain pelkkä arvoleima. Pelkällä arvoleimalla leimaaminen ei ollut aivan lain hengen mukaista, mutta ilmeisesti tätä katsottiin läpi sormien merkkien pienen koon johdosta tai niiden ei muuten katsottu kuuluvan samaan kastiin korujen ja muiden taide-esineiden kanssa. On myös selvää, ettei pelkällä arvoleimalla merkittyjä esineitä tarkastusleimattu, joten tällä menettelyllä on voitu hakea sekä ajan että kustannusten säästöä, mutta säilyttää silti hopean tuoma status.

On myös hyvä huomata, ettei lainsäädännön perusteella olisi tarvinnut tarkastusleimauttaa alle kolmen gramman painoisia teoksia. 106:n erilaisen hopealeimatun merkin punnituksen perusteella näistä merkeistä 27 prosenttia on alle kolmen gramman painoisia, joten niitä ei olisi tarvinnut leimata ollenkaan. Tästä huolimatta yli puolet tästä joukosta oli tarkastusleimattu. Loput oli leimattu pelkällä arvoleimalla (813H), jonka käyttö olisi edellyttänyt tarkastusleimauttamista.

Toisinaan asevelimerkkien leimaamisessa käytettiin muutenkin hieman tavallista enemmän luovuutta; yllättävän usein leimoina käytettiin sekaisin hopean ja kullan leimaamiseen tarkoitettuja punsseleita eikä leimojen järjestyksellä kään aina ollut suurta niin väliä. Suurista valmistajista erityisesti Tillanderille oli ominaista kullan leimaamiseen tarkoitettujen punsseleiden käyttö.

Hopealeimauksen erityispiirteet

Talvisodan jälkeinen poikkeuksellinen aika on nähtävissä myös asevelimerkkien hopealeimauksessa. Leimaajilla on heti talvisodan päättymisen jälkeisellä ajanjaksolla näyttänyt olevan ainakin seuraavat "leimausstrategiat":

1. Käytettiin edellisen vuoden (1939) K6-leimaa, kunnes saatiin uusi L6-punsseli. Tilanne säilyi samanlaisena myös seuraavina vuodenvaihteina.
2. Leimataan vanhalla sarjaleimalla ja lyödään uusi vuosi leima vanhan päälle (toistaiseksi ei ole löytynyt merkkiparia, joista löytyisi sekä vanha että ylilyöty leimausversio).
3. Jätetään koko vuosileima pois (tai hiotaan vanhan sarjaleimasimen vuosileima pois).
4. Käytetään sekaisin hopean ja kullan leimaamiseen tarkoitettuja punsseleita.

Jalometallien leimausta säätelevä asetus edellytti minimissään kolmen leiman käyttöä:

- valmistaja
- tarkastusleima
- pitoisuus

Näin ollen esim. vuosileima ei ollut pakollinen, mutta käytännössä se useimmiten haluttiin merkkeihin leimata – vaikka sitten edellisen vuoden leimasimella. Edellisen vuoden vuosikirjainleiman käyttö on perinteisesti ollut sallittua hieman vuodenvaihteen jälkeen, joten vuoden 1940 alkupuolen poikkeustilanne on voinut venyttää tätä perinnettä aina kesään asti, johon mennessä ammattitaitoinen teräskaiverrusväki palaili vähitellen siviilityönsä ääreen.

Selvä K6-leimaus

krhk/JR 38. Kuopion Kultaseppä Oy.

Raskas patteristo 4:
Veljekset Sundqvist, Helsinki.

6./KTR 12: J. Tepponen Oy, Helsinki. Leimat on lyöty erillisillä punsseleilla. Huomaa soikeataustainen paikkakuntaleima.

KTR 4: A. Tillander, Helsinki. Tillander on varsin usein käyttänyt sekaisin kullan ja hopean leimaamiseen tarkoitettuja punsseleita. Huomaa myös erikoinen pitoisuusleima, josta puuttuu neliömäinen tausta.

Epäselvä M6-leima

Joissain tapauksissa vuoden 1941 M6-leima muistuttaa erehdyttävästi H6-leimaa. Lisäksi merkin taustan mattaus on saanut merkinnät entistäkin epäselvemmiksi. Tämä on saanut jotkut ihmiset epäilemään kyseessä olevan väärennetyn merkin.

Oheisessa olevassa kuvassa olevan 1./Er.P 18 merkin pitoisuus- ja vuosikirjainleimat osoittavat pienen eron H-kirjaimessa. Vuosikirjainleiman "välisakara" on hieman keskiviivan yläpuolella toisin kuin pitoisuusleiman H:ssa, jossa se on keskellä. Kyse ei voi olla mistään väärennöksestä, koska kaikissa tutkituissa yksilöissä on ollut aivan samanlaiset leimat.

Päälleleimaukset

Päälleleimaus on tehty usein siten, että valmistaja on lyönyt edellisen vuoden vuosileiman sisältävällä sarjaleimapunsselilla hopealeimat ja lopuksi korjannut väärän vuoden uudella vuosipunsselilla. Miksi vanhentunutta K6-leimaa ei ole ensin hiottu kokonaan pois? Ehkä alun perin on tehty sarja K6-leimalla, josta osa on toimitettu ja loput korjattu uudella leimalla seuraavaan toimituserään. Toistaiseksi miltään valmistajalta ei ole

havaintoja samasta merkistä sekä K6- että ylilyödyllä L6-leimalla, joten ehkäpä todennäköisempää on, että kaikki merkit on leimattu ensin vanhalla sarjaleimalla ja sitten korjattu L6 leimalla saman tien. On myös syytä huomata, että tämä päälleleimauskäytäntö on ollut käytössä muinakin vuodenvaihteina.

Ilmatorjunta. Hopeatakomo Oy, Helsinki.

Merkin vuosikirjainleima on selvästi leimattu vanhan päälle. Muut leimat ovat tehty "kohotausta"-punsselilla, mutta tämä päälleleimaus "uppotausta"-punsselilla. Päälle leimatun "L":n taustalla on hahmotettavissa ylileimattu "K".

Pataljoona Aaltonen: Veljekset Sundqvist, Helsinki.

Vastaavaa päälleleimausta on harrastettu myös vuoden 1941 (M6) ja 1942 (N6) puolella.

Puuttuva tai lisätty vuosileima

Er.P 18: Holger Lindström (Hj. Sorsa), Helsinki. Tässä on käytetty sarjaleimapunsselia, jossa ei ole vuosileimaa. Tyypillisesti Er.P 18:n merkkeissä ei ole vuosileimaa, mutta osaan se on lisätty erikseen lyömällä viistoon paikkakuntaleiman yläpuolelle. Tässä tapauksessa on mahdollista, että vanhentunut K6-leima on hiottu punsselista pois ja myöhemmin on sitten lisätty erillinen L6-leima, kun kyseinen punsseli on saatu hankittua tai valmistettua.

JR 10:n risti: Kultala, Helsinki. Tässäkin on käytetty vuosileimatonta sarjaleimasinta ja sitten lyöty erikseen vuosileima käyttäen soikeataustaista kullan leimaamiseen tarkoitettua punsselia.

Turkulaisen Yrjö Salmelan leimoissa nimenomaan vuosileima on usein epäselvä matalan leimaussyvyyden tai punsselin hieman vinon asennon vuoksi. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Salmelan sarjaleimapunsselissa varsinainen teksti on matalampi kuin niitä reunustava kehys, jolloin teksti jäi helposti epäselväksi. Näin ollen kyseessä on ennemminkin Salmelalle tyypillinen ominaisuus kuin tarkoituksellinen leiman muokkaus.

Veljekset Sundqvistin sarjaleimapunsseli, josta on hiottu vanha vuosileima pois.

TUNTEMATTOMAT VALMISTAJAT

Kuten edellä on alustavasti kuvattu, voidaan tuntemattomaksi jääneistä merkkien valmistajista yrittää saada selkoa analysoimalla merkkien rakennetta. Tässä yritetään nyt soveltaa näitä menetelmiä muutamien merkkien ja kahden eri valmistajan kohdalla. Aivan ideaaliseen lopputulokseen ei tässä tosin päästä, mutta voidaan ainakin nimetä muutamille merkeille todennäköinen yhteinen valmistaja. Ja toisaalta tällainen analyysi voi paljastaa hieman yllättäviäkin seikkoja valmistajista.

Valmistaja-A

Käsitellään aluksi tapaukset ASL-osasto, PST-R ja Erillinen pataljoona 20. Merkkejä tutkimalla voidaan hyvällä varmuudella todeta kaikilla kolmella merkeillä olevan saman valmistajan. Ensinnäkin hopeapitoisuuden leiman (813H) punsselissa on selvästi havaittavia ominaisuuksia, joita ei ole tavattu muissa tunnetuissa merkeissä; leiman kehyksen vasen yläkulma on auki ja numero 8:n yläsilmukassa on niin ikään vasemmalla pieni ylimääräinen väkänen.

Toinen todiste saman valmistajan puolesta on ruuvitappi, jotka ovat näille merkeille selvästi yhteneväiset. Tapin pää on Er.P. 20:n tapauksessa hieman terävämmin muotoiltu kuin toisissa merkeissä, mikä on luonnollista käsin tapahtuneen valmistuksen johdosta. Kierteiden profiili ja nousu ovat kuitenkin identtiset. Mittausten perusteella molempien merkkien ruuvitappien halkaisija on 2,2 mm ja kierre on tyyppiä W48.

Valmistajan käyttämän hopeapitoisuuden leimassa on helposti erotettavia yksityiskohtia, joita ei ole tavattu muiden valmistajien leimoissa. Vasemmalta PST-R, Er.P 20 ja ASL.

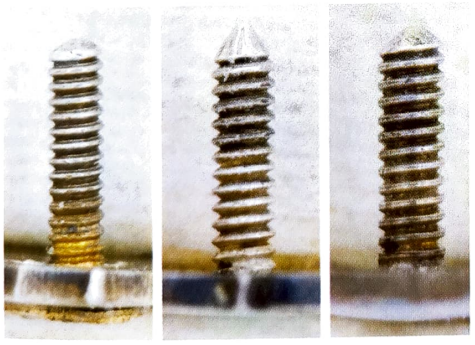

PST-R:n (vas.), ASL-osaston (vas.) ja Er.P 20:n ruuvitapit ovat samanlaiset kierteen profiilin, halkaisijan ja nousun osalta.

Arkistosta[27] voidaan löytää tieto, että 21.8.1940 pidetyssä Bataljon v. Essens -aseveliyhdistyksen hallituksen kokouksessa mainitaan merkin valmistajaksi Appelgrens Guldsmeds affär, jonka täytyy olla vaasalainen kultasepänliike J. E. Appelgren. Tätä tukee sekin seikka, että Er.P 20 muodostettiin Vaasassa alueen reserviläisistä, joten on luonnollista, että tukeuduttiin tuttuun valmistajaan. Toinen vaihtoehto voisi olla niin ikään vaasalainen Appelgren-Autere P., joka oli toiminnassa vuosina 1936–1982.

Kyseinen yritys oli toiminimi[28], joten voisi olettaa, että arkistotiedossa olisi viitattu kyseiseen toiminimeen kokonaisuudessaan. Lisäksi J. E. Appelgren on kultasepän liikkeenä Appelgren-Auteretta vanhempi, joten viittaus Appelgrens Guldsmeds affär:iin kohdistuu varsin todennäköisesti ensin mainittuun.

Toisaalta PST-R:n arkistossa (PST-tykkimiehet ry) mainitaan selvästi merkkien hankinnasta Hj Sorsalta. Näillä kaikilla merkeillä on siis identtiset leimat ja tuntuu epäuskottavalta, että kahdella valmistajalla olisi samanlainen meistivirhe leimassaan.

Hj Sorsan HGL-leimattuja merkkejä on tiedossa toistaiseksi kaksi: Komennuskomppania ja Er.P 18. Näiden mutterit ovat samoja kuin em. kolmella siten, että Er.P 18 ja Er.P 20:llä on mutterin halkaisija 16 mm ja lopuilla 13 mm. Yleisulkonäöltään kaikki ovat samanlaisia. Lisäksi Er.P 20:stä on havainto myös samanlaisella pienemmällä 13 mm mutterilla kuin ASL:llä ja Komentokomppaniallakin on.

Edellisestä voisi päätellä, että Appelgren on toiminut Er.P 20:n ja ehkä ASL:nkin tapauksessa kauppiaana merkkiasiassa ja alihankkinut ne suuremmalta merkkivalmistajalta Hj Sorsalta joko kokonaan tai metallityön osalta. Kaikilla kultasepillä ei ollut merkkien stanssaamiseen tarvittavaa suurta prässiä, ja siten alihankinta vähintäänkin prässäyksen osalta on ollut käytössä. Aikanaan varsin suuren merkkien valmistajan lappeenrantalaisen Hj. Sunisen nykyinen omistaja kertoi heidän tehneen itse meistit ja käyttäneen Tillanderia prässäystyössä. Ei liene kaukaa haettua, että merkit olisi kokonaan valmistettu alihankintana, käyttihän A. Tillanderkin kiireapuna G. Buchertia.

Tapaus Hj Sorsa on syytä käsitellä tässä yhteydessä lyhyesti. Sorsa oli tunnettu merkkivalmistaja, mutta jostain syystä se ei juurikaan leimannut merkkejään ellei-vät ne olleet hopeaa, joka vaati jo lainkin puolesta asianmukaisen leimauksen (tosin käytössä näyttää useimmiten olleen pelkkä pitoisuusleima). Näyttää siltä, että Sorsalla työskennellyt Holger Gottfrit Lindström leimasi omalla leimallaan nämä hopeiset tapaukset. Lindström, joka oli syntynyt Helsingissä 22.12.1914, suoritti tarkastusleimaustutkinnon vuonna 1937 ja otti silloin käyttöön HGL-nimileiman[29]. Lindström työskenteli kultasepänliike Hj Sorsalla aina vuoteen 1942, jolloin hän menetettyään toisen jalkansa sodassa perusti oman liikkeen Helsinkiin (ilmeisesti Merkki Oy).[30] Tässä samassa yhteydessä Hj Sorsa muutti nimensä Merkkikeskus Hj Sorsaksi ja rekisteröi nimileiman HjSOy.

Oheisessa kuvassa on neljän eri merkin mutterit, jotka ovat aivan ilmeisesti samasta paikasta lähtöisin; kaikki ovat samannäköisiä, kokoisia ja sopivat ristiin toistensa kanssa. Niihin kuuluvat edellä mainitut Er.P 18 ja Er.P 20. Kolmas on puolestaan helsinkiläisen Karl A. Lindin valmistama II/Rask.Psto 3 ja neljäs leimaton JR 9. Viimemainittu voisi hyvin olla Hj Sorsan valmistama. Karl A. Lind ei ole kovin tunnettu merkkivalmistaja, joten se on voinut hankkia mutterinsa Sorsalta, ellei sitten koko merkki ole alihankittu siellä.

1. 2. 3. 4.

1. Appelgren
2. HGL eli Hj. Sorsa
3. Karl A. Lind
4. todennäköisesti Hj. Sorsa.

HGL-leiman käyttö tuntuu varsin epäselvältä, ja sitä käyttivät *Kultasepän tieto ja taito 1975* -kirjan mukaan:

Sorsa, Hj.	Helsinki	1937–1942
Jalometallihuolto Oy	Helsinki	1942–1944
Lindström, Holger	Helsinki	1937–1968
Hopeajaloste Oy	Helsinki	1968–

TUKESin nimileimarekisteri on samaa mieltä, mutta ei tunne Hopeajaloste Oy:tä. Ja toisaalta edellisen taulukon mukaan Hopeajaloste on perustettu vuonna 1968, mutta jo vuonna 1955 ilmestyneen *50 v kultaseppien yhteistyötä* -teoksen matrikkeliosa kertoo Lindströmin työskentelevän kyseisessä yrityksessä. Samoin Jalometallihuolto Oy ja edellä mainittu Merkki Oy ovat perustettu ja lopetettu samoina vuosina, joten niilläkin näyttäisi olevan jokin yhteys. Lisäksi Kultaseppien lehden joulukuun 1943 numerossa oleva jäsenluettelo tuntee Merkki Oy:n, muttei Jalometallihuoltoa. Asia lopullinen varmistaminen vaatisi yritysrekisterin tutkimista, mihin tässä yhteydessä ei ollut mahdollisuuksia.

Valmistaja-B

Osasto A:n ja Kevytosasto 21:n (variantti) tapauksille on yhteistä niin ikään niukka hopealeimaus, jossa vain pitoisuusleimaa on käytetty. Itse leimoissa ei ole selviä tunnusmerkkejä, mutta ruuvitappi ja mutteri ovat näissä molemmissa merkeissä hyvin samankaltaiset. Ruuvitapin ulkoasu on moneen muuhun aikalaismerkkiin verrattuna varsin moitteeton, mikä voi viitata joko teollisesti valmistetun kierretangon käyttöön, tai sitten valmistajalla on ollut uusi ja moitteettomasti toimiva kierretyökalu käytössään. Niin ikään ruuvitapin pää on molemmissa merkissä hyvin samankaltainen.

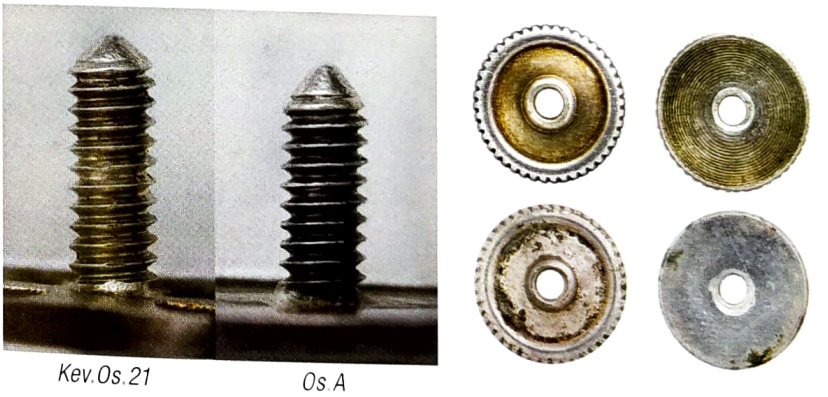

Kev.Os.21 Os.A

KevOs21:n ja Osasto A:n mutterit ovat molemmat halkaisijaltaan 10mm ja ulkonäöltään hyvin samankaltaiset. Ainoana erona on KevOs21:n mutterin taustalla näkyvät meistin vastinkappaleen sorvausjäljet, jotka puuttuvat Osasto A:n mutterista.

Valitettavasti näiden tapausten takana olevaa valmistajaa ei ole toistaiseksi voitu varmuudella selvittää, koska kaikki tarkemmat viitteet puuttuvat. Myöskään käytössä olleet arkistotiedot eivät tuoneet asiaan lisävalaistusta. Eräs mahdollisuus päästä valmistajan jäljille on laajentaa merkkien analysointi koskemaan myös muita kuin asevelimerkkejä. Kaikki merkkien valmistajat luonnollisesti tekivät merkkejä kaikille halukkaille, ja tätä kautta voi löytyä vastaavanlaisilla ruuvitapeilla ja mutterilla varustettuja merkkejä, joissa on myös valmistan leimat. Eräs tätä kautta esiin noussut mahdolli-

Suomen Kultaseppä Oy:n mutteri, joka on tässä esitetyn kaltainen ja voi siten olla haettu valmistaja.

suus voisi olla Suomen Kultaseppä Oy, jonka käyttämä mutteri on hyvin samankaltainen kuin tässä esitetyt. Oheisessa kuvassa on tällainen hopeasta valmistettu mutteri, jossa on mainitun valmistajan hopealeima. Vuosileiman perusteella mutteri on valmistettu ennen vuotta 1969, jonka jälkeen hopeapitoisuus 916H jäi pois. Lisäksi Suomen Kultaseppä Oy lopetti toimintansa 1954, joten se voidaan asettaa valmistuksen takarajaksi. Mutteri on noin 0,5mm ohuempi kuin verrokit, mutta valitettavasti kyseinen yksilö oli kierretty väärän merkin kierteille, eikä itse kierteitä voinut verrata. Tämä yhteen verrokkiin perustava veikkaus on kuitenkin varsin epävarma, eikä sen johdosta voi vetää johtopäätöksiä.

JÄLKILYÖNNIT

Jälkilyönneillä tarkoitetaan tässä laajasti ottaen merkistä tehtyjä selvästi sota-ajan jälkeisiä versioita, olivatpa ne virallisia veteraanien toimeksiannoista tehtyjä tai muissa tarkoituksissa valmistettuja. Selvistä väärennöksistä kuulee välillä puhuttavan, mutta mitään varsinaista näyttöä ei ole ainakaan tämän kirjoittajille koskaan esitetty. Väärennökset eivät tätä kirjoitettaessa ole vielä ongelma, toisin kuin etenkin Veljekset Sundqvistin valmistamien merkkien erilaiset jälkilyönnit, joita on runsaasti liikkeellä keräilijöiden kiusana. Tässä on myös syytä heti korostaa, etteivät Sundqvistin valmistamat jälkilyönnit ole olleet mitenkään laittomia, vaan kyse on ollut normaalista liiketoiminnasta, jossa kysyntä on synnyttänyt tarjonnan. Jos merkkejä sitten myöhemmin tehtailtiin Veljekset Sundqvistin jäämistöstä hankituilla työkaluilla ja leimattiin niin ikään Sundqvistin leimoilla, oli touhussa jo arveluttavia piirteitä. Hankalaksi keräilijän näkökulmasta asian tekee tietysti se, että jokainen vakavasti keräilyyn suhtautuva haluaa kokoelmiinsa ensisijaisesti aidon välirauhan tai jatkosodan aikana valmistetun kappaleen eikä joskus kauan sotien jälkeen valmistettua korviketta, josta puuttuu kytkös merkin hankkineeseen veteraaniin ja jonka laatukin on usein selvästi kehnompi kuin alkuperäisen esikuvansa. Kun tietoa asiasta ei ole ollut, niin tosiasiaan perustuvan hankintapäätöksen tekeminen on usein hankalaa ja moni onkin joutunut pulittamaan suuriakin summia tällaisesta jälkilyönnistä, jonka arvon tulisi olla vain murto-osa alkuperäisen merkin hinnasta.

Nämä jälkilyönnit on varsin usein suhteellisen helppo tunnistaa merkin yleisestä olemuksesta: työn jälki on uudemmissa merkeissä selvästi vanhoja heikompaa ja leimoissa on eroja vanhoihin verrattuna ja joskus leimat puuttuvat kokonaan. Aina jälkilyönnin tunnistaminen ei ole helppoa, koska niitä on tehty vuosien varrella myös vanhoista aihioista, joissa voi olla alkuperäiset leimat. Tällöin kannattaa suunnata katse ruuvitappiin, joka on vanhoissa merkeissä useimmiten selvästikin erilainen kuin uusissa merkeissä.

Vanhimpien jälkilyöntien ulkonäkö saattaa olla hyvin lähellä alkuperäisiä valmisteita, olihan merkkien valmistajina vanhat työtavat osaavia henkilöitä ja ehkä jossain tapauksissa jopa samat henkilötkin. Samoin käytössä on saattanut olla myös alkuperäisiä raaka-aineita aina emaleja myöten. Oheisessa kuvassa on esimerkkinä Sissipataljoona 1:n kaksi eri jälkilyöntiversiota, joista vasemmalla oleva vanhempi muistuttaa erehdyttävästi alkuperäistä hopeista merkkiä aina transparenttia emalointia myöten. Oikeanpuoleinen on puolestaan selvästi karkeammin viimeistelty, ja sen emalikin on vaihtunut tummempaan opaakki-tyyppiseen emaliin. Myöhemmän merkin

hopeointi on pysynyt kirkkaana, mikä näyttää olevan hyvin yleistä näille viimeisimmille jälkilyönneille.

Alkujaan hopeisten merkkien jälkilyöntien materiaali on havaintojen perusteella poikkeuksetta muuttunut muuksi kuin hopeaksi, mikä johtunee monestakin syystä. Ilmeisestikään ei ollut tarvetta kohottaa merkkien hintaa materiaalikustannusten tai tuolloin vielä pakollisen hopealeimauksen takia, vaan on tyydytty valmistamaan merkki halvemmasta metallista, joka on sitten hopeoitu. Tämä on sinänsä harmi, koska asianmukaiset hopealeimat osoittaisivat nykyistä paremmin merkkien valmistusajankohdan.

Sissipataljoona 1:n kaksi jälkilyöntiä, joista myöhemmän (oik.) viimeistely on selvästi vanhempaa heikompi.

Oheisessa kuvassa on tällaista uudempaa jälkilyöntiä edustava merkki, jossa näille tyypillinen paksuhko hopeointi alkaa lohkeilla merkin reunasta.

Sundqvistin leimalla varustettu Er.P 41:n myöhäisempi jälkilyönti, jonka hopeointi lohkeilee. Huomaa myös näille jälkilyönneille tyypillinen ruuvin pää ja valmistajaleima.

Jälkilyönnit voi tunnistaa usein myös ruuvitapin ulkonäön perusteella. Vielä välirauhan aikana ruuvitapit valmistettiin käsityönä, jonka merkit voi hyvin havaita kierteiden epämääräisyytenä ja tapin pään viimeistelystä. Sundqvistille oli ominaista käyttää erilaista kierrejärjestelmää hopeisille ja muusta materiaalista valmistetuille merkeille. Hopeisissa käytettiin poikkeuksetta metristä kierrejärjestelmää 0,5 mm nousulla kun taas muissa oli käytössä tuumainen mitoitus (40 kierrettä tuumalla). Hopeisten merkkien kierteistys on helppo tarkistaa nykyaikaisella M3-mutterilla, jonka tulee kiertyä ehjään tappiin vaivatta. Tappien halkaisijat näyttävät vaihdelleen havaintojen perusteella 2,5–2,9 mm välillä hopeisilla merkeillä ja 3,1–3,2 mm välillä muilla merkeillä. Jälkilyönnit eivät eroa kierteen nousun osalta alkuperäisistä ei-hopeisista merkeistä, mutta juuri tuon edellä mainitun ulkonäön perusteella kylläkin. Myös tappien pituudet näyttävät säilyneen ajan kuluessa melko tarkasti 7 mm:ssä, joten tästä ominaisuudesta ei näyttäisi olevan hyötyä jälkilyöntien tunnistamisessa.

Seuraavassa tarkastellaan tarkemmin Sundqvistin merkeissään käyttämiä leimatyyppejä. Sundqvist käytti erilaista leimaustapaa hopeisten ja muusta metallista valmistettujen merkkien nimileimana: alkuperäisissä välirauhan aikana tehdyissä ei hopeisten merkkien nimileiman "VELJEKSET SUNDQVIST" alla oli aina tilan salliessa "HELSINKI HELSINGFORS" -leima, joka puolestaan puuttui aina hopeisista merkeistä. Tämä ilmeisesti johtui siitä, että hopealeimatuissa merkeissä oli paikkakunta sisällytettynä jo varsinaisiin lakisääteisiin hopealeimoihin, joten sitä ei enää tarvinnut toistaa nimileiman yhteydessä. Toki tilan puutekin rajoitti pitkien leimojen käyttöä. Aiemmin Sundqvist käytti hopeisissa merkeissä myös pientä hopealeimoille tyypillistä valmistajaleimaa ("Velj. S"), mutta siirtyi käyttämään joskus 30-luvun lopulla pelkästään edellä mainittua suurempaa nimileimaa. Pieni "Velj. S"-leima ilmestyi käyttöön taas myöhemmin, viimeistään 50-luvulla, joka tapa näyttää säilyneen käytössä aina liikkeen lopettamiseen saakka. On myös syytä huomata, että kullan leimauksessa oli "Velj.S" käytössä koko ajan.

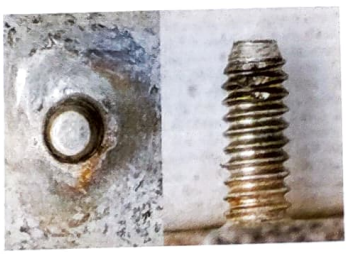

Varhaisemman SissiP 1:n jälkilyönnin ruuvitappi, joka on jo varsin selvästi koneellista tuotantoa.

Havaintojen perusteella vanhin hopeisissa talvisodan asevelimerkeissä käytetty leimatyyppi (tyyppi 1a) on varustet-

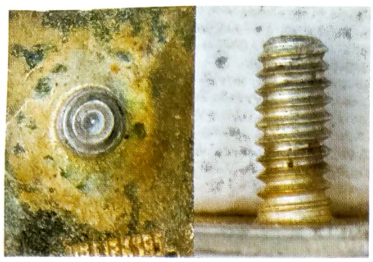

Tyypillinen myöhemmän jälkilyönnin ruuvitappi, joka on varsin ilmeisesti koneellisesti tuotettu.

tu vuoden 1939 leimalla (K6). Näin leimattuja merkkejä ei ole tavattu montaa, koska ilmeisen pian tämä korvattiin työtavalla, jossa kyseinen vanha K6-vuosikirjainleima on ylilyöty uudella L6-punsselilla (tyyppi 1b). Myös tämä leima korvautui pian varsinaisella vuoden 1940 sarjaleimalla (tyyppi 1c), jota käytettiin aina vuoden 1941 alkupuolelle asti, ja jälleen aluksi samalla tavalla päälle leimaamalla M6-punsselilla vuoden 1941 merkit. Myöhäisin talvisodan merkkeihin liittyvä leimaushavainto on vuodelta 1942, jossa N6-leima on edellisellä tavalla päällelei-mattu.

Joissain tapauksissa ruuvitappi ja merkin leima eivät oikein täsmää. Leima saattaa olla selvästi vanhaa tyyppiä, mutta ruuvitappi on selkeästi uudempi ja tämä voi herättää epäilyksiä. Kyse saattaa olla todellakin sotien jälkeinen tuotos, jossa vanhaan aihioon on istutettu uudempi ruuvi. Oheisessa kuvassa on eräs tällainen tapaus liittyen JR 27:n merkkiin.

Tyyppi 1a

Tyyppi 1b

Tyyppi 1c

Tyyppi 2

Tyyppi 3

Tyyppi 4

Veljekset Sundqvistin käyttämiä leimatyyppejä ikäjärjestyksessä välirauhan ajasta eteenpäin.

Vanha välirauhan ja jatkosodankin aikainen ei-hopeisten merkkien leimatyyppi (tyyppi 2) koostui allekkain olevista valmistajanimestä "VELJEKSET SUNDQVIST" ja paikkakunnasta "HELSINKI HELSINGFORS". Paikkakunta oli lähes poikkeuksetta mukana ja vain aivan pienimmissä merkeissä siitä saatettiin tinkiä (esim. Lentolaivue 24). Ilmeisesti vasta sodan jälkeen valmistetuissa merkeissä alkoi esiintyä pelkkä nimileima ilman paikkakuntaa. Tällöin oli aluksi käytössä tyypin 3 leima, joka korvautui myöhemmin tyypin 4 leimalla. Nämä kaksi erottaa toisistaan "VELJEKSET" sanan "V"-kirjaimen ja "SUNDQVIST" sanan "U"-kirjaimen keskinäisestä asennosta.

Leimatyyppien 3 (ylempänä) ja 4 eron huomaa V- ja U-kirjainten erilaisesta keskinäisestä asemasta.

Talvisodan muistoristit

Erityisesti joukko-osastojen perustamat asevelikerhot ja -yhdistykset aloittivat ensitöikseen oman asevelimerkin suunnittelemisen. Kuvaavaa näille kerhoille ja yhdistyksille oli, että monet niistä perustettiin joukko-osastoissa välirauhan aikana ja että niiden aloituskokouksissa oli upseeriston ja kantahenkilökunnan vahva edustus. Lähes yhtäaikaisesti aloitettiin keskustelut omien rintamasuuntien taistelijoiden kesken mahdollisen talvisodan muistoristin tai -mitalin perustamiseksi. Ensin yksittäiset aseveliyhdistykset suunnittelivat omia muistomitaleitaan, mutta varsin nopeasti saman taistelusuunnan aseveliyhdistykset huomasivat, että oli selvä tarve suunnitella yhdessä oman sodan aikaisen taistelualueen joukko-osastojen kanssa yhteinen muistomitali tai -risti. Muistoristin tarkoituksena oli luoda yhteenkuuluvaisuuden tunne läheisten saman toimisuunnan joukko-osastojen kanssa. Muistoristien perustamisajatuksena oli ensisijaisesti vahva yhteinen taistelukokemus, muistojen ja yhteisen kokemuksen vaaliminen sekä taisteluissa kaatuneiden omaisten ja haavoittuneiden auttaminen. Muistoristien perustamisessa oli poikkeuksetta mukana myös korkea-arvoisia rintamavastuussa olleita upseereita.

Talvisodan muistoristejä perustaneet toimikunnat pyrkivät saamaan muistoristeilleen heti virallisen valtion hyväksynnän. Summan ristin toimikunnan lähettämä kirjelmä 19.12.1940 oman ristinsä hyväksymiseksi johti Pv PE:n Komentotoimiston laatimaan kirjelmään, promemoriaan. Muistiossa tuotiin esille selkeästi esitetyn asian hyvät ja huonot puolet. Merkkien hyväksymisen puolesta todettiin, että ne olivat tulleet kalliiksi hankkijoilleen ja että merkkejä kannettiin kielloista huolimatta erityisesti suojeluskuntien tahoilla varsin laajasti. Oli selvästi myös tarve pienempien joukkojen omalle muistoesineelle kuin mitä talvisodan muistomitalien solkikaiverrukset edustivat. Vasta-argumentteina todettiin, että koska ristit olivat syntyneet sotamuistoja vaalineiden yhdistyksien jäsenmerkeiksi, ne eivät täyttäneet kunniamerkin muodollisia vaatimuksia. Samalla pelättiin, että muistoristejä perustettaisiin liian paljon. Kanto-oikeuden rajoittaminen taas puolestaan johtaisi kaikkien sotamuistomerkkien keskinäiseen arvioimiseen, joka puolestaan taas antaisi risteille kunniamerkin leiman. Lisäksi katsottiin, että kanto-oikeuden rajoittaminen tiettyihin päiviin tai tapahtumiin toisi mukanaan paljon käytännön vaikeuksia merkkiripojen ja nauhalaattojen alituisen vaihtamisen muodossa. Toimikunta esitti kolme vaihtoehtoa tilanteen hoitamiseksi. Ensimmäisen vaihtoehdon mukaan merkeille annetaan kanto-oikeus, jos jäsenmerkki on nauhassa kannettava ristin tai mitalin muotoinen ja kukin henkilö saa kantaa vain yhtä merkkiä. Toinen vaihtoehto oli, että kanto-oikeus koskisi vain ko. yhdistyksen vuosipäivää tai ”sen liiton suurehkoa juhlatilaisuutta” (millä tarkoitetaan ilmeisesti kyseisen muistoristin perustaneen yhdistyksen vuosijuhlaa). Kolmannen vaihtoehdon mukaan kunniamerkkimuotoisten jäsenmerkkien kanto-oikeutta ei myönnetä, jos jäsenmerkki on tavallisen jäsenmerkin muotoinen. Sen sijaan voitaisiin sitä kantaa esim. vyön kantohihnaan kiinnitettynä. Toimi-

kunta päätyi lähinnä ensimmäiseen esitykseen, mutta piti tärkeänä, että ristien määrän pitäminen pienenä voisi onnistua lähinnä taistelulohkojen muodostamien ristien myötä. Toimikunta ei halunnut merkkien tulvaa, kuten vapaussodan muistoristien kanssa oli käynyt. Lopulta toimikunta päätyi asian viemiseksi ylipäällikölle, Mannerheimille. Muistio on päivätty helmikuulle 1941. Mannerheim ei esitystä puoltanut.[31]

Jatkosodan loputtua Suomen Aseveljien Liiton järjestösihteeri Leo Tujunen lähestyi 23.10.44 Päämajan komentotoimistoa majuri Haanton laatimalla kirjelmällä. Haanto toimi Pioneeriaseveljien yhdistyksen puheenjohtajana ja jatkosodassa Pioneeripataljoonan komentajana. Tuossa alun perin Suomen Aseveljien Liitolle osoitetussa kirjelmässä esitettiin, että erityisesti Summan, Taipaleen, Lapin, Kollaan ja Länsi-Kannaksen rintamasuunnilla taistelleiden sotureiden tulisi voida kantaa ristejään virallisina kunniamerkkeinä. Esityksen mukaan etulinjan taistelijat pitivät kohtuuttomana sitä, että kotirintamalla ja linjojen takana sodassa mukana olleet saivat "prosenttimerkkinsä". Esityksen mukaan merkkien virallistaminen tasoittaisi sitä epäkohtaa, joka talvisodan kunniamerkkien jaossa oli tapahtunut erityisesti miehistön suhteen. Päämajan komentotoimisto 5 vastasi käskystä: "Palauttaen viitekirjelmän liitteineen tiedotetaan, että Ylipäällikön jo aikaisemmin omaksuman periaatteen mukaan ei tehtyyn esitykseen voida suostua." Allekirjoittajina olivat majuri M. Roiha ja luutnantti C. G. Aminoff.[32]

Talvisodan muistoristit saivat vasta 1950-luvulla valtion virallisen hyväksynnän kunniamerkkiluetteloon ja siten mahdollisuuden nykyisen kaltaiseen kunniamerkkikantotapaan. Syntyhistorialtaan talvisodan muistoristit ja -mitali ovat siis hyvinkin tulkittavissa asevelimerkeiksi.

Jatkosodan aikana ilmestyneessä Y. S. Hämeen-Anttilan *Kunniamerkit ja niiden käyttö* -kirjassa on kuvattu jonkin veran eri muistoristien syntyhistoriaa. Kansallisarkiston aseveliyhdistyksien arkistoista on löydettävissä täydentävää dokumentointia, jonka avulla saadaan lisävalaistusta merkkien syntyyn. Osa esitetystä materiaalista on uutta, ennen julkaisematonta tietoa. Näiden lisäksi sirpaletietoa on löydettävissä aikakauden lehdistä ja pienpainatteista, joista mainitsemisen arvoisia ovat Hakkapeliitta- ja Aseveli-lehdet.

Aseveliyhdistykset loivat heti hyvin selkeät ja osittain seikkaperäiset ohjeistukset muistoristien myöntämisen perusteiksi. Myös merkkien kantamiseen annettiin saman tien selkeät ohjeet.

Ohessa käydään läpi eri talvisodan muistoristien taustat. Erityisesti on tuotu esille niitä seikkoja muistoristeistä, joiden dokumentointi on tullut esille aseveliyhdistyksien arkistoista. Ristit käydään läpi suurin piirtein perustamisjärjestyksessä.

Kollaan risti

Kollaan ristin syntysanat lausuttiin jo huhtikuun 7. päivänä 1940 Joensuun Lehmossa, johon 12.D oli siirtynyt välirauhan solmimisen myötä. Siellä erään talon salissa istui joukko miehiä kotiuttamisen kynnyksellä keskustelemassa Kollaan hengestä. Kun oli yhdessä rähjätty, niin pitäisi olla myös jokin yhdysside veljien välillä. Niin syntyi ajatus yhteisen etulinjaristin, Kollaan ristin perustamisesta. Ristin valmistelu annettiin arkkitehti, reservin vänrikki Maunu Siitosen, 12.D:n valistusupseeri Palolammen ja pastori Rantamaan tehtäväksi, joista etenkin Rantamaa oli keskeisessä roolissa ristiin liittyvissä käytännön asioissa. Siitonen luonnosteli heti ehdotuksen lyijykynällä ruutupaperille ja toiset sen saman tien hyväksyivät. Luonnos esitettiin jo samana iltana eversti Svenssonille, joka, esitettyään luonnoksessa olleen heraldisen ruusun vaihtami-

sen Karjalan vaakunan suomalaiseksi käsivarreksi, sen heti hyväksyi.[33]

Kollaan Taistelijoiden Veljesliiton toimintakauden 1940–41 vuosikertomus kuvaa hyvin Kollaan ristille jo alun perin kaavailtua kunniamerkkiluonnetta, jonka taustoja seuraava suora lainaus parhaiten ilmentää:

Rauhan tultua tämä suunniteltu yhdistys näytti saavan vielä uuden tehtävän: Ajateltiin, että jonkinlaiseksi eroksi ja kiitokseksi sekä kunnianosoitukseksi etulinjoilla kovimman kuorman kantaneille rintamamiehille tulivat kunniamerkit ja korotukset, joita etulinjan miehille tulikin ensinnä, mutta kun sitten – eteenkin rauhan oloihin siirryttyä – kunniamerkkejä ja korotuksia alkoi tulla myös rintaman takana, vieläpä kotirintamallakin olleille, huomattiin, etteivät tavalliset ristit ja mitalit tulisikaan olemaan merkkinä taistelukentällä osoitetusta kelpoisuudesta ja mukanaolosta etulinjojen helvetin kärsimyksistä, vaan että niihin rinnastettiin valvomiset vss. keskuksissa, täsmällisyys esikuntatyössä ja tunnollinen diariokirjojen hoitaminen jne. ja silloin syntyi etulinjamiesten keskuudessa ajatus perustaa oma rintamaristi taisteluissa mukana olleille ja taisteluitten johtamisen vastuun kantaneille henkilöille.

Pastori Rantamaa kävi ristin perustamiseen liittyviä keskusteluja Opetusministeriön opetusneuvos Inkisen kanssa ja kävi ilmi, että perustettu risti voisi saada virallisen luonteen, jos takana olisi järjestö, jolla olisi hyväksytyt säännöt ja jonka johtokunta valvoisi ristin jakoa ja taloutta. Rantamaa ehdotti perustettavaksi aseveliyhdistyksen ja sille nimeksi Kollaan Taistelijoiden Veljesliitto, millä nimellä yhdistys sitten perustettiinkin 5.5.1940[34] ja vietiin yhdistysrekisteriin 14.6.1940, kun ensin oli hyväksytetty yhdistyksen säännöt Oikeusministeriössä. Oikeusministeriöstä oli myös saatu ilmoitus, että sääntöjen hyväksymisen jälkeen yhdistyksen rekisteröiminen menee ilman muita toimenpiteitä läpi ja Kollaan ristin vahvistaminen menee sekin samalla läpi. Tämä hyväksymisen jälkeen Rantamaan tarkoitus oli jättää anomus tasavallan presidentille Kollaan ristin kantamisoikeuden saamiseksi asepuvussa Vapaudenristin tapaan. Ministeriössä oli sanottu asian onnistuvan varmasti[35]. Käytettävissä olleista lähteistä ei ole selvinnyt tämän hankkeen myöhempi edistyminen, mutta lopullisen linjanvedon tähän eri rintamasuuntien ristien virallistamiseen ja kanto-oikeuteen asepuvussa antoi Mannerheim 15.2.1941 päiväkäskyssään numero 168, ja siten koko asia hautautui käytännössä 1950-luvulle asti. Tosin SAL:n järjestösihteeri Leo Tujunen yritti nostaa muistoristien statuksen kunniamerkkien asemaan pian jatkosodan päätyttyä lokakuussa 1944, kuten aiemmin kerrottiin, mutta Päämajan komentotoimisto ei tähän suostunut.

Kollaan risti oli nimenomaan yhdistyksen jäsenten veljesmerkki, ja sitä jaettiin saajille kesäsotaan 1941 mennessä kaikkiaan yli 8 000 kappaletta. Ensimmäiset täyshopeiset kappaleet kävi KTV:n lähetystö 13.6.1940 jättämässä sotamarsalkka Man-

nerheimille ja presidentti Kalliolle[36]. Kollaan risti on tarkoitettu vain niille 12.D:n taistelijoille, jotka osallistuivat taisteluihin vihollisen tulen alaisina. Se annettiin myös kaatuneiden omaisille. Kollaan taisteluihin katsottiin kuuluneen Tshumeikan, Songerjärven, "Tappokukkulan", Kollaan, Ahteen, Ulismaisen, Saarijärven, Uomaan sekä Siiraan taistelualueet. Taistelupaikka Ahte ei ole varsinainen maantieteellinen paikka vaan se on johdettu ko. alueella toimineen III/JR 35:n pataljoonankomentajan kapteeni Jaakko Ahteen nimestä.

Ristin jakoperusteet näyttävät olleen alkuun jossain määrin tulkinnanvaraiset ja niinpä Kollaan Taistelijoiden Veljesliitto joutui tiedottamaan asiasta aika ajoin mm. Aseveli-lehden sivuilla. Tammikuun 1941 alussa ilmestyneessä vuoden ensimmäisessä numerossa yhdistys tiedottaa Kollaan taistelijoille, että Kollaan ristin ovat oikeutetut saamaan ainoastaan Kollaanjoen–Ulismaisten–Uomaan taisteluihin aseellisena ja vihollisen tulen alla osallistuneet rintamasotilaat sekä näissä taisteluissa kaatuneen lähin omainen. Samalla mainitaan ristejä jaetun 5 970. Maaliskuun 1941 loppuun mennessä ristejä oli jaettu noin 6 500[37].

Asiaan jouduttiin palaamaan Veljesliiton kokouksessa 28.5.1941, jossa käsiteltiin virallisena asiana Kollaan ristin jakoperusteiden muuttamista, mutta lopulta sääntömuutoksia ei tehty. Sen sijaan päätettiin, että Uomaan Aseveljiin kuuluva taisteluosasto Ruusu on oikeutettu saamaan ristin. Ristiin oikeutettuja olivat näin ollen Tshumeikan, Kollaan, Ulismaisen, Saarijärven, Uomaan, Lavajärven ja Siiran lohkoilla taisteluihin osallistuneet 12.D:n taistelujoukot. Tämäkin lista poikkesi vielä hieman alussa mainitusta taistelualuerajauksesta, jonka Hämeen-Anttila kuvasi vuonna 1943 ilmestyneessä Kunniamerkit-kirjassaan. Myöhemmässä kirjallisuudessa Hämeen-Anttilan lista on vakiinnuttanut asemansa pois lukien "Tappokukkulan", joka näyttää jääneen pois.

Käytännössä jo välirauhan aikana ristiin olivat mitä ilmeisimmin oikeutettuja myös kaikki 12.D:lle lyhyeksikin aikaa alistetut divisioonaan varsinaisesti kuulumattomat taistelujoukot, koska risti on annettu ainakin JP 1:n taistelijoille, jotka olivat Kollaalla vain suhteellisen lyhyen ajan (23.1.–6.2.1940) ennen siirtymistään Nietjärvelle.

Edellä mainitussa kokouksessa päätettiin myös, että kaikki ristianomukset oli jätettävä kesäkuun viimeiseen päivään 1941 mennessä, jonka jälkeen ristiä ei enää jaettaisi[38]. Kuten aiemmin todettiin, tässä vaiheessa ristien lopulliseksi jakomääräksi jäi noin 8 000.

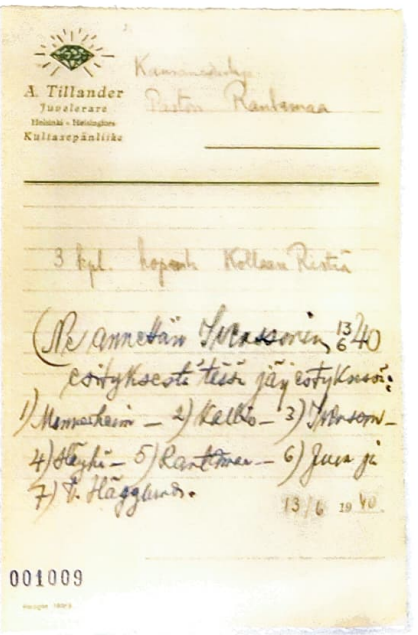

Ristin piirtänyt arkkitehti ja reservin vänrikki Maunu Siitonen palveli II/JR 34:ssä. Kollaan ristin valmisti Oy Kunniamerkkitehdas (jonka omisti Tillander; Rantamaan kirjeet kuvaavat Tillanderin kanssa käytyä keskustelua), kuten lähes kaikki muutkin merkit. Merkin alkuperäinen piirrosluonnos löytyi Aseveliyhdistyksen papereista. Talvisodan pikkujättiläinen esittää, että neljä hopeista ristiä numeroitiin ja jaettiin Mannerheimille, Kalliolle, eversti Svenssonille ja Simo Häyhälle, mutta arkistotiedon perusteella hopeisia ristejä tehtiin kaikkiaan seitsemän kappaletta ja arkistossa olevaan kolmea hopearistiä koskevaan A. Tillanderin kuittiin on Rantamaa kirjoittanut, että Svenssonin 13.6.1940 tekemän päätöksen perusteella ristit jaettiin samana päivänä alla olevassa järjestyksessä. Ristejä ei myöskään numeroitu kaivertamalla tai stanssaamalla vaan kyse oli puhtaasti jakojärjestyksestä.

1. Sotamarsalkka Gustaf Mannerheim
2. Presidentti Kyösti Kallio
3. 12.D:n komentaja eversti Antero Svensson
4. Alikersantti Simo Häyhä
5. Pastori Antti Rantamaa
6. 12. divisioonan esikuntapäällikkö majuri Eero Juva
7. IV AK:n komentaja kenraalimajuri W. Hägglund

Kansallisarkistossa oleva Kollaan ristiin liittyvä dokumentaatio sisältää muutamia ristin taustoja valaisevia pöytäkirjoja ja kirjeitä, joita pastori-kansanedustaja Antti Rantamaa oli lähettänyt eversti Svenssonille. Näissä kirjeissään hän selvittää ristin syntyä ja tilauskiemuroita Tillanderin kultasepän liikkeestä. Samalla selviää myös miksi rististä valmistettiin juuri seitsemän hopeista versiota; alkuvaiheessa ristin suunnittelua oli ajateltu materiaaliksi hopeaa, mutta vallitsevan sotatilan takia hopean saanti oli nopeasti vaikeutunut. Koska alkuperäinen hinta oli perustunut hopeaan, Rantamaan onnistui tinkimään uudet ehdot sisältäen myös seitsemän kappaletta hopeisia ristejä.

Varmuudella välirauhan aikana valmistettu ja jaettu Kollaan risti.

Sotamarsalkka Mannerheimille luovutettu hopeinen risti numero 1.

Valistusupseeri Palolammen mitaliripa, jossa on hänen Kollaan ristinsä. Palolampi oli yksi ristin alkuunpanijoista.

Kollaan ristille ei ehditty välirauhan aikana luonnostella ja valmistaa omistuskirjaa. Kansanedustaja Rantamaan mukaan kiire ja alkanut uusi sota estivät sen. Rantamaa palasi aiheeseen vuonna 1957, jolloin hän luonnosteli merkille omistuskirjan[39]. Siinä on selvästi havaittavissa vuosien kuluminen sodasta ja jakoperusteisiin tulleet muutokset.

Tolvajärven risti

Tolvajärven–Aittokosken Aseveljet päättivät perustamiskokouksessaan 30.6.1940 teettää oman taistelusuuntansa muistomitalin.[40] Myöhemmin siitä tuli nimeltään Tolvajärven risti. Tämänkin ristin säännöt ovat lähes yhtenevät muiden ristien sääntöjen

Tolvajärven risti.

Sotamarsalkka Mannerheimille luovutettu Tolvajärven risti, joka oli samanlainen kuin muutkin ristit. Ristiä seurannut omistuskirja oli kuitenkin tekstin suhteen Mannerheimilla hieman erilainen.

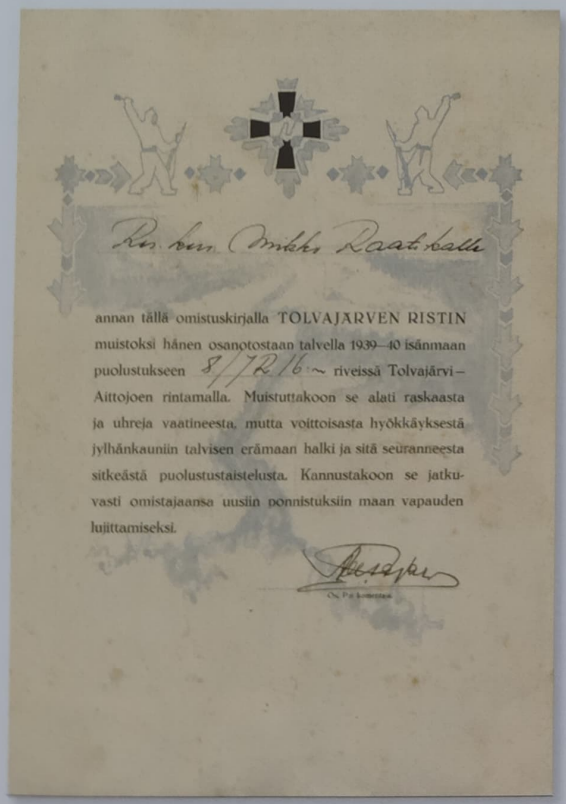

annan tällä omistuskirjalla TOLVAJÄRVEN RISTIN muistoksi hänen osanotostaan talvella 1939—40 isänmaan puolustukseen 8/7216 ~ riveissä Tolvajärvi–Aittojoen rintamalla. Muistuttakoon se alati raskaasta ja uhreja vaatineesta, mutta voittoisasta hyökkäyksestä jylhänkauniin talvisen erämaan halki ja sitä seuranneesta sitkeästä puolustustaistelusta. Kannustakoon se jatkuvasti omistajaansa uusiin ponnistuksiin maan vapauden luiittamiseksi.

Tolvajärvi–Aittojoen Aseveljien puheenjohtajana ja sodanaikaisena Os. P:n komentajana on minulla kunnia luovuttaa yhdistyksemme ensimmäiselle kunniajäsenelle, sodan suurelle Ylipäällikölle

Sotamarsalkka G. Mannerheim'ille

Tolvajärven risti muistoksi talvisotamme 1939—40 ensimmäisestä voitokkaasta vastahyökkäyksestä jylhänkauniin karjalaisen erämaan halki Tolvajärveltä Aittojoelle. Olkoon se osoituksena myöskin yhdistyksemme tuntemasta syvästä kunnioituksesta ja kiitollisuudesta Ylipäällikköään kohtaan.

kanssa. Risti jaettiin yhdistyksen jäsenille ja jäseneksi voitiin ottaa säännöissä olevan tarkan luettelon mukaiset joukko-osastot. Ristin valmisti Kunniamerkki Oy[41]. Merkin suunnittelija on reservin luutnantti Kullervo Kunnas. Kuitenkin ristin luonnos löytyi myös Summan ristin toimikunnan materiaalista. Siinä Suomen Mainostoimiston paperille ja M. Kauppisen allekirjoittamassa kirjeen liitteessä on esitetty kaksi ehdotusta Summan ristiksi. Kummatkin on luonnostellut reservin luutnantti Aarnio. Kunnas ei siis ole välttämättä suunnitellut merkkiä yksin. Toinen ehdotelmista on nykymuotoinen Tolvajärven risti[42].

Risti jaettiin Osasto P:n komentajan A. Pajarin allekirjoittaman omistuskirjan kanssa. Mannerheimille annetun omistuskirjan pohjakuva oli samanlainen kuin muillekin jaetussa omistuskirjassa, mutta teksti oli kirjoitettu varta vasten hänelle. On myös syytä huomata, että Ilomantsi-solki ei kuulunut alun perin Tolvajärven ristiin, vaan lisättiin siihen vasta vuonna 1958.

Pitkärannan risti

Pitkärannan taistelualueen aseveljet perustivat oman aseveliyhdistyksen Pitkärannan Taistelijat ry:n 6.10.1940, ja samassa kokouksessa päätettiin myös ristin perustamisesta. Ristin ovat suunnitelleet taiteilija Oskar Pihl ja neiti Hanna Siegfrid (Wrede, 1945). Risti oli tarkoitettu melko pienen joukon muistoristiksi. Alun perin ristin saajat koostuivat I/JR 38:n (Majuri J. Aho) sekä sille alistettuina olleiden Kev. Os. 13:n, Simolan ja Lavian komppanioiden, Er.KKK:n ("Oskari"), Pst.os/JR 38:n, Krh.os./JR 38:n ja 64:n sekä Ptri/KTR 13:n aseveljille. Jakosääntöjä tarkennettiin yhdistyksen kokouksessa 23.3.1941 siten, että yhdistykseen kelpuutettuja eli ristiin oikeutettuja olivat ne henkilöt, jotka olivat taistelleet linjalla Mustalampi–Nietjärvi–Kelioja–Pitkärannan kasarmi–Maksiman–Petäjän–Paimion–Vuoratsun saaret

PITKÄRANNAN RISTI

ANNETAAN

Res. vänr.

Olli Saukkoselle

TUNNUSTUKSENA HÄNEN KUNNIAKKAASTA OSANOTOSTAAN PITKÄRANNAN VERISIIN TAISTELUIHIN TALVELLA 1940. SE OLKOON SAMALLA MUISTUTTAMASSA SIITÄ USKOSTA, ETTÄ TAISTELUISSA KOETUT KÄRSIMYKSET OVAT LUONEET LUJAN PERUSTAN JA NIISSÄ SOLMITTU ASEVELJEYS ON KANTAVA RUNSAAN SADON.

PITKÄRANNAN TAISTELIJAT r.y.

PUHEENJOHTAJA

No 605

SIHTEERI

tai näitä joukkoja jatkuvasti johtaneet tai huoltaneet[43]. Näin ollen mainittujen lisäksi ristiin oikeutettuja ovat olleet muun muassa myös alueella helmikuun 1940 alusta lähtien taistelleet JP 1:n sotilaat.

Leveydeltään ja korkeudeltaan 38-millinen risti on hopeoitua kuparia oleva maltanristi. Sakaraväleistä näkyy ristityt miekat. Ristiin on kuvattu musta taistelukiila, punainen rintamalinja ja näiden päällä keskuskuviona olevassa punaisessa vinoneliössä kultainen P-kirjain[44]. Risti kannetaan 31 mm levyisessä nauhassa, jossa on 9 tasalevyistä punamustaa raitaa. Ristin valmisti Kunniamerkki Oy.

Risti jaettiin Pitkärannan taistelijat ry:n puheenjohtajan Antti Kumpulaisen ja sihteerin H. A. Pohjalaisen allekirjoittaman omistuskirjan kanssa, johon merkittiin myös ristin jakonumero.

Summan risti

Summan risti perustettiin 27.10.1940 Tampereella pidetyssä Summassa taistelleiden yleisessä kokouksessa. Käytännön järjestelyjä tekemään valittu toimikunta kävi esittelemässä asian Marsalkka Mannerheimille, joka antoi tässä vaiheessa hyväksymisen ristin perustamiselle. Tarkoitus oli saada ristille virallinen kunniamerkkistatus, joka edellytti tiettyjen muotoseikkojen täyttymisen, kuten ristien numeroinnin ja saajien luetteloinnin. Saajan edellytettiin toimineen tulen alla ennen 14.2.1940 rajatulla Summan lohkolla.

Merkin suunnitteli arkkitehti ja luutnantti Matti Lampén. Merkki on kapeasakaraisen voimakkaasti tyylitellyn mantovanristin tyyppinen ja se valmistettiin osittain tummennetusta, hopeoidusta kuparista ja oli mitoiltaan 44 mm. Mustalla pohjalla on hopeoitu ohuempi risti. Ristin keskustassa on mustan vallin harjan päällä hopeoitu leijonanpää. Vallinharjassa on hopeoiduin kohokirjaimin SUMMA. Ristin takasivulla on vuosiluku 1939–1940 sekä juokseva numero. Ristiä kannetaan sinivalkoreunaisessa punaisessa nauhassa, jonka leveys on 31 mm. Uloimmat raidat ovat 2 mm ja niihin rajoittuvat valkoiset raidat 1,5 mm. Nauha symboloi suomalaisia vihollisen puristuksessa.[45] Erikseen on esitetty jo tässä vaiheessa, että ristiä kannetaan rinnan vasemmalla puolella 1939–1940-sodan muistomitalin jälkeen. Myöhemmin kantotapa virallistettiin ja on edelleenkin omalta osaltaan voimassa.

Summan ristin mukana toimitettiin sääntövihkonen. Kuvan esimerkkiin on jälkeenpäin kirjoitettu saajan nimi ja ristin numero.

Mannerheimille luovutettu Summan risti numero 1.

6 §.

Kaatuneen tai kuolleen muistoksi on vainajan puoliso, vanhin lapsi, äiti, isä tai kuulutettu morsian, tässä mainitussa järjestyksessä, oikeutettu saamaan vainajan Summan ristin. Omaisilla ei kuitenkaan ole oikeutta kantaa ristiä.

7 §.

Toimikunta pitää jaetuista Summan risteistä luetteloa, johon merkitään ristin saajan täydellinen nimi, syntymäaika, kotipaikka, sotilasarvo, sekä Summan taisteluiden aikainen yksikkö ja tehtävät.

8 §.

Summan ristin valmistus- ja jakelukustannusten peittämiseksi peritään kustakin rististä toimikunnan määräämä, korkeintaan 50 markan suuruinen maksu, ellei toimikunta vapauta ristin saajaa maksun suorittamisesta. Mahdollinen maksuista kertynyt ylijäämä luovutetaan Suomen Aseveljien Liitolle käytettäväksi Summan taisteluiden invalidien huoltoon.

Tamp. Paperinjalostustehdas ja Kivipaino Oy. 1941.

SUMMAN RISTI

№ 19281

Rs. vänr. Olli [illegible]

Summan ristin säännöt.

1 §.

Vuosina 1939—1940 Summassa, Suomen portissa, käytyjen ankarien taisteluiden muistoksi on Tampereella lokakuun 27 päivänä 1940 pidetty Summassa taistelleiden yleinen kokous päättänyt perustaa Summan ristin, jonka Puolustusvoimain Ylipäällikkö on hyväksynyt.

2 §.

Summan risti lyötetään kuparista. Ristin korkeus ja leveys ovat 44 mm. Mustalla pohjalla on hopeoitu kapeampi risti. Ristin keskustassa on mustan vallinharjan päällä hopeoitu leijonanpää ja vallinharjassa hopeoiduin kohokirjaimin sana Summa. Ristin takasivulla on vuosiluku 1939—1940 ja ristin juokseva numero.

3 §.

Ristiin kuuluu sinivalkoreunainen punainen nauha, jonka koko leveys on 31 mm, reunoissa uloinna olevien sinisten raitojen leveys 2 mm ja näihin rajoittuvien valkoisten raitojen leveys 1,5 mm. Ristiä kannetaan nauhassa rinnan vasemmalla puolella vuosien 1939—1940 sodan muistomitalin jälkeen.

4 §.

Summan ristin antaa Tampereen kokouksessa asetettu Summan ristin toimikunta, joka huolehtii muistakin ristiä koskevista asioista.

5 §.

Summan ristin on toimikunnalle tehdystä pyynnöstä oikeutettu saamaan jokainen ennen helmikuun 14 päivää 1940 Suokannan, Summan kylän, Lähteen ja Merkin alalohkot käsittävällä Summan lohkolla Huumolan kansakoulun, Huumolan pysäkin ja Kämärän aseman kautta kulkevan linjan eteläpuolella toiminut ja taistelutoimintaan osallistunut tai sen kulkuun vaikuttanut Suomen kansalainen tai ulkomaalainen, ei kuitenkaan henkilö, joka sodan aikana mainitulla lohkolla on tehnyt itsensä syypääksi sotilaan kunniaa tahraavaan tekoon, kuten sotapelkuruuteen, karkaamiseen tai itsensä vahingoittamiseen.

Summan risti voidaan antaa muillekin henkilöille, jotka toimikunta katsoo ristin saamiseen ansioituneiksi.

Summan ristiin oikeutetut rajattiin sekä alueellisesti että ajallisesti varsin tarkasti. Kaikki ennen 14. helmikuuta 1940 Suokannan, Summan kylän, Lähteen ja Merkin alalohkolla Huumolan kansakoulun, Huumolan pysäkin ja Kämärän aseman kautta kulkevan linjan eteläpuolella toimineet ja taisteluun osallistuneet tai sen kulkuun vaikuttaneet suomalaiset tai ulkomaalaiset voivat saada mitalin. Myös Summan ristin säännöissä oli huomautus, jonka perusteella esim. karkuruudesta tuomittu ei voinut merkkiä saada. Nelisivuinen sääntövihkonen jaettiin ristin mukana. Varsinaista omistuskirjaa Summan ristille ei välirauhan aikana vielä ollut olemassa.

Summan ristin hinnaksi määriteltiin 50 mk, ja mahdollinen ylijäämä jaettiin asevelihengen mukaisesti Suomen Aseveljien Liitolle käytettäväksi Summan taisteluiden invalidien huoltoon.

Summan ristin toimikunnan lähetystö kävi 3.6.1941 luovuttamassa Summan ristin sotamarsalkka Mannerheimille. Lähetystöön kuuluivat everstit Isakson ja Paalu sekä

Summan ristin lähetystössä olivat mukana ristin omistuskirjan allekirjoittaneet henkilöt: S. Isakson, P. J. Paalu, Hannes Raikkala, Eero Lampén, Jarl Sarén, Sven Sonntag, Rudolf Waselius, Olavi Santalahti, Jaakko A. E. Hakala, Eric Kyander ja Artturi Penttilä. Viimeksi mainittu ei kuulunut Summan ristin toimi-kuntaan, joten hänen roolinsa asiassa ei ole tiedossa.

Summanristin toimikunta. Risti luovutettiin mäntyvisaisessa rasiassa ja mukaan kuului myös sotamarsalkalle erikseen valmistettu mäntyvisaisiin kansiin sidottu omistuskirja.

Summan ristin toimikunnan lopetuskertomuksessa on tästä Mannerheimin luokse tehdystä vierailusta seuraava eloisa yksityiskohta:

Alkukesästä 1941 ojennettiin Summan Risti no.1 Suomen Marsalkka Mannerheimille divisioonankomentajien Iisakssonin ja Paalun läsnäollessa. Marsalkka Mannerheim oli hiljattain sairastellut ja olivat hänen kasvonsa vielä väsymyksestä harmaat, mutta kun tuli luovutustilaisuuden valokuvaus vuoroonsa niin kuka muu kuin Marsalkka itse alkoi siirrellä raskaita nahkatuoleja syrjään muitten seistessä toimettomina kuin suolapatsaat.

Kansallisarkistossa on alkuperäinen Summan ristin sääntöluonnos, jonka sisältö eroaa hieman lopullisesta versiosta. Luonnoksen 3§:n lopussa oleva nauhalaatan kanto-ohje on poistettu ilmeisen turhana itsestäänselvyytenä lopullisista säännöistä. Luonnoksen loppuun on lisätty ylipäällikön hyväksymistä varten tarvittavat allekirjoitusrivit, joten tällaisella dokumentilla on yritetty hakea ylipäällikön hyväksyntää. Eikä liene kaukaa haettua, että sotamarsalkka itse olisi poistattanut em. nauhalaatan kanto-ohjeen. Olihan hän kunniamerkkiasioissa erittäin tarkka pienissäkin yksityiskohdissa. Poistettu lause kuuluu seuraavasti ja oli suoraa jatkoa 3§:n tekstille: "Ja voidaan nauhaa kantaa yksinään 10 mm korkuisena nauhalaattana niissä tilaisuuksissa, joissa yleisen tavan mukaan ei kanneta itse ristiä."

Summan veteraanien hautajaisiin tarkoitettu seppelnauha oli 16 cm leveä ja siinä oli Summan ristin värit.

Summan ristin omistuskirja Mannerheimille on käsityötaidon mestarinäyte. Pergamentille tekstattu omistuskirja on sidottu mäntyviraisiin kansiin. Tämä onkin ainoa Summan ristiin välirauhan aikana liittynyt omistuskirja. Muille ristin saajille ei sellaista jaettu.

Summan ristin arkistomateriaalista löytyi myös 16 senttimetriä leveä Summan ristin nauha. Muistoristitoimikunnan yhteenvedossa yhdistyksen lopettamisen vuosipäivänä 27.10.1981 todetaan, että kyseistä nauhaa pyrittiin aina, kun mahdollista, käyttämään seppelenauhana Summan veteraanin hautajaisissa. Muiden talvisodan muistoristi-instituutioiden kohdalla ei vastaavaa ole havaittu. Tämän seppelnauhan valmisti Weiste Oy, joka oli sotien aikana ainoa kunniamerkkinauhojen valmistaja Suomessa. Toistaiseksi ei ole selvinnyt milloin tämä nauha on otettu käyttöön, mutta muutamien säilyneiden Weiste Oy:n työkorttien perusteella nauhaa on tilattu vuosien 1961–71 aikana lähemmäs kilometri, joten nauha on todellakin ollut käytössä.[46]

Lapin risti

Lapin Ryhmän Esikunnan Asevelikerho perusti Lapin ristin. Sen on suunnitellut itse taisteluja johtanut kenraalimajuri K. M. Wallenius ja valmistanut Veljekset Sundqvist.

Muistoristissä kuvataan sen keskiosassa Salla tunturi sekä Rohmoiva, joita kohti lumipukuinen sotilas hiihtää. Kääntöpuolella on lapin vaakuna ja sen ympärillä teksti LAPIN RYHMÄ 1939–1940. Ristin nauha koostuu Lapin väreistä. Nauhan pohja on vihreä, juovat punaiset ja keltaiset.

Lapin ristin myöntäminen oli varsin normaali ja saajiksi mainitaan kaikki Lapin Ryhmän joukkoihin kuuluneet sekä sille alistettuihin muodostelmiin kuuluneet sekä taisteluissa kaatuneiden omaiset. Myös suojeluskuntalaiset sekä lotat, jotka aktiivisesti osallistuivat Lapin Ryhmän toimiin olivat oikeutettuja ristiin. Erikseen on mainittu, että tilapäisesti ryhmässä toimineet eivät ole oikeutettuja mitaliin.

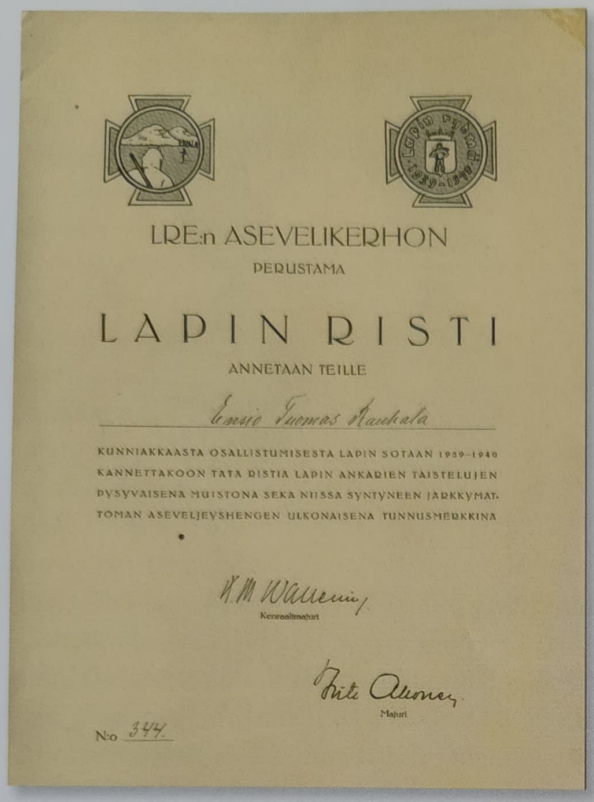

LRE:n ASEVELIKERHON

PERUSTAMA

LAPIN RISTI

ANNETAAN TEILLE

Ensio Tuomas Kauhala

KUNNIAKKAASTA OSALLISTUMISESTA LAPIN SOTAAN 1939–1940 KANNETTAKOON TATA RISTIA LAPIN ANKARIEN TAISTELUJEN PYSYVAISENA MUISTONA SEKA NIISSA SYNTYNEEN JARKKYMATTOMAN ASEVELJEYSHENGEN ULKONAISENA TUNNUSMERKKINA

K. M. Walleniuksen

Kenraalimajuri

Iitis Ahosen

Majuri

N:o 344

Lapin risti.

Mannerheimille luovutettu Lapin risti. Ristin mukana toimitettiin omistuskirja ja Mannerheim sai siitä oman versionsa. Valitettavasti hänen versiotaan ei löytynyt Mannerheim-museosta.

Lapin ristin lunastusmaksuista (60 mk) saatavat rahat osoitettiin kokonaisuudessaan käytettäviksi Lapin Ryhmän invalidien avustamiseen.

Risti jaettiin Lapin Ryhmän komentajan kenraalimajuri K. M. Walleniuksen ja esikuntapäällikkö majuri Ahosen allekirjoittaman omistuskirjan kanssa, johon merkittiin myös ristin jakonumero.

Toukokuun 19. päivänä 1941 kävi lähetystö, johon kuluivat majuri Perksala sekä reservinluutnantit Fongstedt ja Hankajärvi, luovuttamassa sotamarsalkka Mannerheimille Lapin ja Sallan sodanaikaisten rintamalohkojen aseveliyhdistysten yhteisen muistomerkin, Lapin ristin, siihen liittyvine omistuskirjoineen[47]. Valitettavasti omistuskirjaa ei löytynyt kuvattavaksi Mannerheim-museosta.

Laatokan mitali

Laatokan Aseveljet ry:n alustava kokous pidettiin 6.12.1940 Helsingissä. Paikalla oli nelisenkymmentä Laatokan Meripuolustuksen upseeria sekä yksikön komentaja eversti Järvinen. Hänen aloitteestaan päätettiin perustaa LMeP:n alaisten joukkojen yhteinen aseveliyhdistys. Erikseen valittu toimikunta kutsui aseveljet koolle Varkauteen, jossa pidettiin 6. tammikuuta Laatokan Aseveliyhdistyksen perustamiskokous. Yhdistyksen tärkeimmiksi tehtäviksi määritettiin ensiksi jäsenmäärän kasvattaminen sekä avustus- ja lainatoiminnan aloittaminen. Merkittäväksi avustustoiminnaksi he suunnittelivat isoa invalidihoitolaa haavoittuneille ja kaatuneiden omaisille. Sopivaksi paikaksi oli katsottu kartano Iitistä, mutta monien vaikeuksien ja uuden sodan vuoksi hanke ei toteutunut koskaan.

Laatokan mitali.

Mannerheimille luovutettu Laatokan risti.

Heti perustavassa kokouksessa johtokunnan tehtäväksi annettiin yhteisen mitalin ja asevelimerkin hankkiminen. Eversti Järvinen toivoi, että yhdistyksen merkkikysymys otettaisiin heti ensi töiksi työn alle. Hän koki muistomitali asian solkineen jättävän miehistönsä liian vähälle huomiolle. Merkkiasiaa oli pohdittu jo vuoden 1940 puolella LMeP:n eri yksiköissä, ja mitalista oli tehty useita ehdotuksiakin (niitä ei valitettavasti ole vielä löydetty). Lisäksi oli ajateltu yhdistää merkki yleisen asevelimerkin kanssa, mutta se todettiin mahdottomaksi pienen kokonsa vuoksi ja siksi ettei siihen voitu yhdistää mitään LMeP:n tunnus merkkiä. Mitalia suunnittelemaan päätettiin pyytää majuri Karimoa. Hän suunnitteli mitalin keväällä 1941. Yhdistyksen johtokunta piti ehdotusta kauniina, mutta siinä ei tullut riittävästi esiin aselajin tunnuksia. Tämän jälkeen asiaa pyöritettiin edestakaisin, ja lopulta päädyttiin vanhaan kapteeni Knuuttilan suunnittelemaan Rannikkotykistörykmentti 3:n pronssiseen plakettitunnukseen. Siinä kuvataan 6 tuuman rannikkopikatykki, jonka ympärillä on teksti "Laatokan meripuolustajat". Nauhaan valittiin Karjalan punamustat värit.[48] Mitali saatiin lyötettyä varsin nopeasti ja tilauksen saattoi jättää jo toukokuussa 1941. Mitali annettiin jokaiselle yhdistyksen jäsenelle. Jäseneksi puolestaan voitiin hyväksyä seuraavat henkilöt:

- jokainen Laatokan Meripuolustukseen 1939–1940 sodassa kuulunut (myös lotat)
- poikkeuksena muihin talvisodan muistoristeihin jokainen vuonna 1941 alkaneessa sodassa Laatokan Puolustuksen joukoissa palvellut voi saada mitalin
- samoin poikkeuksellisesti jokainen RT 3:ssa asevelvollisuuden suorittanut on oikeutettu mitaliin
- jokainen Laatokalta kotoisin oleva, muillakin rintamilla sotiin osallistunut henkilö sekä myös henkilö, joka on sotilaallisen esimiehensä toimesta komennettu rintamantakaisiin tehtäviin Laatokalta ja
- muu kotimaassa tai ulkomailla Suomen itsenäisyyden ja vapauden puolesta erittäin ansiokkaasti toiminut henkilö saattoi saada mitalin.

Säännöt ovat poikkeuksellisen vapaat ja mahdollistivat varsin laajan jakelun. Yhdistyksen selvä tavoite oli hankkia jäseneksi mahdollisimman laaja edustus Laatokan ympäristön asukkaista. Vaikka säännöissä ei erikseen tuoda esille invalidien auttamista eikä kaatuneiden omaisille mitalin jakamista, jäsenistön avustustoiminta käynnistyi heti vuoden 1941 alussa.

Mitalin lunastushinta oli 35 markkaa.

Muolaan risti

Muolaan risti on alun perin "puhdas" asevelimerkki ja siksi sen varsinainen kuvaus on asevelimerkkien osiossa. Muolaan risti liitettiin 1950-luvulla talvisodan muistoristien joukkoon ja määrättiin kannettavaksi nauhassa. Nauha on punainen ja sen kummassakin reunassa on valkoinen raita ja lisäksi keskiosassa kaksi 2 mm välein olevaa mustaa raitaa.

Muolaan risti on muihin muistoristeihin verrattuna hieman erikoinen tapaus. On epäselvää, miksi juuri tämä yksittäinen ruuvimerkki valikoitui jo satapäiseksi kasvaneesta vastaavien ruuvimerkkien joukosta. Se on toki kooltaan näyttävä, muttei suinkaan ainoa laatuaan. Esimerkkinä vastaavasta rykmenttitason merkistä voi mainita vaikkapa JR 35:n ristin. Ehkä valintaan on vaikuttanut Muolaan ristin tarkat jakosäännöt, jotka olivat hyvin samantapaiset kuin muillakin muistoristeillä ja ilmeinen edellytys kunniamerkkistatukselle. Muolaan risti sai myös ilmestyessään kuvallista palstatilaa ainakin Hakkapeliitta- ja Asevelilehdessä. Valintaan on voinut vaikuttaa myös varsin paljon Hämeen-Anttilan vuonna 1943 ilmestynyt Kunniamerkit-kirja, jossa Muolaan risti on selostettu muiden muistoristien joukossa. Ei kuitenkaan ole tiedossa valitsiko Hämeen-Anttila itse esiteltävät ristit vai oliko muistoristien lukumäärä jo vakiintunut ennen hänen valintaansa.

Muolaan ristiä ei tiettävästi koskaan luovutettu Marsalkka Mannerheimille, kuten oli tehty suurimmalle osalle muita ristejä. Muita poikkeuksia olivat Pitkärannan ja Kainuun ristit.

Kainuun risti

Kainuun Aseveljien liitto ry lyötti Suomussalmen, Kuhmon ja Lieksan suunnilla 1939 ja 1940 käytyjen taistelujen muistoksi ristin, joka annettiin vain niille rintamasotilaille, jotka aseellisina ja vihollistulen alaisina osallistuivat edellä mainittujen alueiden suunnilla taisteluihin. Ristin saivat myös sankarivainajien omaiset, joille oli myönnetty Vapaudenristi (ns. sururisti) näissä taisteluissa kaatuneen muistoksi. Kainuun risti on toinen talvisodan risteistä, jolla on alun perin ollut etulinjan taistelijan muistoristin luonne ja siten myös kunniamerkkimäinen piirre.

Ristin suunnitteli silloinen majuri Aarno Karimo. Ristissä on kuvattuna hiihtävä karhu havuseppeleen sisällä. Risti kannetaan sinivalkoisella nauhalla.

Risti oli haettava aseveliyhdistykseltä henkilökohtaisella anomuksella, johon oli liitettävä kaikki hakijan yksityiskohtaiset tiedot sisältäen sotilasarvon ja taistelupaikat niin kuin ne oli sotilaspassiin merkitty. Huomattavaa on, että myös kaatuneiden omaisten oli tehtävä vastaavanlainen hakemus. Ristin hinnaksi oli määrätty 80 markkaa. Toinen huomion arvoinen seikka on se, että Mannerheim-museon mitalikokoelmassa kyseistä ristiä ei ole.

9.2.1941 pidetyn Kainuun Aseveljien Liiton vuosikokouksen pöytäkirjan 8§:ssä käsiteltiin Kainuun ristin perustamista. Asian alusti aseveli O. Walle, joka esitti kokoukselle eräitä arkkitehti B. Stenbäckin laatimia ehdotuksia. Alustaja ehdotti, että asiaa hoitamaan asetettaisiin erityinen toimikunta. JR 27:n aseveliliiton edustaja aseveli H. Komulainen lausui, että asia on ollut heidän yhdistyksessään vireillä ja esitti kokoukselle yhdistyksen toimesta laaditun luonnoksen. Hän kannatti toimikunnan asettamista. Samoin kuin Suomen Aseveljien Liiton edustaja V. Loppi. Hän ehdotti, että

KAINUUN ASEVELJIEN LIITTO
ON MYONTÄNYT TEILLE,

Lääkintämajuri Toivo August Mönkkönen
OSALLISTUMISENNE JOHDOSTA
RINTAMASOTILAANA
KAINUUSSA VV. 1939–40 SODAN AIKANA
KÄYTYIHIN TAISTELUIHIN
KAINUUN RISTIN

HELSINGISSÄ, tammi KUUN 25 PÄIVÄNÄ 1943

KAINUUN ASEVELJIEN LIITTO r.y.

Puheenjohtaja
Kenraaliluutnantti W. E. Tuompo.

Sihteeri Sauari Salo.

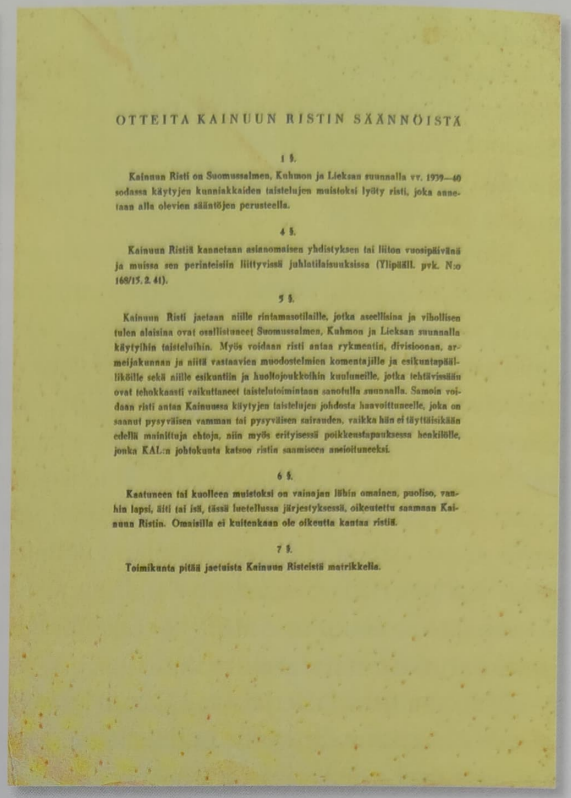

OTTEITA KAINUUN RISTIN SÄÄNNÖISTÄ

1 §.

Kainuun Risti on Suomussalmen, Kuhmon ja Lieksan suunnalla vv. 1939—40 sodassa käytyjen kunniakkaiden taistelujen muistoksi lyöty risti, joka annetaan alla olevien sääntöjen perusteella.

4 §.

Kainuun Ristiä kannetaan asianomaisen yhdistyksen tai liiton vuosipäivänä ja muissa sen perinteisiin liittyvissä juhlatilaisuuksissa (Ylipääll. pvk. N:o 168/15. 2. 41).

5 §.

Kainuun Risti jaetaan niille rintamasotilaille, jotka aseellisina ja vihollisen tulen alaisina ovat osallistuneet Suomussalmen, Kuhmon ja Lieksan suunnalla käytyihin taisteluihin. Myös voidaan risti antaa rykmentiin, divisioonan, armeijakunnan ja niitä vastaavien muodostelmien komentajille ja esikuntapäälliköille sekä niille esikuntiin ja huoltojoukkoihin kuuluneille, jotka tehtävissään ovat tehokkaasti vaikuttaneet taistelutoimintaan sanotulla suunnalla. Samoin voidaan risti antaa Kainuussa käytyjen taistelujen johdosta haavoittuneelle, joka on saanut pysyväisen vamman tai pysyväisen sairauden, vaikka hän ei täyttäisikään edellä mainittuja ehtoja, niin myös erityisessä poikkeustapauksessa henkilölle, jonka KAL:n johtokunta katsoo ristin saamiseen ansioituneeksi.

6 §.

Kaatuneen tai kuolleen muistoksi on vainajan lähin omainen, puoliso, vanhin lapsi, äiti tai isä, tässä luetellussa järjestyksessä, oikeutettu saamaan Kainuun Ristin. Omaisilla ei kuitenkaan ole oikeutta kantaa ristiä.

7 §.

Toimikunta pitää jaetuista Kainuun Risteistä matrikkelia.

kokous lausuisi toimikunnannalle toivomuksen ristin pohjalle perustuvan luonnoksen valmistamisesta. Lieksan–Pielisjärven aseveliyhdistyksen edustaja A. Koskela ilmoitti kannattavansa toimikunnan asettamista. Päätettiin yksimielisesti asettaa liiton johtokunnan valvonnan alainen toimikunta asiaa hoitamaan. Toimikuntaan valittiin yksimielisesti aseveljet A. Koskela, B. Stenbäck O. Walle ja M. Komulainen.

Kainuun Aseveljien Liiton johtokunnan kokous hyväksyi 7.5.1941 majuri A. Karimon merkkiluonnoksen, joka on myös pöytäkirjan liitteenä. Samoin hyväksyttiin Kainuun ristin toimikunnan esitys ristin säännöiksi vähäisin muutoksin. Ennen hyväksymistä rististä käytiin luonnoskilpailu, jonka kolme työtä on arkistoitu. Toteutuneen ristin luonnoksia sen sijaan ei. Eläinlääkintäluutnantti JR 65:stä, B. Stenbäck ("Koni Kalle") oli tehnyt omat luonnokset, jotka on päivätty jostain syystä jo 12.1.1940. On tosin mahdollista, että päivämäärä ei ole lopullisen luonnoksen päivämäärä vaan ensimmäisen. Kuhmon taistelujahan ei vielä tuolloin oltu käyty. Toinen luonnoksen esittäjä oli kersantti R. Ahlbom.[49] Hänen luonnoksessa on huomattavan paljon yhteneväisyyttä Kollaan ristin kanssa. Kolmannen ehdotuksen tekijän nimi ei ole tiedossa.

Kainuun Aseveljien Liiton 19.5.1941 päivätyssä tiedotteessa kaikille liiton toimintapiiriin kuuluville aseveliyhdistyksille kuvataan ristin jakoperusteet ja -menetelmät varsin selkeästi. Ristin myöntäjä oli pääsääntöisesti Kainuun ristin toimikunta, mutta poikkeustapauksissa myös asiamiehenä toimiva aseveliyhdistyskin saattoi myöntää ristin. Jälkimmäinen tapaus vaati kuitenkin hakemaan viivytyksettä lopullisen vahvistuksen Kainuun ristin toimikunnalta. Ristin hinnaksi määrättiin 50 markkaa, jota summaa paikalliset aseveliryhditykset eivät saaneet omaan lukuun korottaa. Tiedotteen lopussa mainitaan, että ristiä, jota par'aikaa lyötettiin, voitaisiin ryhtyä jakamaan noin kuukautta myöhemmin. Ristit olisi siten saatu jakovalmiiksi juuri jatkosodan kynnyksellä. Lopulta ristien lyönti ei kuitenkaan ehtinyt alkaa, vaan uusi sota keskeytti kaiken toiminnan.

Kansallisarkistosta löytyy kaksi ristien hankintaan liittyvää Levyjalostamo A. Barck:n tarjousta, joiden perusteella voidaan todeta alkuperäisissä suunnitelmissa olleen materiaalivaihtoehtoina joko patinoitu pronssi tai kupari hopeoituna ja patinoituna. Tässä vaiheessa (28.4.1941) tarjous piti sisällään myös kolme tekstivaihtoehtoa näitä kuitenkaan mitenkään erittelemättä. Toukokuun 7. päivänä tehty tarjous ei enää sisällä erillistä mainintaa teksteistä, mutta tarjouksen marginaaliin on lyijykynällä merkitty nimet "Suomussalmi, Kuhmo ja Lieksa". Kuten tunnettu, ei näitä paikkamerkintöjä lopulta tullut mukaan ja materiaaliksi valikoitui edullisempi hopeoitu kupari, jonka kappalehinnaksi tuli 15 markkaa 5 000 kappaleen eränä. Kainuun Aseveljien Liiton 4.6.1942 päivätty kirje Sotatalousesikunnan Raaka-ainetoimistolle kuitenkin paljastaa, että edellä kuvattu alkuperäinen tilaus olisi ollut tarkoitus toimittaa kesä–heinäkuun vaihteessa 1941, mutta hanke keskeytyi uuden sodan sytyttyä ja että nyttemmin tilaus oli päätetty toteuttaa ja sitä varten tarvittiin ostolupa 83 kilolle kuparia 5 000 ristin valmistamiseksi levyjalostamo A. Brack:n toimesta. Syyskuun 23. 1942 päivätty ja hyväksytty A. Brack:n tarjous käsitti uuden 5 000 kappaleen erän, jossa yksittäisen ristin hinnaksi tuli 25 markkaa.

Kainuun ristin sääntöjen 8§ lopussa todetaan, että mahdollinen maksuista kertynyt ylijäämä käytetään Kainuun Aseveljien Liiton johtokunnan harkitsemalla tavalla. Tätä "mahdollista ylijäämää" näyttää kertyneen 25 markkaa ristiä kohden. Näin ollen lienee pakko todeta, että ristiä on tieten tahtoen käytetty varainhankintaan. Kainuun ristin jako keskeytyi uuden sodan alussa asiaa hoitavan toimikunnan kanslian tullessa suljetuksi sotatilan takia.[50]

Risti jaettiin omistuskirjan kanssa, jonka taustalle on painettu otteita Kainuun ristin säännöistä.

Keski-Kannaksen risti

Ristin perustivat 1. ja 2.divisioonien joukot ja niihin alistetut yksiköt. Keski-Kannaksen ristin etusivulla on karjalan vaakunan miekat ristissä ja niiden päällä tyylitelty kuusenoksakoriste. Takasivulla on sana KESKI-KANNAS ja vuosiluvut 1939 ja 1940. Risti kiinnitetään oranssin väriseen nauhaan, jossa on kaksi mustaa ohutta viivaa. Alun perin merkin suunnittelijaksi, valmistajaksi sekä jakajaksi on ilmoitettu Oy Kunniamerkkitehdas Helsingistä. 1. DE Yleisen Aseveliyhdistyksen arkistoista löytyi merkintä,

Keski-Kannaksen risti, jonka nauhaan lisätty kypärä osoittaa saajan kuuluneen 1. Divisioonaan. Mannerheimille luovutettu risti oli ilman kyseistä kypärää.

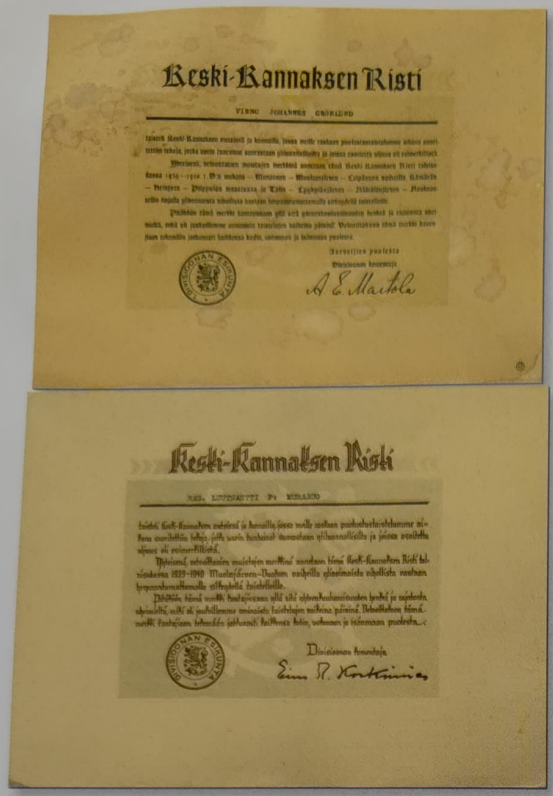

Molemmilla divisioonilla oli hieman erilaiset omistuskirjat.

jonka mukaan 1. Divisioonaan kuulumiseen osoittava teräskypärä nauhaan kiinnitettynä ei saanut maksaa 2 mk enempää, eikä koko merkki maksaa yli 50 markkaa. Tällä hinnalla ristiä myytiin JP 2:n ja 2.D:n yhdistysten kokouskutsuissa 29.5.1941 Aseveli-lehdessä. Lopulta lunastushinnaksi muodostui 40 markkaa. Ristin jakaminen lopetettiin jatkosodan alussa, viimeisen hakupäivän ollessa 15.7.1941.[51]

Risti jaettiin 1. tai 2. divisioonien komentajien Eino Koskimiehen tai A. E. Martolan allekirjoittaman omistuskirjan kanssa.

Ristin ensimmäinen kappale luovutettiin sotamarsalkka Mannerheimille 3.6.1941 pääesikunnassa vierailleen lähetystöön toimesta. Lähetystöön kuuluivat everstit E. R. Koskimies, A. E: Martola, ev.luutn. T. W. Haaki sekä reservin luutnantti, tuomari S. J. Pentti. Ristiin kuului myös sotamarsalkalle erikseen valmistettu omistuskirja, jonka sisältö oli seuraava:

Sotamarsalkka, vapaaherra G. Mannerheim.

Niiden kovien, mutta kunniakkaiden taistelujen muistoksi, joita Keski-Kannaksella käytiin Suomen-Venäjän sodassa vv. 1939–1940: viivytysvaiheen aikana Kivennavan ja Valkjärven suunnissa alkaen Joutselän ja Sipolan tasalta, puolustusvaiheen aikana Viipurin–Pietarin rautatien varsilta Vuoksen rannoille asti kuuluisaksi tulleella – Mannerheimlinjalla Muolaanjärven länsipuolella Kruununpuiston maastossa ja sen itäpuolisilla järvikannaksilla Muolaan kirkon ja Punnuksen tasalla ja myöhemmin V-linjalla Kämärän–Leipäsuon–Muolaanjärven–Äyräpäänjärven–Salmenkaidan tasalla sekä lopuksi, uuden viivytysvaiheen päätyttyä Talin–Syykylän–Kääntymän–Kaltoveden–Vuoksen linjalla, ovat 1. ja 2. D:aan sekä näille alistettuihin joukkoihin kuuluneet aseveljet perustaneet Keski-Kannaksen ristin.

Kertokoon risti jälkipolville siitä sitkeästä ja murtumattomasta vastarinnasta, jota Keski-Kannaksen joukot vihollista tarjosivat mainituilla linjoilla ja lukuisilla erillisillä taistelupaikoilla, olkoon se tunnusmerkkinä järkkymättömästä tahdosta taistella viimeiseen saakka tämän maan ja kansan puolesta, muistuttakoon se siitä kalliista veriuhrista, minkä Keski-Kannaksen joukot ovat antaneet vapautemme lunnaiksi.

Aseveljet pyytävät Teitä, Herra Sotamarsalkka, ottamaan vastaan ensimmäisen Keski-Kannaksen ristin.

Herra Sotamarsalkka, Te olette esimerkillänne antanut meille uskoa ja voimaa taistelukentällä ja niinkuin sodassa, niin nyt rauhan päivinäkin olette Te meidän ihailtu ja kunnioitettu ylipäällikkömme, jonka kutsua me vaaran jälleen uhatessa olemme valmiit yhtenä miehenä rajattomalla luottamuksella noudattamaan.

Helsinki, 3.6.1941
Keski-Kannaksen aseveljien puolesta
Sodanaikaisten 1. ja 2. D:n komentajat:
Eversti A. E. Martola
Eversti Eino R. Koskimies

Koiviston risti

Koiviston ristin perusti alun perin Koiviston Aseveliyhdistys ry, joka perustettiin vasta 1942. Muista ristin perustamiseen liittyvistä yksityiskohdista poiketen todetaan ristin kuuluvan meri-, maa- ja ilmarintamilla suoritettujen taistelujen muistoksi yhdistäen näin kaikki aselajit saman muistoristin saajiksi. Kyseessä oli siis Koiviston alalohkon ja Kannaksen Armeijan oikean sivustan suojaamisessa ja tukemisessa toimineet joukko-osastot.

Koiviston risti.

Mannerheimille luovutettu hopeasta valmistettu versio Koiviston rististä.

Sotamarsalkka
Vapaaherra
G. Mannerheim

Suomen toisessa vapaussodassa v.1939-40 ylim-
mässä johdossanne Koiviston maa-, meri- ja
ilmarintamalla toimineiden rannikkopuo-
lustusjoukkojen aseveliyhdistys pyytää kunni-
oittaen Teitä, Herra Sotamarsalkka, vastaanottamaan

Koiviston ristin

Tämä muistoristi on perustettu sen ankarissa ko-
ettelemuksissa syntyneen asevelihengen säi-
lyttämiseksi, joka teki mahdolliseksi Koiviston
linnakkeiden menestyksellisen puolustuksen ja
kesti kunnialla Viipurin lahden taistelujen ras-
kaat ajat. 23.2.1942.

Viipurin lohkon komentaja
Eversti

Koiviston aseveliyhd. puheenjohtaja
Everstiluutnantti

Mannerheimille annettiin ristin luovutuksen yhteydessä myös majuri Karimon käsin piirtämä omistuskirja harmaisiin nahkakansiin sidottuna.

Jalkaväenkenraali
E. Heinrichs

Suomen toisessa vapaussodassa v. 1939—40 Koiviston maa-, meri- ja ilmarintamalla toimineiden rannikkopuolustusjoukkojen aseveliyhdistys pyytää kunnioittaen Teitä,

Herra Kenraali
vastaanottamaan

KOIVISTON RISTIN.

Tämä muistoristi on perustettu sen ankarissa koettelemuksissa syntyneen asevelihengen säilyttämiseksi, joka teki mahdolliseksi Koiviston linnakkeiden menestyksellisen puolustuksen ja kesti kunnialla Viipurin lahden taistelujen raskaat ajat.

23. 2. 1942.

Kenraali Heinrichille myönnettiin myös erityinen versio omistuskirjasta.

Hämeen-Anttilan mukaan Koiviston risti on majuri Aarno Karimon suunnittelema. Myös ristin omistuskirjasta löytyy Karimon monogrammi.

Alun perin risti myönnettiin kuukauden ajan Koiviston alalohkon joukoissa palvelleille aseveljille. Joukkoihin laskettiin Koiviston alalohkon Esikunta, Saarenpään, Humaljoen ja Tiurin linnakkeet niihin liittyvine osineen. Niihin puolestaan kuuluivat Kenttätäydennyspataljoona 4, 4. Erillinen Konekivääärikomppania, Erillinen Liikkuva Patteristo, Koiviston Suojeluskunta. Lisäksi ristiin olivat oikeutettuja Viipurin lohkon esikunnan komentoporras sekä Osasto Jokela. Erikseen mainitaan vielä päivämäärät 18.–19.12.1939, 11.–15.1.1940 sekä 19.2.1940, jolloin kaikki alueella taisteluihin osallistuneet voivat saada ristin. Niin ikään lotat, huoltohenkilöstöön kuuluneet naiset kuin työvelvolliset olivat oikeutettuja ristiin. Erikseen aseveliyhdistys pyysi sodanaikaisia esimiehiä vastaanottamaan ristin. Luettelossa ovat Sotamarsalkka Mannerheim, kenraali Heinrichs, kenraaliluutnantit Österman, Öhqvist ja Valve, everstit Kaila ja Nordenswan sekä ristin suunnittelija majuri Aarno Karimo.

Ristin kantamisesta annettiin ohje, että sitä käytetään Koiviston vuosipäivän eli 19.12. juhlatilaisuuksissa sekä muissa Koiviston taistelujen muistoksi pidettävissä juhlissa. Ristin mukana seurasi omistuskirja, jonka allekirjoittajina olivat Viipurin lohkon komentaja eversti A. E. Lyytinen sekä Koiviston Aseveliyhdistys ry:n puheenjohtaja everstiluutnantti N. Kesämaa. Omistuskirjan teksti kuuluu:

Suomen toisessa vapaussodassa v. 1939–40 Koiviston maa-, meri- ja ilmarintamalla käytyjen taistelujen muistoksi Koiviston Aseveliyhdistys antaa Teille,

[nimi]

KOIVISTON RISTIN.

Tämä muistoristi on perustettu sen ankarissa koettelemuksissa syntyneen asevelihengen säilyttämiseksi, joka teki mahdolliseksi Koiviston linnakkeiden menestyksellisen puolustuksen ja kesti kunnialla Viipurin lahden taistelujen raskaat ajat.

23.2.1942.

Tästä omistuskirjasta oli olemassa hieman erilainen versio, jota on käytetty arvohenkilöiden kohdalla. Tässä mallissa aseveliyhdistys ristin ”antamisen” sijaan pyytää ”kunnioittaen vastaanottamaan” sen. Katso oheinen kuva kenraali Heinrichsille luovutetusta omistuskirjasta. Todennäköisesti Heinrichsin lisäksi vastaavan omistuskirjan ovat saaneet edellä mainitut sodanaikaiset esimiehet.

Omistuskirjasta oli vielä kolmaskin muoto. Marsalkka Mannerheimille luovutettua ristiä seurasi harmaisiin nahkakansiin sidottu ja käsin pergamentille piirretty, väritetty ja tekstattu omistuskirja. Mannerheimin omistuskirjan kuva on selvästi ollut originaalina muiden omistuskirjojen painokuvalle. Omistuskirjan laatijana on monogrammin perusteella ollut itse ristin tapaan Aarno Karimo.

Muista risteistä poiketen Mannerheimille luovutettu risti oli valmistettu hopeasta ja sen viimeistely oli luonnollisesti moitteeton. Mielenkiintoinen ja kysymyksiä herättävä yksityiskohta tässä ristissä on hopean vuosileima O6, joka tarkoittaa vuotta 1943. Risti on kuitenkin luovutettu hänelle omistuskirjankin mukaan 23.2.1942!

Taipaleen risti

Taipaleen ristiin ja siihen kuuluvan omistuskirjoitukseen olivat oikeutettuja Taipaleen kantadivisioonaan (alun perin 7.D, josta tuli 1940 alussa 10D) ja siihen taktillisesti alistetut yksiköt sekä Patoniemen, Järisevän, Kaarnajoen ja Ylläpään linnakkeiden miehitysjoukot ja 23D:n taistelujoukot. Risti annettiin myös kaatuneiden omaisille ilman kanto-oikeutta samoilla perusteilla kuin sururisti.

Ristin piirsi professori Carolus Lindberg ja se on hapetetun pronssin värinen. Ristin etusivulla on keskellä laakerinlehtisepele, jonka lävistää pystysuunnassa suora miekka kärki ylöspäin. Takasivulla on nimi TAIPALE ja vuosiluvut 1939–1940. Ristiä kannetaan punareunaisessa nauhassa, jonka keskellä on vihreä juova ja sen molemmilla puolilla musta juova. Jyväskylän seudun aseveljien varapuheenjohtaja mainitsee Aseveli-lehden haastattelussa (20/1942, s. 3), että ristiin tarvittava kupari ja tina kootaan keräyksellä.

Risti jaettiin III AK:n komentajan kenraaliluutnantti Erik Heinrichsin allekirjoittaman omistuskirjan kanssa.

Kaatuneen omaiselle oli myös erityinen omistuskirja, jonka ajoitus välirauhan ajalle on tosin epävarma puuttuvan arkistotiedon takia.

KUNNIA – ISÄNMAA
1939–40
Teille
[nimi]
jätetään Talvisodan aseveljien puolesta tämä
TAIPALEEN RISTI
muistoksi rakkaasta vainajastanne
[nimi]

Yhtenä meistä täytti hän velvollisuutensa Taipaleen rintaman raskaissa taisteluissa. Yhtenä tuhansista uhrasi hän henkensä Isänmaansa ja kansansa pelastukseksi ikuisen kunnian kruunaaman Talvisotamme kohtalokkaina päivinä.

Säilyttäkää tämä Taipaleen Risti muistona kunnon Suomen sotilaasta, sankarivainajastanne, asetoveristamme. Muistuttakoon se hänen rakkaita omaisiaan ja tulevia sukupolvia miehestä, jonka verestä vapautemme versoo.

E. Heinrichs
Jalkaväenkenraali
III AK:n komentaja 1939–40

TAIPALEEN RISTIN KANTAJA

Vesa Mentula

Sinäkin, Aseveli, olet Talvisodan raskaina päivinä, usein toivottomalta näyttävän tulevaisuuden edessä, ylivoimaisen vainolaisen painostuksen alla suorittanut tehtäväsi Isänmaan puolesta.

Olet täyttänyt velvollisuutesi sotilaana ja suomalaisena Taipaleen rintamalla, ikuisen kunnian seppeleimässä ankarassa kamppailussa.

Kanna tämä Taipaleen risti muistona osuudestasi Suomen kohtalontaisteluun
1939–1940
ja pysyväisen aseveljeytemme merkkinä.

Kestä kohtalon iskuja niin kuin Taipale kesti. Muista, nähdessäsi tämän ristin, kaatuneitten tovereittemme uhria.

R. Heinrichs

JALKAVÄENKENRAALI
III AK:n KOMENTAJA 1939–1940

Mannerheimille luovutettu Länsi-Kannaksen risti (oikealla) oli aivan samanlainen kuin muillekin jaettu risti.

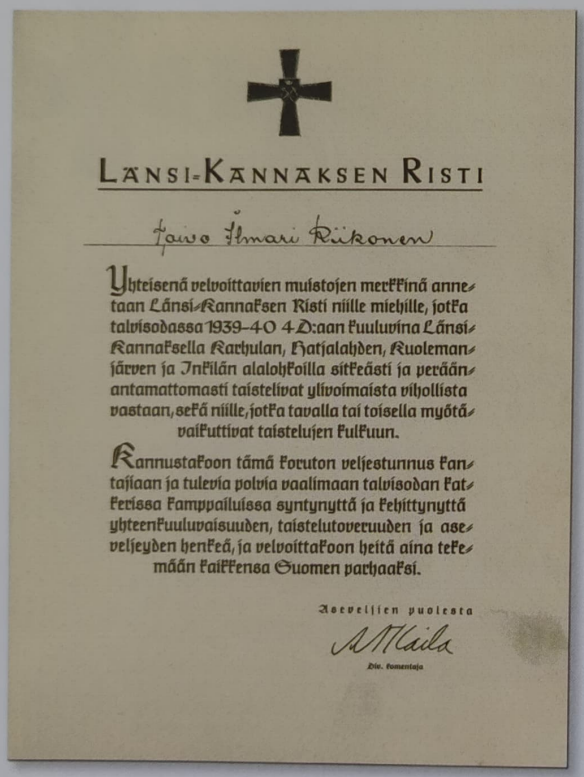

LÄNSI-KANNAKSEN RISTI

Jaivo Ilmari Riikonen

Yhteisenä velvoittavien muistojen merkkinä annetaan Länsi-Kannaksen Risti niille miehille, jotka talvisodassa 1939–40 4.D:aan kuuluvina Länsi-Kannaksella Karhulan, Hatjalahden, Kuolemanjärven ja Inkilän alalohkoilla sitkeästi ja peräänantamattomasti taistelivat ylivoimaista vihollista vastaan, sekä niille, jotka tavalla tai toisella myötävaikuttivat taistelujen kulkuun.

Kannustakoon tämä koruton veljestunnus kantajiaan ja tulevia polvia vaalimaan talvisodan katkerissa kamppailuissa syntynyttä ja kehittynyttä yhteenkuuluvaisuuden, taistelutoveruuden ja aseveljeyden henkeä, ja velvoittakoon heitä aina tekemään kaikkensa Suomen parhaaksi.

Aseveljien puolesta

Div. komentaja

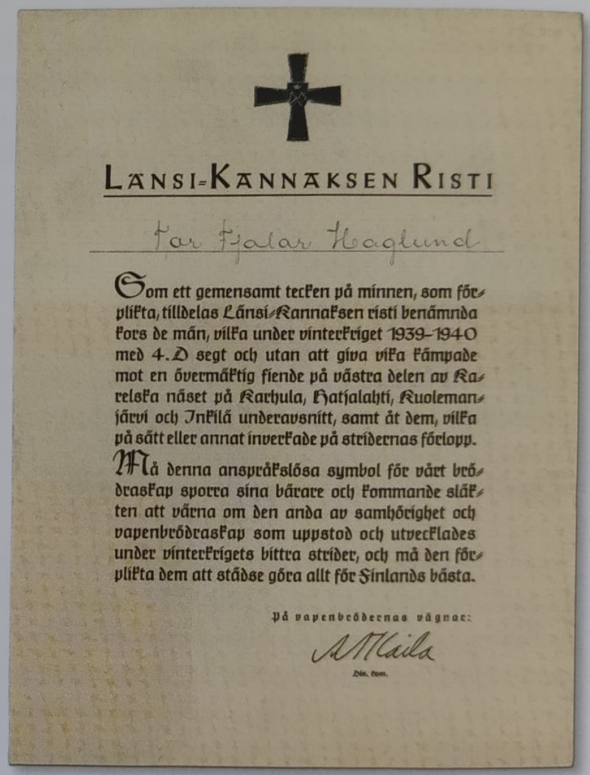

LÄNSI-KANNAKSEN RISTI

Par Fjalar Haglund

Som ett gemensamt tecken på minnen, som förplikta, tilldelas Länsi-Kannaksen risti benämnda kors de män, vilka under vinterkriget 1939–1940 med 4.D segt och utan att giva vika kämpade mot en övermäktig fiende på västra delen av Karelska näset på Karhula, Hatjalahti, Kuolemanjärvi och Inkilä underavsnitt, samt åt dem, vilka på sätt eller annat inverkade på stridernas förlopp.

Må denna anspråkslösa symbol för vårt brödraskap sporra sina bärare och kommande släkten att värna om den anda av samhörighet och vapenbrödraskap som uppstod och utvecklades under vinterkrigets bittra strider, och må den förplikta dem att städse göra allt för Finlands bästa.

På vapenbrödernas vägnar:

Div. öfv.

Länsi-Kannaksen risti

Länsi-Kannaksen risti oli viimeinen yhteisistä Talvisodan muistoristeistä, joka saatiin suunnitelluksi. Vasta 20.11.1942 pidetyssä Länsi-Kannaksella taistelleiden yleiskokouksessa päätettiin perustaa taistelusuunnan oma muistoristi. Sen oli piirtänyt JR 11:sta palvellut luutnantti Taucher.[52] Toimikunta lähestyi Päämajan komentotoimistoa kirjeellä, jossa se esitteli ristin säännöt sekä luonnoksen. Samalla se kysyi mahdollista merkin vahvistamista. Lopuksi toimikunnan puolesta asian esitellyt L. O. Hemming vielä tiedustelee, olisiko asian esittely ylipäällikölle tarpeellinen. Komentoesikunnanpäällikkö kenraali Tuompo ja komento-osaston päällikkö eversti Vaala vastasivat seuraavasti: "'Länsi-Kannaksen Ristille' ei päämajan taholta ole estettä. Aseveliyhdistysten merkkien ja niiden sotilasvirkapuvussa kantamisen suhteen viita-

taan Ylipäällikön päiväkäskyyn N:o 168/15.2.41, josta jäljennös oheistetaan. Kuitenkin kehoitetaan aseveliyhdistystä siirtämään merkin valmistuksen raaka-ainetilanteesta johtuen sodan jälkeen tapahtuvaksi."[53]

Länsi-Kannaksen risti on hopeareunuksinen musta yrjönristi, jonka keskellä on Karjalan vaakunaa kuvaava kilpi. Ristin takan on kohotekstinä LÄNSI-KANNAS sekä vuosiluvut 1939–1940. Ristin mitaksi pysty- ja leveyssuunnissa määrättiin 44 mm. Ristin nauha on 32 mm levyinen sininen nauha, jossa on keskellä 4 mm levyinen vihreä raita ja sen kummallakin puolella 2 mm valkoinen raita. Ristin kantamisen suhteen oltiin tässä vaiheessa jo varovaisempia ja sitä voitiin käyttää ainoastaan aseveljien juhlatilaisuuksissa elleivät viranomaiset toisin määrää.

Ristin jako perustui ajalliseen sekä paikalliseen määritelmään. Risti myönnettiin vain 4 D:n tai sille alistetun yksikön jäsenelle (huom. ei pelkästään taistelijalle), joka oli ennen 7.2.1940 osallistunut taisteluihin tai vaikuttanut sen kulkuun Karhulan, Hatjalahden, Kuolemanjärven ja Inkilän alalohkoilla. Erityisesti mainitaan, että ristiä ei voi saada henkilö, joka on tehnyt itsensä syypääksi sotilaan kunniaa tahraavan tekoon, kuten sotapelkuruuteen, karkaamiseen tai itsensä vahingoittamiseen. Näin luotiin perusta ja käsitys muistoristin kunniamerkkimäisestä luonteesta, joka siten 1950-luvulla tapahtuikin. Myös Länsi-Kannaksen risti voitiin myöntää ilman kanto-oikeutta kaatuneiden lähiomaisille samoin perustein kuin sururisti.

Rististä on pidetty numeroitua luetteloa. Merkin hinnaksi määrättiin korkeintaan 100 mk maksu. Ylijäämä ristien myynnistä käytettiin invalidien huollon hyväksi.

Risti jaettiin divisioonan komentajan A. A. Kailan allekirjoittaman suomen- tai ruotsinkielisen omistuskirjan kanssa.

Suomen Aseveljien Liiton merkit

Suomen Aseveljien Liitto julisti pian perustamisensa jälkeen kilpailun, jolla haettiin liitolle omaa jäsenmerkkiä. Kilpailun ohjeista on nähtävissä, että merkillä haettiin yhdistyksen toiminnalle symboliikkaa sekä yhteenkuuluvuutta kaikkien rintamasotilaiden kesken. Muistojen vaaliminen sekä kaatuneiden omaisten ja haavoittuneiden hoitojen mahdollistaminen olivat perimmäiset ajatukset koko liiton toiminnassa. Samaa toivottiin tulevan merkin osalta.

Vaatimuksiksi edellytettiin, että merkissä esiintyvien tunnusten tulee olla maan kaikkia aseveljiä yhdistäviä sekä mennyttä talvista sotaa kuvaavia. Lisäksi merkin piti olla "sommiteltu" siten, että siihen voidaan helposti lisätä erikoistunnus, esimerkiksi taistelupaikan nimi, aselajimerkki, joukko-osasto tai aseveliyhdistyksen nimikirjaimet. Merkkiä oli voitava käyttää myös ilman edellä mainittuja lisäkirjoituksia. Lisäksi suunnittelun ehdoksi määrättiin, että merkin oli oltava kokonaan metallista valmistettu ja sopiva rinnassa kannettavaksi.

Koska kyseessä oli kilpailu, luvattiin voittajille myös palkinnot. Voittaja saisi palkinnoksi 2 500 mk, toinen 1 500 mk ja vielä kolmaskin 1 000 mk. Tyypilliseen tapaan palkintolautakunta kuitenkin pidätti itsellään oikeuden jakaa palkintoja toisin, jos syytä ilmenisi. Suomen Aseveljien Liitolle jätettiin lisäksi oikeus lunastaa kilpailuehdotuksia 500 mk hintaan. Kaikki palkitut ja lunastetut luonnokset jäivät liiton omaisuudeksi ja käytettäväksi.

Palkintolautakunta koostui aikansa tunnetuista henkilöistä. He edustivat niin sotilaallisuutta kuin reserviläisiä sekä taidetta. Edes oikeutettuna jäsenenä sekä puheenjohtajana toimi Aseveliliiton puheenjohtaja, kenraalimajuri Paavo Talvela. Muita jäseniä olivat maisteri ja reservin luutnantti Jarl Gallén, arkkitehti Jussi Lappi-Seppälä sekä filosofian tohtori Arvi Poijärvi. Suomen Koristetaiteilijoiden Liitto Ornamon edustajana toimi taitelija G. A. Jysky sekä Suomen Piirtäjäin Liiton edustajana taiteilija E. Tanttu.

Kilpailun töiden jättämisen takarajaksi määrättiin 30.9.1940.

Ajan henkeä ja nopeaa toimintaa kuvaten palkintolautakunta kokoontui jo lokakuun 2. päivänä. Liitolle oli tärkeä saada julkaistua tunnuksensa mahdollisimman nopeasti, jotta siitä muodostuisi kaikkien sotilaiden rintamatunnus. Liitto olikin hyvin tietoinen, että pienet joukko-osastojen perustamat yhdistykset olivat jo aloittaneet omien merkkiensä suunnittelun ja hankkimisen.

Palkintolautakunnan ensimmäisessä kokouksessa tyydyttiin vain käymään läpi saapuneet ehdotukset. Niitä oli määräaikaan mennessä vastaanotettu 373 kappaletta. Kilpailuehdotukset numeroitiin ja luetteloitiin. Nimiehdotuksia oli laidasta laitaan. "Aseveli" oli yleisin samoin viittaukset talvisotaan, kuten "Talvisota" tai "Sata päivää". "Patria" sekä "Pro Carelia" ja "Leijona" edustivat hienostuneempaa nimivalikoimaa.

Palkintoraati jakoi ehdotukset kolmeen luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan valittiin 15 parasta työtä. Toiseen luokkaan otettiin teokset, jotka eivät kuitenkaan olleet

riittävän hyviä ensimmäiseen kategoriaan. Tähän ryhmään saatiin 28 ehdotusta. Loput työt katsottiin tekotapansa tai aiheen käsittelyn vuoksi sellaisiksi, ettei niitä voitu ehdottaa yhteiseksi aseveljien merkiksi.

Heti seuraavana päivänä eli 3.10.1940 palkintolautakunta kokoontui uudestaan ja teki päätöksensä. Nimimerkki "Idän vartijan" lähettämä ehdotus katsottiin parhaimmaksi sekä toteutuskelpoisimmaksi teokseksi. Palkintolautakunnan päätös oli yksimielinen. Nimimerkin taakse kätkeytyi taitelija Aarne Nopsanen. Toiseksi parhaimmaksi työksi valittiin "Sua suojelemme verin varjelemme" niminen työ. Sen suunnittelija oli Eino Rapp. Kolmas oli J. Suhosen työ "Kollaa".

Näiden lisäksi palkintolautakunta päätti lunastaa myös työt, joiden nimet olivat "Ystävät" (Vilho Numminen), "Miekka" (J. Suhonen).

Kilpailun voittaneen työn laatijan kanssa aloitettiin välittömästi neuvottelut merkin teknisestä toteutuksesta. Samalla aloitettiin myös pikaiset valmistelut merkin valmistajan löytämiseksi.

Aarne Nopsasen ja Aseveliyhdistysten Liiton välille tehtiin sopimus tulevan merkin materiaalista ja valmistustavasta. Siinä todettiin, että merkki valmistetaan joko hopeasta tai kuparista, joka hopeoitaisiin. Piirustuksessa mustaksi värjätyt kohdat oli hapotettava himmeäpintaiseksi ja valkeat kohdat oli puolestaan kiillotettava kirkkaiksi. Lisäksi merkin selkeyttä parantamaan olivat kirkkaat osat nostettava 0,5–1 mm korkeammalle kuin hapotettu osa. Merkkiin tulevien nimien tai tunnusten osalta annettiin selkeät ohjeet. Taiteilija oli määrittänyt myöskin kirjasinmallin, jota merkissä oli käytettävä. Sen lisäksi kirjaimet oli sijoitettava niin, että merkinnän ensimmäinen ja viimeinen kirjain tai numero tulee mallin osoittamalle paikalle. Välikirjaimet ja numerot sijoitetaan tasaisin ilmavuusvälimatkoin tälle välille. Tekstin värin oli oltava sama kuin merkin kiillotettu osa. Merkin kooksi valikoitui 13 x 18 mm ja siitä tuli neulakiinnitteinen.

Huomionarvoinen seikka on sopimuksen 3. kohta, jonka mukaan Aseveliyhdistysten ja joukko-osastojen omia erikoistunnuksia eikä muitakaan yhdistyksien nimistä tai taistelupaikasta poikkeavia lisäyksiä saanut merkkiin tehdä. Tämä sopimuksen kohta on voinut olla eräs taustatekijä siihen, että pienetkin joukko-osastot tai porukat ovat lopulta päätyneet omaan merkkiin. Osalle taistelijoista on varmasti ollut merkityksellistä juuri se oma joukko-osasto, johon kuuluttiin, sekä tuttu taistelupaikka.

Merkin hankinta sovittiin hoidettavaksi yksinomaan Aseveljien Liiton kautta. Myöhemmin myös merkin myynti hoidettiin keskitetysti samoin kuin jakelu asiamiesten välityksellä.

Merkin kaksi alkuperäistä mallia sekä yksityiskohtaiset mallikuvat osoittavat merkkien olleen kuparista valmistettuja ja koetekstinä KOLLAA. Liekö taustalla ollut tieto ensimmäisestä yhteisestä muistorististä?

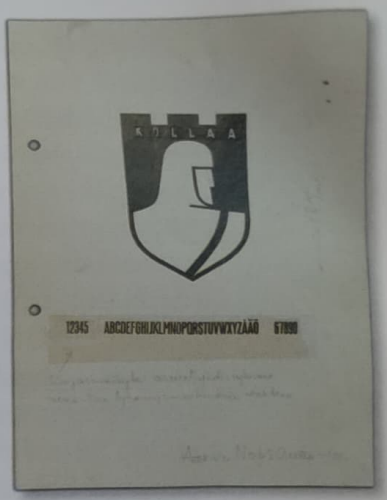

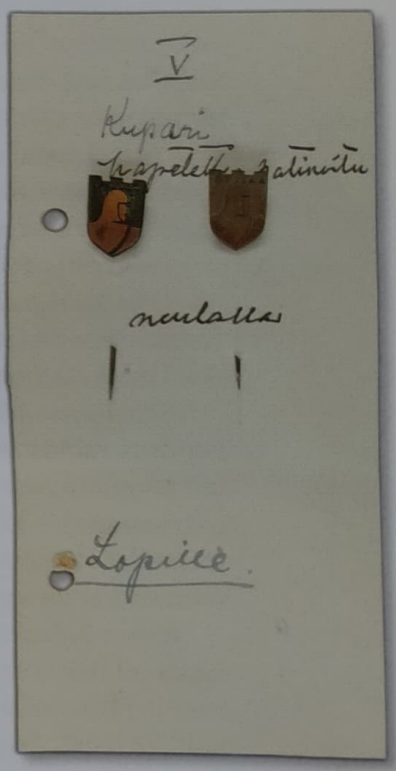

Merkin valmistaminen kilpailutettiin. Arkistoihin on säilynyt kaksi tarjousta sekä voittaneen toimittajan kanssa tehty hankintasopimus. Vähemmän tunnettu yritys Oy Kapselo Ab sekä tunnettu valmistaja A. A. Barck antoivat samansuuntaiset tarjoukset. Hankintasopimus tehtiin kuitenkin Helsinkiläisen Hj. Sorsan kanssa.

Sopimuksen mukaan yritys sitoutui toimittamaan jo 1.12.1940 mennessä 500 kappaletta hopeisia merkkejä (paino määritetty 2,5 g ja pitoisuusleima näkyvissä) sekä 4 400 kappaletta uushopeisia merkkejä. Ensimmäiseen valmistussarjaan tilattiin tunnukset "KANNAS", "KAINUU", "LAPPI", "LAATOKAN KARJALA", "POHJOIS-KARJALA", "ILMAPUOLUSTUS" ja "RANNIKKOPUOLUSTUS". Lisäksi tilattiin merkkejä ilman tunnuksia. Hinnaksi hopeiselle merkille tuli 16 markkaa ja uushopeiselle merkille 4 markkaa 50 penniä. Aseveliyhdistys puolestaan laskutti merkin hankkinutta hopeisesta merkistä 30 markkaa ja uushopeisesta 10 markkaa. Pienten ryhmien (alle 300 kpl) ja erilaisten tekstien osalle tuli vielä erillinen 300 markan lisäosuus. Lisäksi voi todeta, että lopulta pisimmät nimet toteutuivat lyhennetyssä muodossa: "LAATOKAN KARJALA" = "L.KARJALA", "POHJOIS-KARJALA" = "P.KARJALA", "ILMAPUOLUSTUS" = "ILM.PUOL." ja "RANNIKKOPUOLUSTUS" = "RANN.PUOL.".

19.11.1940 allekirjoitetun sopimuksen mukaan Hj. Sorsa sai vastaanottaa tilauksia merkkien toimittamisesta ainoastaan Suomen Aseveljien Liiton kautta.

Yhtä aikaa merkin valmistusprosessin kanssa luotiin alustavat ohjeet sen jakamisesta sekä kantamisesta. Yleisesti todettiin, että merkkiä saa kantaa ainoastaan perusjärjestön varsinainen jäsen. Lisäksi edellytettiin, että merkin jakelijana toimii vain Suomen Aseveljien Liitto.

Merkki oli tarkoitus kantaa pyhä- ja arkipuvun takissa vasemman takinkäänteen napinlävessä käänteen ulkosyrjän kanssa samansuuntaisena. Puserossa merkki kannettiin vasemmanpuoleisen rintataskun keskikohdalla ja mikäli taskua ei ollut, sydämen kohdalla. Sotilaspuvussa kantamisesta oli erityiset ohjeet johtuen luonnollisesti olemassa olevista säädöksistä ja marsalkka Mannerheimin puuttumisesta asiaan. Ohjeistuksen mukaan merkkiä sai pitää ainoastaan liiton ja sen jäsenyhdistyksien vuosipäivinä ja muissa niiden perinteisiin kuuluvissa juhlatilaisuuksissa. Merkki kannettiin, mikäli mahdollista, vasemman rintataskun keskikohdassa. Mannerheimin päiväkäsky numero 168, päivätty 15.2.1941, kertoo asiasta juuri samoilla sanoilla kuin SAL:n ohjeet, joiden arkistossa oleva luonnos on käsin korjattu vastaamaan päiväkäskyä. Lisäksi kyseisessä päiväkäskyssä kielletään asevelimerkkien nauhojen käyttö sotilasmerkkien nauhojen kanssa sotilaspuvussa.

Pioneeri-asevelilehdessä olleen artikkelin mukaan Helsingin Pioneeriyhdistys julisti kaikille pioneereille kilpailun tällaisen yhteisen merkinnän aikaansaamiseksi. Huomioon oli otettava, että merkkiin mahtui korkeintaan kahdeksan kirjainta käsittävää merkkiä. Ehdotukset oli lähetettävä yhdistyksen sihteerille viimeistään 15.1.1941.

Samaisessa lehdessä merkin hinnaksi arvioitiin 10 mk uushopeisena ja 30 mk hopeasta valmistettuna, mutta hopean saantivaikeuksien vuoksi arveltiin viimemainitun toimittamisen kuitenkin olleen epävarmaa. Hopeiset merkit ovat todellakin paljon harvinaisempia kuin uushopeiset, mutta lieneekö lopulta syynä ollut hopean saantivaikeudet vai kolminkertainen hinta? Ainakin hopeaa riitti ruuvikiinnitteisiin asevelimerkkeihin varsin hyvin.

Kuten todettu, varsinaisesta perusmerkistä on useita versioita, joissa merkin yläosaan on lisätty kohokirjaimin aseveliyhdistys, joukko-osaston nimi, taistelualue tai aseveliyhdistyksen nimi. Kirjoittajien toistaiseksi löytämiä tekstejä ovat: JR 23, JR 24, 2.AS.VAR.OS, PÄÄMAJA, M, KOTIJ, ILMAPUOL, RANN.PUOL, PELLINGE KA,

HLO, PORKKALA, Y-VUOKSI, AUTO, MIINA, KANNAS, SUMMA, TAIPALE, L.KARJALA, P.KARJALA, KOLLAA, TOLVA, KAINUU, LAPPI.

Kansallisarkiston SAL-arkiston perusteella hyvin monet aseveliyhdistykset mainitsevat Suomen Aseveljien Liiton merkin käytön lisämerkinnällä. Monessa tapauksessa arkistotiedoista ei kuitenkaan täysin selviä millä lisätekstillä merkit on tilattu, koska tehty hankita paljastuu usein vain lyhyestä toteamuksesta pöytäkirjassa tai markkasummaisista tilitositteista ilman sen tarkempaa merkin kuvausta.

PM:n Linnoitusosaston Helsinkiläiset Linnoittaja-aseveljet ry:n pöytäkirjoista ilmenee erään yhdistyksen keskuudessaan käymä keskustelu asevelimerkin tiimoilta. Yhdistyksen työvaliokunta oli käsitellyt merkkiasiaa varsin perusteellisesti vuoden 1940 lopulla. Merkin tilaaminen sellaisenaan ei tullut kysymykseen, ei myöskään mikään rintamatunnus, koska linnoittajia toimi useilla eri rintamalohkoilla. Harkinnassa oli sodan aikaisen tehtävän mukainen kuvio, esimerkiksi bastion, korsu tai pesäke. Pienen tilan vuoksi kuvioiden ja kirjainlyhenteiden käytöstä luovuttiin. Lopulta jäi jäljelle merkinnät "LINNOITTAJAT", "LINNOITUS" ja "LINN.OS.". Näistä pidettiin sopivimpana "LINNOITUS" merkintää. Huomioitavaa on, että tarkat insinöörit ottivat huomioon merkinnän yhdeksän kirjainta vaikka SAL:n ohjeiden mukainen maksimimäärä oli kahdeksan. Heidän perustelunsa mukaan kaksi I-kirjainta vievät vähemmän tilaa kuin muut kirjaimet ja siten mahtuisivat merkkiin. Samoin kirjaimia T ja L voitaisiin hieman lyhentää. Esitys johtokunnalle oli "LINNOITUS" teksti aseveljien jäsenmerkkiin. Mikäli stanssikuluihin menevää lisämaksua ei saataisi lahjoituksina, esitettiin, että yhdistys maksaisi sen omista varoista. Esitys hyväksyttiin 13.1.1941. Yhdistyksen myöhemmistä kuiteista löytyi SAL:n avustus (100 mk) stanssia varten, joten on varsin todennäköistä, että merkki toteutettiin. Kirjoittajilla ei kuitenkaan ole havaintoa kyseisestä versiosta. Joka tapauksessa yhdistyksen lakkauttamisasiamiehelle tekemässä kalustoluettelossa vuodelta 1945 löytyy merkinnät: "Todiste n:o 22, 2 kpl Asevelimerkki, hopeinen, hankinta pv 7.2.41 á 30 mk sekä 45 kpl uusihopeinen á 10 mk". Olivatko nämä paljaita SAL:n merkkejä vai "LINNOITUS" tekstillä varustettuja, ei valitettavasti käynyt ilmi.

Uusi Suomi, 4.6.1941, uutisoi: "Eilen sotamarsalkka Mannerheim vastaanotti niin ikään Päämajan Aseveliyhdistyksen lähetystön, joka pyysi sotamarsalkkaa vastaanottamaan kutsun yhdistyksen ensimmäiseksi kunniajäseneksi. Lähetystön puolesta piti eversti Ekberg puheen, johon sotamarsalkka vastasi, ja samalla sotamarsalkalle ojennettiin yhdistyksen hopeinen jäsenmerkki. Lähetystöön kuuluivat eversti Ekbergin lisäksi eversti Roos, majuri Mäkelä ja reservin kapteeni Kinnunen."

Seuraavassa listassa on ne yhdistykset, joiden tiedoista löytyi selkeä maininta merkin lisätekstistä. Mukana on tapauksia, joita eivät tämän kirjoittajat ole missään tavanneet. Joko ne eivät lopulta toteutuneet tai sitten odottavat vain löytymistään.

2. Asevarikko-osaston Aseveliyhdistys ry – 2.AS.VAR.OS.
JR 40 Aseveljet – LAPPI
E.Kesk.V3:n Aseveljet
4.DE Aseveljet ry – 4DE (ei näyttöä, että toteutunut)
Kajaanin Aseveljet ry – KAINUU
Kainuun Taistelijat ry – KAINUU
Kuopion Autoaseveljet ry – AUTO
Automiesten Aseveliliitto ry, paljon alakerhoja – AUTO
Miinanraivaajat ry – MIINA
Antrean Aseveljet ry – ANTREA (ei näyttöä, että olisi toteutunut)

Pojo Vapenbröder rf – POHJA ja POJO (ei näyttöä, että olisi toteutunut)
Lapuan Aseveljet ry – JR 23
Laihian Aseveljet ry – JR 23
Etelä-Kymenlaakson Autoaseveljet ry – AUTO
Haapamäen Aseveljet ry – KANNAS
Valonheitinmiehet Asevelikerho ry – KANNAS ja ILMAPUOL ja L.KARJALA
Hyrynsalmen Aseveljet ry – KAINUU
Isojoen Aseveljet ry – JR 23
Päämajan Aseveljet ry – PÄÄMAJA
Rautatiemuodostelmien Asevelikerho ry – PÄÄMAJA (jatkosodan aikana tehty päätös [54])
Porkkalan Alalohkon Aseveljet ry – PORKKALA
Jämsänkosken Aseveljet ry – TAIPALE
Kuhmolaiset Aseveljet ry – KAINUU
Kuivaniemen Aseveljet ry – KANNAS, KAINUU, LAPPI
Karstulan Aseveljet ry – TAIPALE
Kauhajoen Aseveljet ry – KANNAS, I/KTR 8 (ei näyttöä, että olisi toteutunut)
Kymin Aseveljet ry – KANNAS, P.KARJALA, L.KARJALA, RANN.PUOL., ILMAPUOLUSTUS
Lounais-Suomen Meripuolustuksen Aseveljet ry – RANN.PUOL.
Muuruveden Aseveljet ry – MUURUVESI (ei näyttöä, että olisi toteutunut)
Pudasjärven Aseveljet ry – KAINUU, LAPPI, L-KARJALA, KANNAS, PR.W (ei näyttöä, että olisi toteutunut)
PM:n Linnoitusosaston helsinkiläiset linnoitusaseveljet ry – LINNOITUS tai mahdollisesti LINN.OS. (ei näyttöä, että olisi toteutunut)
Pylkönmäen Aseveljet ry – TAIPALE
Ruoveden Aseveljet ry – KAINUU, KANNAS, P.KARJALA
Sotkamon Aseveljet ry – KAINUU, SUOMUSSALMI (ei näyttöä, että olisi toteutunut), KANNAS
Suomussalmen Aseveljet ry – SUOMUSSALMI (ei näyttöä, että olisi toteutunut, yhdistyksellä oli ehtona että tilausta edistetään vain jos löytyy yli 300 tilaajaa)
Turun Lohkon Aseveljet ry – TURUN LOHKO-ÅBO AVSNITT (ei näyttöä, että olisi toteutunut)
4. Kenttäsairaala – 4.KS
15. L RakK – 15.L.RAK.K (ei näyttöä, että olisi toteutunut)
I ja II kenttähevossairaala – K.Hev.S. (ei näyttöä, että olisi toteutunut)
Viitasaaren Aseveljet ry – Vs As [55]

Turun Sanomissa oli 20.5.1941 uutinen erikoisesta ja ilmeisen uniikista Asevelilipusta. Mynämäen Lotta-Svärd paikallisosasto oli teettänyt taiteilija Yrjö Aaltosen suunnitteleman lipun ja lahjoittanut sen Mynämäen Aseveliyhdistykselle kiitoksen osoituksena aseveljien työstä talven 1939–1940. Lippu oli sininen ja sen keskellä Suomen Asevelilliiton merkki ja sen kummallakin puolella soihtu sekä vasemmassa yläkulmassa Varsinais-Suomen vaakuna. Lipun valmisti Suomen Käsityön ystävien Seura.

Toukokuussa 1941 pidetyssä SAL:n liittokokouksessa hyväksyttiin uudet jäsenlajit. Kannattajajäsenyyden alle muodostettiin uudet vuosijäsen- ja lahjoittajajäsen luokat riippuen siitä minkälaisilla summilla tai työpanoksilla henkilö on aseveliyhdistyksen toimintaa avustanut. Merkittävää on, että kannattajajäsen sai lunastaa SAL:n kannattavan

Sotamarsalkka, Vapaaherra

G. MANNERHEIM

Suomen Aseveljien Liitto, kokoontuneena ensimmäiseen varsinaiseen liittokokoukseensa, ojentaa Teille, Kunnioitetulle Ylipäällikölle, Maan Ensimmäiselle Aseveljelle ja liittomme perustajalle tämän Kunniajäsenkirjan ja sen mukana Liiton Rautaisen Jäsenmerkin pysyväksi osoitukseksi siitä, että Liitto perustavassa kokouksessaan valitsi Teidät Ensimmäiseksi Kunniajäsenekseen. Aseveljet näkevät Teissä, Herra Sotamarsalkka, Suomen Maan ja kansan pelastajan. Jalot aatteenne ja suuret tekonne kansamme eheyttämiseksi ja sen puolustustahdon lujittamiseksi tulevat alati olemaan johtotähtinä Suomen Aseveljien Liiton toiminnassa.

HELSINGIJSA HÖHTIGUUN 13 PÄIVÄNÄ 1941

Suomen Aseveljien Liitto

PUHEENJOHTAJA

TIEASIAMIES

Mannerheimille luovutettu SAL:n raudasta valmistettu jäsenmerkki numero 1.

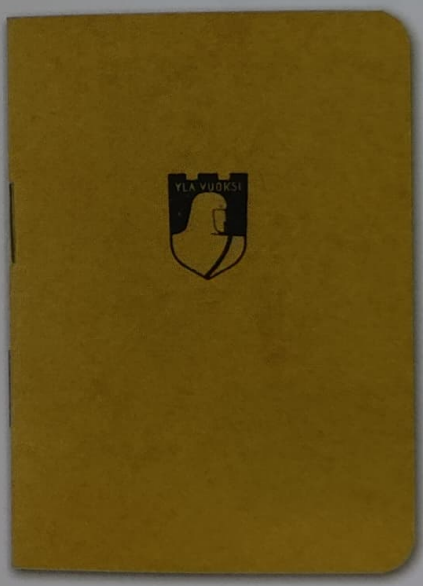

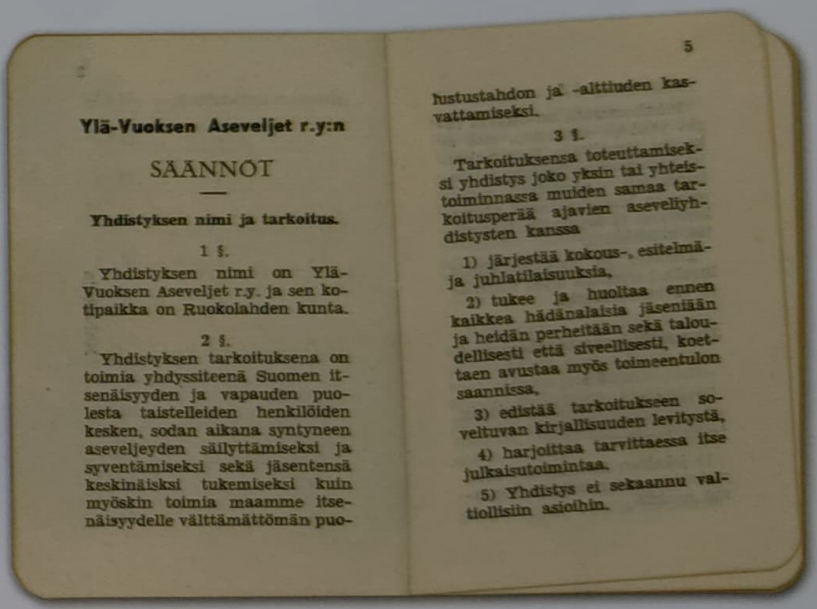

Ylä-Vuoksen Aseveljet r.y:n

SÄÄNNÖT

Yhdistyksen nimi ja tarkoitus.

1 §.

Yhdistyksen nimi on Ylä-Vuoksen Aseveljet r.y. ja sen kotipaikka on Ruokolahden kunta.

2 §.

Yhdistyksen tarkoituksena on toimia yhdyssiteenä Suomen itsenäisyyden ja vapauden puolesta taistelleiden henkilöiden kesken, sodan aikana syntyneen aseveljeyden säilyttämiseksi ja syventämiseksi sekä jäsentensä keskinäisksi tukemiseksi kuin myöskin toimia maamme itsenäisyydelle välttämättömän puolustustahdon ja -alttiuden kasvattamiseksi.

5

3 §.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys joko yksin tai yhteistoiminnassa muiden samaa tarkoitusperää ajavien aseveliyhdistysten kanssa

1) järjestää kokous-, esitelmä- ja juhlatilaisuuksia,

2) tukee ja huoltaa ennen kaikkea hädänalaisia jäseniään ja heidän perheitään sekä taloudellisesti että siveellisesti, koettaen avustaa myös toimeentulon saannissa,

3) edistää tarkoitukseen soveltuvan kirjallisuuden levitystä,

4) harjoittaa tarvittaessa itse julkaisutoimintaa.

5) Yhdistys ei sekaannu valtiollisiin asioihin.

Ylä-Vuoksen aseveljet ry:n jäsenkirja vuodelta 1940. Kirjan kannessa on kyseisen yhdistyksen nimellä varustettu SAL:n merkki.

jäsenen merkin, jossa on asevelitunnus ja jota jaetaan joko hopeisena tai kultaisena.[56]

Merkistä lyötettiin myös hieman suurempi, 25 mm korkea, raudasta valmistettu versio, jonka Paavo Talvelan johtama lähetystö luovutti toukokuun 19. päivänä 1941 sotamarsalkka Mannerheimille. Merkin taustalle on kaiverrettu liiton ensimmäisen kunniajäsenen numero 1 ja päivämäärä "4.8.1940", joka oli Suomen Aseveljien Liiton perustavan kokouksen päiväys. Merkki oli tarkoitus luovuttaa Mannerheimille SAL:n ensimmäisessä liittokokouksessa 13.4.1941, mutta tämä suunnitelma peruuntui marsalkan ollessa estynyt saapumaan kokouspaikalle.[57] Merkin mukana luovutettiin myös sinisiin nahkakansiin sidottu omistuskirja. Liiton arkistosta löytyy tosite, jonka mukaan kuitattiin 29.3.1941 vastaanotetuksi Hj. Sorsalta 1 kpl rautainen erikoismerkki hintaan 300 markkaa[58]. Tämän täytyy olla Mannerheimille luovutettu merkki, koska sen valmistuminen ajoittui juuri liittokokouksen kynnykselle.

Aseveljeysmerkki ja sen variaatiot

Tunnistustaso: T3
Valmistaja: Tuntematon. Kuparia.
Hakkapeliitta -lehden numerossa 34/1940, s. 907 on mainos, jossa tämä merkki on kuvattu. Yleisesti merkkiä pidetään Tapio Wirkkalan suunnittelemana. Merkki ei löydy taiteilijan tuotannosta kertovasta luettelosta. Karkkilan ruukkimuseo Senkan Internet-sivulta löytyy museoamanuenssi Janne Viitalan teksti, jossa hän kertoo Siviili- ja Asevelvollisuusinvalidien liiton teettäneen vuonna 1941 seinäplaketin, jonka myynnillä kerättiin rahaa talvisodan invalidien hyväksi. Plaketin on suunnitellut Tapio Wirkkala. Esineen valmistajasta ei ole varmaa tietoa. Plaketti on valettu sekoite metallista, joka sisältää ainakin messinkiä ja kuparia. On mahdollista, että valmistaja on ollut Högforsin valimo, sillä rautavalujen ohella tehtaalla on valmistettu myös muita metallivaluja, laajemmassa mittakaavassa tosin vasta 1950-luvulta lähtien. Kyseisessä plaketissa on kuvattu samanlainen leijonahahmo, kuin tässä merkissäkin on.

Merkki on Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvaliidien Liitto ry:n liikkeelle laskema varainkeräysmerkki. Kuten oheisesta mainoksesta ilmenee, on merkki tarkoitettu siviilipuvussa kannettavaksi aivan kuten muutkin asevelimerkit. Tästä merkistä on lukuisia variaatioita, joissa merkin alaosaan on lisätty kilpi, johon puolestaan on kaiverrettu joukko-osaston nimi.

Aivan kaikkialla tätä varainkeräysmuotoa ei hyväksytty: esimerkiksi JR 40 Aseveljet ry näki parhaaksi tiedottaa jäsenilleen oikean jäsenmerkkinsä myynnistä (SAL Lappi-tekstillä) ja samalla varoitettiin yhdistyksen aseveljiä enää ostamasta tai myymästä jo kauan kaupassa ollutta asevelimerkkiä, jonka muoto on jonkunmoinen leijonanpää ja joka on patinoidun kuparin värinen[59]. Varsin selvästi tässä viitattiin Aseveljeysmerkin lisäkilvelliseen versioon, jollaisen hankki ainakin mainitun rykmentin 1. komppanian aseveljet. Myös SAL:n ensimmäisessä vuosikertomuksessa vuodelta 1940 kerrotaan ”eräästä järjestöstä, joka oli toimintansa rahoittamiseksi ryhtynyt myymään merkkiä, jota harhaanjohtavasti mainostettiin yleiseksi aseveljeysmerkiksi”.[60]

Toistaiseksi löydetyt: I/JR 5, 5/JR 5, 8/JR 7, 2/JR 25, 8/JR 39 I/JR 40, 6/KTR 21, LLv 44, 28.Pion.K., IPAK/4500, 8.Pontt.Km., 2/Pion.P 3, VR Vss, 2/I/JR 64. Näiden lisäksi on tavattu tavallinen lisäkilvetön merkki, jonka taustalla on vastaavanlainen kaiverrus I.BET.K/7.D, jonka tulkinta on tuntematon.

JR 5, 1. Pataljoona.

8. Ponttoonikuormasto.

JR 7. 8. Komppania.

JR 25, 2. Komppania.

Yhteinen Aseveljeysmerkki.

III • JOUKKO-OSASTOKOHTAISET ASEVELIMERKIT

Seuraavassa osiossa käydään varsinaiset joukko-osastomerkit läpi. Sitä ennen muutama sana käytetystä systematiikasta. Kunkin tapauksen kohdalla on pyritty kertomaan tietyt perusasiat ja näiden lisäksi muutakin tietoa, mikäli sellaista on löydetty käytettävissä olleista lähteistä. Ensimmäisenä kerrotaan merkin tunnistustason koodi, jonka taustat on selvitetty kirjan alkuosassa. Näitä koodeja voi olla useita, mikä tarkoittaa, että tunnistuskin perustuu useampaan eri näkökulmaan.

Merkin valmistaja on myös esitelty, ja samassa yhteydessä on tyypillisesti mainintoja merkin materiaalista ja leimauksesta. Mikäli merkin tekijää ei ole voitu selvittää puuttuvien leimojen tai muiden tunnisteiden takia, on käytetty ilmaisua "tuntematon". Jos emme ole päässet tutkimaan tiettyä merkkiä omakohtaisesti tai saaneet sen yksityiskohdista tarkkaa tietoa muuta kautta, on valmistajan kohdalla "ei tiedossa".

Jos merkin teettäjänä on selkeästi ollut aseveliyhdistys tai -kerho, sekin on mainittu.

Useimmiten on myös kerrottu merkin hankkineen joukko-osaston perustamispaikka ja lyhyt kuvaus keskittämispaikasta. Tällä haluttiin tuoda hieman esiin merkin taustoja ja paikkakuntaa, josta miehet olivat lähteneet ja missä aloittaneet sotaretkensä. Samasta syystä olemme paikoitellen lisänneet näiden yksiköiden sotateihin liittyviä kirjallisuusviitteitä, vaikkei niissä olisikaan itse merkkeihin liittyvää tietoa.

Jos merkin taustoista löydettiin valaisevaa lisätietoa, se on luonnollisesti mukana. Tämä osuus vaihtelee suuresti riippuen löydetyn materiaalin määrästä ja laadusta. Siksi yhdessä tapauksessa voi olla vain pieni maininta jostakin yksityiskohdasta, kun toisessa tapauksessa voi olla pitkä katkelma yhdistyksen pöytäkirjoista löytynyttä tarinaa päivämäärineen kaikkineen. Eräissä tapauksissa päätimme tuoda tietoa ennemmin liikaa kuin liian vähän, koska eteenkin arkistotiedon käyttömahdollisuus voi olla varsin vaikeaa. Lisäksi muutamat pöytäkirjatarinat kuvaavat varsin hyvin merkkien hankinnan takana olevia kiemuroita ja lienevät siten ansainneet paikkansa.

Merkkejä jopa eri versioineen onnistuimme kuvaamaan varsin hyvin, mutta luonnollisesti moni jäi vielä kuvaamatta. Puuttuvien tapausten kohdalle olemme pyrkineet tekemään hahmotelman merkistä antamaan jonkinlaisen kuvan sen ulkoasusta. Kuvatut merkit on esitetty muttereineen molemmin puolin Kuvasto-luvussa.

JALKAVÄKI

IV ja VII Armeijakunnan esikunta 1939–43 (1)
Tunnistustaso: T2
Valmistaja: A. Tillander, Helsinki. Hopeoitua kuparia tai tompakkia. Numeroituja. Tillanderin vuosien 1948–80 varastokorttien perusteella merkkejä on ollut varastossa sotien jälkeen 2 kappaletta.

Merkki ei ole suoranaisesti talvisodan asevelimerkki vaan kyseisten jatkosodan aikaisten esikuntien jatkosodan aikana valmistuttama merkki, joka edustaa myös talvisodan IV AKE:a. Huomionarvoista on kuitenkin, että IV AKE:lla oli asevelikerho jo 1940. Näitä merkkejä näyttää olevan ainakin kahta versiota. Selvästi harvinaisemmassa

versiossa on piste H:n oikean alasakaran vasemmalla puolella, toisesta se puuttuu. Ei ole tiedossa, onko tällä pisteellä jokin erityinen merkitys. Merkeille on myös tyypillistä erittäin ohut hopeointi, joka useissa tapauksissa on kulunut miltei olemattomiin.

Merkit on kuvattu tekstiosuudessa luonnollisessa koossaan ja kirjan lopun kuvastossa on suurennettu versio merkin kummastakin puolesta sekä mutterista.

Hahmotelmat on merkitty numeroilla H1–H45, eikä niiden kuvia ole liitetty kuvastoon.

Jatkosodan 5.D lohkon komentajiin kuulunut everstiluutnantti Suvantola komentokorsunsa edustalla Aunuksen kannaksella Sekeessä 2.11.1943. Hänellä on komentovyössään IV ja VII AKE -merkki. Axel Suvantola toimi jatkosodan alussa VII AK:n operatiivisen osaston päällikkönä. (SA-Kuva)

IV ja VII Armeijakunnan esikunta 1939–43. Kuvastossa on merkistä kaksi versiota; toisessa (1.1) on tyypillisin Tillanderin jatkosodan alun mutterimalli ja versiossa 1.2 harvemmin tavattu myöhäisempi variaatio.

2. Divisioonan esikuntakomppania (2)

Tunnistustaso: T5.1

Valmistaja: Hj. Suninen, Lappeenranta. Hopeaa, ei vuosileimaa. Ruuvikiinnitteisiä sekä riipuksena tai kellonperänä.

II Armeijakuntaan kuuluva 2.D oli sodan alusta vuodenvaihteeseen 11.D. Esikunta ja esikuntakomppania perustettiin Kouvolassa ja keskitettiin 16.10. Ristseppälään.

2. Divisioonan esikuntakomppania.

1. Prikaati (3)

Tunnistustaso: T5.1

Valmistaja: Hopeatakomo Oy, Helsinki. Hopeaa, L6=1940.

1.Prikaatin esikunta perustettiin Helsingissä 8.10.1939, ja prikaatin pataljooniksi liitettiin 1. pataljoonaksi helsinkiläisen Suomen Valkoisen kaartin muodostama pataljoona, 2. pataljoonaksi niin ikään helsinkiläisen Uudenmaan Rykmentin muodostama pataljoona ja 3. pataljoonan muodosti Porin Prikaati Turussa. Tykistönä oli KTR 1:n muodostama Psto/1.Pr, josta tuli myöhemmin muodostetun talvisodan KTR 1:n 1. patteristo. Prikaati kuului suojajoukkoihin ja se keskitettiin kokonaisuudessaan Summan Leipäsuolle.

1. Prikaati.

3. pataljoonan sotapäiväkirjan (SPK 2690) perusteella voi todeta, että valmius muodostaa ja lähettää tarvittava pataljoona oli kiitettävä; Porin Prikaatissa oli saatu käsky siirtyä suojajoukkokokoonpanoon 5.10.1939, ja muodostettu pataljoona oli Kannaksella jo 7.10.1940.

Kirjallisuutta:

II/1.Pr.: Börje Backström, Nylands Regementes försättande på krigsfot hösten 1939 och dess bataljoners krigsdeltagande. Jalkaväen vuosikirja IX. Helsinki 1969.

III/1.Pr.: Tauno Sutela – Antti Mikkola. Kunnia – Velvollisuus – Tahto / Porin Prikaatin Historia 1626–1985. Hämeenlinna 1986. Luku: Porin Pataljoona Talvisodassa, s. 281–307.

1. Prikaati, 1. Pataljoona.

1. Prikaati – 1. Pataljoona (4)

Tunnistustaso: T5.1

Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b -leimalla, myös jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimalla.

I/1.Pr oli suojajoukkopataljoona ja sen perusti helsinkiläinen Suomen Valkoinen Kaarti (SVK). Pataljoona keskitettiin Leipäsuolle 8.10.1939.

1. Prikaati, 2. Pataljoona.

1. Prikaati – 2. Pataljoona (5)

Tunnistustaso: T5.1

Valmistaja: Hj. Suninen, Lappeenranta. Hopeaa, ei vuosileimaa. Uudenmaan Rykmentti perusti suojajoukkoihin kuuluneen II/1. Prikaatin Helsingissä ja se keskitettiin 11.10. Leipäsuolle.

Kirjallisuutta:

II/1.Pr.: Börje Backström, Nylands Regementes försättande på krigsfot hösten 1939 och dess bataljoners krigsdeltagande. Jalkaväen vuosikirja IX. Helsinki 1969.

1. Prikaati, 1. Konekivääri-komppania. Kuvan merkistä puuttui konekivääri, joka on tähän lisätty kuvankäsittelyllä. Konekivääri ei ole alkuperäinen ja toimii tässä ainoastaan havainollistajana.

1. Prikaati – 1. Konekivääri-komppania (6)

Tunnistustaso: T5.1

Valmistaja: J. Ratilainen, Helsinki. Hopeoitua kuparia.

3. Prikaati – 3. Pataljoona

Tunnistustaso: T0, T3, T7

Pohjois-Pello-sanomalehdessä 10.6.1941 olleessa uutisessa kerrotaan: ”III/3 Pr. asevelimerkin hanke pantiin siinä määrin alulle, että päätettiin tilata merkkiluonnos. Ristin tilaukset y.m. kirjeenvaihtoasiat on osoitettava kerhon sihteerille Heino Uksila (os. Karinaara).

Ei ole tiedossa, toteutuiko merkki koskaan.

3. Prikaati – 11. Komppania (7)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku (T5.2). Hopeaa, pelkkä 813H-pitoisuusleima.

Kyseinen komppania muodostettiin pian välirauhan voimaanastumisen jälkeen Sippolaan, eikä kyseinen kokoonpano siten osallistunut sotaan tässä muodossa. Välirauhan alussa prikaatien kokoa kasvatettiin liittämällä niihin uusi pataljoona tai kaksi. Tästä syystä komppanioidenkin lukumäärä kasvoi yli perinteisen yhdeksän.

3. Prikaati, 11. Komppania.

Jalkaväenkoulutuskeskus 7 – Kranaatinheitinosasto (8)
Tunnistustaso: T5.1, T7, RS 201
Valmistaja: Suomen Kultaseppä Oy, Turku. Hopeaa, L6=1940.
Merkissä on kranaatinheitinosastoon viittaava kranaatti ja talvisodan vuosiluvut 1939–1940, mutta muuten siinä ei ole viitteitä varsinaisesta osastosta. Soininen nimeää merkin Jalkaväenkoulutuskeskus 7:n kranaatinheitinosastolle kuuluvaksi, mutta perustetta tälle tiedolle ei ole.

JvKoulK toimi Vaasassa. KrhKoulK toimi erikseen Keuruulla.

Jalkaväenkoulutuskeskus, Kranaatinheitinosasto.

Jalkaväkirykmentti 4 eli Muolaan risti (9)
Tunnistustaso: T3
Aseveliyhdistys: JR 4:n Aseveljet ry ja JR 4:n Helsingin paikallisosasto[61]
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitu kupariseos, tyyppi 2 leima. Ristit ovat pääosin numeroituja. Alussa numerointi oli kaiverrettu, mutta muuttui myöhemmin stanssatuksi. Ilmeisesti jakamattomat ristit ovat numeroimattomia ja niiden valmistajaleimaus on tyyppiä 3.

Muolaan ristin perustivat JR 4:n aseveljet yhdistyksensä puitteissa ja merkki toteutettiin rykmentin komentajan everstiluutnantti L. Leanderin kesällä 1940 sommitteleman luonnoksen pohjalta. Valmistus annettiin yksinoikeudella Veljekset Sundqvistille, mutta merkkejä sai tilata vain JR 4:n Aseveljet ry:n johtokunnan kautta.

Kansallisarkistossa on Kultasepänliike Veljekset Sundqvistin 4.10.1940 päivätty tarjous Muolaan ristien toimittamisesta. Materiaalivaihtoehdoiksi tälle ruuvikiinnitteiselle merkille tarjottiin joko hopeaa tai uushopeaa (tompakkimetallia, kuten tarjouksessa mainitaan). Ensin mainittu tulisi maksamaan 3 000 kappaleen eränä 62 markkaa kappaleelta ja jälkimmäinen 45 markkaa. Kuittia tai muuta tositetta toteutuneesta tilauksesta ei kuitenkaan löytynyt. Muolaan ristin valmistamiseen käytetty alkuperäinen meisti on edelleenkin olemassa.

Alkuperäinen Muolaan risti oli käytännössä vastaavassa ase-

Jalkaväkirykmentti 4.

Jalkaväkirykmentti 4, musta emali (tai oikeammin hyvin tumman sininen).

Muolaan ristin valmistuksessa käytetty meisti. Veljekset Sundqvist numeroi meistinsä juoksevalla numerolla, jota voidaan käyttää ajoitustarkoituksessa. Tässä tapauksessa numero 2349 ajoittuu lokakuulle 1940.

massa kuin muutkin asevelimerkit. Aseveliyhdistyksen johtokunnan erikoistehtävänä oli Muolaan ristin jakaminen[62]. Varsin pian ristin asema vakiintui muistoristiksi. Ehkä tähän vaikuttivat osaltaan ristin jakosäännöt ja kantomääräykset sekä se, että risti voitiin lopulta myöntää myös kriteerit täyttävälle aseveliyhdistykseen kuulumattomalle henkilölle. Kyseessä ei siis ollut enää pelkästään aseveliyhdistyksen merkki vaan myös rykmentin raskaiden taistelujen muistoksi ja perinteiden säilyttämiseksi lyöty muistoesine, joka voitiin myöntää sääntöjen puitteissa kenelle tahansa, siis myös aseveliyhdistykseen kuulumattomalle henkilölle.

Alkuperäisten sääntöjen mukaan Muolaan risti annettiin johtokunnan harkinnan mukaan miekoilla varustettuna tai ilman niitä:

- miekoilla varustetun ristin on oikeutettu saamaan jokainen JR 4:ään tai sen edeltäjään JR 31:een kuulunut aseveli, jos hän on näihin joukkoihin kuuluneena toiminut rintamalla
- ristin ilman miekkoja ovat oikeutetut saamaan muut JR 4:ään tai JR 31:een kuuluneet aseveljet.

Samoin edellytyksin saattoi ristin saada johtokunnan harkinnan mukaan jokainen, joka JR 4:n aseveljet ry:n 13.10.1940 vahvistettujen sääntöjen 7§:n mukaisesti oli tämän aseveliyhdistyksen jäseneksi hyväksytty, ja samaten ristin voi saada muistoksi, johtokunnan harkinnan mukaan, myös kaatuneen ja kuolleen aseveljen lähin omainen, kuitenkin ilman oikeutta käyttää sitä.

Rististä on olemassa muutamia versioita erivärisillä emaloinneilla (keskusympyrä mukaan lukien kokonaan sininen tai ristin sakaroiden emalointi musta) ja osasta ristejä puuttuu myös numerointi. Emalointierojen syy ei ole tämän kirjoittajilla tiedossa, mutta joka tapauksessa alkuperäinen asevelimerkiksi luokiteltava välirauhanaikainen risti on aina alussa mainitunlainen sinivalkoinen ja numeroitu merkki. Mustan ristin tapauksessa taitaa tosin olla kyse valmistajan virheestä, koska emali ei itse asiassa ole mustaa vaan erittäin tumman sinistä. Tämän voi havaita emaloinnin reunoilla, jossa se ohuempana kuultaa selvästi sinisenä. Kyseinen emali on voinut näyttää ennen polttoa huomattavasti vaaleammalta ja siten selittää erehdyksen. Numerointi näyttää havaintojen perusteella olevan alkupäässä kaiverrettu ja sittemmin muutettu stanssatuksi. Vanhoissa risteissä on aina Veljekset Sundqvistin eihopeisten merkkien pitkä vanha leima (tyyppi 2) ja mutterikin on tyyppiä 1. Rististä liikkuu myös hieman epäilyttäviä kappaleita, joiden valmistajaleimaus edellistä lyhyempi (tyyppi 3). Kyse ei tietenkään ole välttämättä hyötymistarkoituksissa tehdystä jälkilyönnistä, vaan ehkäpä aivan virallisesta tilauksesta, joita tehtiin tarvittaessa muistoristien virallisen jakajan toimesta. Keräilypiireissä liikkuu myös tieto, että jossain

vaiheessa Sundqvistin varastosta löytyi laatikollinen vanhoja jakamattomia ja siten myös numeroimattomia ruuvikiinnitteisiä merkkejä. Nyt nämä merkit ovat keräilijöiden kokoelmissa ja aika ajoin niitä ilmaantuu myytiin.

Muolaan ristin sääntöjen mukaan risti voitiin antaa myös ilman miekkoja, mutta toistaiseksi tällaista ristiä ei ole kuvattu missään julkisesti saatavilla olevassa lähteessä eikä sellaista ole tullut tämän kirjoittajien tietoon muualtakaan. Tetrin vihkosessa oleva kuva on selvästi vain kuvankäsittelyllä luotu havainnekuva[63].

Muolaan risti virallistettiin talvisodan muistoristiksi, ja se muutettiin 1950-luvulla muiden virallisten talvisodan muistoristien tapaan nauhassa kannettavaksi. Tällöin ei luonnollisestikaan ole enää kyse sellaisesta asevelimerkistä, joita tässä teoksessa käsitellään.

Rykmentti perustettiin JR 31:nä Lappeenrannassa 13.10. seuraavien paikkakuntien reserviläisistä: Lappeenranta, Lappee, Lauritsala, Lemi, Helsinki, Imatra, Joutseno, Nuijamaa, Ruokolahti, Savitaipale, Taipalsaari ja Ylämaa.

Jalkaväkirykmentti 5 (10)
Tunnistustaso: T5.1
Aseveliyhdistys: JR 5:n Aseveliyhdistys ry
Valmistaja: Yrjö Salmela, Turku. Hopeoitua kuparia. Pääasiassa numeroituja (suurin havainto 1198), mutta myös jonkin verran numeroimattomia.

Jalkaväkirykmentti 5.

JR 5:n Myllykoskella 16.2.1941 pidetyn vuosijuhlan yhteydessä päätettiin perustaa oma aseveliyhdistys huolimatta siitä, että rykmentin miehet olivat lähtöisin yli kymmenestä kunnasta ja tästä syystä yhdistyksen toiminta tulisi olemaan lähinnä aatteellinen. Yhdistyksen nimeksi päätettiin JR 5:n Aseveliyhdistys ry ja sen kotipaikaksi tulisi Kouvola. [64] Yhdistyksen asiakirjoja ei löytynyt Kansallisarkistosta.

JR 32 (JR 5) perustettiin Kouvola–Hamina-alueella ja keskitettiin 16.–17.10.1939 Äyräpäähän. Komentajana toimi everstiluutnantti Aarne Kiira.
Kirjallisuutta:
Martti Saarento, Kymenlaaksolaisrykmentin mukana talvisodassa. Etelä-Saimaan kustannus Oy. Lappeenranta 1977. ISBN 951-99141-1-0.

Jalkaväkirykmentti 7 – Panssarintorjuntakomppania (11)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Hj. Salo, Hämeenlinna. Hopeaa, ei vuosileimaa.
JR 17 perustettiin Tampereen alueella ja se osallistui Summan ja Viipurin taisteluihin. JR 17 muuttui 1.1.1940 lähtien JR 7:ksi.

Jalkaväkirykmentti 7, Panssarintorjuntakomppania.

Kirjallisuutta:
PstK/JR 7: Valde Hämäläinen. Rivimiehenä talvisodan Summassa. Loimaan Kirjapaino, Loimaa 1976, ISBN 951-9023-22-4.
JR 7: Arvo Ojaja – Eino Heikkilä, Summan valtateillä ja Viipurin valleilla. Tampere 1983.

Jalkaväkirykmentti 8
Tunnistustaso: T0
Aseveliyhdistys: JR 8:n Reserviupseerikerho ry

JR 8:n reserviupseerikerho ry:n arkistosta löytyy hieman tietoa yhdistyksen merkistä. Yleisen kokouksen pöytäkirjassa 17.8.1940 on 7§ merkintä: "Sihteeri luki Setälän kirjeen, joka käsittelee kerhon merkkiä. Kokous lausui tyytyväisyytensä merkkiehdotuksen johdosta ja antoi asian johtokunnan käsiteltäväksi". Vastaavassa johtokunnan kokouspöytäkirjassa 6§ kertoo, että reservin insinöörikapteeni Esko Setälän alias Nappi2:n ehdotus hyväksyttiin kerhon merkiksi. Arkistossa ei ole kuitenkaan kuvaa tai kuvausta merkistä, joten jää nähtäväksi, löytyykö asiaan selvyys joskus myöhemmin. Kyse ei voi olla SAL:n merkistä, koska asia olisi varmasti mainittu selkeästi eikä pelkän rykmenttitekstin lisääminen SAL:n merkkiin liene vaatinut nimimerkillistä ehdotusta. Tätä ajatusta tukee myös se, että kyseinen yhdistys ei kuulunut Suomen Aseveljien Liittoon.

Jalkaväkirykmentti 8, 2. Komppania.

Jalkaväkirykmentti 8 – 2. Komppania (12)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitu kupariseos, tyyppi 2 -leima.

Kaikki tavatut merkit ovat olleet kellonperätyyppisiä, mutta toki ruuvikiinnitteisiäkin saattaa olla tehtynä.

JR 18 (myöhemmin JR 8) perustettiin Porissa ja keskitettiin 20.–21.10. Simolaan. Rykmentti kuului 6.D:aan (3.D) ja sen komentajana oli aluksi everstiluutnantti Aappo Pirilä ja 2.2.1940 lähtien majuri Eero Laaksonen.

Jalkaväkirykmentti 8, 3. Komppania (hahmotelma). Koko n. 25x25 mm.

Jalkaväkirykmentti 8 – 3. Komppania (H1)
Tunnistustaso: T5.1. RS 14
Valmistaja: Ei tiedossa.

Jalkaväkirykmentti 9.

Jalkaväkirykmentti 9 (13)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Valmistaja: Tuntematon (todennäköisesti Hj. Sorsa, tätä on pohdittu kirjan alussa alaluvussa Valmistaja-A). Hopeoitu kupariseos, osa merkistä numeroitu (suurin havainto 453), osa ei.

Tunnistus perustuu Åke Souranderin talvisodan I/JR 9:stä kertovan kirjan *Österbottnisk bataljon* kannessa olevaan kuvaan, jossa on samainen merkki.

Aluejärjestöjen Vaasassa alkujaan nimellä JR 22 perustama merivoimien joukko kuljetettiin 7.–10.10.1939 Turkuun ja alistettiin Osasto H:lle (Hanell). Rykmentti siirrettiin 30.11. Hankoniemelle. Myöhemmin se siirrettiin Kannakselle, jossa se osallistui joulukuiseen hyökkäysoperaatioon. Vuodenvaiheessa yksikkö nimeksi tuli JR 9. Komentajana toimi aluksi everstiluutnantti Emil Hagelberg ja 1.3.1940 lähtien everstiluutnantti Martin.

Jalkaväkirykmentti 9 – Kranaatinheitinkomppania (14)
Tunnistustaso: T6, T7
Valmistaja: R. Wårvik, Turku. Hopeaa, L6-leima

Soininen nimeää tämän merkin KrhK/JR 9:ksi, mutta perusteet tälle eivät ole tiedossa. Merkin taustapuolella ovat nimikirjainkaiverrukset sekä "Alkats. H:ki 16/5 45". Jälkimmäinen viittaa sovittuun kokoontumispäivään ja paikkaan (ravintola Alkatsar Helsingissä).

Jalkaväkirykmentti 9, Kranaatinheitinkomppania.

JR 9 oli alun perin suoraan päämajan alaisuuteen perustettu JR 22. Se perustettiin Vaasassa ja oli ruotsinkielinen yksikkö. Sodan alussa rykmentti siirrettiin Hankoon puolustukseen. Myöhemmin se siirrettiin Kannakselle, jossa se osallistui joulukuiseen hyökkäysoperaatioon. Vuoden vaiheessa yksikön nimeksi tuli JR 9. Rykmentin ensimmäinen taistelu oli Summan lohkolla, joten Leipäsuo paikannimenä kuuluu rykmentin taistelujen joukkoon. Samoin Virolahti, jonne rykmentti siirtyi rauhan tultua voimaan. Merkin taustalle kaiverrettu helsinkiläinen kokoontumispaikka tuntuu toisaalta hieman erikoiselta valinnalta vaasalaiselle osastolle, mutta turkulainen valmistaja puolestaan tukee tässä esitettyä oletusta merkin hankkijasta.

Jalkaväkirykmentti 10 (15)
Tunnistustaso: T2, T3, T5.1, T5.2, T5.5
Valmistaja: A. Tillander, Helsinki. Hopeaa, L6=1940. Valmistettu kaikkiaan 3 025 kpl.

Hopeasta valmistettu ruuvikiinnitteinen JR 10:n merkki on yksi yleisimmistä talvisodan asevelimerkeistä, mikä selittyy runsaalla valmistusmäärällä. Merkki on hyvin kuvattu kirjallisuudessa ja valmistajan vuoden 1940 työkirjassa sekä vuosien 1948–80 varastokorteissa, joten sen alkuperästä ei ole epäilyksiä.

Jalkaväkirykmentti 10, ruuvi.

Jalkaväkirykmentti 10, hopeoitu pronssi (käytännössä kupari). Näitä tehtiin heti sotien jälkeen 25 kappaletta.

Merkistä on olemassa myös 200 kappaleen neulakiinnitteinen erä, joka on myös hopeaa. Nämä merkit ovat numeroiltaan 2 800–3 000, pois lukien numero 2 814, joka oli ruuvikiinnitteinen. Alkupään numerot 1–2 800 olivat siis ruuvimerkkejä. On hyvä huomata, että Tillanderin työkirjassa on päällekkäisyys

Jalkaväkirykmentti 10, neula. Numerot 2 801–3 000 ovat neulamerkkejä (pois lukien numero 2 814, joka on ruuvillinen).

numeron 2 800 osalta. Asian oikea laita ratkennee, jos kyseisellä numerolla varustettu merkki aikanaan ilmestyy kätköstään.

Edellisten kahden version lisäksi on olemassa myös kolmas versio, jotka valmistettiin vasta sotien jälkeen mitä ilmeisimmin tyydyttämään vielä vireillä ollutta kysyntää. Tämä pieni, 25 kappaleen erä valmistettiin edellistä poiketen pronssista, joka sitten normaaliin tapaan hopeoitiin. Sotien aiheuttama hopeapula on ollut ilmeinen syy tällä materiaalivalinnalle. Myös merkin vihreä emalointi on muista poiketen opaakkia emalia. Näissä merkeissä ei ole myöskään numerointia tai muita valmistajan leimoja. Myös Tillanderin listalla mainittu pronssi on ilmeisesti tarkoittanut yleisesti kupariseosta, koska pronssi sinänsä ei ollut emaloinnin kannalta tyypillinen materiaalivalinta. Varastokorttien perusteella merkkiä on ollut varastossa sotien jälkeen 20 kappaletta, joista myytiin kesän 1948 aikana toistakymmentä. Kuten edellä todettiin, merkistä valmistettiin 25 kappaleen erä pronssista. Näitä myytiin sitten vuonna 1949 yksi Yhdysvaltoihin ja toinen Suomeen. Vielä vuonna 1952 myytiin kaksi merkkiä loppujen jäädessä varastoon.

Merkistä ei löytynyt arkistotietoa, mutta JR 10:n rintamalehti Näs-Vishet[65] kirjoitti kevään 1940 aikana asevelimerkistä useammassakin numerossa, mikä vastaa luotettavuudeltaan hyvin pitkälle arkistotietoja. Nämä kirjoitukset on liitetty alle vapaina käännöksinä, koska tarina kuvaa hyvin erään merkin syntyhistoriaa ja sen hankintaan liittyviä ajankohdasta johtuvia käytännön ongelmiakin:

Näs-Vishet, numero 9, päivätty 8.3.1940:

"Vihreä nauha jota kannamme olkapäällämme, olkoon tunnistusmerkki joukosta, joka on pettämätön kaikissa tilanteissa."

Näs-Vishet, numero 11, päivätty 23.3.1940:

Palkintokilpailu.
Ennemmin tai myöhemmin, pikemmin ennemmin, tulee kotiuttamisen aika ja tiemme eroavat tahoilleen. Jotta emme kokonaan menettäisi yhteyttä toisiimme, on päätetty yhteisestä toverimerkistä kaikille kunniakkaan JR 10:n joukoissa palvelleille. Se on oleva vaatimaton neulamerkki tai pinssi, jota voidaan pitää siviilipuvun kanssa, ja joka palvelee tunnusmerkkinä sekä yhdyssiteenä meidän kesken. Me tiedämme, että "vaatteet tekevät miehen" ja olemme vakuuttuneet siitä, että niin pian kuin olemme "hypänneet siviililumppuihin", meidän on vaikea tunnistaa toisiamme kadulla tai ravintoloissa ja niin edelleen. Juuri silloin pieni merkkimme "toimii" ja osoittaa, että vieressä istuva mies on rykmenttitoveri taistelujen päiviltä.

Näs-Viset julkaisee täten JR 10:lle sopivimman toverimerkin

palkintokilvan johon kehotetaan kaikkien lahjakkaiden piirtäjien osallistuvan. Merkin symbolin valinta on ehdottoman vapaa, mutta tärppinä voitaneen sanoa, että kokonaisuudessa voisi mielellään esiintyä rykmentin vihreä nauha sekä rykmentin nimi. Ehdotus tulee jättää Näs-Visetin toimitukseen ennen 1.4. Palkintolautakunta tulee koostumaan edustajista rykmentin esikunnasta, jokaisesta pataljoonasta, kranaatinheittimistä, ja kolonnasta, jonka jälkeen ehdotus tullaan esittelemään rykmentin komentajalle hyväksytettäväksi. Palkinnoksi parhaasta ehdotuksesta myönnetään rahasumma, jonka määrää ei vielä tiedetä. Siis kaikki kekseliäät niin ammatti- kuin harrastajapiirtäjät, toimeen! Pääsääntö: yksinkertainen ja tyylikäs!

Näs-Vishet, numero 12, päivätty 1.4.1940:

Viimeisimmät uutiset.
Kilpailu toverimerkistä on herättänyt ilahduttavan suurta mielenkiintoa. Ehdotuksia on saapunut päivittäin ja tätä kirjoitettaessa voidaan vielä odottaa lukuisia uusia. Ainoa virhe, joka on huomattavissa lukuisissa ehdotuksissa, on että kilpailijat eivät ole riittävästi huomioineet, että merkin tulee olla ainoastaan rykmentin jäsenten tunnusmerkki eikä niinkään mitalimuotoinen kunniamerkki. Toimitus on kuitenkin varma, että palkintolautakunta tulee löytämään lukuisista ehdotuksista enemmistöä tyydyttävän merkin, joka täyttää sille vaadittavat ominaisuudet. Lopputulos julkaistaan lehden seuraavassa numerossa.

Jatkosodan aikaisen autopataljoonan komentaja talvisodan JR 10:n merkki komentovyössään, kuvattu 30.6.1942. (SA-Kuva)

Näs-Vishet, numero 14, päivätty 14.4.1940:

Toverimerkki antaa vielä odottaa hetken johtuen siitä, että kultaliikkeiden henkilökunta on vielä suurissa määrin kutsuttuina armeijaan. Vastaavasti voimme luvata, että merkistä tulee hieno ja kaunis. Hintaa olisi kaiketi voinut vielä painaa alaspäin, mutta se olisi tapahtunut ulkonäön kustannuksella. Ja me, jotka olemme merkin tilanneet voimme yhteen ääneen todeta, että "JR 10:lle vain paras on kyllin hyvää". Mieluummin markka tai pari enemmän ja hieno merkki kuin päinvastoin. Hinnassa on sitä paitsi mukana niiden merkkien hinta, jotka lähetetään kaatuneiden omaisille.

4. divisioonaan kuulunut JR 10 perustettiin Helsingissä Uudenmaan ruotsinkielisistä reserviläisistä ja keskitettiin 17.10.1939 Makslahteen Karjalankannakselle. Rykmentti oli siis ruotsinkielinen ja sen komentajana toimi aluksi eversti Runar Lilius (31.12.1939 asti) ja siitä eteenpäin majuri Runo Wiberg. Rykmentti osallistui taisteluihin läntisellä Kannaksella Karhula–Sommee–Viipurinlahden alueella.

Jalkaväkirykmentti 10, 3. Komppania.

Jalkaväkirykmentti 10 – 3. Komppania (16)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1c leimat, L6=1940.

I/JR 10 komentaja oli kapteeni J. Kronlof ja 3. komppanian päällikkö Kurt Ekholm.

Jalkaväkirykmentti 10, 3. Konekivääri-komppania.

Jalkaväkirykmentti 10 – 3. Konekiväärikomppania (17)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitu kupariseos, tyyppi 2 leima.

Jalkaväkirykmentti 11.

Jalkaväkirykmentti 11 (18)
Tunnistustaso: T2
Aseveliyhdistys: Ässärykmentti ry
Valmistaja: A. Tillander, Helsinki. Hopeaa, K6=1939 ja L6=1940. Tillanderin työkirjan mukaan merkkejä on valmistettu 1 020 kpl. Stanssin teki Okkonen.

JR 11 (4.D) eli "Ässä-rykmentti" perustettiin Sörnäisissä Helsingissä (mistä nimitys "ässä") ja keskitettiin 19.10. Johannekseen. Rykmentin komentajat: everstiluutnantti Kaino Niemeläinen 8.12.1939 asti, josta eteenpäin everstiluutnantti Kustaa Inkala.

Rykmentin aseveliyhdistyksellä Ässä-rykmentti ry:llä oli myös oma neulamerkkinsä. Tämä kahden merkin hankinta on oma erikoisuutensa eri aseveliyhdistysten joukossa. Kyseessä on pyöreä merkki, jolla on valliharjalla seisova haavoitettu leijona. Sama leijonahahmo on JR 11:sta muistomerkissä Alli Tryggin puistossa Helsingin Kalliossa. Merkin alareunassa on sen reunoja myötäilevä teksti "SUOMI TAISTELEE" ja taustapuolella pieni stanssattu SAL:n tunnus. Merkkiin liittyvää arkistotietoa ei ole löytynyt ja se voi olla myös jatkosodan ajalta, myös tunnistus perustuu perimätietoon. On myös hyvä huomata, että Ässä-rykmentillä oli oma uudenlainen merkkinsä myös jatkosodassa, joten tämä ero taisteluosastojen ja aseveliyhdistyksen välillä säilyi koko sodan ajan. Talvisodan Ässä-rykmentillä oli myös lukuisia kerhoja. 24.3.1941 uutisoituina olivat ainakin Rykmentin Esikunta, Kolonna, 5.K, 1.KKK, 2.KKK, 3.KKK ja Ek II. Lisäksi VALPO:n arkistoista löytyy maininnat 1.–6. komppanioiden asevelikerhoista. Yhdenkään kerhon mahdollisia pöytäkirjoja tai muitakaan tarkempia tietoja ei ole toistaiseksi löytynyt arkistoista.

Jalkaväkirykmentti 11, Aseveljet ry.

Kirjallisuutta:

Aittovaara, M., Alho A., Ollila, M. ym. (toimitettu). Hatjalahdelta Viipurinlahdelle, Ässärykmentti r.y., Helsinki 1940.

Harinen Olli, Lindgren Göran & Nordberg Erkki. Talvisodan Ässä-rykmentti. WSOY 2010. ISBN 951-0-35790-1

Majuri G. Visapuu (vas.) Ylämaalla jatkosodan alussa 20.7.1941 komentovyössään talvisodan JR 12:n merkki. Oikealla puolestaan kapteeni Sorsa merkkeineen Karhumäellä 24.11.1941 otetussa kuvassa. (SA-Kuva)

Jalkaväkirykmentti 12.

Jalkaväkirykmentti 12 (19)
Tunnistustaso: T2, T3
Aseveliyhdistys: JR 12 Helsingin seudun Aseveliyhdistys ry, Tuusulan Pitäjän aseveliyhdistys ry, Lohjan Aseveliyhdistys ry, Keravan aseveliyhdistys ry
Valmistaja: A. Tillander. Hopeoitu kupari. Tillanderin vuoden 1940 työkirjan mukaan merkkejä on valmistettu 1 500 kpl. Vuosien 1948–80 varastokortit puolestaan kertovat, että 31.3.1948 merkkiä on ollut varastossa 718 kappaletta. Tämä selittää lyöntikiiltoisten merkkien yleisyyden markkinoilla.

Merkistä on toinen versio, jossa rykmentin kulkema tie on merkitty punaisella. Kyseessä on 1. pataljoona.

Pukkilan Sotaveteraanien kirjassa kerrotaan merkin suunnittelijaksi jääkärimajuri Gunnar Visapuu. Hän kaatui Valkeasaaressa 11.12.1941. Aimo Löfbergin kirjassa *Kirjeitä Rintamalta* 1939–1940 (s. 3) kerrotaan, että Visapuu oli käynyt myös Ateneumin. Samalla sivulla kerrotaan merkistä, johon on merkitty punaisella emaloinnilla I pataljoonan tie Työppölästä Kaukialaan. Vihdin Aseveljet ry:n pöytäkirjan mukaan jatkosodan alussa kaatuneen Visapuun kolme lasta otettiin aseveliyhdistyksen kummilapsiksi. Heille kullekin myönnettiin 5 000 mk, jonka lasten holhooja sai käyttää parhaimmaksi katsomalla tavalla lasten hyväksi. Asevelihenkeä puhtaimmillaan.

JR 12 (4.D) perustettiin Järvenpäässä ja keskitettiin 16.–17.10. Johannekseen. Rykmentin komentajana oli everstiluutnantti Aaro Rautiainen.

Kirjallisuutta:

Löfberg Aimo. Kirjeitä rintamalta 1939–1940. Riihimäen Kirjapaino Oy 1998.
Hietala William. Kohtalojen tie (osa 1: I/JR 12). Helsinki 1954.
Kallio Virpi. Pukkilan Sotaveteraanien 40-vuotishistoriikki, Veikko mun vierelläin. Orimattila 2008.
ISBN 978-952-92-3860-6

Jalkaväkirykmentti 12, Kranaatinheitinkomppania.

Jalkaväkirykmentti 12 – Kranaatinheitinkomppania (20)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940.

Merkissä on vuosiluku 1940. Koska JR 12 ja sen krh-komppania oli olemassa koko sodan ajan, niin voisi olettaa sodanaikaisen yksikön käyttäneen vuosilukuja 1939–40. Tässä voi siis olla kyse välirauhan aikaisesta krh-yksiköstä.

Jalkaväkirykmentti 13, Esikuntakomppania.

Jalkaväkirykmentti 13 – Esikuntakomppania (21)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: R. Wårvik, Turku. Hopeaa, ei vuosileimaa.

JR 13:n esikunta ja esikikuntakomppania perustettiin Turussa ja keskitettiin 14.10. Kämärälle.

Jalkaväkirykmentti 13 – 2. Pataljoona (22)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy (T3), Turku. Hopeoitu kupariseos. Merkin kuva on myös Auran Kultaseppä Oy:n 50-vuotishistoriikissa (s. 71), joten valmistajassa ei ole epäselvyyttä.

Jalkaväkirykmentti 13, 2. Pataljoona.

Internetissä ollessa dokumentissa "Lokalahtelaiset sodissa 1939-1945" sivulla 22 merkki on kuvattu ja kerrotaan sen kuuluneen tälle pataljoonalle ja olevan juuri talvisodan ajalta.

II/JR 13:n arkistossa olevan käsin kirjoitetun pöytäkirjan mukaan vietettiin 24.11.1940 aseveli-iltaa, jossa päätettiin perustaa yhdistys vaalimaan perinteitä ja yhteyttä aseveljien kesken. Kokouksen lopuksi päätettiin laittaa pataljoonan merkki (alleviivattu) ja annettiin johtokunnan tehtäväksi hankkia merkkiluonnoksia ja ehdottaa seuraavassa kokouksessa merkki.

Päivämäärällä 10.6.1960 varustettu käsinkirjoitettu paperi kertoo, että everstiluutnantti Vaalalta saatiin suostumus Summan ristin lisämyynnistä rykmentin rahastoa varten. Varsinaisesta JR 13:n asevelimerkistä ei löytynyt muuta mainintaa[66].

JR 13 (5.D) perustettiin Turussa ja keskitettiin 16.–17.10. Kämärälle. Rykmentin komentajana oli everstiluutnantti Kaarlo Vaala. Toisen pataljoonan komentaja oli kapteeni M. Karmo.
Kirjallisuutta:
Tapani Valli, Varsinaissuomalaisten sotatie 1939–44. Jyväskylä 1991.
2./JR 13: Eino Paukko: Nousiaisten ja Mietoisten miehet talvisodassa. Turku 1949.
PDF-tiedosto: Lokalahtelaiset sodissa 1939–1945. <http://www.uusikaupunki.fi/~veteraanitietoa/images/VSS_1-11-2012.pdf>. Tulostettu 14.4.2013

Jalkaväkirykmentti 13 – 3. Pataljoona (23)
Tunnistustaso: T2
Valmistaja A. Tillander, hopeaa, L6=1940. Tillanderin työkirjan 1940 mukaan merkkejä on valmistettu 500 kpl.

Jalkaväkirykmentti 13, 3. Pataljoona.

JR 13 (5.D) perustettiin Turussa ja keskitettiin 16.–17.10. Kämärälle. Kolmannen pataljoonan komentajana oli ensin kapteeni V. Laakso ja hänen jälkeensä majuri Yrjö Rafael Tuompo alkaen 4.3.1940.

Toivo Ahtimo toimi aikoinaan 8./JR 13 päällikkönä. Hän on kirjoittanut julkaisemattoman teoksen, jossa kuvataan hänen lähettämiä kirjeitä kotiin ja kodista saatuja viestejä. Käsikirjoituksessa on hyvin yksityiskohtainen kuvaus koko joukko-osaston talvisodan taipaleesta, yhteensä 539 sivua. Sodan päättymi-

sen jälkeen hänen kirjeensä 31.5.1940 kertoo pataljoonan merkin tekijän sekä ongelmista sen toimittamisessa. Merkin suunnittelijat olivat alikersantti Eero Rinne ja Häyry. Teoksessa ei valitettavasti ollut merkistä enempää tietoa.[67]

Everstiluutnantti Kuiri Kavantsaaressa 5.7.1944 talvisodan JR 15:n merkki komentovyössään. (SA-Kuva)

Jalkaväkirykmentti 15, tyyppi 1.

Jalkaväkirykmentti 15 (24)
Tunnistustaso: T2, T3
Aseveliyhdistys: JR15:n Aseveljet ry
Valmistaja: A. Tillander, Helsinki. Hopeoitu tompakki, ei leimoja, taustalla nimikaiverrus.

A. Tillanderin työkirjan 1940 mukaan vänrikki Sahlberg tilasi 2 000 toverimerkkiä, jotka olivat hopeoitua tompakkia punaisella ja valkoisella emalilla. Lisäksi tarvittiin 2 stanssia (ilmeisimminkin itse merkille että keskiruusukkeelle omansa), jotka teki Okkonen. Merkkeihin tuli myös nimikaiverrus, ja hinta oli 45:- + lähetys 3:- = 48 markkaa. Merkin kohdalle on työkirjassa merkitty päivämäärä 14.5.40; ei ole tiedossa onko tämä tilauspäivämäärä vai valmistuspäivä. Vuosien 1948–80 varastokorttien mukaan merkkejä oli 13.3.1948 jäljellä 16 kappaletta, joista yksi myytiin Yhdysvaltoihin keväällä 1949. Muut jäivät varastoon.

Ristin päällikkeenä oleva ruusu on kiinnijuotettu, mitä on tosin vaikea havaita paljain silmin, mutta mikä näkyy varsin

selvästi suurennuslasilla. Ruusun kohdistuksessa voi olla pieniä vaihteluja johtuen edellä mainitusta kiinnitystavasta. Heraldisessa mielessä ruusu on väärässä asennossa verholehti ylöspäin. Oikea suunta olisi tietysti terälehti ylös, mutta kuten tunnettua, näiden merkkien kohdalla heraldiikka ei ollut pääosassa. Oheisessa kuvassa on merkki, josta päällikeruusu on irronnut paljastaen alapuolisen rakenteen.

Merkistä on olemassa toinen variantti, joka on muuten edellisen kaltainen, mutta ristin sakaroiden värinauhan värit ovat päinvastoin. Ei ole tiedossa, onko kyse valmistusvirheestä vai jostakin JR 15 osasta. Näistä varianteista on useampia havaintoja, mutta ne ovat perusmerkkiä huomattavasti harvinaisempia.

JR 15 (5.D) perustettiin Hämeelinnassa ja keskitettiin 12.–14.10.1939 Leipäsuolle. Rykmentin komentajana oli everstiluutnantti Lauri Gulin 13.12.1939 asti ja siitä eteenpäin JP 1:n komentajan tehtävistä siirtynyt everstiluutnantti Ilmari Karhu.

JR 15 kuuluviksi yksiköiksi katsotaan myös reservin luutnantti Jussi Villasen pst-tykkios./JR 15 ja reservin vänrikki Raunnon 5. pst-tykkikomppania[68].

Kirjallisuutta:

I/JR 15 sotapäiväkirja. Hämeenlinna 1952. 87 sivua. Täydennetty versio pataljoonan sotapäiväkirjasta.
Kaskuja Kuirista, Ylipainos Hämeen Sanomista 30.11.1957–2.4.1958, Oy Hämeen Sanomain Kirjapaino, Hämeenlinna 1958.
Talvisodan Jalkaväkirykmentti 15. 50-vuotismuistotilaisuus Hämeenlinnassa 8.10.1989. Hämeenlinna 1989.

Jalkaväkirykmentti 19 – 4. Komppania (H2)

Tunnistustaso: T5.1, RS 29
Valmistaja: Ei tiedossa

JR 19 oli alun perin JR 28. Se perustettiin Jyväskylän alueella ja taisteli Taipaleessa sekä Karjalankannaksella. I/JR 19 oli ainoa joukko-osasto, joka talvisodan taistelujen muistoksi teetti ja vihki oman sotaviirin.[69]

Jalkaväkirykmentti 19, 4. Komppania (hahmotelma). Koko n. 21x21 mm.

Jalkaväkirykmentti 26 (25)

Tunnistustaso: T3, T5.1
Aseveliyhdistys: JR 26:n Aseveljet ry
Valmistaja: Hopeatakomo, Helsinki. Hopeaa, M6=1941
JR 26 perustettiin Oulussa ja se taisteli Vuoksella ja Vuosalmella.

Suomen sosiaalidemokraatti -lehdessä oli 29.3.1941 uutinen, jossa kerrottiin JR 26:n aseveliyhdistyksen perustamisesta 24.3.1941. Kokouksessa päätettiin valmistuttaa yhdistykselle siviilipuvussa kannettava pienikokoinen merkki.

Jalkaväkirykmentti 26.

Jalkaväkirykmentti 27.

Jalkaväkirykmentti 27 (26)
Tunnistustaso: T1, T5.1
Aseveliyhdistys: JR 27:n Aseveliliitto ry
Valmistaja: Veljekset. Sundqvist, Helsinki. Hopeoitua kuparia, tyyppi 2 -leimat. Merkistä on myös jälkilyöntejä lyhyellä uudella leimalla (tyyppi 4).

Aseveliyhdistyksen 28.7.1940 pidetyn perustamiskokouksen yhteydessä päätettiin heti ryhtyä hankkimaan jäsenmerkki. Jääkäriliitolta päätettiin ennen merkin valmistamista tiedustella onko sillä mitään merkkiluonnosta vastaan. Merkkiluonnos hyväksyttiin em. ehdoilla. Toimintakertomuksessa 1940 sanotaan merkin tekijäksi aseveli Martti Valtari. Vuoden lopussa jäseniä oli 724. Aseveliyhdistyksen merkkejä oli myyty 464 ja varastossa niitä oli 57. JR 27 Aseveliyhdistyksen sääntöjen 3§:ssä sanotaan, että jäseneksi hyväksytylle annetaan jäsenkortti ja jäsen oikeutetaan kantamaan yhdistyksen jäsenmerkkiä.[70]

Etupuolella on vain numero "27". Mutteri on Veljekset Sundqvistin tyyppiä 1, joka on tyypillinen välirauhan aikana valmistetuille merkeille. Vaikka arkistotieto ei kuvaakaan merkkiä juuri ollenkaan, niin viittaus Jääkäriliiton mielipiteeseen sopii hyvin tähän hyvin pelkistettyyn merkkiin. Näin voitiin välttää mahdollinen sekaannus jääkärien samaan numeroon. Jääkäriliitosta ei valitettavasti löytynyt lisävalaistusta käytyyn kirjeenvaihtoon.

9. divisioonaan kuulunut JR 27 perustettiin 13.10.1939 Kemissä, josta se keskitettiin 7.12.1939 Hyrynsalmelle ryhmä Siilasvuon käyttöön (SPK 1253). Rykmentin komentajana toimi everstiluutnantti A. Mäkiniemi. Rykmentti taisteli pääasiassa Suomussalmen ja Raatteen sekä Kuhmon alueilla.

Jalkaväkirykmentti 35.

Jalkaväkirykmentti 35 (27)
Tunnistustaso: T4 ja T5.1
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Sekä hopeisia että hopeoidusta kupariseoksesta valmistettuja versioita. Osa merkeistä on numeroitu.

Oheisessa kuvassa olevan merkin historia on tiedossa, ja veteraanin sotilaspassi varmisti hänen olleen 7./JR 35:ssä talvisodan aikana.

12. divisioonaan kuulunut JR 35 perustettiin Savonlinnassa ja keskitettiin 17.–18.10. 1939 Roikonkoski–Kaartojoki -alueelle.

Jalkaväkirykmentti 38 (28)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Kuopion Kultaseppä Oy, Kuopio (T5.2). Hopeoitua kuparia.

13. divisioonaan kuulunut JR 38 perustettiin Kuopiossa ja

keskitettiin 18.–19.10.1939 alueelle Impilahti–Kitilä–Koirinoja–Uuksu. Rykmentin komentajan toimi everstiluutnantti Unto Akseli Tähtinen.

Jalkaväkirykmentti 38.

Jalkaväkirykmentti 38 – Kranaatinheitinkomppania (29)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Kuopion Kultaseppä Oy, Kuopio. Hopeaa, K6=1939 tai L6=1940. Taustalla nimikaiverrus numeroituja.

JR 38 (13.D) perustettiin Kuopiossa ja keskitettiin 18.–19.10. Impilahti–Kitilä–Koirinoja–Uuksu-alueelle.

Jalkaväkirykmentti 38, Kranaatinheitinkomppania.

Jalkaväkirykmentti 39 (30)
Tunnistustaso: T2, T5.1
Valmistaja: Hopeatakomo, Helsinki (T5.2). Hopeoitu kupariseos.

Iisalmen sanomissa 16.1.1941 ilmestyneen ilmoituksen mukaan JR 39:n merkki on rykmentin komentajan eversti Autin suunnittelema ja se on tarkoitettu kaikkien JR 39:ssä YH:n tai sodan aikana palvelleiden keskinäiseksi yhdyssiteeksi siviilipuvussa kannettavaksi. 25 markan hintaisen merkin saattoi tilata paikallisten aseveliyhdistysten välityksellä Iisalmen Suojeluskuntapiirin huoltotoimistosta. Ilmoituksessa mainittiin merkin aina muistuttavan pohjoissavolaisen rykmentin edellistalven kovista taisteluista.

Vaikkei suoraa kuvausta merkistä olekaan, ei jatkosodassa ollut JR 39:ää, joten merkin täytyy olla talvisodan aikainen.

13. divisioonaan kuulunut JR 39 perustettiin Kuopiossa ja keskitettiin 18.–20.10. 1939 Leppäsyrjään. Rykmentin komentajana toimi eversti Pietari Aleksanteri Autti.

Jalkaväkirykmentti 39.

Jalkaväkirykmentti 39, 3. Konekiväärikomppania (hahmotelma). Koko n. 26x26 mm.

Jalkaväkirykmentti 41 – 2. Pataljoona, komppania P (H4)
Tunnistustaso: T6, T7
Valmistaja: Ei tiedossa.

Merkki on hopeanvärinen P-kirjaimen muotoon asetettu puunrunko ja oksa. Soininen nimeää tämän Osasto A:n JR 41:n porilaisten vapaaehtoisosaston merkiksi. Tetri puolestaan sanoo sen olevan II/JR 41. Samansuuntaisia arvioita liikkuu myös keräilijäpiireissä, joten merkki varsin todennäköisesti liittyy Porissa pääosin porilaisista ja sen lähiympäristöstä muodostetun XII/KT-Prikaatin nimellä perustettuun pataljoonaan, jonka nimi muuttui

Jalkaväkirykmentti 41 – 2. Pataljoona, komppania P (hahmotelma). Koko n. 6x9 mm.

tammikuun 14. päivä II/JR 41:ksi. Pataljoona oli osa Osasto A:ta.

Tammikuun alussa porilaisten vapaaehtoisten muodostama joukko siirrettiin Porista Tolvajärven suunnalle, jossa sen koulutusta jatkettiin kenttäolosuhteissa aina helmikuun 8. päivään, jonka jälkeen se liitettiin komppania P:n nimellä osaksi II/JR 41:tä. On varsin ilmeistä, että tämä merkki liittyy juuri tähän komppaniaan. Ollakseen koko pataljoonan merkki se on aivan liian harvinainen.

Komppanian sotapäiväkirja on kirjoitettu hieman omintakeiseen tyyliin ja siitä kuultaa tietty vapaaehtoisten idealismi. Komppanian sotapäiväkirjan alku kuvaa tätä hyvin:

1.1.1940. Keskiyön aikaan oli Porin asemalla parisataa miestä, jotka parin viime päivän kuluessa olivat kokoontuneet Poriin ollakseen valmiin lähtemään sinne, missä sodan hurmeinen leikki vaatii työhön." [71]

Jalkaväkirykmentti 41, 3. Pataljoona.

Jalkaväkirykmentti 41 – 3. Pataljoona (31)
Tunnistustaso: T3, T5.1, T6, T7
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940. Taustalla nimikaiverrus. Myös jälkilyöntejä löytyy tyyppi 4 -leimalla.

Edellä kuvattujen tunnusmerkkien lisäksi merkissä ei ole muita tunnisteita. Merkki on selvästi talvisotaan ja Savoon liittyvä, ja usein merkkiä pidetään JR 37:n merkkinä, joka oli savolaisrykmentti. Näin ei kuitenkaan ole, vaan kyseessä on varsin selvästi III/JR 41, joka on Kuopiossa 12.10.1939. XIII/KT-Pr:nä perustettu pataljoona, jonka nimi vaihtui III/JR 41:ksi 14.1.1940. Kolmen eri merkin taustalta löytyneiden nimien perusteella löydettiin mainitun pataljoonan miehistöluetteloista vastaavat nimet. Erään henkilön kohdalla tiedettiin myös koko nimi ja syntymäaika, mitkä voitiin löytää myös miehistöluettelosta.[72]

Mutteri on hieman perinteistä isompi johtuen ehkä merkin varsin suuresta koosta. Tämän merkin kohdalla on muutamia havaintoja samanlaisesta mutterista, joten kyse ei liene vaihdokista.

Pataljoona siirrettiin joulukuun alussa Pohjois-Karjalaan Oinasvaara-Möhkön alueelle, josta sen sotatie alkoi osana Osasto A:ta.

Osasto A.

Osasto A (32)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Valmistaja: Ei valmistajamerkintöjä, mutta todennäköisesti sama valmistaja kuin Kev.Os.21:n variantilla. Ainoastaan hopealeima 813H. Merkit ovat numeroituja.

Hakkapeliitta-lehden numerossa 14–15/1941 s. 470 on ku-

vallinen maininta Osasto A:n merkin ilmestymisestä.

Eräänä mielenkiintoisena taustatietona kerrottakoon seuraava tapahtumasarja liittyen Rovaniemen Harjoituskeskuksen samannimiseen Osasto A:han. Rovaniemellä pidettiin 27.12.1940 asevelikerhon perustava kokous Lapinmaan ravintolassa. Paikalla oli Os. A:n (sittemmin Er.P 25) aseveljiä toista sataa. Yksimielisesti perustettiin Os. A:n asevelikerho, joka liittyi Rovaniemen Aseveljet ry:n. Kerhon kunniapuheenjohtajaksi kutsuttiin entinen pataljoonan komentaja E. Ahonius. Kerhon vuosipäiväksi määrättiin joulukuun 5. päivä (SPK:n mukaan OS.A/RoHK:n eli Rovaniemen Harjoituskeskuksen ensimmäinen päivä rintamalla), ja kerholle päätettiin hankkia oma rinnassa kannettava merkki, jonka luonnosten hankkiminen ja merkin teettäminen jätettiin toimikunnalle, johon johtokunnan lisäksi tulivat kapteeni E. Ahonius ja aseveljet Urho Piila, Åke Saarinen ja E. Suopajärvi.[73] Kapteeni Ahonius toimi ensin Os. A/RoHK komentajana, sitten Er.P 18:n komentajana ja lopulta Er.P 25:n komentajana.

Osasto A:lle oma merkki.

Talvella 1939—1940 Ilomantsissa käytyjen taistelujen muistoksi on päätetty teettää ylläolevan kuvan muotoinen merkki. Sen aiheena ovat kelohonka, Ilomantsin salojen tunnuskuvana, ja Karjalan vaakunan taistelevat kädet. Merkki on hopeaa, keskustan koristeluun on käytetty punaista ja mustaa emaljia. Merkin saa lunastaa itselleen jokainen Osasto A:n alaisissa joukoissa Ilomantsissa 1939—40 palvellut sotilashenkilö ja lotta.

Tämän tiedon perusteella on mahdollista, että Os. A:n merkki olisikin alun perin Rovaniemen Harjoituskeskus Os. A:n, josta sittemmin tuli Er.P 25, ja joka siis taisteli P. Ekholmin komentamana Osasto A:n joukoissa Ilomantsissa, merkki. Tämä on kuitenkin hypoteesi. On kuitenkin huomioitava, ettei toista Osasto A:n tai Er.P 25:n merkkiä tunneta, joten osaltaan tämä vahvistaa hypoteesia.

Kenttätäydennysprikaati, josta Osasto A muodostettiin 5.12.1939 annetulla käskyllä, oli kokoonpanoltaan seuraavanlainen:

Eversti Per O. Ekholm komentama Osasto A siirrettiin yksiköittäin Ilomantsiin 8.–9.12.1939, jossa ne saivat tehtäviä heti saavuttuaan. Paikan päällä osastoon liitettiin lukuisia eri yksiköitä (SPK 2420).

Yksikkö	Perustettu	Keskitettiin
E/KT-Pr.	Huuhanmäki, 23.–25.10.39 Pieksämäki	Joensuu
V/KT-Pr.	Ilmajoki	Joensuu
XII/KT-Pr.	Pori	Joensuu
XIII/KT-Pr.	Kuopio	Kaltimo
4.Krh.K./KT-Pr.	Savonlinna	Kaltimo

Jalkaväkirykmentti 61 (jälkilyönti).

Jalkaväkirykmentti 61 (33)
Tunnistustaso: T1, T6
Aseveliyhdistys: JR 61:n Aseveljet ry
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitu pronssi (käytännössä tompakki tai kupari), tyyppi 3 -leima. Löytyy myös jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimalla.

Risti on valmistettu arkistotiedon mukaan hopeoidusta pronssista, mutta todennäköisesti lopullinen materiaali on ollut kupari tai tompakki, koska pronssin hopeointi kuulostaa materiaalin haaskaamiselta. Emalointia käsittelevä aikalaiskertomus ei myöskään mainitse pronssia emaloitavien materiaalien kohdalla[74]. Ristin koko on 18 millimetriä.

Aseveliyhdistyksen arkiston mukaan aseveli Simbergin laatima ehdotus yhdistyksen merkiksi hyväksyttiin 17.4.1941. Merkki on valmistettu pronssista, prässätty, hopeoitu ja osittain emaloitu. Vaikka tämän tarkempaa kuvausta merkistä ei arkistossa olekaan, niin ohessa kuvattu merkki on oikeastaan ainoa kelvollinen ehdokas. Myös perimätieto tukee tätä olettamaa. Merkkiasia puhututti aseveljiä paljon heti yhdistyksen perustamisesta lähtien (4.10.1940). Osa jäsenistä kannatti SAL:n yleistä merkkiä osan kannattaessa omaa merkkiä. Asiaa kypsyteltiin toimikunnan avulla aina keväälle 1941 asti, jolloin asia saatiin päätettyä äänestyksen jälkeen. Oma merkki sai 50 kannattajaa 41:n äänestäessä vastaan. Hinnaksi mainitaan 33 mk, mutta ei ole selvää onko kyse lunastus- vai hankintahinnasta.

JR 61 perustettiin Helsingissä ja se taisteli Taipale–Vuoksi-alueella.

Jalkaväkirykmentti 61, 1. Konekiväärikomppania.

Jalkaväkirykmentti 61 – 1. Konekiväärikomppania (34)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Aseveliyhdistys: JR 61:n Aseveljet ry - 1 KKK Asevelikerho
Valmistaja: E. Palholinna, Helsinki. Hopeaa, L6=1940

Jalkaväkirykmentti 61, 1. Pataljoona – Osasto Karuma.

Jalkaväkirykmentti 61 – 1. Pataljoona (Osasto Karuma) (35)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: J. Ratilainen, Helsinki (T5.2).

Osasto Karuma muodostettiin hajotetusta I/JR 61:stä ja sen vahvuus oli 250 miestä.[75]

Jalkaväkirykmentti 61, 2. Pataljoona.

Jalkaväkirykmentti 61 – 2. Pataljoona (36)
Tunnistustaso: T5.1
Aseveliyhdistys: II/JR61 Asevelikerho[76]
Valmistaja: Kulta-Kolmio, Helsinki. Hopeaa, L6=1940. Merkit ovat numeroituja (suurin havainto 101).

Pataljoona muodostettiin Santahaminassa 24.10.1939 ni-

mellä II/T-JR 1 (Täydennysjalkaväkirykmentti), joka muuttui II/JR 61:ksi sodan jo alettua 21.12.1939. Rykmentin komentajana toimi majuri Uno Villiam Tiirikkala ja II P:n komentajana kapteeni Holopainen.

Jalkaväkirykmentti 62 (37)

Tunnistustaso: T3, T5.1

Aseveliyhdistys: JR 62:n Aseveljet ry ja JR 62:n Helsingin Aseveljet ry.

Valmistaja: Yrjö Salmela, Turku. Hopeaa, L6=1940. Myös leimattomia ei-hopeisia versioita olemassa, näissä on kuitenkin Salmelan mutteri.

Jalkaväkirykmentti 62.

Asemies-lehti[77] kertoo, että merkin on suunnitellut taiteilija, reservin luutnantti Osmo Laine. Lehdessä olevassa kuvassa merkin kooksi on sanottu 3 cm ja hinnaksi 40 mk. JR 62:n aseveliyhdistys perustettiin muutama kuukausi myöhemmin 3.8.1940.

Soininen nimeää tämän II/JR 62:ksi Internet-kuvastossaan, mutta perustetta tälle väitteelle ei ole tiedossa. Eräässä Internetin huutokaupassa oli vuonna 2011 myynnissä tällainen JR 62:n merkki myöntökirjoineen. Kyseessä ei kuitenkaan ollut kyseisen merkin myöntökirja vaan JR 62:een kuuluneen pataljoonan kunniakirja osallistumisesta taisteluihin. Tämä kunniakirja oli osoitettu juuri II/JR 62 sotilaalle, ja onpa ollut mahdollista, että vastaanottaja on saanut merkkinsä ja kyseisen kunniakirja samalla kertaa, mikä on saattanut aiheuttaa sekaannusta. Omistuskirjoissa on poikkeuksetta selvä viittaus luovutettavaan merkkiin, mutta tässä tapauksessa sanamuoto viittaa taisteluihin osallistumiseen ("Kunniakirja [nimi]:lle siitä, että hän on osallistunut v. 1940 seuraaviin taisteluihin."). Vastaava kunniakirja löytyy myös I/JR 62:lle ja sen on allekirjoittanut Osasto Larkon komentaja kapteeni V. Larko.

Helmikuussa 1940 everstiluutnantti Bertil Ikosen komentama ja 21. divisioonaan kuulunut JR 62 lähetettiin Länsi-Kannakselle Kämärän–Talin alueelle pois lukien I/JR 62, joka jäi Vuoksen lohkolle ja josta tuli sittemmin Osasto Larko. Larkon pataljoonan tilalle JR 62:een liitettiin Länsi-Kannakselle siirron yhteydessä III/JR 61[78]. Nämä sekaannusta aiheuttavat siirrot hankaloittavat jossain määrin arviointia, mutta tuntuisi luontevalta, että merkki on koko JR 62:n merkki eikä vain yhden pataljoonan. Näin siksikin, että tyypillisesti asevelimerkeissä on selkeä lisämerkintä yksiköstä, jolle se kuului.

Kirjallisuutta:

Tapani Valli, Varsinaissuomalaisten sotatie 1939–44. Jyväskylä 1991.

Osasto Larko.

Jalkaväkirykmentti 62 – 1. Pataljoona (Osasto Larko) (38)
Tunnistustaso: T1, T3, T5.1
Aseveliyhdistys: Os Larkon Aseveljet ry
Valmistaja: Yrjö Salmela, hopeaa. Merkistä on ainakin kaksi variaatiota hopealeimojen ja ruuvitapin suhteen. Yleisemmässä muodossa hopealeimat ovat valmistajalle tyypillinen ja täydellinen viisiosainen leimasarja. Näissä merkeissä myös ruuvitappi on Salmelle tyypillinen kannallinen malli. Osassa merkkejä on kuitenkin vain pelkkä hopean pitoisuusleima ja ruuvitappikin on ilman kantaa.

Arkistotiedoissa on selvät maininnat omasta asevelimerkistä vaikka varsinainen kuvaus puuttuukin. Merkinnät "OS. LARKO" ja "TAIPALE VUOSALMI" viittaavat selkeästi kyseiseen talvisodan aikaiseen osastoon.

Asevelimerkki on suunniteltu varsin varhaisessa vaiheessa jo ennen pataljoonan kotiuttamista, koska maksettuja merkkitilauksia oli kertynyt alkukesään mennessä 9 680 mk edestä. Kotiuttaminen alkoi kuitenkin häiritä merkkiasian eteenpäin viemistä, mutta pataljoonan siirryttyä Turkuun merkkejä saatiin hankittu Yrjö Salmelan Kultasepänliikkeestä 260 kpl hintaan 9 100 mk (hankintahinta oli näin ollen 35 mk). Jo maksettujen merkkien jakelu sekä uusien merkkien myynti ja tilitys muodostui monin tavoin ongelmalliseksi, koska vastuulliset joko kotiutettiin tai komennettiin toiselle paikkakunnalle. Asiaa selviteltiin aina alkukevääseen 1941 asti ja tapahtumiin sisältyi pientä dramatiikkaakin poliisikuulustelujen muodossa. Näistä vaikeuksista on säilynyt arkistossa suhteellisen paljon tietoa.

Osa merkeistä luovutettiin yhdelle miehelle (ilmeisesti siviili) ja yhdeksälle naiselle erikoismerkinnällä "kiitollisuudella". Lisäksi kapteeni Viljo Larkolle luovutettiin syksyllä 1940 yhdistyksen kultainen merkki. Tilikirjassa merkin lunastushinnaksi on merkitty 40 mk.

Osaston historia juontaa 1.T-divisioonaan, jonka rykmentit nimettiin uudelleen 27.12.1939, näistä tuli JR 61, JR 62 ja JR 63. Itse divisioonasta tuli 21.D, jota komensi eversti N. V. Hersalo.

Perustamisestaan lähtien aina helmikuun 1940 puoliväliin Os.Larkon edeltäjä oli I/JR 62. Rintamavastuun aikana helmikuun lopulla pataljoona sai nimen I/JR 61. Helmikuun alusta pataljoona sai täydennyksekseen 250-miehisen osasto Karuman, josta lähtien puhuttiin osasto Larkosta[79].

Jalkaväkirykmentti 63, 2. Konekivääri-komppania (hahmotelma). Halkaisija n. 16 mm.

Jalkaväkirykmentti 63 – 2. Konekivääri komppania (H5)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Tuntematon. Merkissä ei ole leimoja. Tavatut merkit ovat olleet neulallisia.

Jalkaväkirykmentti 64 – 3. Pataljoona (39)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, myös jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimalla.

Jalkaväkirykmentti 64, 3. Pataljoona (jälkilyönti).

Jalkaväkirykmentti 64 – 3. Konekiväärikomppania (H6)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitu kupariseos, tyyppi 2 -leimat.

Jalkaväkirykmentti 64, 3. Konekivääri-komppania (hahmotelma). Koko n. 35x35 mm.

Jalkaväkirykmentti 64 – 9. Komppania (40)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: J. Ratilainen, Helsinki. Kullattua kuparia.

Jalkaväkirykmentti 64, 9. Komppania.

Jalkaväkirykmentti 64 – 1. Kranaatinheitinkomppania
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Ei tiedossa

Merkin muodostaa ristityt kranaatinheittimen kranaatit, joiden johtorenkaissa ovat merkinnät "RAATE" ja "UOMAA" sekä keskikohdalla "SUOMUSSALMI". Kirjoittajilla ei ole tästä havaintoa, mutta merkin aihio on kuvattuna Soinisen luettelossa (RS 52).

Jalkaväkirykmentti 65 – Konekiväärikomppania (H7)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Ei tiedossa.

Jalkaväkirykmentti 65, Konekiväärikomppania (hahmotelma). Koko n. 30x31 mm.

Jalkaväkirykmentti 67 (41)
Tunnistustaso: T5.1 ja T6
Aseveliyhdistys: JR 67 Helsinkiläiset Aseveljet ry
Valmistaja: J. A. Tarkiainen (T5.2), Helsinki. Hopeaa, vain pitoisuusleima. Myös leimattomia yksilöitä tavattu.

Tämä merkki tunnutaan useimmiten nimettävän talvisodan aikaisen JR 67:n merkiksi, mutta perusteluja tälle ei ole tiedossa. Joskus ylösalaisin käännetyn merkin numeroja on tulkittu myös 29:ksi, mutta tuskin asia on näin. Heraldisessa mielessä ristityt miekat ovat poikkeuksetta terät ylöspäin, koska päinvastaisessa tapauksessa asia tulkittaisiin antautumisen merkiksi. Näiden merkkien kohdalla heraldiikan sääntöihin ei toisaalta kannata suhtautua kovinkaan vakavasti. Lisäksi näissä merkeissä taustan leimat ja mahdolliset kaiverrukset on poikkeuksetta tehty merkkiin oikeinpäin, joten tämän merkin takana oleva hopean pitoisuusleima tukee JR 67 -tulkintaa. Tällä rykmentil-

Jalkaväkirykmentti 67.

lä on myös ollut aseveliyhdistys, jollainen on varsin usein ollut merkkien hankinnan takana. Näin olen JR 67-tulkinnalle ei käytännössä löydy kilpailijaa.

Everstiluutnantti Gustav Snellmanin komentama rykmentti muodostettiin T-JR 7:stä Mikkelin ja Kuopion kasarmeille alkuvuoden 1940 aikana ja Kuopiossa olleet II ja III pataljoona keskitettiin helmikuun 10.–11. välillä Värtsilän kautta Koirinvaaraan Pohjois-Karjalaan. Täältä nämä pataljoonat siirtyivät Kannakselle Ylä-Sommeen alueelle jo 17.2., johon myös Mikkelissä ollut I pataljoona keskitettiin. Tällä alueella rykmentin varsinaiset taistelut alkoivat ja jatkuivat sodan aina loppuun asti. (SPK 1679, 1696, 1698, 1700)

Uomaan aseveljet.

Uomaan aseveljet (42)
Tunnistustaso: T1, T3
Aseveliyhdistys: Uomaan Aseveljet ry
Valmistaja: Hj. Sorsa, Helsinki. Uushopeaa. Sekä ruuvi- että neulaversiot.

Uomaan Aseveljet ry on perustettu 8.9.1940 Helsingissä. Yhdistyksen puheenjohtajana toimi everstiluutnantti Y. Valkama (Os. Tiikerin komentaja). Jäsenyyteen liittyen käytiin keskustelua ja lopulta todettiin, että Er.P.9 ja JR 39 eri osastoissa taistelleet sotilaat eivät saaneet yhdistyksen jäsenyyttä, vaikka he osallistuivat Uomaan viivytystaisteluihin.

Ensimmäinen merkintä asevelimerkistä on 14.10.1940 pidetyssä johtokunnankokouksessa, jossa keskusteltiin yhdistyksen jäsenmerkistä. Sihteeri, reservin luutnantti Lauri Jäntti, sai asian hoidettavakseen. Tilikirjasta löytyi 23.11.1940 merkintä: 809 kpl rintamerkkejä, sopimuksen mukaan 5 140,50 mk. Kuiteista löytyivät Hj. Sorsan laskut. Ensimmäinen lasku edellä mainitulle summalle käsitti 500 kpl uushopeista ruuvimerkkiä varustettuna U ja Karjalan vaakuna á 7,50 mk kpl sekä 309 samanlaista neulamerkkiä á 4,50 mk kpl. Vuodelta 1941 löytyi vielä 7.5. päivätty lasku: 392 kpl Uomaan asevelimerkkejä á 5,50 mk kpl, yhteensä 2 350,00 mk. Jälkimmäisestä erästä ei selviä, oliko kyseessä ruuvi- vai neulamerkit vai oliko molemmille laskettu sama hinta. Tämä voi olla neulamerkki, jonka hinta oli hieman noussut seuraavana vuonna. Joka tapauksessa merkkejä on kuittien mukaan toimitettu ennen jatkosotaa kaikkiaan 1 201 kappaletta.

Yhdistyksen jäsenille lähetettiin 30.11.1940 ensimmäinen kiertokirje. Sen liitteenä olivat jäsenkirja, jäsenmerkki sekä liittymiskortti. Jäsenyys ja merkki on lähetetty kaikille jäsenille 43 markan lunastushintaan. Summa sisältää yhdistyksen jäsenmaksun, 15 markkaa. Jäsenluettelossa on mainittu kaikkien jäsenten yksiköt sekä mainittu, ketkä merkkinsä olivat saaneet; yhteensä 779 jäsenestä karkeasti 2/3 oli saanut merkkinsä.

Yhdistyksen 24.2.1941 päivätty kiertokirje N:o 2 kertoo aseveliyhdistyksen tapahtumista ja on samalla kutsu vuosikokoukseen. Kirje kertoo, että näkyväiseksi yhdyssiteeksi Uomaan miesten kesken on yhdistys valmistanut Uomaan Aseveljet ry:lle jäsenmerkin, jonka on piirtänyt taitelija G. Knupfer.

On myös syytä todeta, että arkistomateriaali on toimitettu Kansallisarkistoon vasta vuonna 2012, jonne se tuli WSOY:n Porvoon painosta, yhdistyksen sihteerin Lauri Jäntin entisestä työpaikasta. Historia täydentyy siis koko ajan.

Tämä merkki on varmasti jäänyt useimmiten ilman suurempaa huomiota, koska sitä on vaikea tunnistaa asevelimerkiksi. Sekaantuminen vaikkapa johonkin karjalaiseen urheiluseuraan on ilmeinen, joka voi osaltaan selittää merkin lähes täydellisen piilossa pysymisen sen suhteellisen suureen valmistusmäärään nähden. Osa merkeistä oli kuitenkin jäänyt jakamatta ja arkistossa oli näitä jäännöskappaleita peräti 270. Todettakoon tässä yhteydessä, että kyseiset merkit, kuten kaikki muutkin tutkimuksen aikana eteen tulleet esinelöydöt, on annettu Kansallisarkiston päivystäjälle tarpeellisin viitetiedoin varustettuna Sotamuseoon toimitettavaksi.

Merkistä on myös aikalaismaininta Aseveli-lehden (9/1941, s. 19) ilmoituksessa sekä muutamassa "Pohjois-Karjalan suojeluskuntalainen" -lehden numerossa (9/1940, s. 222 ja 10/1940, s. 232).

Uomaan Aseveljet

VUOSIKOKOUS

maanantaina 10. 3. klo 19 ravintola Mikadon yläsalissa, Helsingissä. Kokouksen jälkeen veljes-ilta, jonka ohjelmassa ev.-luutn. Y. Valkaman esitelmä "Uomaan rintamä". — Uudetkin jäsenet tervetulleita.

Aseveli-lehti 1941, N:o 9.

Jääkäripataljoona 2 (43)

Tunnistustaso: T5.1

Valmistaja: Hj. Suninen, Lappeenranta. Hopeaa, osassa merkkejä on pitkät leimat ilman vuosileimaa, mutta joissain on vain 813H-hopealeima. Jälkimmäinen on usein ohuesta pellistä präs-sätyissä versioissa.

Merkinnät "JP2", "104" ja "39–40" sekä jääkärijoukkojen tunnus liittävät tämän merkin selvästi JP 2:een ja talvisotaan. Numero "104" viitannee talvisodan kestoon, jota laskettaessa oli unohdettu, että vuosi 1940 oli karkausvuosi ja siten oikea sodan kesto olisi pitänyt olla 105 päivää.

JP 2 oli rauhanajan varusmiespataljoona, joka toimi Karjalan kannaksella Valkjärvellä. Pataljoona kuului L-ryhmän (Lipola) suojajoukkoihin YH:n ja talvisodan alussa. Se keskitettiin 9.10.1939 Lipolaan ja pataljoonan komentajana toimi kapteeni I. Komonen.

Pataljoona siirtyi rauhan tultua Lappeenrantaan muutamaksi kuukaudeksi, mistä syystä merkki on saatettu tilata lappeenrantalaiselta valmistajalta.

Kirjallisuutta: Pertti Suominen, JP 2-UudJP 1921–1971. Valkeakoski 1971.

Jääkäripataljoona 2. Ohuemmassa versiossa on taustalla tyypillisesti vain pitoisuusleima, mutta paksummassa pitkä hopealeima ilman vuosileimaa.

Polkupyöräpataljoona 5.

Polkupyöräpataljoona 5 (44)
Tunnistustaso: T2, T5.1
Aseveliyhdistys: PPP 5:n Aseveljet ry
Valmistaja: Yrjö Salmela, Turku. Hopeaa, L6=1940.

Arkistotiedot merkistä ovat hieman epäselvät ja jossain määrin ristiriitaiset. Yhdistyksen tilikirja vuodelta 1941 kertoo, että jo 22.6.1940 olisi maksettu PPP 5:n merkeistä 4 525 mk, mutta toisaalta seuraavan marraskuun (1940) aikana kokoontunut johtokunta ehdottaa pataljoonan merkiksi Suomen Aseveljienliiton merkkiä, johon lisätään PPP 5:n erikoistunnus. Helmikuussa 1941 kokoontunut vuosikokous jätti merkkiasian johtokunnan ratkaistavaksi. Huhtikuussa johtokunta päätti tilata PPP 5:n tunnuksella olevaa asevelimerkkiä liikkeeltä, joka valmistaa niitä halvimmalla. Merkiksi hyväksyttiin maisteri Eero Koroman ehdottama piirros. Vuoden 1941 tositteista löytyy Aseveliyhdistysten Liiton kuitti toimitetuista 300:sta asevelimerkistä.

Mikä merkki on hankittu jo kesällä 1940? Johtokunta näyttää aktivoituneen merkkiasiassa vasta vuoden 1940 lopulla ja tavoitteena näyttää olevan SAL:n merkki PPP 5 -merkinnällä. Toisaalta on hyväksytty Koroman ehdotus merkiksi, mutta toisaalta tositteiden joukosta löytyy myös kuitti Aseveliyhdistysten Liiton (lienee sama kuin SAL) toimittamista merkeistä. Luonnollinen selitys asialle voisi olla se, että nämä vähäiset arkistomerkinnät koskevat sekä PPP 5:n omaa emalimerkkiä että SAL:n merkkiä lisätekstillä tai peräti ilman tekstiä. Ei liene mahdotonta, että yhdistyksissä käytettiin oman merkin ohella keskusliiton merkkiäkin.

Pientä ristiriitaa aiheuttaa kuitenkin se, että edempänä kuvatun kaltaisia emalimerkkejä näyttäisi olevan vain vuoden 1940-hopealeimoilla (L6). Kuten edellä kerrottiin, niin merkkien hankinta näyttää ajoittuneen huhti-toukokuulle 1941, jolloin valmistajilla pitäisi jo olla käytössään vuoden 1941 hopealeimat.

PPP 5 perustettiin Hämeenlinnassa ja keskitettiin 14.10.1939 Johannekseen.

Sissipataljoona 1 (jälkilyönti, tyyppi 1).

Sissipataljoona 1 (45)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1c -leimat, L6=1940. Myös eri aikakauden jälkilyöntejä tyyppi 4 mutterilla. Nämä jälkilyönnit näyttävät olevan kokonaan ilman valmistaja- tai muita leimoja. Alkuperäiset merkit ovat numeroituja (suurin havainto 172).

Sissipataljoonat 2, 3 ja 4 (46)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, M6=1941. Merkeistä on olemassa jälkilyöntejä tyyppi 4 leimalla. Ristin taakse on kaiverrettu saajan nimi.

Ulkonäöllisesti Sissipataljoonien 2, 3 ja 4 merkit ovat samankaltaisia ja vain ristisakaroissa olevat merkinnät kertovat pataljoonien tai niiden osien erot. Toistaiseksi tunnetaan ainakin seuraavat variaatiot: SissiP 2, 1/SissiP 2, 3/SissiP 2, SissiP 3, SissiP 4 ja 1/SissiP 4.

SissiP 2 perustettiin 10.12.1939 Mikkelissä Päämajan kirjelmän pohjalta. Komentajana oli majuri Sokajärvi. 18.12.1939 pataljoona alistettiin ryhmä Talvelalle ja sai samalla käskyn siirtyä Värtsilään, josta edelleen Tolvajärvelle. Perille päästiin 19.12., ja sotatoimet alkoivat heti seuraavana päivänä.[80]

Päämajan määräyksen mukaisesti Rv-T-rykmentistä muodostettiin Lappeenrannassa 25.12.1939 3. ja 4. Sissipataljoona. SissiP 3:n komentajana oli majuri Wahren ja SissiP 3:n komentajaksi määrättiin majuri Franck. Miehistö muodostui 6kk:n alokkaista ja reserviläisistä. Varustus oli heikkoa. 13.1.1940 pataljoona sai siirtokäskyn Roikonkoskelle IV AK:n alaisuuteen.[81]

Sissipataljoona 4, 1. Komppania.

Sissipataljoona 5 (47)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: J. A. Tarkiainen, Helsinki (T5.2). Kuparia – ei leimoja.

Venäjän vallankumouksen jäljiltä oli maassamme muutamia tuhansia vienankarjalaisia ja inkeriläisiä siirtolaisia. Vaikka heillä ei ollut Suomen kansalaisuutta, 30-luvun lopulla tehtiin kuitenkin uusi laki, joka asetti heidätkin asevelvollisiksi. Heimosoturien liiton ja muutamien muiden inkeriläisten ja karjalaisten asioista kiinnostuneiden tahojen toimesta synnytettiin ajatus aivan erityisestä itäkarjalaisten, inkeriläisten ja aunuslaisten joukko-osastosta. Joulukuun puolivälissä 1939 Kemissä syntyi aluksi väliaikaisella nimellä varustettu Osasto H perustajansa jääkärimajuri Viljo Hämäläisen mukaan. SissiP 5-nimen vakiintumisen tarkka ajankohta ei ole selvä, mutta se on tapahtunut ennen pataljoonan rintamalle lähtöä, ehkä tammikuun 1940 aikana.

Pataljoona siirtyi helmikuun alussa Raatteen suuntaan ja alistettiin osaksi osasto Karia. Tästä alkoi pataljoonan sotatie. Sodan jälkeen 16.4.1940 pataljoonan nimi muuttui SissiP 2:ksi.

Sissipataljoona 5 (Sotamuseo).

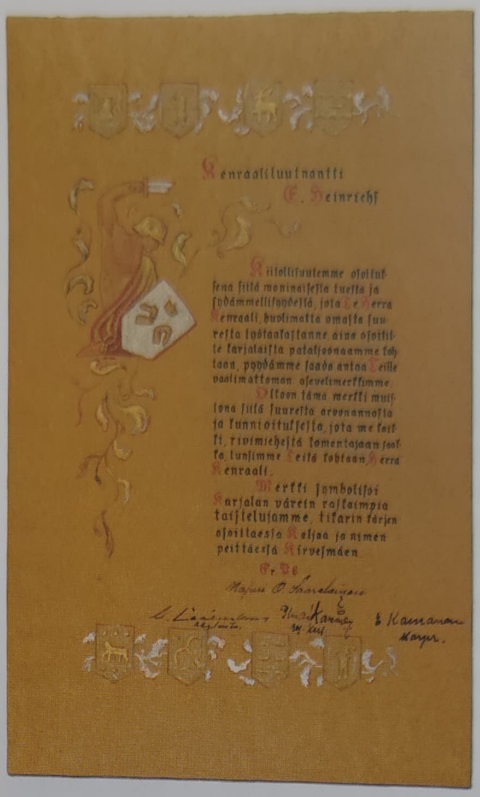

Kenraaliluutnantti
E. Heinrichs

Kiitollisuutemme osoituksena siitä moninaisesta tuesta ja sydämmellisyydestä, jota Te Herra Kenraali, huolimatta omasta suuresta työtaakastanne aina osoititte karjalaista pataljoonaamme kohtaan, pyydämme saada antaa Teille vaalimattoman asevelimerkkimme.

Olkoon tämä merkki muistona siitä suuresta arvonannosta ja kunnioituksesta, jota me kaikki, rivimiehestä komentajaan saakka, tunsimme Teitä kohtaan Herra Kenraali.

Merkki symbolisoi Karjalan värein raskaimpia taistelujamme, tikarin kärjen osoittaessa Keljaa ja nimen peittäessä Kirvesmäen.

Er. P 6

Erillinen pataljoona 6. Merkki kuvaa Suvantoa ja Taipaleenjokea Keljan taistelun ajalta, jota taistelun kohtaa osoittaa Karjalan vaakunan suoran miekan kärki.

Erillinen pataljoona 6 (48)
Tunnistustaso: T1, T3, T5.1
Aseveliyhdistys: Kaukolan Aseveljet ry
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitua kuparia, tyyppi 2 leima. Myös tyyppi 3 leimalla varustettuja merkkejä on olemassa ja ne vaikuttavat vanhoilta. Samoin merkistä on myös moderni pinssiversio, joka on mahdollisesti valmistettu varainhankintatarkoituksessa tai johonkin veteraanien tapahtumaan.

Er.P 6:n perusti Käkisalmen Suojeluskuntapiiri Kiviniemessä, keskitettiin 11.10.1939 Rautuun. Pataljoona kuului suojajoukkoihin (Raudun-ryhmä).

Kaukolan Asevelilehti 1/1941, s.2 kertoo merkin olevan taiteilija Armas Lähteenkorvan piirtämä. Er.P.6:ssa sodan aikana kaatuneen aseveljen lähin omainen on myös oikeutettu tilaamaan pataljoonan rintamerkin, jonka hinta oli 40 markkaa. Merkki on myös kuvattu pataljoonan historiikissa.[82]

Pataljoona luovutti kenraalimajuri Heinrichsille merkkinsä kiitollisuuden osoituksena saamastaan tuesta sodan vaikeina aikoina. Merkkiä seurasi käsin maalattu ja tekstattu omistuskirja.

Erillinen pataljoona 7, neulaversio.

Erillinen pataljoona 7 (49)
Tunnistustaso: T3
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Hopeaa, ei vuosileimaa.
Merkistä on olemassa sekä ruuvi- että neulamerkkiversio.

Eino Pohjamon kirjan *Er.P 7 talvisodassa* mukaan merkin on suunnitellut ja piirtänyt vuonna 1940 lehtori, reservin kapteeni Pentti Pimiä. Tämä merkki on kuvattu kirjan kannessa.[83]

Er.P 7:n perusti Kannaksen Suojeluskuntapiiri Kuolemajärvelle ja pataljoona keskitettiin 8.10.1939 Kyrönniemeen. Se kuului osana suojajoukkoja Uudenkirkon ryhmään.

Erillinen pataljoona 9

Tunnistustaso: 5.1

Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki (todennäköisesti, koska samanlaiset Er.P 10 ja Er.P 41 ovat myös heidän tekemiään).

Merkki on samanlainen kuin mainittu Er.P 10 ja vain joukko-osastomerkintä ristin yläosassa on erilainen.

Er.P 9 perustettiin Pitkärannassa ja se toimi Uomaan ja Laatokan-Karjalan alueilla.

Erillinen pataljoona 10 (50)

Tunnistustaso: H5.1

Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1c leimat, L6=1940. N6=1942 (tyyppi 1b) tai O6=1943. Myös hopeoituja jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimalla.

Er.P 10:n perusti Salmin Suojeluskuntapiiri Suojärvelle 8.10.1939, johon se myös keskitettiin. Pataljoona kuului Karjalan ryhmään (IV AK). Pataljoonan perustamisesta ja sotatiestä saa hyvän kuvan Harri Nygrenin kirjasta *"Sotaan Suojärveltä"* [84].

Er.P 10 (N6-leima). Tämä yksilö on jossain vaiheessa kiillotettu hopeanpuhdistusaineella ja samalla tuhottu osittain merkkiin olennaisesti kuuluvaa hopean tummennusta. Merkin syvennykset olivat täynnä kyseistä ainetta. Merkkien kiillotus on valitettavan yleinen käytäntö, joka vähentää merkin keräilyarvoa.

Erillinen pataljoona 16 (Ryhmä Susi) (H8)

Tunnistustaso: T3, T5.1, T7

Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Emaloimatonta osittain kullattua hopeaa. Myös jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimalla.

Lapin Kansa -lehdessä oli 1.3.1941 uutinen Er.P 16:n vuosikokouksesta, jossa muun muassa hyväksyttiin lopullisesti aseveliyhdistyksen merkki, jonka muodostaa musta susi valkoisella pohjalla sekä sen ympärillä kullanvärinen, haarniskoitu käsivarsi. Koska merkin ulkoasu viittaa selvästi Ryhmä Suteen, on todennäköistä, että merkin ovat voineet hankkia muutkin kyseiseen ryhmään kuuluneet joukko-osastot.

Erillinen pataljoona 16 (Ryhmä Susi), (hahmotelma). Koko n. 29x28 mm.

Jälkilyönneissä ei ole sahattu yläosan kenttää auki kuten alkuperäisessä merkissä on tehty. Toisaalta Lapin Kansan kuvaus viittaisi siihen, että kyseinen kenttä olisikin valkoinen eli käytännössä emaloitu. Tällaisesta ei ole havaintoa, joten ilmeisesti kustannussyistä on päädytty kyseisen alueen poistamiseen.

Kuusamolainen Er.P 16 oli everstiluutnantti Paavo Susitaipaleen komentama pataljoona, joka taisteli joulukuun alussa kenraali Tuompon alaisuudessa Suomussalmen lohkolla. Jou-

lukuun 21. päivänä kenraali Tuompon antamalla käskyllä perustettiin Ryhmä Susi, joka koostui Er.P 16:sta, T-JR 5:stä muodostetusta JR 65:stä ja Pion.P 22:een kuuluneesta Moottoroidusta pioneerikomppaniasta. Näiden lisäksi Ryhmä Suteen liitettiin myös PPP 6 ja muita tukiyksiköitä[85].

Erillinen pataljoona 18.

Erillinen pataljoona 18 (51)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Valmistaja: HGL-leima = Holger Lindström, joka työskenteli tuolloin helsinkiläisellä Jalmari Sorsalla. Hopeaa, L6=1940 ja M6=1941. Myös ilman vuosileimaa olevia versioita.

Merkin kuva on Eric Gardbergin kirjan kannessa.[86]

Merkistä on valmistettu myös nauhassa kannettava ilman vuosilukuja oleva versio, mutta nauhan ulkonäkö ei ole kirjoittajien tiedossa. Kyseinen nauhalenkillä varustettu merkki on ollut aikoinaan nähtävissä Suomen Rahapajan nettisivustolla julkaistussa "Merkkivitriinissä".

Merivoimiin kuulunut ruotsinkielinen Er.P 18 perustettiin Helsingissä 12.–18.10.1939. Pataljoona marssi Keravalle, josta 3.12. Loviisaan ja alistettiin siellä Pellingin lohkolle. Aluksi pataljoona suoritti rannikon varmistusta Pernajan ja Ruotsinpyhtään välillä. Talvisodan aikana pataljoona kiersi Lemetin mottitaisteluista Viipurinlahden kautta Suurpäälään Säkkijärven kirkon lähelle.

Pataljoonan komentaja oli majuri, vapaaherra Berndt R. M. Stackelberg.

Erillinen pataljoona 18, 1. Komppania.

Erillinen pataljoona 18 – 1. Komppania (52)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Linderman Guld & Silver, Tammisaari. Hopeaa, M6=1941.

Rahaliike Holmastolla oli vuonna 2012 huutokaupassa versio, jossa oli komppanianumerona "2". Merkki vedettiin kuitenkin pois ennen huutokauppaa, mutta kuvan perusteella merkki vaikutti aidolta. On siis mahdollista, että muitakin komppanianumeroita on olemassa, mutta joka tapauksessa sellaiset ovat selvästi 1. komppaniaa harvinaisempia.

Merivoimiin kuuluva Er.P 18:perustettiin Helsingissä 12.–18.10.1939 Helsingin ja Länsi-Uudenmaan ruotsinkielisistä reserviläisistä. Pataljoona marssi Keravalle, josta se siirtyi 3.12. Loviisaan ja alistettiin Pellingin lohkolle. Se suoritti rannikon varmistusta Pernajan ja Ruotsinpyhtään välillä. Talvisodan aikana pataljoona kiersi Lemetin mottitaisteluista Viipurinlahden kautta Suurpäälään Säkkijärven kirkon lähelle.

1. K:n päällikkönä oli 13.10.39–9.1.40 reservin luutnantti Josef Ekebom ja 9.1.–30.5.40 reservin luutnantti Jarl Bergström.

Erillinen pataljoona 19 (53)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Hopeatakomo Oy, Helsinki. Hopeaa, L6=1940.

Merkit ovat numeroituja, numerot suuria, esim. 125 400. Numero on saajan tuntolevyn numero. Merkeissä on havaintojen perusteella poikkeuksetta kaiverrettuna myös saajan komppania. Alla olevassa taulukossa on muutamien tavattujen merkkien numeroita ja vastaavia komppanioita. Numerot jakautuvat komppanioittain, ja asian tarkistus pataljoonan tuntolevyluettelosta varmisti tämän teorian oikeaksi.[87]

Merkissä olevat merkinnät: Avd = Avdelta, 19. = pataljoonan numero, M = Moberg eli komentajana ollut jääkärikapteeni August Moberg – pataljoona tunnettiin Mobergin pataljoonana. Tämä merivoimiin kuulunut ruotsinkielinen pataljoona perustettiin 12.–19.10.1939 Helsingissä. Pataljoona marssi Porvooseen ja alistettiin Pellingin lohkolle, mihin osaltaan viittaa myös vaakunakilven vasen puolisko (Uudenmaan vaakuna). Pataljoona suoritti 30.10. alkaen rannikon varmistusta Spjutsundin ja Kabbölen välillä. Sodan lopulla pataljoona siirtyi Viipurin seudulle, mistä Karjalan vaakuna voisi olla merkkinä.

Erillinen pataljoona 19, taustalla oleva pitkä numerosarja on saajan tuntolevynumero.

Yksikkö	Nro
Stab.K	125102
Stab.K	125127
Stab.K	125143
1.K	125262
1.K	125281
1.K	125346
1.K	125354
2.K	125400
3.K	125625
3.K	125842
M.G.K	125505
M.G.K	125775
M.G.K	125871

Erillinen pataljoona 20 (Pataljoona von Essen) (54)
Tunnistustaso: T1, T3
Aseveliyhdistys: Bataljon v. Essens r.f
Valmistaja: J. E. Appelgren, Vaasa. Hopeaa, ei vuosileimaa.

Aseveliyhdistyksen arkistoissa[88] mainitaan, että merkin on suunnitellut Uno V. Sténi. Se on ollut myös käytössä yhdistyksen papereissa ja kuvattuna pataljoonan historiikissa[89]. Merkkiä tilattiin 21.8.1940 pidetyn hallituksen kokouspöytäkirjan mukaan 400 kpl. Ilmeisesti merkkiä on tilattu myöhemmin lisää, koska merkeistä on havaintoja suuremmillakin numeroilla.

21.8.1940 pidetyssä yhdistyksen hallituksen kokouksessa mainitaan valmistajaksi Appelgrens Guldsmeds affär, jonka täytyy olla vaasalainen kultasepänliike J. E. Appelgren. Merkit ovat numeroituja (suurin havainto 441).

Merivoimiin kuulunut ruotsinkielinen Er.P 20 perustettiin Vaasassa 14.–21.10.1939. Pataljoona marssi Keravalle, josta 3. 12. Loviisaan ja alistettiin Pellingin lohkolle (PLo). Suoritti rannikon varmistusta Pernajan ja Ruotsinpyhtään välillä. Pataljoonan komentajana toimi jääkärikapteeni Ernst von Essen ja hänen kaaduttuaan 10.3.1940 luutnantti S. von Eklöf. Pataljoona tunnettiin myös nimellä "von Essens Bataljon".

Erillinen pataljoona 20.

Erillinen pataljoona 22 (jälkilyönti).

Erillinen pataljoona 22 (55)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Myös jälkilyöntejä ilman leimoja.

Suomen Aseveliliiton leikkelekokoelman[90] uutisointi 25.1. 1941 pidetystä yhdistyksen kokouksesta kertoo, että merkin on suunnitellut arkkitehti ja reservin luutnantti Y. Lindegren, jonka tunnettuja töitä ovat Helsingin Olympiastadion ja Käärmetalo Käpylässä. L tulee pataljoonasta käytetystä nimityksestä "Lentävä". Merkin maalattu havainnekuva löytyy myös Katajanokan Upseerikerho ry:n arkistosta, jota säilytetään Toimihenkilöarkistossa. Kuvataulussa mainitaan merkin olevan vuodelta 1940.

Erillinen pataljoona perustettiin Joensuussa ja keskitettiin Kotkan lohkon alueelle reserviksi. Pataljoona kuului Merivoimien perustamiin joukkoihin.

Erillinen pataljoona 26 (hahmotelma). Merkin halkaisija on n. 25 mm.

Erillinen pataljoona 26 (H9)
Tunnistustaso: T2, T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Myös jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimalla.

Pohjolan sanomien 17.1.1941 ilmestyneessä numerossa on Veljekset Sundqvistin ilmoitus, jossa kerrotaan Er.P. 26:n eli kapteeni Hännisen pataljoonan (B-patalj.) asevelimerkkien olevan saatavilla Veljekset Sundqvistin liikkeestä. Näyttää siis siltä, että merkin saattoi hankkia kuka tahansa halukas, koska merkkiä ei jaettu minkään yhdistyksen tai vastaavan organisaation toimesta.

Er.P 26:n lähtökohtana oli Osasto B/Rovaniemen harjoituskeskus (Os.B/RoHK), joka perustettiin 9.10.1939. Pataljoona muutettiin 11.12.1939 Er.P 19:ksi ja edelleen Er.P 26:ksi 19.1.1940 (SPK605-608). Pataljoona toimi Lapin-ryhmän alueella. Se kotiutettiin Rovaniemellä 11.D/12.Pr joukkoina.

Erillinen pataljoona 41 (jälkilyönti, tyyppi 1).

Erillinen pataljoona 41 (56)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1 leimat ja O6=1943 (tyyppi 1c), mutta myös jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimalla.

Merkistä löytyy myös variaatio, joka on myöhempää valmistusta, mutta tästä on vaikea sanoa onko kyse veteraanien myöhemmästä tilauksesta vai myöhemmästä jälkilyönnistä (katso oheinen kuva). Merkki on leimattu vanhalla lyhyellä leimalla (tyyppi 3) ja sen hopeointityö ja patina on samankaltainen kuin vanhoissa merkeissä toisin kuin uusimpien jälkilyöntien jo selvästi heikompi työnjälki. Näissä hopeointi on paksuhko ja helposti lohkeileva ja hyvin kiiltävä. On mahdollista, että se on jat-

kosodan loppupuolen valmiste, koska hopeisiakin versioita on valmistettu varsin myöhään (1943).

Er.P 41 muodostettiin Jalkaväen koulutuskeskus 7:n miehistöstä aivan talvisodan lopulla eikä se ilmeisesti ehtinyt osallistua varsinaiseen taistelutoimintaan ollenkaan[91]. Pataljoonan sotapäiväkirjaa ei löydy Sota-arkistosta, mutta "sisarpataljoonan", Er.P 40:n, kylläkin. Sen perustamisajankohta oli 6.3.1940, joten Er.P 41 lienee perustettu suurin piirtein samaan aikaan.

Kansallisarkistossa on mielenkiintoinen lähes tuhatsivuinen Axel Lindholmin käsin kirjoittama ruotsinkielinen dokumentti osaltaan Er.P 41:een liittyen. Käsikirjoituksen osa 2 käsittelee talvisotaa, ja siitä voi saada lisävalaistusta pataljoonan vaiheista.[92]

Kevyt osasto 4 (57)
Tunnistustaso: T2, T3
Valmistaja: A. Tillander. Hopeaa, L6=1940.

Tillanderin työkirja 1940: "Kev Os 4 (Tilaaja Luutn Thomasson) 266 kpl hopeinen toverimerkki, osin kullattu. Kaiverrus 1939–40. Stanssit Oelker, työ W Buchert. Paino 12,5 g. Hinta 50:-. A Buchert tekee miniatyyreja, hinta 50:-".

Yhden yksilön mitattu paino oli 10,3 g, joten Tillanderin 1940 luettelon ilmoitukseen on eroa yli 2 grammaa. Mutteri painaa n. 1,3 g, joten yhdessä merkki ja mutteri pääsevät jo lähemmäs Tillanderin ilmoitusta. Ei kuitenkaan ole uskottavaa, että mutterin paino laskettaisiin merkin kanssa yhteen, eteenkään jos sen materiaali ei ole hopeaa. Ennemminkin painoero voi johtua eri paksuisesta merkkiaihiosta, kuten asiasta on aiemmin kirjoitettu.

Kevyt osasto 4.

Yksityiskohtana voi lisäksi mainita sen, että valmistaja on käyttänyt hopealeimauksessa soikeita kullan leimaukseen tarkoitettuja punsseleita. Pitoisuusleima on puolestaan epävirallisesti kokonaan ilman neliötaustaa.

Kev.Os 4 (4.D) on perustettu Helsingissä, ja se keskitettiin 16.10.1939 Johannekseen. Komentajat olivat kapteeni Lauri Sotisaari 10.12.1939 asti, kapteeni Grounström 16.12.1939 asti, jonka jälkeen ratsumestari Alfons Sundblad. Osaston historiikki kertoo sen vaiheista enemmän, ja sen kannessa on myös kuva heidän merkistään.[93]

Kevyt osasto 4, miniatyyri (58)
Tunnistustaso: T2
Valmistaja: A. Tillander, Helsinki. Hopeaa, L6-leima.

Tillanderin 1940 työkirjan mukaan merkin alihankkijana toimi A. Buchert.

Kevyt osasto 4, miniatyyri.

Kevyt osasto 5 (hahmotelma). Koko n. 18x17 mm.

Kevyt osasto 5 (H10)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Hopeaa, L6-leima.

Kevyt osasto 21.

Kevyt osasto 21 (59)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: vanhempi versio ei tiedossa, uudempi tuntematon (Valmistaja-B). Hopeaa.

Merkistä on olemassa kaksi varianttia. Toisessa, ilmeisesti vanhemmassa, on ristin keskuskuviona teksti "Kev21os" ja ristiväleissä olevat havukuviot, kun taas toisesta nämä puuttuvat, mutta merkin takana on vastaava yksikkökaiverrus.

Kevyt osasto 21:n synty on selvitetty erittäin selkeästi pataljoonan sotapäiväkirjan alkulauseessa (SPK2187), jonka mukaan Kev.Os.21 juontaa alkunsa Kev.T-Patal.1:stä, joka muodostettiin Mikkelissä 3.11.39 JP1:n ja JP2:n varusmiehistä. Kev.T-Patl.1:n nimi muutettiin 21.12.39 Kev.Os.21:ksi, ja jäljelle jäänyt Harj. Patl. siirrettiin Pp.Koul.Keskus n:o 2:een Turenkiin. Kev.Os.21:n vahvuus 25.1.1940 oli 17 upseeria, 70 aliupseeria ja 438 miestä. Komentajana oli ratsumestari K. Bäckman. Osasto sai 19.1.1940 käskyn siirtyä 21.D:n lohkolle Pattoisten kylään Vuoksen ja Laatokan väliselle kannakselle, jonne se saapui 21.1.1940. Tällä alueella taisteltiin aina 5.3.1940 asti, jolloin osasto sai käskyn siirtyä eversti Koskimiehen divisioonaan (2.D) Kylä-Paakkolan pohjoispuolella olevan Saarvalammen kaakkoispuolelle ja Vitsaareen. Niillä sijoilla oltiin vihollisuuksien lopettamiseen asti. Osaston vahvuus 12.3.1940 oli 6 upseeria, 20 aliupseeria ja 171 miestä. Osa vahvuudesta oli ilmeisesti komennettuna muualle. Rauhan tultua osasto siirtyi muutamien mutkien kautta Saimaalle Äitsaareen.

Pataljoona Aaltonen.

Pataljoona Aaltonen (60)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940. Osassa merkkejä on taustalla nimikirjainkaiverrus. Merkistä on myös jälkilyöntejä, jotka on valmistettu hopeoidusta kuparista. Näille on tyypillistä tyyppi 4:n mutteri ja usein jälkipainoksille luonteenomainen vinoon lyöty tyyppi 4 valmistajaleima. Jälkilyönneissä on usein myös kääntöpuolen yläreunassa vuosilukukaiverrus "1939–40", jollaista ainakaan kirjoittajat eivät ole tavanneet alkuperäisessä merkissä – eikä pataljoona edes ollut olemassa vielä vuoden 1939 puolella. Vastaava kaiverrus löytyy 2.Er.KKK:n merkistä, joka on ulkonäöllisesti tämän merkin kaltainen. Tämä on voinut aiheuttaa sekaannuksen jälkilyöntien osalta.

Merkki on hopeasta valmistettu kilpi, jossa on kuvattuna Virolahden edustan saaristoa. Erään yksilön mutterissa oli päivämääräkaiverrus "22.II–18.III.40".

Merivoimien Helsingin Laivastoaseman joukoista helmikuussa 1940 kokoama pataljoona, jonka komentajaksi määrättiin kapteeni Reino Aaltonen, marssitettiin Kotkaan 25.2., josta edelleen Virolahden kirkolle. Seuraavana päivänä pataljoona hiihti Hurppuun ja Pitkäpaaden saaristoon. Pataljoonan taisteluvahvuus oli 553 miestä.[94]

2. Erillinen konekiväärikomppania (61)
Tunnistustaso: T6, T7
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940.

Soinisen mukaan tämä olisi 2. Erillisen konekiväärikomppanian merkki, mutta varsinaista perustelua tälle ei ole. Kyseinen komppania toimi Virolahden suunnalla samaan aikaan kuin Pataljoona Aaltonenkin, jonka merkki on muuten sama, mutta lisättynä "Patl A" merkinnällä. Näin ollen tieto on täysin järkeenkäypä. Lisäksi tämän merkin taustalla on vuosilukukaiverrus "1939–40".

2. Erillinen konekiväärikomppania.

Komppania perustettiin Tampereella 12.–16.10.1939, josta se kuljetettiin Turkuun ja alistettiin Osasto H:lle. Sieltä komppania siirrettiin 2. 12. Ahvenanmaalle ja alistettiin Ahvenanmaan lohkolle suorittamaan rannikon varmistusta Eckerössä. Ahvenanmaalta komppania kuljetettiin 29.2.1940 Turkuun ja edelleen Virolahdelle.

1. Erillinen polkupyöräkomppania (62)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Felix Laitinen, Helsinki. Hopeaa. L6=1940.

1.Er.PPK oli Helsingissä 12.–16.10.1939 perustettu ruotsinkielinen Merivoimiin kuuluva jalkaväkikomppania. Se alistettiin ensin Helsingin lohkolle (HLo), sitten Pellingin lohkolle (PLo) ja lopulta Kotkan lohkolle (KLo). Komentajana toimi ratsumestari L. Frank.

1. Erillinen polkupyöräkomppania.

2. Erillinen polkupyöräkomppania (63)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Ei ole tiedossa. Hopeoitua kuparia. Ei leimoja.

Merkkiin on tyylitelty Viipurinlahden kartta valkealla emalilla. Viipurin kaupunki on merkitty mustalla emalisella pisteellä.

2.Er.PPK oli Helsingissä 12.–16.10.1939 perustettu ruotsinkielinen Merivoimiin kuuluva jalkaväkikomppania. Se alistettiin ensin Hangon lohkolle (HaLo) Inkooseen ja lopulta Viipurin lohkolle (VLo). Komentajana toimi luutnantti T. Byman.

2. Erillinen polkupyöräkomppania.

3. Rajakomppania.

3. Rajakomppania (64)
Tunnistustaso: T2, T5.1
Valmistaja: A. Tillander, Helsinki. Hopeaa, 1940.

Valmistaja- ja vuosikirjainleimat ovat Tillanderille tyypilliseen tapaan tehty soikeilla kullan leimaukseen tarkoitetuilla punsseleilla. Merkin alihankkijana on toiminut G. Buchert, kuten kirjan alkuosassa on kerrottu. Tillanderin vuosien 1948–80 varastokorttien perusteella merkkiä on ollut varastossa sotien jälkeen kuusi kappaletta.

Merkki mainitaan Tillanderin varastokorteissa ja vaikka siellä ei ole varsinaista kuvausta, niin kyseessä täytyy olla tämän merkki.

Lieksan harjoituskeskus – Osasto C (hahmotelma). Koko n. 30x30 mm.

Lieksan harjoituskeskus – Osasto C (H11)
Tunnistustaso: T6
Valmistaja: Ei tiedossa.

Osasto C/LieHK muuttui TP/P-KR (Täydennyspataljoona/Pohjois-Karjalan Ryhmä), josta edelleen osaksi JR 44:ää ja lopulta IV/11.Pr. Kävi tammikuulla partiosotaa Lieksassa.[95]

Lieksan harjoituskeskus – Osasto C, Kranaatinheitinosasto.

Lieksan harjoituskeskus – Osasto C, Kranaatinheitinosasto (65)
Tunnistustaso: T5.1, T7
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940.

Osasto C:ssä oli seuraavat "komppaniat": 1.K, 2.K, 3.K, KKK, KrhOs, RAuK ja Esikunta, kolonna ja sairaala[96]. Sotapäiväkirjoja löytyy arkistosta 2. ja 5. komppanioille. Oliko Krh osasto samalla 6. komppania? Tässä yhteydessä ei asiaa ehditty varmistaa harjoituskeskuksen muista arkistotiedoista.

Rovaniemen harjoituskeskus, Osasto B, 2. Komppania.

2.K/RB – Rovaniemen harjoituskeskus, Osasto B – 2. Komppania (66)
Tunnistustaso: T5.1, T7
Valmistaja: Hj. Suninen, Lappeenranta. Hopeaa, ei vuosileimaa.

Ei ole varmuutta onko tämä edes asevelimerkki, mutta merkinnät ovat hyvin samankaltaiset kuin saman valmistajan tekemässä JP 2:n merkissä. Vuosiluvut 193–40 viittaavat talvisotaan, kuten myös numero 104, joka on siis talvisodan kesto päivissä, kun unohdetaan että 1940 oli karkausvuosi (vertaa JP 2). Merkissä oleva liekkikuvio voisi kuvata muinaista merkkitulta, jollaisia sytytettiin vainolaisten saapumisesta kertovan viestin viemiseksi useiden vartiopaikkojen kautta.

Katso SPK3358: Eräs mahdollisuus voisi olla Rovaniemen harjoituskeskus, Osasto B, 2. komppania (2./Os.B/Ro.HK): Komp-

panian tiedustelusotapäiväkirja (SPK3358) mainitsee seuraavat komppanian vartiopaikat: Tuutikylä, Sovankylä, Mäntyniemen vartio Paanasjärvellä, Siikajärvi Aittokunnassa(?), Kontti- ja Pistojoki Sänkelässä, Ölkyn–Kurvisen vartio Murtovaarassa. Sotapäiväkirja ulottuu vain joulukuun puolivälin tienoille. Paanasjärvi on kaiketi Kuusamon tienoilla (Oulanka)? Päällikkö res. luutn. V. Seppälä.

Talvisodan historian[97] mukaan Erillinen Komppania Seppälän vahventamat rajavartiot olivat juuri edellä mainituissa vartiopaikoissa, ja koska reservin luutnantti V. Seppälän komentama 2./Os.B/Ro.HK:n sotapäiväkirja päätyy jo 15.12.1939, näyttäisi siltä, että tämä osasto on muuttunut Erillinen Komppania Seppäläksi noihin aikoihin. Valitettavasti Er.K Seppälältä ei ole sotapäiväkirjoja arkistossa.

Sotapäiväkirjojen[98] perusteella Rovaniemen harjoituskeskuksen Osasto B:n 1. ja 3. komppania ovat toimineet kyseisen harjoituskeskuksen osana 10.12.1939 asti, jonka jälkeen ne liitettiin Er.P 19:ään. Ruotsinkielinen Er.P 19 oli jo olemassa eteläRannikolla Merivoimien perustamana, joka selittää nopean nimenvaihdoksen Er.P 26:ksi jo 19.1.1940. OsB/RoHK 2. K:sta ei ole tässä yhteydessä mainintoja ja siten se lienee selitys sille, ettei erillisiä sotapäiväkirjoja löydy kuin 2.K:lle. Er.P 26:lla on myös oma asevelimerkki.

Osasto Pennanen

Tunnistustaso: T0, T1

Aseveliyhdistys: Petsamon Rintaman Aseveljet ry

Yhdistyksen 17.7.1940 Ivalossa pidetyssä kokouksessa Osasto P:n upseerit päättivät hankkia majuri A. Pennaselle muistolahjan. Saman kokouksen pöytäkirjan 2. kohdassa Os.P:n veljesmerkiksi hyväksyttiin reservin vänrikki Nyyrikki Nurmen laatima luonnos Os.P:n veljesmerkiksi, jossa väreinä ovat valkoinen, hopea- ja musta alkuperäisen piirroksen mukaisena ja siinä luonnollisen kokoisena olevana. Os.P:n veljesmerkkiä oikeutetaan kantamaan seuraavat: kaikki upseerit, aliupseerit sekä miehistö, jotka ovat kiinteästi kuuluneet Os.P:hen ja joilla on siitä merkintä sotilaspassissa sekä 5. paikallisen viestiosasto IV henkilöstö ja lotat, jotka ovat toimineet Os.P:n yksikössä muonituksessa tai muina toimihenkilöinä. Merkkiehdotukseen otti kantaa myös Helsingissä asuvat Os.P:n henkilöt. He toivoivat, että merkki saataisiin nopeasti tehdyksi ja että se olisi rinnassa kannettava.

Aineistosta ei valitettavasti löytynyt alkuperäistä luonnosta eikä muutakaan kuvausta merkistä. Merkin ulkonäkö jää näin toistaiseksi mysteeriksi. On tietysti mahdollista, ettei merkki toteutunut ollenkaan tai hankinta viivästyi jatkosodan puolelle.

Petsamon aseveliyhdistys ei toiminut juurikaan, kunnes 1943 pidettiin elvyttämiskokous. Sen jälkeen syntyivät Ivalon ja Inarin alaosastot. Myöhemmin Petsamon nimi muutettiin Jäämeren Aseveliyhdistykseksi.

Panssarijoukot (H12)

Tunnistustaso: T5.1, T6, T7

Valmistaja: Hj Salo, Hämeenlinna. Hopeaa, ei vuosileimaa.

Molemmat panssarikomppaniat (1.Pans.K ja 2.Pans.K) perustettiin Hämeenlinnassa ja keskitettiin 24.10.1939 Peroon.

Merkistä on myös ilmeisesti rauhanajan versio, josta puuttuu vuosimerkinnät. Lisäksi ”SOTA” sanan tilalla on ”RAUK”.

Panssarijoukot (hahmotelma). Koko n. 34x24 mm.

Panssarijoukot (hahmotelma).

Merkki voi siten olla sodanaikaisen aliupseerikurssin merkki, mikä selittäisi kahden erilaisen panssarimerkin olemassaolon (katso seuraava merkki).

Panssarijoukot II (H13)
Tunnistustaso: T5.1, T6, T7
Valmistaja: J. Salo, Hämeenlinna. Hopeaa, ei vuosileimaa. Taustalla kaiverruksena nimikirjaimet ja "Aulanko 4.8.45..." (referenssinä olleen merkin teksti jäänyt osin ruuvitapin korjauksessa käytetyn juotteen alle).

Tarkistamattomien tietojen mukaan merkki olisi jaettu syksyllä 1941. Merkistä on myös ilmeisesti rauhanajan versio, josta puuttuu vuosimerkinnät. Näin ollen on mahdollista, että tämä edustaa 1. ja 2. panssarikomppaniaa.

Panssaritorjuntakoulu.

Panssarintorjuntakoulu – PST-K 1939 (67)
Tunnistustaso: T3
Valmistaja: J. Salo, Hämeenlinna. Hopeaa, ei vuosileimaa.

Thomeniuksen (s. 112) mukaan kyseessä on Panssaritorjuntakoulun merkki vuosilta 1939–41. Merkki on alkujaan edustanut kouluttajien käyttämää koulutuskeskuksen merkkiä, jota on sodan myötä alettu käyttää joukko-osastomerkin tavoin. Välirauhan aikana merkin RAUK-luonne on korostunut ja sitä on myös käytetty siviiliasuissa veteraanitilaisuuksissa muiden talvisodan veteraanimerkkien tavoin.

PST-tykkimiehet.

PST tykkimiehet – PST R (68)
Tunnistustaso: T1, T3
Aseveliyhdistys: PST-tykkimiehet ry
Valmistaja: Hj. Sorsa, Helsinki. Hopeaa.

Aseveli-lehden numerossa 1941/7 sivulla 23 olevan mainoksen perusteella merkki on PST tykkimiehet ry:n merkki. Aseveliyhdistyksen arkistossa olevasta kuittikasasta ja kirjanpidosta löytyy 26.8.1940 päivätty lasku: HJ Sorsa ennakkomaksu merkeistä 1250 mk. Kirjanpidossa jäsenmerkin lunastaminen on kirjattu 55,-. Loppulasku 2200,- 105 kpl on kirjattu päivälle 20.11.1940.

PST-
tykkimiehet r.y.
Sääntöjen mukainen **vuosikokous** pidetään ensi sunnuntaina 23. 2. klo 14 ravintola Alcazarissa P. Esplanadink. 35. Uusia jäseniä otetaan. Kaikkien vanhojen jäsenien läsnäolo välttämätön.

Aseveli-lehti 1941 N:o 7, s. 23.

Panssari-lehdessä 2/1989 on kerrottu muistitietoon perustuen merkin historiasta. Seuraavassa numerossa Tapio Saarni kumoaa em. kertomuksen ja analysoi merkkiä ja sen käyttöä syvällisesti. Hän perusti tietonsa myöskin muutaman aikalaisen tietoihin. Samassa lehdessä lehden toimitus vielä kertoo kiltaveli R. Nordlingin tiedot. Hän merkin saaneena kertoi, että talvisodan rintamalla olleiden panssarintuhoojien merkki on 15 x 18 millimetriä ja siis selvästi pienempi kuin koulutuskes-

kuksen merkki. Pohjavärinä merkissä on tummanvihreä ja siinä oleva havunoksakuviointi kuultaa emaloinnin läpi. Lisäksi Pst-tykin kohokuvio on hopeanharmaa ja reunakoristeet sekä kirjaimet ovat puolestaan kullankeltaiset. Merkin alaosassa on ainoastaan R-kirjain. Kouluttajamerkissä oli puolestaan K-tunnuksen lisäksi vuosiluku 1939.

18. Talouskomppania (69)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitua kuparia, tyyppi 2 -leima. Kellonperäkiinnitys.

Päämajan alaisuudessa toiminut 18.Tal.K perustettiin Jyväskylässä ja se keskitettiin 17.10. Mikkeliin. Myöhemmin komppania toimi Kannaksen AE:n alaisuudessa ja se kuului sodan loppuvaiheessa rintamatoimintaan siirrettyihin huoltoryhmiin. Miehistö koostui varusmiehistä.[99]

18. Talouskomppania.

LAAT K.P. – Rakennuspataljoona 4 (70)
Tunnistustaso: T5.1, T7
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Myös jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimalla.

Mitä tarkoittavat monet merkinnät:

"LAAT K.P"
"LAAT" voisi viitata Laatokkaan ja "K.P" kenttäpuolustukseen, kuten on usein esitetty. Sellaista ei kuitenkaan esiinny ainakaan virallisena terminä. Voisi viitata myös Kenttätäydennysprikaatiin tai -pataljoonaan.

"21."
Esimerkiksi joukko-osaston numero, kuten Pioneeripataljoona 21. Tai päivämäärä 21.

"X"
Kuten edellä, esim. X/KT-Pr (joka todellakin oli joulukuun alussa Laatokan reunalla Kaarlahdessa, mutta siirtyi pian Kilteelle Summan lohkolle. Pataljoona näytti tehneen paljon varustelutöitä ja partiointia ainakin joulu-tammikuun aikana, johon aikaan sotapäiväkirja loppuu (SPK 2104). Merkintä voi viitata myös kuukauteen eli lokakuuhun.

LAAT K.P – Rakennuspataljoona 4 (jälkilyönti).

Pioneeritunnus merkissä on pioneereille tunnusomainen aselajitunnus, mutta sen miekka on korvattu kiväärillä. Myös merkin emalointi on pioneereille tyypillistä mustaa.

Ehkä paras tunnistus on kuitenkin Rakennuspataljoona 4. Se perustettiin 21.10.1939 (X 21.) kuten merkissä on kiväärin piipun kumminkin puolin esitetty, ja toimi Pohjois-Laatokan alueella.

Yksikön esikunta toimi Harlussa ja sillä oli työmaita mm. Salmessa, Uomaalla, Kitilässä, Leppäsyrjässä, Syskyjärvellä, Suvilahdessa ja Suojärvellä. Alun perin yksikkö oli täysin siviilimäisesti johdettu ja organisoitu. IV Armeijakunnan pioneerikomentaja M. Oinonen antoi jo 27.10. käskyn työjoukkojen organisoimiseksi tehokkaaksi ja sotilaallisesti toimivaksi yksiköksi. Pataljoonan komentajaksi tuli 5. Ponttonikomppanian päällikkö Erkki Aalto ja myöhemmin insinööriluutnantti Kavo Käyhkö. Pataljoona koostui kolmesta osasta: rakennuskomppania, jossa toimivat työvelvollisuuslain perusteella tuntipalkkaiset, työkomppaniat, joissa toimivat aseettomina palvelevat päivärahamiehet sekä neljä erikoisosastoa, joissa toimivat vapaaehtoiset aseelliseen palvelukseen haluavat työkomppanian miehet. Viimeksi mainitut osallistuivat rintamataisteluihin. Merkin hakku ja lapio voisivat hyvinkin viitata kahteen ensimmäiseen pataljoonaan ja kivääri mainittuihin aseellisiin joukkoihin.[100]

KRH J 1939–40

Tunnistustaso: T0, T3

Merkki on mainittu 5.6.1985 päivätyssä Erik Johansonin kokoamassa Holmaston luettelomonisteessa. Koska luettelossa ei ollut minkäänlaista kuvausta merkistä, on mahdollista, että se on jokin muu tässä kirjassa jo kuvatuista merkeistä. Kyse voi olla myös luettelon tekijän väärästä tulkinnasta jonkin merkin kohdalla.

VKA, toistaiseksi tunnistamaton merkki.

VKA (71)

Tunnistustaso: T7

Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1c leimat, L6=1940.

Merkissä oleva kolmikirjaiminen lyhenne ei ole toistaiseksi selvinnyt. Ei ole edes varmaa onko lyhenne VKA vai KVA, koska merkkien järjestys voidaan tulkita kumminkin päin. Merkin sininen väri on tyypillinen merivoimille, mutta toki sinistä on käytetty muissakin yhteyksissä. Sama arvio pätee vaakunaleijonaankin. Merkkiä näkee julkisesti tarjolla varsin harvoin, joten sen täytynee kuulua suhteellisen pienelle joukolle.

Eräs sopiva vaihtoehto voisi olla Helsingin Lohkolla toiminut vartiokeskus (SPK 678). Vartioalueen päällikkönä toimi reservin vänrikki K. Aarnio – VartioKeskus Aarnio = VKA.

TYKISTÖ

Kenttätykistörykmentti 1 – 1. Patteristo (72)
Tunnistustaso: T5.1
Aseveliker ho: I/KTR1 Aseveljet[101]
Valmistaja: Yrjö Salmela, Turku. Hopeaa, L6=1940.

Kenttätykistörykmentti 1, 1. Patteristo

KTR 1 perusti Hämeenlinnassa suojajoukkojen Psto/1.Pr., joka keskitettiin 8.10.1939 Leipäsuolle jatkamaan linnoitustöitä tykistöasemien muodossa, josta edelleen Kivennavan suunnalle tukemaan suojajoukkojen M-ryhmää. Kyseessä oli hyvin varustettu varusmiespatteristo. Nimi vaihtui pian I/KTR1:ksi. Patteriston komentajana oli kapteeni Hukki ja 17.2.1940 lähtien luutnantti Ahonen.

1/KTR1 kokoontui 22.9.1940 Helsingissä aseveliyhdistyksen kokoukseen. Siellä päätettiin alustavasti hyväksyä yhdistyksen merkki esityksen mukaisesti. Kerhovaliokunnalle annettiin tehtäväksi ryhtyä toimenpiteisiin merkin hankkimiseksi.[102]
Kirjallisuutta:
I/KTR 1: Kalle Kuosa. Kenttätykistörykmentti 1 Talvisodassa 1939–40, s. 34–42. Teoksessa Satakunnan Tykistörykmentti. Joensuu 1982.

Kenttätykistörykmentti 1:n aliupseerikurssi (73)
Tunnistustaso: T4.1, T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940.

Kenttätykistörykmentti 1:n aliupseerikurssi.

Risti on täynnä merkintöjä, joiden merkitys ei ole yksiselitteinen, ja selvitystyö oli varsin hankalaa. Taustoiksi on hyvä tietää, että sodan aikainen KTR 1 muodostettiin rauhanajan kenttätykistörykmenttien 1, 2 ja 3 perustamien suojajoukkopatteristojen pohjalta siten, että kyseiset rauhanajan rykmentit muodostivat vastaavasti patteristot I/KTR 1, II/KTR 1 ja III/KTR 1. Nämä kaikki olivat pääosin hyvin varustettuja varusmiesjoukkoja. Alun perin nämä suojajoukkopatteristot olivat prikaateihin kuuluvia patteristoja Psto/1.Pr, Psto/2.Pr ja Psto/3.Pr, joista muodostettiin 26.10.1939 KTR 1.[103]

Merkin kohtalo selvisi lopulta yllättäen, kun kirjoittajat saivat yhteydenoton vuonna 1918 syntyneeltä talvisodan veteraanilta, joka kertoi omistavansa tällaisen merkin. Hän varmisti, että kyse on KTR 1:n sodankäyneiden miesten aliupseerikoulusta, joka pidettiin Lemillä heti sodan jälkeen kesällä 1940. Veteraani muisteli, että tämä oli kaikkien kolmen KTR:n (1, 2 ja 3) koulu ja siksi siinä on kyseiset numerot. Tämä hänen muistitietonsa perustuu varsin todennäköisesti sille, että KTR 1:n eri patteristojen taustat juontuvat rauhan ajan kyseisistä rykmenteistä, kuten edellä on selvitetty. Miehistöhän oli valtaosin niiden varusmiehiä ja siten leimautuneita omaan emorykmenttiinsä.

Veteraani kertoi edelleen, että merkki suunniteltiin porukalla ja kaikki saivat tehdä ehdotuksia ja esittää mielipiteensä. Porukassa ollut taiteilija ei saattanut hyväksyä merkin kirjavaksi muotoutunutta ulkoasua, mutta päätös tehtiin kuitenkin enemmistön tahdon mukaan. Veteraani ei enää muistanut mistä lyhenteet "I L" ja "III L" oikein tulivat.

Vaikka kyse on välirauhan kurssimerkistä, siihen on haluttu laittaa talvisodan vuosiluvut 1939–40, koska kurssin kävijät olivat sodan käyneitä miehiä eivätkä tavallisia rauhan ajan varusmiehiä. Tämä käytäntö poikkeaa siis muista välirauhan kurssimerkeistä, joissa on vain kurssin vuosi merkittynä, kuten 1940 tai 1941.

Kenttätykistörykmentti 2, 5. Patteri.

Kenttätykistörykmentti 2 – 5. Patteri (74)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Auran kultaseppä Oy (T5.2). Hopeaa, vain pitoisuusleima 813H. Tyypillinen Auran Kultaseppä Oy:n mutteri, josta on useita havaintoja tämän merkin kohdalla.

KTR 11 (sittemmin KTR 2) perustettiin Lahti–Lappeenranta–Hamina-alueella ja keskitettiin 18.–20.10.1939 Heinjoki–Ristseppälä–Kaukila–Äyräpää-alueelle. 5./KTR 2 perustettiin Haminassa, josta se keskitettiin Äyräpään Mälkölään. Patterin päällikkönä toimi luutnantti F. Degerth.

Kenttätykistörykmentti 4 (K6-leima).

Kenttätykistörykmentti 4 (75)
Tunnistustaso: T2
Valmistaja: A. Tillander, Helsinki. Hopeaa, L6=1940. Takana kaiverrus "1939–40". Yksityiskohtana voi mainita sen, että valmistaja on käyttänyt hopealeimauksessa soikeita kullan leimaukseen tarkoitettuja punsseleita. Pitoisuusleima on puolestaan epävirallisesti kokonaan ilman taustaa.

Tillanderin vuoden 1940 työkirjakopioissa sanotaan: "Merkkiasiaa hoitaa Kers v.Pfaler ja Löjtn Mäki, 750 kpl hopeamerkkiä sinisellä ja punaisella emaloinnilla. Ruuvi, kaiverretaan 1939–1940. Stanssi A. Buchert, työ W. Buchert. Hintaan á 20 mk, ulosmyyntihinta 40 mk." Lisäksi mainitaan, että stanssin omistaa W. Buchert. Edellisestä voi päätellä, että W. Buchert teki stanssin omin kustannuksin ja alihankintana myös merkit. Tillander otti puolet välityspalkkiota. Merkistä on ollut Tillanderin arkistossa myös alkuperäinen piirros, jossa oli piirtäjänä korpraali Murto. Voitaneen olettaa, että merkin suunnittelijana on ollut samainen Murto.

KTR 4 perustettiin alueella Hyrylä–Helsinki ja keskitettiin 18.–19.10. Johannes–Makslahti-alueelle.
Kirjallisuutta:
I/KTR 4: Kalle Kuosa, Tuusulan tykkimiehet talvisodassa; teok-

sessa Tuusulan tykistön tie. Järvenpää 1984.
II/KTR 4: Erkki Kallio, Kenttätykistörykmentti 4, II Patteristo 1939–40. Helsinki 1997.
III/KTR 4: Artikkeleita alaluvussa "Lohjalainen tykistö sotatiellä" teoksessa *Lohjalaisia vapautta turvaamassa* (toim: Pentti Eertamo). Lohja 1989.

Kenttätykistörykmentti 4 – 4. Patteri (76)
Tunnistustaso: T5.1, T6, T7
Valmistaja: P. Parviainen, Helsinki. Hopeaa, ei vuosileimaa.
Aseveliyhdistys: 4./KTR 4:n Aseveljet ry

Kenttätykistörykmentti 4, 4. Patteri.

Risti on varsin ilmeisesti tykistöyksikön, johon voi liittää numeron 4 ja joka toimi Karjalan-Kannaksella. Taustakaiverruksen perusteella kyse on myös talvisodan aikaisesta merkistä. Soininen mainitsee tämän olevan KTR 4:n 2. patteriston merkin, mutta peruste tälle tulkinnalle ei ole tiedossa. Kyseinen patteristo on muodostettu helsinkiläisistä ja merkin valmistaja on myös helsinkiläinen, mikä seikka tukee pieneltä osin tätä teoriaa. Mikään muu merkin ulkoinen seikka ei tue esitettyä väitettä 2. patteristosta, joskaan ei tietysti myöskään kumoa asiaa. KTR 4 on oikeastaan ainoa vaihtoehto rykmentiksi, koska toinen vaihtoehto, Psto/4.Pr eli Er.Psto 4, omistaa oman merkkinsä. On sinänsä poikkeuksellista, ettei tarkempaa yksikköä ole ristiin merkitty.

Merkittävänä seikkana on myös hyvä huomioida, että rykmentin II patteristoon kuuluneella 4. patterilla oli oma aseveliyhdistys, 4./KTR 4:n Aseveljet ry, joten voisi olla mahdollista, että merkki olisikin sen toimesta teetetty ja olisi siten vain tämän patteriston merkki. Yhdistyksen arkisto on varsin niukka, mutta sieltä selviää, että vuoden 1940 lopussa jäseniä oli 75. Lisäksi tilikirjasta löytyi päivämäärällä 1.12.1940 merkintä 6 kpl rykmentin merkkejä kunniajäsenkirjoihin, yhteensä 240,-. Näin ollen merkin hinta oli ollut 40 markkaa, mikä sopisi tämän kaltaiseen merkkiin. Muutakaan tähän patteriin liittyvää merkkiä ei ole toistaiseksi tavattu.

Toisaalta vuonna 1998 ilmestyneen II/KTR 4:n talvisodan ajan historiikin kannessa on kuvattuna musta kärjellään seisova kolmio, jonka keskellä on punainen raita. Tämä merkki on kahden ympyräkehän rajaamassa alueessa ja kehien välissä lukee "STADIN PEESTO 1939". Kyseinen kolmiomerkki tunnetaan paremmin jatkosodan aikaisen II/KTR 7:n asevelimerkkinä. Tämä patteristo oli kuitenkin perustettu samasta kantajoukosta kuin II/KTR 4, joten kyseessä on samasta porukasta. On hyvin todennäköistä, että jatkosodan merkki jäi perinneyhdistyksen käyttöön sodan jälkeen eikä se ollut vielä olemassa välirauhan aikana.

Stadin Peeston historiikki[104] toteaa edelleen, että talvisodan ajan koettelemukset loivat sen patteriston "hengen" ja yhteen-

kuuluvuuden, joka ilmeni pattereittain perustetuissa aseveliyhdistyksissä. Tämän perusteella on siis selvää, että kaikilla pattereilla oli aseveliyhdistyksensä, mutta olivatko ne jo välirauhan aikana vai vasta jatkosodan aikana perustettuja?

Stadin Peesto heräsi uudelleen henkiin II/KTR 7:nä jatkosodan alettua ja kuten edellä todettiin, niin huomattava osa henkilöstöstä oli ollut mukana jo talvisodan II/KTR 4:ssä. Vuonna 1969 ilmestyneessä patteriston lehden 30-vuotisjuhlanumerossa[105] on kuva jatkosodan alusta, jossa Tuli-pesä-nimisen korsun oviaukon yläreunassa olevassa kyltissä on kuvattu Peeston merkki yhdessä KTR 4:n yhteisen merkin kanssa. Lisäksi merkkien välissä on vuosiluvut 1939–1941. Jos Stadin Peestolla olisi ollut talvisodan aikainen oma merkki, olisi se luonnollisesti kuvattu kyltissä KTR 4:n yhteisen merkin sijaan. Samoin tämä osoittanee myös sen, että mainittu KTR 4:n merkki oli yhteinen kaikille patteristoille, eikä vain I/KTR 4:n merkki, kuten Soininen mainitsee.

Kenttätykistörykmentti 4, 3. Patteristo.

Kenttätykistörykmentti 4 – 3. Patteristo (77)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: P. Koski (T5.2). Hopeoitua kuparia. Hopeointi usein hyvin kulunutta. Numerointuja (suurin tavattu 178).

Kirjallisuutta: III/KTR 4: Artikkeleita alaluvussa "Lohjalainen tykistö sotatiellä" teoksessa *Lohjalaisia vapautta turvaamassa* (toim: Pentti Eertamo). Lohja 1989.

Kenttätykistörykmentti 4, 2. Patteriston esikuntakomppanian 1. puhelinryhmä.

Kenttätykistörykmentti 4 – II Patteriston esikunnan 1. Puhelinryhmä (78)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Tuntematon. Kullattua hopeaa, vain pitoisuusleima 813H. Neulakiinnitys.

Merkki on tiettävästi pienimmän joukon hankkima eikä painos ole siten voinut olla kovin suuri; jopa alle 10 kpl. Työkalukustannusten minimoimiseksi kaikki tekstit on kaiverrettu, ja näin varsinainen meisti on voinut olla hyvin yksinkertainen. Tämä selittänee miksi näin pieni merkkierä on kannattanut hankkia.

Kenttätykistörykmentti 5, 3. Patteri.

Kenttätykistörykmentti 5 – 3. Patteri (79)
Tunnistustaso: T3, T5.1, T7
Valmistaja: Yrjö Salminen, Turku. Hopeaa, ei vuosileimaa.

Merkinnät ovat sinänsä hieman tulkinnanvaraisia, mutta koska numero 5 on hallitsevassa asemassa, kyseessä täytyy olla KTR 5. Lisäksi Hämeen Sanomissa[106] oli ilmoitus KTR 5:n 3. patterin aseveli-illasta 14.10.1940 Hämeenlinnassa. Näin ollen kyseisellä patterilla on ollut joko oma aseveliyhdistys tai -kerho, tai ainakin he ovat pitäneet muuten yhtä sodan jälkeen. Joka

tapauksessa tämä on varsin selvä osoitus tämän merkin hankkineen joukon olemassaolosta.

Turussa perustettu 1. patteristo keskitettiin 16.10.1939 Kannakselle Kämärän seudulle. 3. patteri määrättiin I/JR 15 tukipatteriksi. Sodan syttyessä 30.11. 1. patteristo sai käskyn siirtyä taisteluryhmitykseen, mikä tarkoitti 3. patterin osalta siirtymistä edeltä tiedusteltuihin asemiin Kaukjärvelle. Siitä alkoi patterin sotatie (SPK 1928).

Kenttätykistörykmentti 5 – III Patteriston 7. Patteri (80)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Hj. Salo, Hämeenlinna (T5.2). Hopeaa, vain pitoisuusleima 813H. Ei valmistajamerkintää, mutta on mutterin perusteella Hj. Salo, Hämeenlinna. Mutterista on useita havaintoja.

Kenttätykistörykmentti 5, 7. Patteri.

Hämeen Sanomien numerossa 15.10.1940 on uutinen, jossa kerrotaan Hämeenlinnassa pidetyistä KTR 7:n aseveli-illoista. Kokoontuneina olivat 7/KTR 5, 8/KTR 5ja 9/KTR 5 kukin eri paikkaan. Erikseen mainitaan 7/KTR 5:n uutisoinnissa, että tilaisuudessa keskusteltiin patterin merkistä.[107]

Kenttätykistörykmentti 12 – 6. Patteri (81)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: J. Tepponen Oy, Helsinki. Hopeaa, K6=1939.

Kenttätykistörykmentti 12, 6. Patteri.

Oheisen merkin katkennut ruuvi on vaihdettu ja samalla mutterikin on todennäköisesti vaihtunut. Merkin paikkakuntaleimana on käytetty kullan leimaukseen tarkoitettua soikeataustaista punsselia.

KTR 12:n toinen patteristo koottiin Savonlinnassa ja keskitettiin 14.–18.10.1939 Laatokan-Karjalaan Leppäsilta–Loimola-alueelle.

Kenttätykistörykmentti 13 – 1. Patteristo (82)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: T. Kunnas, Kuopio. Hopeaa – ei vuosileimaa.

Kenttätykistörykmentti 13, 1. Patteristo.

Erillisen taustaleiman perusteella voisi olettaa, että merkki olisi alkujaan tarkoitettu patteriston eri pattereille, jotka voisivat lyöttää oman tunnuksensa merkin taakse. Toistaiseksi ei kuitenkaan ole tavattu muita merkintöjä kuin tämä mainittu 1. patteri.

KTR 13:n 1. patteristo muodostettiin Mikkelissä ja keskitettiin 20.–23.10.1939 Leppäsyrjä–Loimola-alueelle. Patterin sotapäiväkirja SPK 2027 on varsin sujuvaa kerrontaa päivittäisistä sotatapahtumista.

Kenttätykistörykmentti 21 (hahmotelma). Koko n. 32x27 mm.

Kenttätykistörykmentti 21 (H14)
Tunnistustaso: T5.1, T6
Valmistaja: Ei tiedossa

Kenttätykistörykmentti 21, 6. Patteri.

Kenttätykistörykmentti 21 – 6. Patteri (83)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitu kuparimetalli, tyyppi 2 -leima.

Kyseisellä patterilla on myös ollut lisäkilvellinen aseveljeysmerkki.

6./KTR 21 muodostettiin Pomarkussa 1.1–28.2.1940 välisenä aikana. Pääosa miehistöstä oli syyskuussa 1939 palvelukseen astuneita asevelvollisia. Aliupseeristo oli pääosin reserviläisiä. Upseeristossa oli vaihtuvuutta ja patterinpäällikkönä oli alkuun reservin luutnanttireservin luutnantti M. Turunen ja helmikuun 19. päivästä lähtien reservin luutnantti Y. Korhonen. Tykit patteri sai vasta 18.2., ja rintamalle lähtö tapahtui 29. päivä. Matka kesti ilmahälytysten saattelemana aina 3.3. asti, jolloin päästiin Vuoksenrannan Taljalan kylään. Siitä alkoivat patterin taistelut.[108]

Erillinen patteristo 4.

Erillinen patteristo 4 (84)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Koivula Oy, Joensuu (T5.2). Hopeaa. Merkissä on vain hopealeima 813H, mutteri on Koivula Oy:n. Merkistä on useita havaintoja samalla Koivulan mutterilla.

Merkin symboliikka viittaa selvästi Karjalaan punamustine väreineen ja tykistöön aselajitunnuksen ja tykin rihlattua piippua kuvaavan ulkoasun kautta.

Alun perin Psto/4.Pr perustettiin Pölläkkälässä. Sen nimi muutettiin 17.2.1940 Er.Psto 4:ksi. Yksikkö taisteli Karjalan-Kannaksella.

3. Erillinen raskas patteri.

3. Erillinen raskas patteri (85)
Tunnistustaso: T3
Valmistaja: Tuntematon, ei leimoja. Hopeoitua kuparia.

Vaasassa sijaitsevan 3. Erillisen Raskaan Patteriston eli "Moukarin" muistolaatta, jossa joukko-osastotietojen lisäksi on kuvattuna myös patteriston asevelimerkki. Tämä muistolaatta on löydettävissä joukko-osastojen perinnemuurista, joka sijaitsee Vaasassa Kasarmintorilla Korsholmanpuistikon varrella kasarmialuetta vastapäätä (Ortodoksisen kirkon puolella muuria).

Kansallisarkistosta löytyy lyhyehkö ruotsinkielinen kertomus vaasalaisen patteriston vaiheista talvisodassa. Merkistä

ei ole mainintoja, mutta mielenkiintoisena yksityiskohtana voi mainita lempinimen taustan. Alkujaan patteristo sai lempinimen Tiikeri arvatenkin komentajansa A. Tigerstedtin mukaan. Syskyjärvellä nimi vaihtui Moukariksi, koska alueella toimi jo majuri Valkaman komentama Tiikeri-niminen osasto. Uudesta nimestä päätti 13. divisioonan tykistökomentaja eversti Simolin. Vihollisen puolelta huudettiin varoituksia "*Mouga ambu*", kun osasto aloitti toiminnan.[109]

Raskas patteristo 1 – 2. Patteri, hahmotelma perustuu Tillanderin työpiirustuksesta tehtyyn luonnokseen. Merkin mahdollinen väritys ei ole tiedossa.

Raskaspatteristo 1 – 2. Patteri (H15)
Tunnistustaso: T0, T2

Tillanderin työpiirustuksiin perustuvissa muistiinpanoissa todetaan: "2 Rask psto 1. 120 kpl, kesäkuu 1940." Tästä merkistä ei ole muita havaintoja kuin tämä valmistajan merkintä ja oheinen hahmotelma.

Raskaspatteristo 2 – 1. Patteri (86)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitua kuparia, tyyppi 2 -leima. Myös jälkilyöntejä, joissa ammukset on kullattu.

Raskas patteristo 2, 1. Patteri.

Raskas patteristo 3 (87)
Tunnistustaso: T5.1, T6
Aseveliyhdistys: Raskas Patteristo 3 aseveljet[110]
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Hopeaa – ei vuosileimaa.

Raskas patteristo 3.

Raskaspatteristo 3 – 2. Patteri (88)
Tunnistustaso: T4, T5.1
Valmistaja: Karl A. Lind, Helsinki. Hopeaa.

Ohessa kuvatun merkin alkuperäisen omistajan kantakortin mukaan hän palveli II/Rask.Psto 3:ssa talvisodan aikana, katso tarkempi selostus veteraanitietoa käsittelevässä luvussa. Yksityiskohtana voi mainita sen, että valmistaja on käyttänyt hopealeimauksessa pitoisuusleimaa lukuun ottamatta soikeita kullan leimaukseen tarkoitettuja punsseleita.

Raskas patteristo 3, 2. Patteri.

Raskas patteristo 4.

Raskas patteristo 4 (89)

Tunnistustaso: T5.

Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1a leimat, K6=1939 sekä L6=1940.

10. divisioonaan kuulunut Raskas patteristo 4 perustettiin Vaasassa ja keskitettiin 21.10. Sairalaan.

Mittauspatteri 1 (hahmotelma). Koko n. 15x16 mm.

Mittauspatterit 1 ja 2 (H16)

Tunnistustaso: T5.1

Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Hopeaa, ei vuosileimaa.

Molempien pattereiden merkki on muuten samanlainen, mutta vain merkin keskustan numero on patterikohtainen. Merkin suunnittelija ei ole tiedossa, mutta mainittakoon tässä yhteydessä, että mittauspatteristojen aselajitunnuksen ovat suunnitelleet Ahti Paulaharju ja Torsten Chydenius vuonna 1928.[111]

Hämeenlinnassa toiminut Mittauspatteristo pystyi varustamaan kaksi toimivaa Mittauspatteria sodan ajan tehtäviin. Jäljelle jääneet patterit, joita olisi ollut kaksi, muodostivat taisteleville pattereille tarvittavat koulutus- ja täydennysosastot.

1. Mittauspatteristo perustettiin 12.–13.10.1939 Hämeenlinnassa Lounais- ja Kanta-Hämeen reserviläisistä, alistettiin III armeijakunnalle ja keskitettiin 22.10. Myllypeltoon (Konnitsa). Huollollisesti se oli alistettu 10. Divisioonalle. Patterin päällikkönä toimi luutnantti Reino Topias Koskinen.[112]

2. Mittauspatteri lähti rintamalle 22. lokakuuta 1939 harjoiteltuaan viikon ajan Hämeenlinnassa sen turkulaisista koostuneen reservin voimin. Kuljetusjuna purettiin lopulta Kämärän asemalla. Se sai käskyn luoda mittausrintama II armeijakunnan alueella, jonka joukkoihin se alistettiin. Huollollisesti se oli alistettuna 11. Divisioonalle.[113]

ILMAVOIMAT

Lentoaseveljet (90)

Lentoaseveljien merkki on erikoinen tapaus, koska siitä liikkuu muutamia eri tarinoita, joiden todenperäisyyttä on vaikea varmistaa. Todennäköinen vaihtoehto on kotka, joka pitää kynsissään miekan lävistämää ja siniemalista hakaristiä. Toinen kandidaatti on puolestaan lentomerkin kaltaisin siipiaihein reunustettu merkki, jonka keskuskuviona on siniemalisella pyöreällä pohjalla alaviistosta kuvattu lentokone.

Todennäköinen Lentoaseveljien yhteinen merkki.

Eri lähteissä on runsaasti mainintoja yhteisen merkin olemassaolosta, mutta pääosin sen tarkempi kuvaus puuttuu. Erillisiä lentoaseveljien yhdistyksiä oli lukuisia ja näyttää siltä, että niillä oli yhteinen Lentoaseveljien Liitto. Tähän viitataan Aseveli-lehden numerossa 1941/17, s. 20, jossa mainitaan Ilmailuvarikon Aseveliyhdistystä koskevassa uutisessa seuraavaa: "Yhdistyksen merkiksi hyväksyttiin Lentoaseveljien Liiton ehdotus jäsenmerkiksi". Tällaisesta liitosta tai edes sen olemassa olosta ei kuitenkaan löytynyt arkistotietoja.

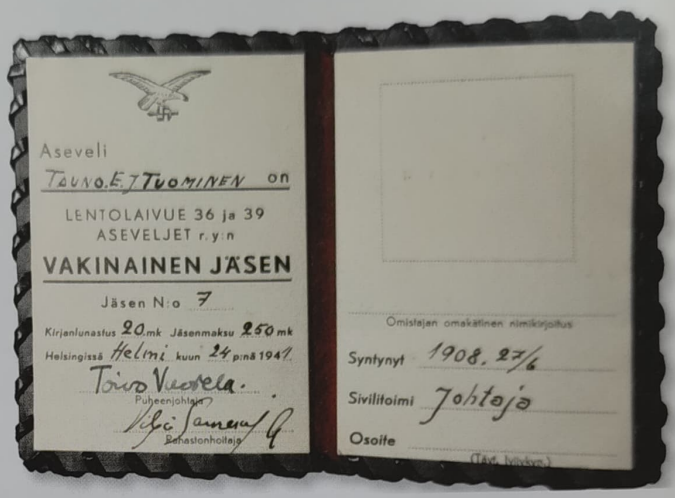

Aseveliyhdistyksen jäsenkirja.

Arkistosta löytyviä lentoaseveliyhdistyksiä:

- Helsingin Seudun Lentoaseveljet ry
- Kuopion Seudun Lentoaseveljet ry, perustettu 29.11.1940.
- Satakunnan Lentoaseveljet ry, vuosikokous 30.3.1941
- Turun Seudun Lentojoukkojen Aseveljet ry, perustettu 20.10.1940
- Etelä-Saimaan Lentoaseveljet ry

Muitakin arkistosta puuttuvia yhdistyksiä on ollut. Eräs esimerkki on oheisen jäsenkirjakuvan Lentolaivue 36 ja 39 Aseveljet ry.

Helsingin seudun Lentoaseveljien 20.9.1940 pidetyssä kokouksessa johtokunta sai tehtäväksi yhdessä muiden lentoaseveliyhdistyksien kanssa laatia ehdotuksen yhteiseksi asevelimerkiksi (Aseveli-lehti).

Turun seudun lentojoukkojen aseveljet ry:n papereista löytyi alkuperäinen jäsenmaksupaperi vuodelta 1941, jonka yläkulmassa oli kotka jaloissaan hakaristi. Sama logo esiintyi myöhemmin tekstin kera poliisille tehdyssä lupa-anomuksessa. Merkeistä ei ole pöytäkirjoissa merkintöjä, mutta tilikirjassa 13.5.1941 on maininta maksetuista merkeistä 539,30 mk. Kyseinen kuitti nro 17 puuttui kuittitositteista, joten merkkien määrää ei tiedetä. Samainen tunnus on painettu myös edellä

Lentomestari Juutilainen Römpötissä 10.9.1942 LLv24:n merkki komentovyössään. Vääpeli Katajaisella merkki on keskellä vasenta taskua. Kuvattu Lappeenrannassa 30.6.1944. (SA-Kuva)

Tämän merkin lopullinen tarkoitus on varmistamatta. Perimätieto yhdistää sen talvisodan sotalentäjiin, mutta merkki voi olla myös jatkosodan aikainen tapaus.

Lentolaivue 24. Merkki on kuulunut luutnantti Kauko Riskulle, joka palveli ilmeisesti lyhyen aikaa LLv 24:ssä kesällä 1944. Näin ollen tämä yksilö on jatkosodan aikainen, joka näkyy myös merkin mutterista (tyyppi 2).

Lentolaivue 24 (jälkilyönti).

mainittuun Lentolaivue 36 ja 39 Aseveljet ry:n jäsenkirjaan, mikä puolta käsitystä tämän tunnuksen laajemmasta käytöstä.

Satakunnan lentoaseveljet ry:n 30.3.1941 pitämän vuosikokouksen 12. pykälän mukaan keskusteltiin Helsingin seudun Aseveliyhdistyksen esityksestä yhdistyksen jäsenmerkistä ja päätettiin, ettei merkkiä vielä toistaiseksi hankita. 8.5.1941 johtokunnan kokouksen 8§ mukaan Helsingin Seudun Lentoaseveliyhdistys ry:n ehdottama asevelimerkki hyljättiin epätarkoituksenmukaisena. Sen sijaan päätettiin ehdottaa Suomen Aseveliliitto ry:lle, että asevelimerkki olisi periaatteessa kaikille samanlainen ja käytössä olisi joukko-osaston tunnuskuva. Tämä on hieman epämääräinen lause, koska siinä näytetään viitattavan SAL:n merkkiin omalla tunnuskuvalla, mikä ei ollut tietenkään mahdollista toteuttaa.

Lentolaivue 24 (91)

Tunnistustaso: T5.1

Aseveliyhdistys: LLv 24:n Aseveljet ry

Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitua kuparia, tyyppi 3 leima. Myös jälkilyöntejä tyyppi 4 leimalla.

LLv 24:n Aseveljet ry:n arkistossa ei ole mitään mainintaa merkistä. Vuoden 1940 lopussa mainitaan jäseniä olleen 87. Pöytäkirjoja sekä tositteita ja tilikirja löytyy ainoastaan vuosilta 1941 ja -44. Toiminta on ilmeisesti ollut olematonta tai paperit ovat kadonneet.

On vaikea arvioida missä vaiheessa merkki on alun perin hankittu. Vanhimmissa merkeissä on selkeä Sundqvistin tyyppi 1 mutteri, joka katosi käytöstä hyvin pian jatkosodan alettua. Merkin käyttö jatkui uuden sodan sytyttyä ja nämä myöhäisemmät versiot voi erottaa lähinnä mutterista, joka on tyypiä 2.

Lentolaivue 24 (LLv 24) kuului Utissa perustettuun ja sodan alussa Immolaan siirtyneeseen Lentorykmentti 2:een. Laivueen kalustona oli 36 Fokker D.XXI konetta ja sen komentajana toimi kapteeni G. Magnusson. Kyseinen konetyyppi on kuvattuna laivueen merkissä.

Lentolaivue 44 (92)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitua kupariseosta, tyyppi 3 leima.

Lentolaivue 44.

Lentolaivue 44 perustettiin sodan aikaiseen kokoonpanoon Immolassa ja keskitettiin YH:n aikana Joroisiin ja juuri ennen sodan syttymistä Luonetjärvelle. Alun perin Lentolaivue 44 oli perustettu jo 1934. Se sai kalustokseen 1937 Blenheim-pommikoneet.

Merkki on ollut käytössä jatkosodan aikana, ja on myös mahdollista, että se on valmistettu silloin. Takana on kuitenkin kaiverrus 1939–1941, joten sillä on yhteys talvisodan ajan LLv44:ään. Sen lisäksi merkissä kuvattu ohjaussauva on Blenheim-koneesta. Kyseinen konetyyppi oli ainoana raskaana pommikonetyyppinä käytössä talvisodan aikana.

Lentorykmentti 1 (93)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: J. Ratilainen, Helsinki. Hopeoitua kuparia.

Rauhanajan Lentorykmentti 1 perustettiin 1.1.1938 Suur-Merijoelle Lentoasema 5:n tilalle. Sen komentajaksi asetettiin eversti Yrjö Opas. Rykmentti koostui yhteistoimintalaivueista LLv 10, LLv 12, LLv 14 ja LLv 16.

Liikekannallepanovaiheessa rykmentti rakentui pääosin rauhanajan rykmentin pohjalta Suur-Merijoella ja siihen kuului 4 lentolaivuetta (LLv 10, 12, 14 ja 16) sekä useita täydennys- ja huoltomuodostelmia. Rykmentin vahvuus oli noin 1200 henkeä, joista laivueiden osuus oli noin 720.

Koska Lentorykmentti 1 oli olemassa aktiivisessa toimessa koko talvisodan ajan, niin merkissä oleva vuo-

Lentomestari Unto Johannes Oksala laivueensa merkki komentovyössään jatkosodan aikana. (SA-Kuva)

Huomaa merkin hopeoinnin huono kunto. Tämä johtunee merkin kiillottamisesta jollakin kiillotusaineella, jonka jäämiä oli runsaasti merkin sakaraväleissä.

siluku 1940 pakottaa vääjäämättä ajattelemaan, että tässä on kyse välirauhan ajan merkistä. Vaikka merkintöjen perusteella kyse on lentorykmentin merkistä, jonka sodan ajan vahvuus oli yli 1 000 henkeä, ei tätä merkkiä näe juuri koskaan myynnissä. Näin ollen kyseessä täytyy olla jonkin suppeamman joukon hankkimasta merkistä, kuten vaikkapa esikunnan henkilöstöstä.

Lentorykmentti 1:llä on myös samanlainen merkki, joka on varustettu vuosiluvulla 1939. Siten on mahdollista, että tässä on kyseessä kurssimerkin kaltaisesta tapauksesta. Vastaavanlaisia merkkejä ovat myös panssarilaivojen merkit, joita on tehty monelle eri vuodelle, myös ennen sotia. Tosin sotavuosien merkeillä on varsin ilmeisesti ollut myös asevelimerkin luonne.

10. Lentorykmentti 4 (Pommituslentäjät).

Lentorykmentti 4 (94)
Tunnistustaso: T1, T5.1, T6, T7
Aseveliyhdistys: LentoR4:n Aseveljet ry
Valmistaja: J. Ratilainen, Helsinki. Hopeaa, L6-leima.

Soininen nimeää merkin pommituslentäjien merkiksi. Merkissä on kuvattu tyylitelty pommikone, ja koska LentoR4 oli nimenomaan pommittajilla kalustettu rykmentti ja sen aseveliyhdistyksen asiakirjat kertovat merkin hankinnasta, merkin täytyy olla juuri tämän rykmentin.

LentoR 4 koostui seuraavista yksiköistä:

LLv 42	Luonetjärvi, ei lentokalustoa, henkilöstöä käytettiin koulutus- ja täydennystehtäviin, 26.2.1940 saatiin koneet (12 Blenheimiä)
LLv 44	Immola, 8 Bristol Blenheimiä
LLv 46	Immola, 9 Bristol Blenheimiä.

LentoR4:n aseveliyhdistyksen arkistosta olevasta tilikirjasta löytyi 21.4.41 päivätty merkintä: Aseveli Tuukkaselle lunastamattomiin merkkeihin 1757,50." Myöhemmin 5.5.1941 myyty asevelimerkkejä 1 045 markalla. Ja edelleen myyty asevelimerkkejä neljä kappaletta 190 markalla. Vuoden loppuun mennessä asevelimerkkien myynnistä yhteensä 4 750 markkaa. Kappalehinta on nimetyn neljän merkin erän perusteella 47,50 markaksi, joten vuoden 1941 loppuun mennessä merkkejä olisi myyty 100 kappaletta.

Talvisodan ohjaajakurssi (95)
Tunnistustaso: T3, T5.1, T6, T7
Valmistaja: Mutterin perusteella Hj Sorsa, Helsinki, joista muutamia havaintoja. Hopeaa, vain pitoisuusleima "813".

Talvisodan ohjaajakurssimerkin suhteen liikkeellä on kahdenlaista tietoa. Sotaohjaajakursseista 1–4 kertovan kirjan mukaan merkki muodostuu kotkasta kantamassa laakerisep-pelettä, jonka keskellä on sininen hakaristi. Todellisuudessa hakaristi on musta ja se on sinisellä pohjalla. Kirjassa on myös mustavalkoinen kuva merkistä. Edellä mainitussa kirjassa merkin kuvauksessa mainitaan, että sen on suunnitellut Lieto Lemmetyinen, joka oli kurssin 2 oppilas. Matrikkeliosassa todetaan hänen olleen ammatiltaan mainospiirtäjän ja että merkki olisi SOK 2:n kurssimerkki. Sodan aikana ehti Ilmasotakoulussa toimia kaksi kurssia. Ohjaajakurssi 1, joka määrättiin alkavaksi 5.12.1939. Kurssin vahvuus oli 84 oppilasta ja se loppui 18.3.1940. Ohjaajakurssi 2 alkoi 1.2.1940 ja se jatkui rauhan teon jälkeen 25.5. Tämän vahvuus oli myös 84 oppilasta. Näitä ohjaajakursseja oli kaikkiaan 4, joista viimeinen päättyi 20.7.1940. Kursseilta valmistui yhteensä 302 ohjaajaa. Kurssitetut eivät ehtineet osallistua talvisodan taisteluihin.[114]

Toisaalta alan harrastajien keskuudessa liikkuu vankkaa perimätietoa toisenlaisesta kurssimerkistä. Tämä toinen merkki on hopeinen, heraldisen ruusun muotoinen ja keskustaltaan valkeaa opaakkia emalia, jonka päällä on, merkin reunat ylittäen, hopeinen iskuun kohotettu miekka. Miekan väistimessä on kohokirjaimin "1939–40". Keskuskuviona on transparentti siniemalinen hakaristi.

Ohjaajia koulutettiin talvisodan aikana Ilmasotakoulussa Kauhavalla Sotaohjaajakursseilla (Ohj.K 1–4), Aliupseeriohjaajakursseilla (AOK 6: 20.10.1939–25.1.1940 / 10.2.1940 ja AOK 9: 1.9.1939–4.2.1940), Ilmavoimien reserviupseerikurssi 9 (Ilm. RUK 9), Kadettikurssi XXIII, Ilmasotaosasto I ja II (Kad.K XXIII). Näistä AOK 6 ja 9 ovat pitäneet sotapäiväkirjaa, mikä voisi tarkoittaa sitä, että kyseiset kurssit ovat kokeneet olleensa osa talvisodan "tapahtumia" eli oma merkki vuosiluvuilla saattaisi olla heidän?

Vanhoille ohjaajakursseille oli tyypillistä hankkia jokaiselle omanlaisensa merkki.

Kuvassa on muutamia aihioita tällaisista merkeistä:
1. AOK 10 joulukuulta 1940,
2. AOK 11 helmikuulta 1941,
3. Sotaohjaakurssit 1–4,
4. AOK 2 toukokuulta 1940.

Mainitut päivämäärät liittyvät aihioiden mukana olleisiin tietolappuihin, jotka kertovat ilmeisesti merkin tilauspäivän tai meistin teon ajankohdan. Joka tapauksessa tämän perusteella voi todeta merkkien tulleen hankituksi jo kurssien kestäessä. On myös hyvä huomata näiden eri AOK-kurssien erikoinen numerointi, joka ei siis mennyt numerojärjestyksessä. Aihiot ovat Ilmavoimien hallussa.

ILMATORJUNTA

Ilmatorjuntamiehet.
Ylhäällä Hopeatakomon versio, joka oli mitä ilmeisimmin helsinkiläisille aseveljille ja alla Y. Salmelan versio turkulaisille aseveljille.

Reunuksen keltainen emali on transparenttia Hopeatakomon valmisteissa ja opaakkia Salmelan merkeissä (2). Salmelan merkin punaisen salaman alakärki on terävä, kun taas Hopeatakomon merkissä kärki on katkaistu (1). Myös vuosiluvuissa on pieniä valmistajakohtaisia eroja, joten voitaneen olettaa molempien tehneen omat meistinsä.

Ilmatorjunta-
miehet r.y:n
sääntöjen määräämä **vuo-**
sikokous pidetään maa-
liskuun 16 päivänä 1941
klo 13,00 Tehdas ja Käsi-
työyhdistyksen huoneustossa Kansakou-
lukatu 10 A. Esillä sääntöjen määräämät
asiat. **Johtokunta.**

Aseveli-lehti N:o 9, 1941.

Ilmatorjuntamiehet (96)
Tunnistustaso: T1, T3, T5.1
Aseveliyhdistys: Ilmatorjuntamiehet ry, Turun Seudun Ilmatorjuntamiehet ry, Ilmatorjuntamiesten liitto
Valmistaja: Hopeatakomo Oy, Helsinki sekä Yrjö Salmela, Turku. Hopeaa 813H, L6=1940. Myös leimattomia ei-hopeisia versioita on olemassa. Merkkiä on myös valmistettu jatkosodan aikana muuten samanlaisena, mutta vuosiluvut puuttuvat. Tällöin valmistajana on ollut ainakin turkulainen Yrjö Salmela.

Sekä helsinkiläisen Ilmatorjuntamiehet ry:n (alkujaan Helsingin Ilmatorjuntamiehet ry) että Turun Seudun Ilmatorjuntamiehet ry:n johtokuntien kokouspöytäkirjat käsittelevät merkkiasioita, mutta ilman varsinaista kuvausta itse merkistä. Toisaalta papereiden joukossa on myös lomakepaperi, jonka yläreunassa on painettuna tämä merkki. Merkki on kuvattu muutamassa Ilmatorjuntamiehet ry:n ilmoituksessa välirauhan aikaisissa Aseveli-lehdissä. Nämä tiedot yhdistäen voidaan merkki todeta varsin luotettavasti tunnistetuksi.

Ilmatorjuntamiehet ry on perustettu 30.6.1940. Yhdistyksen alkuperäinen nimi oli Helsingin Ilmatorjuntamiehet ry. 12.8.1940 johtokunnan kokouksessa hyväksyttiin taiteilija V. Rauhalan suunnittelema merkki, jonka hinnaksi asetettiin 35 markkaa. Suunnittelijalle myönnettiin 200 markan palkkio työstään. Lisäksi päätettiin että merkit numeroidaan jäsenkortti numeroiden mukaan. Näyttää kuitenkin siltä, ettei numerointi toteutunut. Ilmatorjuntamiesten ensimmäisessä vuosikokouksessa 16.4.1941 myönnettiin Ilmatorjuntamiesten liitolle oikeus käyttää merkkinään yhdistyksen merkkiä.

Kuittien joukosta löytyi Hopeatakomon 2.10.1940 päivätty 200 kappaleen erän lasku á 23 markkaa, yhteensä 4 600 markkaa.

Turun Seudun Ilmatorjuntamiehet ry:n johtokunta käsitteli kokouksessaan 17.12.1940 merkkiasiaa ja teki väliaikaisen päätöksen hyväksyä merkikseen helsinkiläisten aseveljien merkin. Kokouksessaan 13.3.1941 johtokunta määräsi jäsenmerkin hinnaksi 40 markkaa, josta yhdistyksen hyväksi tuli 15 markkaa, loput menivät valmistuskustannuksiin. Yhdistyksen tositteista löytyy Kultaseppä Yrjö Salmelan lasku toimitetuista merkeistä (100 kpl, á 25 mk). Lasku on maksettu 22.4.1941. Kannattajajäsenet saivat merkkinsä korvauksetta jäsenmaksunsa suoritettuaan. Turkulaisten pöytäkirjoissa on mainintoja merkkiasioista myös jatkosodan ajalta aina kevään 1944 vuosikokoukseen asti, jolloin mainittiin vielä merkityn runsaasti uusia jäseniä. Jossain vaiheessa jatkosodan aikana merkistä jäi pois vuosiluvut (39–40). Tällaisia merkkejä on valmistanut ainakin Yrjö Salmela.

6. Ilmatorjuntakonekiväärikomppania (97)

Tunnistustaso: T5.1

Valmistaja: T:mi Kaarlo Lappalainen, Helsinki. Hopeaa, L6=1940. Tämä valmistajan leima on päällelyöty soikealla kullan leimaamiseen tarkoitetulla punsselilla, joten merkki on mitä ilmeisimmin alihankittu joltain toiselta valmistajalta. Valitettavasti alla oleva leima ei ollut riittävän selvä asian varmistamiseksi.

6. Ilmatorjuntakonekiväärikomppania.

Komppania alistettiin tammikuun puolivälissä Ryhmä T:n (Talvela) Osasto P:lle (Pajari), joka taisteli Ilomantsin–Tolvajärven suunnassa (IV AK alaisuudessa). Komppania sai aseistuksensa vasta joulukuun alussa[115]. Komppanian sotapäiväkirjoja ei ole Kansallisarkistossa.

1. Kevyt ilmatorjuntapatteri (H17)

Tunnistustaso: T5.1, T7

Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, M6=1941. Ristit ovat numeroituja.

1. Kevyt ilmatorjuntapatteri (hahmotelma). Koko n. 23x23 mm.

Tämän patterin tausta on hieman epäselvä. Talvisodan historian osa 1 mainitsee kaksi tämän nimistä patteria; 1.Kev. It.Ptri, joka perusti Ilmatorjuntarykmentti 2 (ITR2) Viipurissa ja joka keskitettiin 7.10.1939 Antreaan (ja ilmeisesti osin Lauritsala–Tainionkoski-alueille). Ja toiseksi mainitaan Kouvolassa perustettu 11.Kev.It.Ptri, joka on ollut aluksi 1.Kev.It.Ptri/ ITR1. Nämä molemmat pohjautuivat vakinaiseen väkeen eli olivat perustaltaan varusmiesjoukkoja.

Näistä jälkimmäiseltä löytyvät jaoskohtaiset sotapäiväkirjat[116], joiden perusteella 1. Kevyt It-patteri toimi tällä nimellä 6.10.1939–17.2.1940 välisenä aikana, jonka jälkeen sen nimi muuttui 11. Kev.It.Ptri:ksi. Patteri siis toimi 1.Kev.It.Ptri:na melkein koko sodan ajan. Sotapäiväkirjojen perustella tiedetään, että YH:n alussa patteri toimi Helsingissä (Ilmalassa), josta se siirtyi jo 8.10. Kouvolaan. Edelleen 25.10. patteri jakautui ja sen 2. jaos lähti Riihimäelle vänrikki Karppinen päällikkönään. Luutnantti Simojoen 1. jaos palasi Ilmalaan Helsinkiin. Näistä asemista alkoivat sotatoimet. Heti joulukuun alussa 2. jaos siirtyi Tampereelle ja edelleen 24.2. Karjaalle. 1. jaos siirrettiin tammikuun 10. Vaasaan, josta se siirtyi 3.3. Riihimäelle ja viikon kuluttua 10.3. Lahteen. Näihin asemiin päättyi sota.

Kumpi näistä pattereista hankki tämän merkin, ei ole selvinnyt. Mainitut sotapäiväkirjat eivät mainitse sanallakaan patterin nimenvaihtumista helmikuun puolivälissä, joten voi vain arvailla, että kokivatko miehet olevansa 1.Kev.It.Ptri miehiä myös sodan loputtua siinä määrin, että olisivat hankkineet merkin tällä nimellä. Toisaalta virallisessa historiassa on selvä ero 1. ja 11. patterin välillä, joten ehkä vaakakuppi painuu tämän viipurilaisen patterin puolelle.

26. Kevyt ilmatorjuntapatteri (hahmotelma). Koko n. 28x28 mm.

26. Kevyt ilmatorjuntapatteri (H18)
Tunnistustaso: T5.1, RS 188
Valmistaja: Ei tiedossa

Patteri perustettiin Kouvolassa 21.10.1939, ja se toimi siellä sodan ajan.

53. Raskas ilmatorjuntapatteri (jälkilyönti).

53. Raskas ilmatorjuntapatteri (98)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitua kuparimetallia, tyyppi 2 leima, myös jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimalla.

53.Rask.It.Ptri perustettiin Helsingissä ja keskitettiin 7.10.1939 Helsinkiin. II jaos sai 22.10. käskyn siirtyä Turkuun, jossa sen tehtävänä oli Turun teollisuus- ja satama-alueen ilmatorjunta. Seuraavana päivänä I jaos sai käskyn siirtyä Mikkeliin.

MERIVOIMAT

Laivaston Aseveljet – Helsingin paikallisosasto.

Laivaston Aseveljet – Helsingin paikallisosasto (99)
Tunnistustaso: T1, T3, T5.1
Aseveliyhdistys: Laivaston Aseveljien Helsingin paikallisosasto ry
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Merkit ovat hopeoitua kupariseosta ja pääosin numeroimattomia. Muutamia merkkejä on numeroitu ja annettu merkkihenkilöille. Merkin keskuskuvio on kiinnitetty juottamalla.

Arkistotiedoissa ei ole tarkkaa kuvaa tai kuvausta merkistä, mutta maininta kuitenkin siitä, että se oli meriaiheinen. Lisäksi yhdistyksen kuitit osoittavat valmistajan olevan Auran Kultaseppä Oy:n. Myös mutterin perusteella valmistaja on Auran Kultaseppä oy, samoin merkin kuva on Auran Kultaseppä Oy:n 50-vuotishistoriikissa (s. 71). Niinpä vaihtoehtoja alla esitetylle merkille ei ole; Maja Genetzille myönnetty ja nimikaiverrettu meriaiheinen merkki lienee varsin vahva todiste tästä (tämä kyseinen numerolla 5 varustettu merkki myytiin Ekmanin huutokaupassa 17.1.2009.). Maja Genetz toimi 1936–1944 Lotta Svärd -järjestön valtakunnallisena muonituspäällikkönä, ja hänen liiketaidoillaan lotat tekivät muutamassa vuodessa erilaisten tilaisuuksien ruokatarjoilun järjestämisestä laajamittaisen liiketoiminta-alueen. Sotien aikana Genetz organisoi tehokkaan vapaaehtoistyövoimalla pyörivän muonituskoneiston, joka hoiti suuren osan armeijan ruokahuollosta[117]. Lieneekö hän tätä kautta saanut tämän kunnianosoituksen?

Aseveliyhdistyksen arkisto kertoo poikkeuksellisen seikkaperäisesti asevelimerkkiasiaa, joten tulkoon kertomus toistettua myös tässä yhteydessä. Samalla selviää, että merkki säilyi yhdis-

tyksen tunnuksena myös jatkosodan puolella, joten merkki on siis lopulta molempien sotien yhteinen. Kuten edempää selviää, johtokunta aikoi poistattaa myöhemmin jatkosodan aikana talvisotaan viittaavat vuosiluvut, mutta ainakaan kirjoittajilla ei ole havaintoa kyseisestä merkistä. On siis epäselvää, toteutuiko johtokunnan päätös koskaan.

7.1.1941 johtokunnan kokouksen pöytäkirjan 9§: Keskusteltiin yhdistyksen merkkikysymyksestä. Sihteeri esitteli Suomen Aseveljien Liiton merkin. Kun kuitenkaan asian tässä vaiheessa ei vielä katsottu olevan aihetta tehdä päätöstä, lykättiin asia johonkin myöhempään johtokunnan kokoukseen.

29.1.1941 johtokunnan kokouksen pöytäkirja 5§: Aseveli Tötterman esitteli yhdistykselle jäsenmerkkiehdotuksen. Merkki todettiin asialliseksi ja kauniiksi, joskin hinnaltaan (n. 72,-) kalliinlaiseksi. Aseveli Nybergin tehtäväksi jätettiin edelleen valmistella ehdotusta ja ottaa hintatarjouksia useammalta taholta.

16.2.1941 johtokunnan kokouksen pöytäkirja 9§: Aseveli Nyberg selosti yhdistyksen merkkiasian kehitystä. Selostuksen perusteella päätettiin, että vuosikokoukselle esitetään taiteilija v. Knorringin tekemä merkkiehdotus valmistettuna valkometallista sellaisena kuin Auran Kultaseppä OY:n tarjouksessa lähemmin selvitetään. Hinnaksi hyväksyttiin mainitun tarjouksen mukaan 100 kpl. Tilauksessa á 40:- ja 200 kpl tilauksessa á 37,-.

9.3.1941 vuosikokouksen pöytäkirjan 12§: Esitettiin yhdistyksen johtokunnan ehdotus oman asevelimerkin hankkimiseksi yhdistyksen jäseniä varten, jolloin päätettiin ensiksikin yksimielisesti, että asevelimerkin hankkiminen on tarpeen vaatima. Aseveli Toikka esitti tämän jälkeen johtokunnan puolesta perustellun merkkiehdotuksen päätyen siihen toivomukseen, että olisi hankittava erikoismerkki eikä siis tyydyttävä ns. yleiseen asevelimerkkiin, koska laivasto aina on muodostanut aivan erikoislaatuisen yhteisönsä niin rauhan kuin sodankin aikana. Positiivisena ehdotuksenaan oli johtokunta päätynyt taitelija v. Knorringin laivastoaiheiseen luonnokseen, joka esiteltiin kokoukselle sekä luonnollisessa että suurennetussa koossaan. Toimitetussa avoäänestyksessä hyväksyttiin johtokunnan ehdotus sellaisenaan ainoastaan kahden aseveljen kannattaessa yleisen asevelimerkin hyväksymistä yhdistyksen jäsenmerkiksi. Taiteilija v. Knorringin laatima merkki hyväksyttiin siis yhdistyksen viralliseksi merkiksi. Heti päätöksen jälkeen pantiin toimeen koemerkintä ja valtuutettiin johtokunta vapaasti hoitamaan asiasta johtuvat käytännölliset toimenpiteet.

2.4.1941 johtokunnan kokouksen pöytäkirja 5§: Valtuutettiin rahastonhoitaja tilaamaan 200 kpl yhdistyksen jäsenmerkkejä Auran Kultaseppä Oy:ltä mk:aan 37,- per kpl.

26.5.1941 johtokunnan kokouksen pöytäkirja 11§: Päätettiin antaa yhdistyksen merkki yhdistyksen kunniajäsenille sekä neideille Genetzille ja Sankilalle, jotka merkittävällä tavalla ovat tukeneet yhdistyksen toimintaa. Edelleen 12§: Yhdistyksen rahastonhoitaja, aseveli Tähkä ilmoitti, että yhdistyksen merkkejä oli toistaiseksi mennyt kaupaksi varsin vähän, joten asian hyväksi olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin. Päätettiin, että johtokunnan jäsenet kukin tahollaan tekevät voitavansa merkkien menekin lisäämiseksi.

30.1.1942 johtokunnankokouksen pöytäkirja 10§: Aseveli Juutilaisen ehdotuksesta päätettiin, että vähintään puoli vuotta laivastossa palvelleille lotille annetaan oikeus kantaa yhdistyksen merkkiä. Samalla päätettiin, että sanotun vaatimuksen täyttävät HelLA:lla (Helsingin laivastoasema) palvelevat lotat kutsutaan yhdistyksen seuraavaan vuosikokoukseen, jossa heille annetaan sanottu merkki.

1.4.1942 johtokunnan kokouksenpöytäkirja 12§: Aseveli Tähkän alustettua kysymyksen päätettiin, että yhdistyksen merkki annetaan niille henkilöille tai niitten yhtiöiden toimitusjohtajille, joiden yhdistyksellemme antamat lahjoitukset nousevat vähintään 10000 markkaan.

1.3.1943 johtokunnan kokouksen pöytäkirja 7§: Päätettiin, että yhdistyksen jäsenmerkki annetaan samoilla ehdoilla kuin HelLA:n lotille myöskin LE:ssa palveleville lotille. Jäsenmerkit ovat kuitenkin lopussa, joten päätettiin ryhtyä toimenpiteisiin uusien merkkien hankkimiseksi, mikäli se nykyoloissa on mahdollista.

2.4.1943 johtokunnan kokouksen pöytäkirja 7§: todettiin, että yhdistyksen merkkejä aikaisemmin valmistaneelle toiminimelle tehtyyn, uusien merkkien saamista koskevaan tiedusteluun oli saatu myönteinen vastaus ja päätettiin tilata niitä tarvittava määrä. Tilauksen tekeminen jätettiin rahastonhoitajan huoleksi.

27.11.1943 johtokunnankokouksen pöytäkirjan 2§: Merkittiin pöytäkirjaan, että yhdistyksen jäsenmerkkejä oli saatu tilatuksi 200 kpl. Uusien merkkien hinnaksi määrättiin 75 mk.

7.5.1944 johtokunnankokous 5§: Päätettiin luetteloida ja numeroida merilotille jaetut ja jaettavat yhdistyksen merkit, sekä pidentää palvelusaikaa 1/2v–1 vuoteen. Merkkien jakotilaisuudet päätettiin pitää kahdesti vuodessa keväällä ja syksyllä.

27.10.1944 johtokunnan kokous 4§: Keskusteltiin yhdistyksen merkkien mahdollisesta lisätilauksesta sekä päätettiin poistaa merkissä olevat vuosiluvut 1939–1940, koska pidettiin talvisodan vuosilukujen jatkuvaa esilläpitämistä epäasiallisena.

Miinalaiva Louhi.

Miinalaiva Louhi (100)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Myös jälkilyöntejä löytyy tyyppi 4 leimalla.

Miinalaiva Louhi valmistui 1916. Se oli uppoumaltaan 640 tonnia sekä nopeudeltaan 11 solmua. Louhen miehistö oli 52 miestä. Louhi upposi vuonna 1945 todennäköisesti saksalaisen sukellusveneen torpedoimana vieden syvyyksiin 11 merisotilasta (Wikipedia).

Panssarilaiva Ilmarinen.

Panssarilaivat Ilmarinen ja Väinämöinen (101)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: R. Wårvik, Turku, hopeaa, ei vuosileimaa.

Molempien laivojen merkit ovat samanlaisia ja eroavat vain pelastusrenkaassa olevan laivan nimen osalta.

Nämä Ilmarisen ja Väinämöisen merkit olivat joukko-osastoristien kaltaisia, joita hankittiin vuosittain palveluksessa olleille varusmiehille. Merkkejä löytyy useilla eri vuosiluvilla varustettuna, eikä tarkkaan ottaen ole varmuutta siitä, onko talvisotaan osallistuneiden sotilaiden merkissä vuosiluku 1939 vai 1940, merkkien jakoperuste kun ei ole kirjoittajien tiedossa.

Wårvikin lisäksi merkkejä on valmistanut vuosien varrella myös Veljekset Sundqvist.

Panssarilaivojen ilmatorjunta – Panssarilaiva Väinämöisen IT (102)
Tunnistustaso: T5.1, T6, T7
Aseveliyhdistys: Panssarilaivueen asevelikerho (hypoteesi)
Valmistaja: Yrjö Salmela, Turku. Hopeaa – ei vuosileimaa.

Panssarilaiva Väinämöisen IT.

Merkissä on kuvattuna yläviistoon ampuvat tykinputket, pommit ja putoava neuvostotähti sekä päivämäärät 30.11.1939 ja 13.3.1940. Taustalla on kaiverrettuna omistajan arvo ja nimi (esim. "Matr. J. Kaarros") sekä alus "PL.V.nen" eli panssarilaiva Väinämöinen. Perimätiedon mukaan näitä on molempien panssarilaivojen nimille kaiverrettuna.

Suomen Sosiaalidemokraatti -lehdessä 30.11.1940 kerrotaan perustetusta Panssarilaivueen asevelikerhosta. Kerhon jäseneksi pääsivät kaikki panssarilaivojen toimintaan osallistuneet joukot. On mahdollista, että molempien laivojen ilmatorjujat ovat hankkineet merkkinsä tämän kerhon puitteissa.

Rannikkotykistön Ahvenanmaan puolustusjoukot (H19)
Tunnistustaso: T5.1, T6, T7
Valmistaja: Auran Kultasepät Oy, Turku. Hopeaa, L6=1940.

Ahvenanmaan Meripuolustus (hahmotelma). Koko n. 35x35 mm.

Merkissä oleva "RT" viitaa varsin selvästi Rannikkotykistöön ja "AP" Ahvenanmaan puolustusjoukkoihin. Lisäksi ristiväleissä näkyy kanuunat. Näin ollen merkki on ilmeisimmin rannikkotykistön muodostamaan Ahvenanmaan lohkoon (ALo) kuuluneen A-patteriston hankkima. ALo muutettiin yhdessä muiden Ahvenanmaalla siirrettyjen joukkojen kanssa 20. joulukuuta Ahvenanmaan Puolustusjoukoiksi. Myös Soininen nimeää tämän merkin Ahvenanmaan puolustuksen A-patterin merkiksi (pitäisi tosin olla patteristo eikä patteri).

Rannikkotykistörykmentti 1 – Kiveliön pataljoona (103)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940.

Rannikkotykistörykmentti 1, Kiveliön pataljoona.

Kiveliön pataljoona muodostettiin 14.2.1940 Helsingin lohkon joukoista ja se lähettiin Viipurinlahden suuntaan lyhyen koulutusjakson jälkeen. Pataljoona saapui Vilajoelle 22.2.1940.[118]

Rannikkotykistörykmentti 2, Humaljoen linnakkeen merkki. Aito kellonperäkiinnityksellinen.

Rannikkotykistörykmentti 2 – Humaljoen linnake (104)
Tunnistustaso: T1, T5.1
Aseveliyhdistys: Humaljoen Linnake 1939/40 Aseveljet ry
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitua kupariseosta, tyyppi 2 -leima. Merkit ovat numeroituja, suurin havainto 289. Myös jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimoilla. Ruuvi- ja ketju- tai kellonperäkiinnitteisiä.

Aseveliyhdistyksen perustamiskokouksessa 30.4.1940 päätettiin 12§:ssä yhteisen merkin hankkimisesta. Merkin laatimisesta huolehti toimikunta. Merkille asetettiin vaatimukseksi se, että sen tuli olla nk. rintamamerkki, jota voi käyttää vapaasti esim. kellonperissä tai muulla vastaavalla tavalla. Jäsenluettelossa oli tuolloin 234 nimeä sekä 28 kaatuneitten omaista.

Merkin lunastushinnaksi tuli 50 markkaa, josta hankintahintaa Veljekset Sundqvistilta oli 30 markkaa. Tilintarkastuskertomus paljastaa, että vuonna 1940 merkkejä oli myyty 106 kappaletta, kaatuneiden omaisille luovutettu 10 merkkiä, sekä kunniajäsenille luovutettu 4 merkkiä. Lisäksi oli varattu 19 merkkiä edelleen jaettavaksi. Joulukuuhun 1940 mennessä oli Sundqvistilta hankittu kaikkiaan 200 merkkiä.

Rannikkotykistörykmentti 2, Saarenpään vapaaehtoiset (hahmotelma). Koko n. 16x27 mm.

Rannikkotykistörykmentti 2 – Saarenpään vapaaehtoiset (H20)
Tunnistustaso: T5.1, T7
Valmistaja: Ei tiedossa

Talvisodan jälkeen perustettiin kaksi Koiviston alueeseen liittyvää aseveliyhdistystä: Koiviston Aseveljet ry ja Koiviston Linnakkeet 1939/40 Aseveljet ry. Jälkimmäisestä ei ole mainintaa Sota-arkiston aseveliyhdistyksiä käsittelevässä arkistorekisterissä, mutta kylläkin Aseveli-lehden numerossa 1943/46 s. 12.

Toisaalta Aseveli-lehden numerossa 9/1941, s. 5 on mainita Saarenpään Linnoituksen Aseveljien kokouksesta, jossa suoritettiin asevelimerkkien jako. Tästäkään yhdistyksestä ei ole mainintaa Sota-arkiston aseveliyhdistyksiä käsittelevässä arkistorekisterissä.

Asevelimerkissä oleva merkintä "VAPAAEHT", ilmeisimminkin viittaa sanaan "vapaaehtoiset". Onko tämä Saarenpään linnakkeen aseveljien yhteinen merkki vai vain jonkin siellä palvelleen vapaaehtoisporukan oma merkki? Tämä jää vielä selvitettäväksi.

Lehtisen (Lövö) linnake – Orrengrundin vartioasema (105)
Tunnistustaso: T5.1, T7
Valmistaja: A. Alm, Porvoo. Hopeaa – vuosileima puuttuu.

Merkki on porvoolaisen kultasepän valmistama, mikä voi viitata kyseisellä alueella toimineeseen osastoon. Toisena lähtö-

kohtana voi pitää myös sitä, että merkin ulkoasu viittaa tykistöön rihlattuine putkensuineen. Tosin perimätietona tätä pidetään laivaston merkkinä, mutta toisaalta merivoimat ja laivasto on helppo sekoittaa toisiinsa.

Porvoon–Loviisan seutu kuului Pellingin lohkoon, jonka alueella toimineiden yksikköjen sotapäiväkirjoissa mainitaan runsaasti numeroita kuten "732", "710", "720", "727" ja "712" tavalla, joka viittaa mitä ilmeisimmin alueella toimineisiin yksikköihin. Merivoimien esikunnan sotapäiväkirjassa 3494 on Creed-sanoma[119], jossa on käytetty samankaltaisia numeroita ja sanoman lopussa mainitaan numeroiden olevan Merivoimien eroteluettelon mukaisia. Valitettavasti kyseistä eroteluetteloa ei ole vielä onnistuttu löytämään arkistosta, joten tässä on käytetty sotapäiväkirjoista löytyvien tietojen ristiinvertailua erotteen 712 selvittämiseksi.

Lehtisen linnake – Orrengrundin vartioasema.

Pellingin lohkon sotapäiväkirjan SPK 2529 liitepapereiden joukossa on ruutupaperille kirjoitettuna lohkon 8.11.1939 päivätty organisaatio, josta tässä tapauksessa kiinnostaa:
Avd. I (Osasto I)

- Fort Lövö (Lehtisen linnake)
- Lövö bevakningsområde (Lehtisen vartioalue) obevakningscentral på Boistö (vartiokeskus Boistö, muutti Lehtiseen 18.11. SPK 2529) obevakningsstationen på Orrengrund och Bästö (vartioasemat)

Erote 712 esiintyy muutamissa lohkon sotapäiväkirjoissa, joista erityisesti 11.3. tapahtuneen viholliskoneen maahansyöksyn kirjaus osoittautui hyödylliseksi. Kolme eri päiväkirjaa kirjasi tämän saman asian seuraavasti (vapaasti suomennettuna):

Lövön vartioalue (SPK 2384) mainitsee 11.3. klo 14:35 pakkolaskun tehneen koneen Pohjois-Rönnskärin luona etelään 727:stä.

Lövön linnake (SPK 2383) mainitsee saman koneen putoamisen 11.3.1940, klo 14:35 Pohjois-Rönnskärin luona etelään Bästöstä. Lisäksi mainitaan partioiden lähtemisestä koneen luo 727:sta ja 712:sta.

Pellingin lohko (SPK 2529): Mainitsee samasta koneen putoamisesta 11.3.1940, klo 14:35 Pohjois-Rönnskärin eteläpuolelle, 1 km kaakkoon Bästöstä. Ja lisäksi mainitaan lähetetyt partiot Bästöstä ja Orrengrundista.

Edellisten sotapäiväkirjamerkintöjen perusteella voi päätellä, että Bästön erote on 727 ja Orrengrund – tarkemmin Orrengrundin vartioasema – on haettu 712.

Miessaaren linnake.

Merivoimat 4 i – Miessaaren linnake (106)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Aseveliyhdistys: Merivoimat 4.i Aseveljet ry
Valmistaja: J. Ratilainen, Helsinki. Hopeaa.

Merkki on Merivoimat 4 i Aseveljet ry:n asevelimerkki. Aseveljet päättivät rekisteröidä yhdistyksensä kyseisellä nimellä huhtikuun 28. päivä 1941 pitämässään kokouksessa[120]. Yhdistys oli perustettu jo aiemmin, mutta se oli tähän asti toiminut rekisteröimättömänä. Merkissä oleva teksti "Merivoimat 4.i" on Miessaaren linnakkeen kenttäpostiosoite.[121]

Koiviston Alalohkon Aseveljet.

Koiviston Alalohkon Aseveljet (107)
Tunnistustaso: T3, T5.1 ja T7
Valmistaja: A.A. Barck (katso Viipurin lohkon Aseveljet). Kuparia.

Usein tämän merkin sanotaan kuuluvan Rannikkotykistörykmentti 2:n aseveljille, mutta tämä arvio ei liene oikea. Ilmeisesti arvio perustuu alueella toimineiden RT 2:n linnakkeiden (Tiuri, Saarenpää ja Humaljoki) näkyvyyteen. Lassi Kaipainen mainitsee *Rumpu ja Miekka* -kirjan artikkelissaan (s. 81), että Aarno Karimon piirtämän Koiviston ristin lisäksi hän suunnitteli myös samaiselle Koiviston taistelijoiden aseveliyhdistykselle asevelimerkin. Tässä yhteydessä törmätään Koiviston alueen eri aseveliyhdistyksiin, jotka näyttävät menevän helposti sekaisin, myös aikalaiskeskusteluissa. Vuoden 1940 Aseveli-lehden yhdistyspalstoilla oli lukuisia yhdistysuutisia, joiden joukossa mainitaan Koiviston eri linnakkeiden aseveljien tapaamisista: Saarenpään aseveliyhdistys kokoontui Helsingissä 22.9.1940, jossa kokouksessa hyväksyttiin taiteilija Karimon piirtämä jäsenmerkki. Koiviston Tiurin linnakkeen aseveliyhdistys kokoontui 29.9.1940, toisessa uutisoinnissa kerrottiin, että kokous hyväksyi samalla jäsenmerkkinsä.

Viipurin Lohkon aseveliyhdistyksen asiakirjoissa (katso ao. kohta edempää) pohditaan merkkiasiaa ja viitataan välillä Koiviston alalohkon aseveljiin ja välillä Koiviston aseveljiin. Koska tämä keskustelu on käyty vuonna 1941 ja Koiviston Aseveljet ry on perustettu vasta 1942, niin viitattu aseveliyhdistys on todennäköisesti juuri alalohkon yhdistys (KA:n mukaan Koiviston Aseveljet ry on perustettu 1942, myöskin yhdistyksen arkistossa on dokumentteja vasta vuodesta 1942 lähtien).

Edellä olevista syistä tässä on päädytty nimeämään tämä merkki Koiviston alalohkon merkiksi.

Merkistä on muutamia variaatioita, josta ilman yläosan "KOIVISTO 1939–40" -tekstiä on Viipurin Lohkon Aseveljien merkki. Kolmas Reijo Soinisen kuvaama variaatio (RS 124), jossa yläosan muurikuvio vaikuttaa olevan tasainen ja teksti on prässätty suoraan tähän pinnaan, näyttää olevan jokseenkin harvinainen eikä merkin tarkoitus ole tiedossa.

Merkkiin oikeutettuja olivat monet muutkin kuin RT2:n taistelijat. Voisi olettaa, että yhdistykseen hyväksyttiin jäseniksi kaikki Koiviston ristiin oikeutetut.[122]

Viipurin Lohkon Aseveljet.

Viipurin Lohkon Aseveljet (108)
Tunnistustaso: T1
Aseveliyhdistys: Viipurin Lohkon Aseveljet ry. Yhdistys on rekisteröity vasta 1943.
Valmistaja: A.A. Barck, Helsinki. Kuparia

Johtokunnan perustavan kokouksen 16.2.1941 5§ mukaan: Keskusteltiin yhdistyksen merkistä ja päätettiin ottaa yhteiseksi merkiksi Koiviston Alalohkon Aseveliyhdistyksen merkki kuitenkin muutettuna sikäli, että teksti jää joko kokonaan pois tai tulee muuttumaan. Aseveli Ekblad määrättiin ottamaan selvää hinnoista ja niistä myöhemmin sihteerille ilmoittamaan.

8.3.1941 johtokunnan kokouksessa 3§ mukaan: Otettiin käsiteltäväksi yhdistyksen rintamerkkiasia. Aseveli Ekblad selosti asiaa, jonka perusteella päätettiin ottaa yhteiseksi merkiksi sama merkki kuin Koiviston Aseveljillä kuitenkin sillä erotuksella, että merkkiin ei tule mitään tekstiä. Merkin hinnaksi määriteltiin mk 45:-. Alalohkojen yhdistysten sihteerit ottavat tilauksia vastaan.[123]

Samassa yhteydessä selosti aseveli Ekblad yhteisen Viipurin lohkon ristin suunnittelua ja hankkimista. Ristiluonnos oli jo olemassa majuri Karimon piirtämänä. Asiasta virisi erittäin vilkas keskustelu, jonka tuloksena päätettiin hyväksyä majuri Karimon luonnos eräin pienin muutoksin. On erittäin todennäköistä, että mainittu Viipuri lohkon risti on nyttemmin tunnettu Koiviston ristinä. Tätä puoltaa sekin, että Koiviston ristin omistuskirjassa mainitaan risti annetun Viipurin Lohkon puolesta.

Yhdistyksen kuiteista löytyy metallitehdas A.A. Barck:n lasku 12.5.1941: 304 kpl asevelimerkkejä 25:- 10 % liikevaihtovero yhteensä 8 360:-. Lisäksi arkistossa on myyntitosite: myyty Viipurin lohkon Aseveljet r.y:n merkkiä 109 kpl á 45 yhteensä mk 4 905:-, joulukuu 10. 1943.

Vaasan lohkon meripuolustus (H21)
Tunnistustaso: T5.1, T6
Valmistaja: Ei tiedossa

Vaasan lohko oli osa Pohjanlahden Meripuolusta, jonka tehtävä oli ensisijaisesti järjestellä, suojata ja valvoa kauppameriliikennettä. Lohkon perusti Vaasan suojeluskuntapiiri. Lohkon vahvuus oli joulukuun alussa 685 miestä (Talvisodan historia).

Vaasan lohko (hahmotelma). Koko n. 24x24 mm.

Tukijoukot

AUTOJOUKOT

1. Divisioonan esikunnan autojoukkue (hahmotelma). Koko n. 27x27 mm.

1. Divisioonan esikunnan autojoukkue (H22)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Varmistamaton. Hopeaa, K6 leima.

Talvisodan kenttäpostin Maavoimien osoitejärjestelmä ei tunne kyseistä joukko-osastoa. Mahdollista on, että kyseessä on 1.AutoJ, joka toimi 1.DE alueella Karjalan-Kannaksella.

Viipurin autopataljoona.

Viipurin autopataljoona (109)
Tunnistustaso: T5.1
Asevelikerho: Vii.Auto P:n Asevelikerho (rekisteröimätön)
Valmistaja: Tuntematon. Hopeoitua kuparia, ei leimoja.

Joskus tämä sekoitetaan merkinnän perusteella 7.AutoP:ksi, mutta tällaista yksikköä ei ollut talvisodassa, Viipurin autopataljoona kylläkin.

1. Erillinen autokomppania.

1. Erillinen autokomppania (110)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: J. Ratilainen, Helsinki. Hopeoitu kupari

1.ErAutoK perustettiin Viipurissa ja se toimi Karjalan kannaksella.

3. Autokomppania
Tunnistustaso: T5.1, katso 36. Autokomppania
Asevelikerho: 3.Auto K:n Asevelikerho (rekisteröimätön)
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, M6=1941.

Kyseessä on samanlainen yleismerkki kuin 36. Autokomppanialla, jossa joukko-osasto on kaiverrettu merkin taakse.

3. Auto.K perustettiin Helsingissä ja keskitettiin 16.10.1939 Huumolaan Karjalan-Kannakselle. Se kuului II Armeijakunnan joukkoihin.

4. Autokomppania.

4. Autokomppania (111)
Tunnistustaso: T5.1
Asevelikerho: 4.Auto K:n Asevelikerho (rekisteröimätön)
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1 leimat, L6=1940.

4. Auto.K perustettiin Helsingissä ja keskitettiin 17.10.1939 Matkaselkään Laatokan-Karjalaan. Komppania oli IV Armeijakunnan joukkoja. (Harvinaisen tarkat sotapäiväkirjat: SPK 149, 150, 3426, 3427, 3428, 3429, 3430)

12. Autokomppania (H23)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Yrjö Salmela, Turku.

12. AutoK perustettu Tampereella ja keskitettiin 19.10. Nuijamaalle (Tali).

12. Autokomppania (hahmotelma). Koko n. 30x20 mm.

14. Autokomppania (112)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Kuopion Kultaseppä Oy, vuosileima K6. Takana 1939–40 ja nimikaiverrus.

Päämajan alaisuuteen kuulunut 14.Auto.K perustettiin Vaasassa ja keskitettiin 18.10.1939 Juvalle.

14. Autokomppania.

15. Autokomppania (H24)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, M6=1941.

15.AutoK perustettiin Jyväskylässä ja keskitettiin 13. 10.1939 Läskelään. Komppania kuului IV AK:n alaisuuteen.

15. Autokomppania (hahmotelma). Koko n. 22x25 mm.

19. Autokomppania (113)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: J. F. Henriksson, Lahti. Hopeaa, L6=1940.

19.AutoK perustettiin Lahdessa ja keskitettiin 16. 10.1939 Lappeenrantaan. Komppania kuului Kannaksen Armeijan alaisuuteen.

19. Autokomppania.

22. Autokomppania (114)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Auran Kultasepät Oy, Turku. Hopeaa, ei vuosileimaa.

22.AutoK perustettiin Kuopiossa ja keskitettiin 13. 10.1939 Läskelään. Kuului IV Armeijakunnan alaisuuteen.

22. Autokomppania.

23. Autokomppania (115)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Felix Laitinen, Helsinki. Hopeaa, ei vuosi- eikä tarkastusleimaa.

23.AutoK perustettiin Kauniaisissa ja keskitettiin 17.10.1939 Elimäelle. Komppania kuului suoraan Päämajan alaisuuteen.

23. Autokomppania.

26. Autokomppania.

26. Autokomppania (116)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Turun Kulta ja Kelloliike, Turku. Hopeaa, ei vuosieikä tarkastusleimaa.

26.AutoK perustettiin Turussa ja keskitettiin 17.10.1939 Elimäelle. Se kuului suoraan Päämajan alaisuuteen.

29. Autokomppania.

29. Autokomppania (117)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1c leimat, L6=1940.

Suoraan päämajan alainen 29.AutoK perustettiin Turussa ja keskitettiin 18.10.1939 Tuusulaan.

30. Autokomppania.

30. Autokomppania (118)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940

Suoraan päämajan alainen 30.AutoK perustettiin Turussa ja alistettiin 15.10.1939 Turussa Osasto H:lle (Hanell).

31. Autokomppania (hahmotelma). Halkaisija n. 20 mm.

31. Autokomppania (H25)
Tunnistustaso: T5.1, RS 91
Valmistaja: Ei tiedossa

Suoraan päämajan alainen 31.AutoK perustettiin Turussa ja alistettiin 15.10.1939 Turussa Osasto H:lle (Hanell). Sodan alettua komppania siirrettiin 10.–12.12. junakuljetuksena Sotkamoon. Komppanian toiminta jatkui Kainuun alueella, joka näkyy myös sen merkissä (SPK165).

36. Autokomppania.

36. Autokomppania (119)
Tunnistustaaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940. Tarkempi joukko-osasto on kaiverrettuna merkin taustalla.

Kyseessä on yleinen autokomppanian aselajitunnuksella varustettu merkki, jossa joukko-osasto on kaiverrettu merkin taakse. Samanlainen merkki on myös 3. Autokomppanialla ja on mahdollista että muitakin kaiverruksia on olemassa. Merkin ristiosa on emalointia myöten sama kuin viestijoukkojen yleisessä ristissä. Aselajitunnus vaikuttaa hieman liian pieneltä ollakseen suunniteltu juuri tähän merkkiin. Mahdollisesti merkki on koottu jo valmiina löytyvistä aihioista, jolla menettelyllä on saatettu tavoitella kustannussäästöjä.

Suoraan päämajan alainen 36.AutoK perustettiin Vaasassa ja keskitettiin 20.10.1939 Juvalle.

40. Autokomppania (120)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: J. Ratilainen, Helsinki. Hopeoitu kupariseos.
40. AutoK toimi Kemijärvellä.

40. Autokomppania

3. Autokorjaamo (121)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b hopealeimat, M6=1941. Myös jälkilyöntejä ilman taustaleimoja. Nämä jälkilyönnit näyttävät olevan kullattuja.
3.Autokorjaamo perustettiin Helsingissä ja keskitettiin 14.10.1939 Sairalan Myllypeltoon Karjalan-Kannakselle.

3. Autokorjaamo

Huoltokoulutuskeskus (122)
Tunnistustaso: T7
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1c leimat, L6=1940.
Merkki on huoltorykmentin aselajimerkin mukainen ja se edustaa useita huoltoyksikköjä. YH:n aikana Huoltorykmentti lakkautettiin ja sen tilalle perustettiin Lahteen Huoltokoulutuskeskus. Merkissä on vain vuosiluku 1940 ja siten se saattaa olla välirauhanajalta. Merkistä löytyy myös ilman vuosilukuja olevia versioita, jotka lienevät rauhan ajalta.

Soininen (RS 231) nimeää tämän merkin Autokoulutuskeskuksen merkiksi. Varsinainen Autokoulutuskeskus perustettiin Lahdessa ja se toimi Orimattilassa. Yksiköllä oli oma asevelikerho, Orimattilan Autokoulutuskeskuksen Asevelikerho. Sen merkkinä on pidetty siniseksi emaloitua pyöreää ratashammastuksella reunustettua merkkiä. Merkin keskuksessa on viisiterälehtinen ruusu, joiden lomista suuntautuvat nuolet ulospäin verholehtien tavoin. Merkin keskustassa on numero 1. Lisäksi merkin alareunassa on pienellä vuosiluku 1940. Merkistä on tehty uusintalyöntejä ilman vuosilukua.

Huoltokoulutuskeskus.

Raskas aurausosasto 3 (H26)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Ei tiedossa.

Raskas aurausosasto 3 (hahmotelma). Koko n. 20x19 mm.

7. Radankorjauskomppania (hahmotelma). Koko n. 14x20 mm.

7. Radankorjauskomppania (H27)
Tunnistustaso: T6, RS 267
Valmistaja: Ei tiedossa

Yksikön sotapäiväkirjoja ei löydy Kansallisarkiston kokoelmista.

KYK, toistaiseksi tunnistamaton merkki.

KYK (123)
Tunnistustaso: Tunnistamatta.
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1c, L6-leima. Myös jälkilyöntejä tyyppi 4 -leimalla.

Merkki on varsin selvästi jonkin kuljetusmuodostelman merkki, mutta vielä ei ole löytynyt mitään todisteita asian puolesta. Soininen nimeää tämän Yleiseksi Kuljetuskeskukseksi (YKK), mutta peruste tälle ei ole tiedossa. Kyseisestä joukko-osastosta ei tunnu löytyvän tarkempaa tietoa arkistoista.

VIESTIJOUKOT

Viestipataljoona 13.

Viestipataljoona 13 (124)
Tunnistustaso: T5.1
Aseveliyhdistys: 13. VP:n asevelikerho[124]
Valmistaja: Oy Kultala Ab, Helsinki. Hopeaa, ei vuosi- eikä paikkakuntaleimaa.

YH:n alkaessa divisioonien viestijoukot muodostuivat yhdestä viestikomppaniasta ja yhdestä linjanrakennuskomppaniasta. Jo marraskuun 24. 1939 käskettiin näistä joukoista muodostaa viestipataljoonat. 13. divisioonaan kuulunut Viestipataljoona 13 perustettiin vasta 1.1.1940 Laatokan-Karjalassa toimineista divisioonan viestijoukoista, joita olivat 13. Viestikomppania ja 13. Linjanrakennuskomppania. Edellisten lisäksi pataljoonaan muodostettiin myös viestitoimisto. Muutokset tehtiin olemassa olevalla henkilöstöllä ja materiaalilla. Komentajaksi määrättiin sotatoimiyhtymän viestikomentaja kapteeni P. Öljymäki.[125]

Viestipataljoona 21 (hahmotelma). Merkin koko on n. 20x26 mm.

Viestipataljoona 21 (H28)
Tunnistustaso: T1, T5.1
Aseveliyhdistys: ViestiP 21:n Asevelikerho
Valmistaja: Hopeatakomo Oy, Helsinki. Hopeaa L6=1940, mahdollisesti myös ei-hopeisena.

Yhdistyksen kokouksessa 24.11.40 valittiin kolmen merkkiehdotuksen joukosta aseveli Lillqvistin laatima luonnos, joka hyväksyttiin sellaisenaan. Merkki tilattiin Hopeatakomo Oy:ltä hintaan 35 mk hopeisena ja 20 mk muusta metallista hopeoituna.

Hopeatakomon tarjous kuvaa merkin varsin selkeästi: "Tarjous koskeva 'VIESTI P.21' leijonan päällä olevaa merkkiä, joka valmistetaan korkokuvana. Merkissä oleva kilpi emaljoidaan siniseksi sekä merkin pohja ja reunat patinoidaan tummiksi, leijonan jäädessä vaaleaksi. Merkkiin tulee mutterikiinnitys."

Arkistosta löytyi kaksi laskua, joiden perusteella merkkejä oli toimitettu yhteensä 70 kpl tammikuuhun 1941 mennessä. Luonnollisesti merkkejä on voitu tilata myöhemminkin lisää, mutta kuitit näistä ovat voineet kadota. Lunastushintaa jäsenistölle ei mainita.

Viesti T-Rykmentti perustettiin Kouvolassa 14.10.1939. Marraskuun 5. rykmentistä muodostettiin kolme Viestipataljoonaa, joista Viesti T-Pataljoona 1 siirtyi Riihimäelle. Nimi vaihtui lopulta 26.12. Viestipataljoona 21:ksi, jonka komentajana oli aluksi majuri E. Erto ja 1.1.1940 lähtien kapteeni K. K. Peltonen (SPK 3221).

3. Viestikomppania (H29)
Tunnistustaso: T5.1, T6, RS 151
Valmistaja: Ei tiedossa

Yksikkö perustettiin alun perin Tampereen seudulla nimellä 6. Viestikomppania. Komppania keskitettiin Taavettiin ja sen nimi vaihtui 1.1.1940 3. Viestikomppaniaksi.

Viestikomppania (hahmotelma). Merkin koko on n. 16x16 mm.

5. Viestikomppania (125)
Tunnistustaso: T5.1, T6
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Hopeaa ilman vuosileimaa.

5. Viestikomppania perustettiin Turussa ja keskitettiin Kämärään.

5. Viestikomppania.

15. Viestikomppania (126)
Tunnistustaso: T5.1
Aseveliyhdistys: 15.VK Asevelikerho [126]
Valmistaja: OY Kultala AB, Helsinki. Hopeaa, L6=1940

15. Viestikomppania perustettiin Helsingissä ja keskitettiin aluksi Imatralle. Yksikkö toimi III Armeijakunnan joukoissa.

15. Viestikomppania.

Kannaksen Viestijoukot.

"Kannaksen Viestijoukot" (127)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940. Tarkempi viestiosasto on kaiverrettuna taustalla. Joissain tapauksissa on myös nimikaiverrus.

Ristin yläsakarassa "39–40" ja alasakarassa "KANNAS" sekä ristin keskellä viestimiesten aselajitunnus. Merkkien takana on kaiverrettuna tarkennettu joukko-osasto. Näin ollen merkki on selvästi Kannaksella talvisodan aikana toimineiden eri joukko-osastoissa olleiden viestimiesten yhteinen merkki.

Rististä löytyy myös versio, jossa ei ole alasakarassa "KANNAS"-sanaa, joten on mahdollista että tällaista merkkiä ovat käyttäneet muutkin viestijoukot.

Päämajan keskuskomppania ja puhelinkeskus (hahmotelma). Merkin halkaisija on n. 16 mm.

Päämajan keskuskomppania ja puhelinkeskus (H30)
Tunnistustaso: T5.1, RS 149
Valmistaja: Ei tiedossa

Merkin alaosassa on numero 900, joka oli päämajan keskuksen puhelinnumero.

5. Linjanrakennuskomppania (hahmotelma). Merkin koko on n. 9 x 13 mm.

5. Linjanrakennuskomppania (H31)
Tunnistustaso: T5.1, RS 262
Valmistaja: Ei tiedossa

7. Linjanrakennuskomppania (hahmotelma). Merkin koko on n. 16x16 mm.

7. Linjanrakennuskomppania (H32)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Aseveliyhdistys: 7 L Rak K:n asevelikerho
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Hopeaa – ei vuosileimaa.

Keskisuomalainen-lehdessä on 7.1.1941 lyhyt uutinen, jossa kerrotaan 7 L Rak K:n asevelikerhon kokouksesta. Siinä mainitaan, että yhdistys on valinnut lähetetyistä ehdotuksista oman merkin.

PIONEERIT

10. Pioneerikomppania (128)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Salo HJ Oy, Hämeenlinna. Hopeaa, ei vuosileimaa.
5. Divisioonaan kuulunut 10.Pion.K perustettiin Hämeenlinnassa ja keskitettiin 15.–16.10.1939 Perkjärvi–Kämärälinjalle.

10. Pioneerikomppania.

14. Pioneerikomppania (129)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Keski-Suomen Kello- ja Kultasepät, Jyväskylä.
Hopeaa, M6=1941.

14. Pioneerikomppania.

Pion.J 1939–40
Tunnistustaso: T0, T3
Merkki on mainittu 5.6.1985 päivätyssä Erik Johansonin kokoamassa Holmaston luettelomonisteessa. Koska luettelossa ei ollut minkäänlaista kuvausta merkistä, on mahdotonta arvioida tiedon paikkaansa pitävyyttä. Kyse voi olla myös luettelon tekijän väärästä tulkinnasta jonkin merkin kohdalla.

LÄÄKINTÄJOUKOT

Sotasairaala 5 (130)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Hopeaa
Merkki on kuvattu Auran Kultaseppä Oy:n 50-vuotishistoriikissä[127], mikä varmistaa valmistajan vaikka varsinaista mainintaa joukko-osastosta ei siellä olekaan.

Sotasairaala 5.

Kenttäsairaala (131)
Tunnistustaso: T6, T7, RS 103
Valmistaja: Suomen Kultaseppä Oy, Turku. Hopeinen neulamerkki, jossa on vain valmistaja- ja pitoisuusleimat.
Soinisen mukaan tämä on talvisodan aikaisen Kenttäsairaalan merkki, mutta peruste tälle tulkinnalle on vielä varmentamatta.

Tarkemmin tunnistamaton kenttäsairaala.

2. Kenttäsairaala.

2. Kenttäsairaala (132)

Tunnistustaso: T5.1

Valmistaja: Tuntematon. Hopeoitu kupari. Neulamerkki ilman leimoja.

2. Kenttäsairaala (aiemmin 11.KS) toimi sodan alkuvaiheen aikana Äyräpään Pölläkkälässä Yhteiskoulun ja viereisen Ahlströmin sairaalan tiloissa. Helmikuun alussa sairaala siirtyi Kylä-Paakkolaan ja yhden kirurgisen osaston osalta Salo-Paakkolaan. Perääntymisvaiheen alkaessa todenteolla sairaala siirtyi kuun puolivälin tienoilla Anteraan, josta edelleen 5.3. Jääsken Kunnalliskotiin.

2. Kenttäsairaalan sotapäiväkirja SPK 3701 on itse asiassa nelisivuinen toimintakertomus, joka kuvaa hyvin sodan ajan toiminnan käytännön hankaluuksia ja esittää lukuisia parannusehdotuksia vastaisen varalle. Kertomuksen liitteenä on myös lääkäriluettelo.

15. Kenttäsairaala.

15. Kenttäsairaala (133)

Tunnistustaso: T2, T5.1

Valmistaja: A. Tillander, Helsinki. Hopeaa, L6=1940.

Tillanderin työkirja 1940: "15 KS 100 kpl hopeisia merkkejä punaisella ja sinisellä emalilla. Ruuvilla, rintaneulana ja neulalla. Stanssi Okkonen. Hinta 50:-".

II Armeijakuntaan kuulunut 15. Kenttäsairaala perustettiin Helsingissä ja keskitettiin 30.11. Kavantsaareen Karjalankannakselle.

19. Kenttäsairaala.

19. Kenttäsairaala (134)

Tunnistustaso: T1, T5.1, T7

Aseveliyhdistys: 19.K.S Aseveljet ry, Kuopio

Valmistaja: Kuopion Kultaseppä Oy, Kuopio. Kullattua kuparia.

19.K.S:n Aseveliyhdistyksen 16.3.1941 pidetyn aseveli-illan pöytäkirjan 10§ kertoo, että merkkiehdotus numero 2 hyväksyttiin pienin muutoksin yhdistyksen asevelimerkiksi. Merkin saivat myös hankkia nekin henkilöt, jotka joutuivat siirtymään tosiin yksikköihin sodan aikana. Merkin saattoi hankkia Kuopion Kultaseppä Oy:stä. Mahdollisista hankintamääristä ei ole säilynyt mitään tietoa. Vaikka itse merkkiä ei pöytäkirjoissa kuvata tarkemmin, on varsin selvää, että kyseessä on tämä merkki. Usein tätä pidetään jatkosodan merkkinä, mutta mainittu pöytäkirjaote ja se, että osaan merkeistä on kaiverrettu talvisodan vuosiluvut taakse, osoittavat selvästi, että merkki on perustettu jo talvisodan pohjalta. Luonnollisesti merkin käyttöä on jatkettu uuden sodan alettua, kuten on käynyt muutamien muidenkin merkkien kohdalla.

Laatokan-Karjalaan sijoitetun 19. Kenttäsairaalan toiminta-aika oli 13.10.1939–15.5.1940. Sairaala toimi IV Armeijakunnan

alaisuudessa 26.1.1940 alkaen. 19. Kenttäsairaalan tunnuksella DI:1 ollut sotapäiväkirja ajalta 13.10.1939–23.4.1940 on siirretty sotapäiväkirjat-sarjaan numerolle SPK 3780.

20. Kenttäsairaala (135)
Tunnistustaso: T5.1
Aseveliyhdistys: 20. Kenttäsairaalan Asevelikerho
Valmistaja: Oskar Lindroos, Helsinki. Hopeaa, L6=1940.
Ruuvi- tai hakaneulakiinnitys. Takana kaiverrus "1939–40".

20. Kenttäsairaala.

20. Kenttäsairaala perustettiin Helsingissä 13.10.1939 ja alistettiin 23.11. Kannaksen armeijalle. Sairaala toimi lomittavana kenttäsairaalana eri sairaaloille: 1. Kenttäsairaala 31.12.1939–14.1.1940, 7. Kenttäsairaala 15.1.1940–29.1.1940, 4. Kenttäsairaala 30.1.1940–12.2.1940, 17. Kenttäsairaala 13.2.1940–13.3.1940 ja 30. Sotasairaalan Keuruun osasto 20.3.1940–3.4.1940. 20. Kenttäsairaala lomautettiin 16.4.1940.

30. Sotasairaala (136)
Tunnistustaso: T1, T3, T5.1
Aseveliyhdistys: 30. Sotasairaalan Asevelikerho
Valmistaja: A. Tillander, Helsinki (T5.2). Kullattua kuparia. Merkkiä on olemassa ruuvilla ja hakaneulakiinnityksellä.

30. Sotasairaala, merkki on molempien sotien yhteinen.

30.SotaS:n Asevelikerho perustettiin 11.5.1941, siis ennen jatkosodan syttymistä. Asevelikerhon ensimmäinen kiertokirje, joka on päivätty 20.11.1942, kertoo kerhon toiminnasta. Siinä kerrotaan, että asevelikerhokin on päättänyt hankkia oman asevelimerkin, joka on normaalikokoinen rinnassa kannettava neulalla tai ruuvilla kiinnitettävä. Merkissä on paikkakunnan symbolina Jyväskylän vaakuna veneineen ja lääkintämerkki aselajin tunnuksena. Sen on suunnitellut kers. Topi Kankainen[128]. Merkin hinnaksi tuli noin 80 markkaa.

Arkistolähteenä toiminut 30. Sotasairaalan kilta on perustettu vasta 1991. Killan 29.5.1991 pidetyn kokouksen esityslistan yläkulmassa oli alkuperäinen 30.SotaS asevelimerkki piirrettynä. Kilta lopetti toimintansa 2002 sen historiikin valmistumisen jälkeen. Merkki oli tarkoitettu kumpienkin sotien aseveljien käyttöön.

Materiaalista löytyi vielä vanha kortti, jossa oli rei'itys sekä teksti "Hyvää Joulua ja Siunattua Uutta Vuotta" ja alla 30.SotaS merkki.[129]

3. Lääkintäkomppania (137)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Hopeaa, ei vuosileimaa.

3. Lääkintäkomppania.

Komppania perustettiin Porissa 13.10.1939 numerolla 6 ja vuodenvaihteen uudelleennimeämisten yhteydessä se

sai numeron 3. Lokakuun lopulla komppania siirtyi lähemmäs rajaa Taavettiin ja sodan sytyttyä edelleen Hovinmaan ja Häyryn kautta Kaijalaan Karjalankannakselle, missä se alkoi varsinaisen toimintansa (SPK 3707).

5. Lääkintäkomppania.

5. Lääkintäkomppania (138)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku, hopeaa, ei vuosileimaa. Ruuvi- ja riipusversiot olemassa. Riipus on kooltaan suurempi.

4. Sairasautokomppania.

4. Sairasautokomppania (139)
Tunnistustaso: T5.1
Aseveliyhdistys: 4.S.autokomppanian Asevelikerho
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, M6=1941

Komppania perustettiin Helsingissä ja keskitettiin 18.10.1939 Heinjoelle. Komppaniassa oli 2 upseeria ja 93 henkinen miehistö.

5. Sairasautokomppania (hahmotelma). Koko n. 24x24 mm.

5. Sairasautokomppania (H33)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Valmistaja: Mutterin perusteella O. Mättö, Hämeenlinna.

Kansallisarkiston kirjaston kokoelmissa, sen G2 kansiossa 4, löytyi 5. Sairasautokomppanian taipaleelta pienpainate *Komppania talvisodassa*[130]. Kannessa on kuva asevelimerkistä. Tekstissä ei ole tietoa merkin synnystä. Komppanian vahvuus oli ainoastaan 45.

Komppania on perustettu Hämeenlinnassa ja keskitetty 25.10. Karisalmelle Karjalankannaksella.

7. Sairasautokomppania (hahmotelma). Halkaisija n. 26 mm.

7. Sairasautokomppania (H34)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Ei tiedossa

Tähän komppaniaan (1. joukkueeseen) liittyy mielenkiintoinen ulkomaalaisvahvistus. Englantilainen kveekarien muodostama F.A.U.-sairasauto-osasto saapui Suomeen, ja kolmasosa siitä alistettiin tähän yksikköön. Komppanian sotapäiväkirjassa (SPK 647) on F.A.U.:n (Friend Ambulance Unit) Finnish Convoyn toimintakertomus.

Tolvajärvi-Aittojoki Lääkintäjoukot.

Tolvajärven–Aittojoen Lääkintäjoukot (140)
Tunnistustaso: T5.1 ja T7
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku (T5.2).
Hopeoitua kuparia.

Merkin reunaa kiertävät tekstit "Tolvajärvi–Aittojoki taistelut" ja "1939–1940". Näin ollen voidaan olettaa, että kyse on kyseisellä alueella talvisodan aikana toimineiden lääkintäjoukkojen merkki. Voitaneen myös olettaa, että merkin on hankkinut *Tolvajärvi-Aittojoen Aseveljet ry:n* lääkintäaseveljet, koska merkkien alkuunpanijana on ollut useimmiten yhdistys tai sen kerho. Tällöin kyse olisi lähinnä 7.Er.Lääk.Joukkueesta ja II/6. LK:sta. Toki merkkiin ovat voineet olla oikeutettuja myös muiden alueella toimineiden joukko-osastojen lääkintähenkilöstö (samat joukot, jotka ovat oikeutettuja Tolvajärven ristiin, katso kyseinen luku). Valitettavasti Kansallisarkistossa ei ollut kyseisen aseveliyhdistyksen tietoja.

SUOJELUJOUKOT

Talvisodan tuhontorjujat (141)
Tunnistustaso: T3
Valmistaja: Hopeatakomo Oy, Helsinki (T5.2)

Merkki on kuvattu Kansa Taisteli -lehden numerossa 11/1983, s. 380 olleessa palomestari O. Toivosen artikkelissa ja mainittu nimeltä. Toivonen on kirjoittanut aiheesta myös kirjan *Sammutusjoukkojen sitkeät taistelut tulta ja tuhoa vastaan Viipurissa v. 1939–40*, jossa merkkiä ei tosin erikseen mainita, mutta kuvataan palomiesten toimintaa noina vaikeina aikoina.

Merkki on suhteellisen yleinen, joten se ei liene pelkästään viipurilaisten hankkima vaan todennäköisesti kaikkien tuhontorjujien yhteinen. Joissain yhteyksissä tämän on sanottu kuuluvan Helsingin sotilaspalokunnalle, joten tämäkin osaltaan tukee merkin laajempaa saajakuntaa.

Talvisodan tuhontorjujat.

Helsingin IS-aseveljet (142)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitu kupariseos, tyyppi 2 -leimat.
Yhdistys: Helsingin Is. aseveljet ry

Merkin lumipukuinen hahmo on selvästi Aseveliliiton tunnuksen mukainen. Kyseessä on Helsingin Ilmasuojeluaseveliyhdistyksen asevelimerkki, joka liittyy jäsenyyteen eikä pelkästään tiettyyn sotaan. Merkin valmistus on aloitettu vasta jatkosodan aikana vuonna 1943, ja se tuli myyntiin jäsenille 15.6.1943. Omassa IS-Asevelilehdessä hinnaksi sanotaan 75 markkaa ja korostetaan, että merkin lunastamisen yhteydessä on oltava jäsenkirja, johon tulee merkintä hankinnasta. Merkki kuului siis kaikille jäsenille [131]. Aseveliyhdistys on perustettu vuonna 1940.

Helsingin IS-aseveljet.

Ilmasuojelu.

Ilmasuojelu (143)
Tunnistustaso: T5.1, T6
Valmistaja: Tuntematon. Hopeaa, vain pitoisuusleima.

Merkin alkuperä on epävarma, mutta sen symboliikka ja perimätieto liittää sen ilmasuojeluun. Merkki voi olla myös hieman laajemmin ajateltuna väestösuojelun merkki. Vuosiluvut kuitenkin liittävät sen selvästi talvisotaan.

Yhteistoiminnan tehostamiseksi sotatoimialueella väestönsuojelun johtaminen siirtyi sotatoimiyhtymien tehtäväksi valtioneuvoston päätöksellä 19.1.1940. Samalla Ilmapuolustusesikuntaan (IPE) perustettiin erillinen Is.toimisto, ja sotatoimiyhtymien esikuntiin sekä kotijoukkojen ja merivoimien esikuntaan perustettiin Is.upseerin tehtävät. Tehtäviin määrätyt Is.upseerit olivat aiemmin väestönsuojelupäällikön esikunnan (VPE) alaisuudessa toimineita upseereita. Virallisesti termi ilmasuojelu lanseerattiin tässä yhteydessä ensimmäisen kerran, ja se korosti väestönsuojelun ja ilmapuolustuksen saumattoman yhteistoiminnan tärkeyttä. Johtosuhteet astuivat voimaan sotatoimialueella helmikuun 1. päivänä. Uudelleenjärjestelyn myötä sotatoimialueelle perustettiin 26 Is.aluetta. IPE määräsi Ilmapuolustusaluekeskuksiin (IPAK) Is.yhdysupseerin niillä alueilla, joilla väestönsuojelu oli alistettu sotilasjohdolle. Muutamissa kotiseudunkin IPAK:issa toimi helmikuusta alkaen Is.yhdysupseeri, joiden tehtävänä oli ilmatilanteen seuraaminen sekä Vss.organisaation ja kohteiden hälyttäminen[132].

PLM VEL.

PLM VEL (144)
Tunnistustaso: T5.1, T6, T7
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940.

Oheisessa kuvassa olevan merkin takana on kaasunsuojeluosastoon viittaava kaiverrus "K.S.S. o.s." ja päivämäärät 17.10.39 ja 1.4.40. PLM:n sanotaan tarkoittavan Puolustusministeriötä ja VEL:n väestösuojeluelintä. Ekmanin huutokaupassa tammikuussa 2013 oli huudettavana Puolustusministeriön risti vuodelta 1929–30 (kohde 179), joka oli ulkoasultaan varsin samanlainen tämä kanssa.

Viipurin vartiopataljoona.

Viipurin vartiopataljoona (145)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Auran Kultaseppä Oy, Turku. Hopeaa. Merkit ovat numeroituja.

Kansallisarkistossa on Pentti Lyytikäisen kirjoittama 29-sivuinen kertomus pataljoonan vaiheista. Nimenä tällä kertomuksella on "Viipurin vartiopataljoona – eräs talvisodan muodostelma 7.10.1939–6.5.1940". Kirjoituksessa mainitaan,

että VVP:n henkilöstöä kokoontui aseveli-iltaan syksyllä 1940. Tällöin heille jaettiin myönnetyt Summan ristit sekä VVP:n asevelimerkit.[133]

Vartiopataljoona 1, 1. Komppania (hahmotelma). Koko n. 34x25 mm.

Vartiopataljoona 1 – 1. Komppania (H35)
Tunnistustaso: T5.1
Aseveliyhdistys: Aseveljet Var.P.1. ry
Valmistaja: Oskar Lindroos, Helsinki. Hopeaa, M6=1941.

Vartiokomppania (146)
Tunnistustaso; T5.1
Valmistaja: J. Ratilainen. Hopeoitua kuparia.

Merkin tarkempi tunnistus ei ole onnistunut ja on myös mahdollista, että merkki on välirauhan ajan kokoonpano, koska vain vuosi 1940 on mainittu.

Vartiokomppania.

Komennuskomppania (147)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Holger Lindström/Hj. Sorsa, Helsinki. Hopeaa – ei vuosileimaa.

Merkintöjen perusteella tämä on hyvin todennäköisesti talvisodan asevelimerkki, mutta tarkempaa tietoa ei vielä asiasta ole löytynyt. Merkin symboliikkaa on vaikea hahmottaa ja on mahdollista, että ajoneuvo on tietä auraava auto tai lumipenkkojen välissä kulkeva auto. Tienreunassa olevan maston merkitys ei myöskään avaudu.

Komennuskomppania.

VARIKOT

4. Ampumatarvikevarastokomppania (H36)
Tunnistustaso: T0, T2
Valmistaja: A.Tillander, Helsinki.

Merkin tiedot ja ulkonäkö perustuvat muistiinpanoihin Tillanderin työpiirustuksista, joissa ei ole mainintaa merkin mahdollisista väristä: "4 A VARK KANNAS, tilaus kesäkuu 1940". Tästä merkistä ei ole muita havaintoja.

4. Ampumatarvikevarastokomppania (4.Avar.K) perustettiin Helsingissä ja se toimi Karjalan Kannaksella ja Etelä-Kannaksella.

4. Ampumatarvikevarastokomppania (hahmotelma).

12. Ampumatarvikevarastokomppania (hahmotelma). Koko n. 25x25 mm.

12. Ampumatarvikevarastokomppania (H37)
Tunnistustaso: T5.1, T6, RS 183
Valmistaja: Ei tiedossa

12. Avar.K perustamispaikka ei ole tiedossa. Se toimi Laatokan-Karjalan ja Pohjois-Karjalan alueella.

13. Ampumatarvikevarastokomppania (hahmotelma). Koko n. 25x25 mm.

13. Ampumatarvikevarastokomppania (H38)
Tunnistustaso: T5.1, T6, RS 184
Valmistaja: Ei tiedossa

13. Avar.K perustamispaikka ei ole tiedossa. Se toimi Laatokan-Karjalan ja Pohjois-Karjalan alueilla.

17. Ampumatarvikevarastokomppania.

17. Ampumatarvikevarastokomppania (148)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Kuopion Kultaseppä Oy, Kuopio (T5.2). Hopeoitu kupari tai tompakki. Ei leimoja.

17.Avar.K perustettiin Kuopiossa ja se toimi Laatokan-Karjalan ja Pohjois-Karjalan alueilla.

23. Ampumatarvikevarastokomppania (hahmotelma). Koko n. 33x33 mm.

23. Ampumatarvikevarastokomppania (H39)
Tunnistustaso: T5.1 RS 270
Valmistaja: Ei tiedossa

Vasta helmikuulta alkavan sotapäiväkirjan (SPK 31) mukaan 23.Avar.K toimi Karjalankannaksella.

1. Asevarasto-osasto (hahmotelma). Koko n. 27x27 mm.

1. Asevarasto-osasto (H40)
Tunnistustaso: T5.1 RS 213
Valmistaja: Ei tiedossa

1. Asevarasto-osasto perustettiin Turussa ja keskitettiin 11.11.1939 Kajaaniin.

Topografi-aseveljet
Tunnistustaso: T0, T1
Valmistaja: Ei tiedossa
Aseveliyhdistys: Päämajan Aseveljet ry:n alakerho Topografi-aseveljet

Kerho mainitsee toimintakertomuksessaan 16.12.1940–31.12.1943, että toimeenpannun kilpailun tuloksena, jonka voitti

aseveli K. Matilainen, valmistettiin 1941 yhteinen asevelimerkki. Merkin hinta oli 95 markkaa. Sen ulkonäöstä tai valmistajasta ei ole tarkempaa mainintaa.

Arkistotiedon mukaan merkki on siis aikoinaan tehty ja sitä oli saatavilla toimintakertomuksen kirjoittamisen aikoihin, mutta toistaiseksi tämän kirjoittajien eteen ei sellaista ole kuitenkaan ilmaantunut. Merkki on myös hinnaltaan varsin korkea, mikä voi viitata pieneen valmistusmäärään tai siihen, että merkin hinnaksi mainitaan jatkosodan aikainen hinta.

MUUT

Sotavangit (149)
Tunnistustaso: T3
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeaa, tyyppi 1b leimat, L6=1940. Ristit ovat numeroituja.

Hakkapeliitta-lehden numero 29/1940, s. 780 kuvaa tämän merkin ja mainitsee kyseessä olevan 1930–40 sodan Venäjällä olleiden suomalaisten sotavankien merkin, jonka eräs sotavankina ollut taiteilija on suunnitellut. Valitettavasti hänen nimeään ei mainittu. *Talvisodan pikkujättiläinen* mainitsee, että ristin teettivät sotavankien kolmanteen palautuserään kuuluneet henkilöt.

Näistäkin merkeistä on olemassa jälkilyöntejä, joissa on taustalla vain Veljekset Sundqvistin tyyppi 4 -leima, ja lisäksi mutteri on näissä tyypillinen uustuotannolle (tyyppi 4).

Talvisodassa suomalaisia jäi sotavangeiksi kaikkiaan noin 900 henkeä. Määrä vaihtelee hieman lähteestä riippuen.

Talvisodan sotavangit.

Vuosien 1939–40 sodan invaliidimerkki (150)
Tunnistustaso: T1, T3
Valmistaja: Hopeatakomo Oy, Tummennettua kuparia, ei leimoja.

Merkin on muotoillut kuvanveistäjä Alpo Sailo. Suunnittelutyöstä hänelle maksettiin 4 000 markan palkkio.[134]

Hopeatakomo voitti tarjouskilpailun, joka tarkistettiin 12.8.1940 Päämajassa. Paikalla olivat kapteenit Karimo, Rosenqvist sekä Pakarinen. Muita tarjouskilpailuun osallistuneita olivat Hj. Sorsa sekä OY Taito AB. Tarjouksen perusteella merkin hankintahinnaksi tuli 8,30 mk.[135]

Puolustusvoimain ylipäällikkö perusti vuosien 1939–40 sodan invalideille tunnustukseksi yhteisen invalidimerkin, jonka säännöt tasavallan presidentin sijaisena toiminut pääministeri vahvisti puolustusministerin esityksestä 12.12.1940. Näin ollen merkki on ainoa virallisen statuksen omaava merkki koko tässä kirjassa.

Ylipäällikkö antoi tämän merkin Sotainvaliidien Veljesliitto

Vuosien 1939–40 sodan invaliidimerkki.

ry:n johtokunnan esityksestä vuosien 1939–40 sodassa haavoittuneelle tai muuten välittömästi sodan aiheuttaman vamman saaneelle henkilölle, joka täytti seuraavat kolme ehtoa: a) oli hyväksytty Sotainvaliidien Veljesliitto ry:n jäseneksi; b) oli saanut vv. 1939 sodan muistomitalin; sekä c) jolle pysyväisen sairauden tai ruumiinvamman perusteella oli myönnetty lain mukainen elinkorko.

Merkkiä kannetaan sotilas- ja virkapuvun asetakin vasemman rintataskun päällä ja keskellä tai vastaavalla kohdalla. Siviiliasun arki- tai juhlapuvussa kiinnitetään merkki takin vasemmanpuoleiseen rintakäänteeseen. Sotainvaliidien Veljesliittoliitto ry:n johtokunta on velvollinen valvomaan merkin käyttämistä. Merkin saamiseen ansiottomaksi katsotaan henkilö, joka on tehnyt itsensä syypääksi sotilaskunniaa tahraavaan menettelyyn tai invalidien arvoa alentavaan tekoon.

Sotilaspapit (hahmotelma).

Talvisodan sotilaspapit (H41)
Tunnistustaso: T3, T5.1, T6, T7
Valmistaja: Ei tiedossa

Sininen emaloitu latinalainen risti, jonka keskuskuviona kreikkalainen kypärä ja ristityt miekat Suojeluskuntain yleisesikunnan aselajitunnuksen tapaan. Merkki on myös kuvattu Otavan kustantaman *Kenttähartaus*-kirjan kannessa, joka on painettu 1940. Näin ollen ainakin merkin ulkomuoto on ollut olemassa talvisodan päätyttyä. Perimätietona tämän sanotaan olleen talvisodan pappien merkin, mutta asiaa ei ole vielä voitu varmistaa. Ekmanin huutokaupassa 13.1.2007 oli tällainen merkki myynnissä (kohde 204) ja luettelossa merkin sanotaan olevan kenttäpapiston merkki ja se oli hopealeimattu vuoden 1940 leimalla. Perimätieto näyttää siis vahvasti olevan oikeassa.

Vaikka pappeja on ollut suomalaisten sotilaiden mukana aina 1500-luvulta asti, talvisodan (1939–1940) sotilaspapisto oli luotava miltei tyhjästä. Luterilaisia sotilaspappeja toimi talvisodassa yli 300 ja ortodoksisia kahdeksan. Useita kymmeniä pappeja toimi sotilastehtävissä. Sotilaspapeilla oli merkittävä asema myös jatkosodassa (1941–1944). Tuolloin sotilaspappeja oli enimmillään samanaikaisesti yli 500 ja kaikkiaan sodissa lähes 900. Heistä kaatui yhteensä 35. Talvi- ja jatkosota lisäsivät sotilaspapiston arvostusta.

Sotien aikana syntyi käsite asevelipapisto. Jatkosodan aikana vuonna 1942 perustettiin Asevelipapit ry. Sodan kokeneet papit olivat vaikuttamassa siihen, että kirkkoon syntyi uusia sosiaalisiin ongelmiin kohdistuvia työmuotoja, jotka sittemmin vakiintuivat kirkon keskeisiksi työmuodoiksi. Näitä ovat esimerkiksi perheneuvonta, yhteiskunnallinen työ ja tiedotustoiminta.[136]

SUOJELUSKUNTA

Talvisodan päätyttyä Helsingin Suojeluskuntapiirissä suunniteltiin ja valmistettiin nopeassa tahdissa kaksi merkkisarjaa sekä lisäksi kolme erillistä merkkiä piirin sodanaikaiseen toimintaan osallistuneille. Merkkisarjat ovat sk-vartio-osastojen merkit, jotka tunnetaan myös nimellä Desantintorjuntakomppaniat, sekä talvisodan aikaiset ja heti rauhan jälkeen pidetyt ryhmänjohtajakurssimerkit. Nämä R.J.K.-merkit ovat pyöreitä, ja kuviona on suojeluskunnan S-kirjain ja sen yläkaaressa heraldinen ruusu. Kapeaa kehää kiertää havunoksakuvio. Merkit on numeroitu niin, että talvisodan aikaiseen ensimmäisen kurssin merkkiin on lisätty vuosiluvut 39–40, toiseen 1940 ja kolmanteen numero 3.[137]

Helsingin suojeluskuntapiirin 2. ja 4. desantintorjuntakomppania.

Helsingin suojeluskuntapiirin desantintorjuntakomppaniat (151)

Tunnistustaso: T3

Valmistaja: O/Y Kultala A/B, Helsinki. Hopeoitu kupariseos.

Talvisodan aikana HSk:n nuoret suojeluskuntalaiset muodostivat viisi suojeluskuntavartio-osastoa. Osastot teettivät yhdenmukaiset merkit, joissa pystyssä olevan miekan päälle oli emaloitu piirin käsivarsikilpi. Taustana merkeissä oli havusseppele, jossa olivat vuosiluvut 39 ja 40. Vartioalueiden tunnukset merkittiin roomalaisilla numeroilla I–V. I alue oli ruotsinkieliset suojeluskunnat Leppävaaran Thorstorpissa, III alue TykSk ja ITKKsk Pitäjänmäellä, II alue IMSk ja ErKKK Herttoniemessä, IV alue Msk, RTsk ja ErRTSk Käpylässä ja V alue I/SR, RatsSk Meilahden Ulfåsassa.

Helsingin suojeluskuntapiirin esikunta.

Helsingin suojeluskuntapiirin esikunta (152)

Tunnistustaso: T3

Valmistaja: N. Westerback, Helsinki. Hopeaa, M6=1941.

Helsingin Suojeluskunnan Esikunta teetti oman merkkinsä. Siinä on vaakunaleijonan kullattu pää ja sen alapuolella vuosiluvut 1939–40 sekä Helskp.E. Merkin taustana on vihreäksi emaloitu tyylitelty havunoksa.

Helsingin sk-piirin kotijoukkojen aseveliyhdistyksen asiakirjoista löytyy johtokunnan ylimääräinen kokous 16.1.1941., jonka 9§ mukaan johtokunta ehdotti Kotijoukkojen merkkiä otettavaksi käyttöön. Merkkiehdotus oli jo valmiina ja sen tekstinä oli H.gin sk.piirin v. 1939–1940 Aseveliyhdistys. Tätä merkkiä voitaisiin ottaa käytäntöön, mikäli siinä voitaisiin suorittaa muutamia vähäisiä korjauksia.

Suojeluskunnan ryhmänjohtajakurssi (jälkilyönti).

Suojeluskunnan ryhmänjohtajakurssi (153)
Tunnistustaso: T3
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Myös jälkilyöntejä tyyppi 4 leimalla.

Merkit on numeroitu niin, että talvisodan aikaiseen ensimmäisen kurssin merkkiin on lisätty vuosiluvut 39–40, toiseen 1940 ja kolmanteen numero 3.

Helsingin suojeluskuntapiirin 3./III alue.

Helsingin suojeluskuntapiirin 3./III alue (154)
Tunnistustaso: T3
Valmistaja: Holger Lindström / Hj. Sorsa, Helsinki. Hopeaa, ei vuosileimaa.

I/SR:n ja RvSk:n muodostama III alue (3.III alue) teetti oman merkin. Sen suunnitteli sk alikersantti Eino Kauria. Merkki on pyöreä ja valkoiseksi emaloitu. Merkkiä halkoo viistoon asetettu osastojen aseena olleen ruotsalaisen Mauserin pistin. Merkissä on myös osaston tunnus 3./III sekä sijoituspaikka Sutela. Oikea nimi olisi ollut Ulfåsa, joka oli koulun nimi Meilahdessa, mutta jonka tuntematon suomalaisintoilija käänsi nimen suomeksi Sutelaksi.

Haga Skyddskår.

Haga Skyddskår (155)
Tunnistustaso: T4.2, T5.1
Valmistaja: Tuntematon, ei leimoja.

Merkin tunnistus perustuu kahden merkin omistajan haastatteluihin. Haastattelijana toimi eräs merkkiharrastaja. Toisen merkin omistaja, Göran Westerlund palveli talvisodassa Haagan Suojeluskunnassa ja jatkosodassa JR 61:ssä. Hänen mukaansa suojeluskuntalaiset vartioivat Haagan siltaa. Merkki oli valmistuttuaan hieno, mutta sitä sai kantaa vain hyvin lyhyen aikaa välirauhan aikana. Toisen merkin haltija on lotta Inga Forssel (os. Jansson). Hänkin on Haagasta kotoisin ja muistaa saaneensa merkin palkinnoksi hiihtokilpailusta. Merkin suunnitelleen Emil Filénin poika palveli myöskin Haagan Suojeluskunnassa.

Soininen (RS 42) mainitsee tämä merkin olevan 21. Divisioonan, mutta tämä tulkinta näyttäisi olevan väärä. Myös merkin muoto vastaa tyypillistä Suojeluskuntakilpeä, joten sekin puhuu tässä esitetyn puolesta.

Roudasmaan mukaan kyseisestä suojeluskunnasta otettiin rintamapalvelukseen joukot JR 10:een ja edelleen, että Hagan sk pieneni sodan aikana jatkuvasti, koska miestarve rintamalle kasvoi. Jouduttiin jopa pakko-ottamaan väkeä vartiointitehtäviin. Sk:n tehtävänä oli vartioida Haagan–Huopalahden ja Pitäjänmäen alueilla muun muassa kolmea rautatiesiltaa, kahta rautatieasemaa ja kahta puhelinkeskusta sekä polttoainevarastoja. Merkissä oleva silta kuvaa hyvin näitä vartiokohteita.

Ålands Hemvärn – Ahvenanmaan suojeluskunta (156/H42)
Tunnistustaso: T3
Valmistaja: M. Simons, Maarianhamina. Hopeaa, L6=1940 (pelkkä tunnus, ristin valmistaja ei ole tiedossa, mutta todennäköisesti sama).

Ålands Hemvärn perustettiin pian sotatoimien alettua 6. joulukuuta 1939 Finnströmin kansankorkeakoululla pidetyn kansalaiskokouksen päätöksellä. Heti seuraavana päivänä Ålands Hemvärnin kutsuntakonttori käynnisti toimintansa, jolloin ilmoittautui 17, miestä ja vahvuus kasvoi 13.12. mennessä jo 461 mieheen. Tammikuun puolivälissä oli riveissä 1 140 miestä, ja 10. maaliskuuta vahvuus oli suurimmillaan 1 753 miestä.

Aliupseerikoulu käynnistyi 15.12. ja yksiköitä alettiin perustaa saman tien. Kouluttajat näihin saatiin Ahvenanmaan lohkon toimituskomppaniasta. Vähitellen toiminta pääsi vauhtiin ja helmikuussa Ålands Hemvärn toimi muun muassa ilmavalvontatehtävissä ja maaliskuun alusta se otti vastuun myös sotilaallisesti tärkeiden kohteiden suojelemisesta. Viipurinlahdelle siirretyn Polkupyöröpataljoona 8:n tehtävät siirtyvät Ålands Hemvärnille 8. maaliskuuta.

Suojeluskunnan lehdessä Hemvärnesmannen, joka on ilmestynyt 20.6.1940, on juttu, jossa kerrotaan, että Hemsvärnin merkkiä ei saa kantaa kuin siviilipuvussa. Lehti käyttää termiä ÅH-emblem, ÅH-tunnus. Tämä viittaisi siihen, että merkki on sodan jälkeen teetetty, koska uutisessa mainitaan: ”Nyt jaettu merkki. Kyseessä on sinikeltainen kilpi jossa iso H keskellä.”. Sama merkki on myös lehden otsakkeessa.[138]

Ålands Hemvärn (H42). Kilpimerkki on ilmeisesti jäsenmerkki. Ristin merkitys ei ole toistaiseksi selvinnyt. Ristin koko on n. 20x20 mm, ja tässä oleva kuva on hahmotelma.

ULKOMAALAISET VAPAAEHTOISET

Amerikan Suomalainen Legioona eli Osasto ASL (157)
Tunnistustaso: T1, T3
Aseveliyhdistys: Amerikan Suomalaiset Aseveljet, Suomen osasto (rekisteröimätön yhdistys)
Valmistaja J.E. Appelgren, Vaasa, joka on todennäköisesti käyttänyt alihankkijana Hj. Sorsaa[139]. Hopeaa, vain pitoisuusleima.

Amerikan suomalaisten aseveljien Suomen osaston tositteista löytyi maininta 15.12.1942 myydystä merkistä, jonka hintana oli tuolloin 50 markkaa. Samoin toimintakertomuksessa mainitaan, että jäseniä on ollut Suomen osastossa 123 henkeä vuodesta 1940 lähtien.[140]

Amerikansuomalaisista vapaaehtoisista muodostettiin Oulussa koulutuskeskuksessa erillinen ”Amerikansuomalaisten legioona” (osasto ASL), kaikkiaan noin 300 miestä (KA-SAL: miehistöluettelossa 377 miestä). Legioonan 1. komppania lähti

Osasto ASL.

Oulusta rintamalle 9.3.1940, perille Kannakselle se ehti 12.3. ja sai seuraavana päivänä käskyn siirtyä etulinjaan. Sota loppui samana päivänä.

Lassi Kaipainen esittää, että tunnettu kunniamerkkisuunnittelija majuri Aaro Karimo olisi saattanut olla myös osallisena merkin suunnittelussa, mutta varmuutta asiasta ei kuitenkaan ole[141]. Joka tapauksessa majuri Karimo, joka toimi talvisodan aikana Päämajassa ulkomaalaisten vapaaehtoisten asioita hoitavassa toimistossa, sai tällaisen merkin luovutuskirjan kera. Tämä onkin ilmeisesti ainoa yleisesti tunnettu luovutuskirja, joka liittyy talvisodan asevelimerkkeihin. Vuonna 2002 järjestetyssä Karimon kunniamerkkien huutokaupassa myytiin tämä merkki yhdessä Karimolle osoitetulla luovutuskirjalla. Merkki luovutuskirjoineen myytiin edelleen Saksassa vuonna 2008 pidetyssä kansainvälisessä militariahuutokaupassa ennätykselliseen 6000 euron hintaan. Luovutuskirjan teksti kuuluu seuraavasti:

Amerikan suomalaisten vapaaehtoisten Suomen sodan 1939–40 asevelimerkki, annettu res. majuri Aarno Karimolle kiitollisuudella näitä vapaaehtoisia ja erikoisesti heidän omaa joukkoosastoaan Amerikan Suomalaista Legioonaa kohtaan osoitetusta arvokkaasta myötätunnosta ja avusta.

Helsingissä huhtikuun 24 p:nä 1941.

Amerikan suomalaisten vapaaehtoisten puolesta:

(allekirjoitukset)

Kirjallisuutta:

Suomen Silta 1940 Nro: 1–2, elokuu 1940 (Suomi-Seuran julkaisema Kotimaan ja ulkosuomalaisten välistä yhteyttä sekä sen kehittämistä käsittelevä aikakauslehti).

SPK 3312: Amerikan Suomalainen Legioona – Historiikki.

Dansk Frivillig Bataljon (tyyppi 1), Hopeatakomon valmiste.

Dansk Frivillig Bataljon (158)

Tunnistustaso: T3, T5.1, Jani Tiaisen Suomen Kunniamerkit, kohde 10.6.8a.

Valmistaja. Veljekset Sundqvist, Helsinki ja Hopeatakomo Oy, Helsinki. Merkkiä on valmistettu myös Tanskassa kööpenhaminalaisen Heimbürger-nimisen yrityksen toimesta. Tämä merkki on hopeoitua kuparia.

Tanskalaisten vapaaehtoisten merkistä on olemassa lukuisia eri variaatioita. Hopeatakomon valmistama hopeinen versio näyttää oleva yleisin 1940-luvun versioista, mutta myös Veljekset Sundqvist valmisti näitä ristejä myöhemmin hopeoidusta kuparista (tyyppi 4 -leima) ja yhden kullasta asianomaisin leimoin (L6), joka luovutettiin Mannerheimille.

Merkistä on liikkeellä myös Veljekset Sundqvistin tyyppi 4 -leimalla varustettuja nauhassa kannettavia versioita, joissa nauhana on käytetty Tillanderin varastosta löytynyttä keisaril-

lisen Venäjän aikuista Pyhän Stanislauksen ristin punavalkeaa nauhaa. Näissä merkeissä on keskustan leijonavaakunan vasemmassa reunassa pieni meistivirhe, joka näkyy myös Sundqvistin meistissä. Tätä virhettä ei ole Sundqvistin vuonna 1940 valmistamassa marsalkka Mannerheimille luovutetussa ristissä, joten virhe on syntynyt mahdollisesti meistin varastoinnin aikana.

Merkkejä lähemmin tarkasteltaessa, voi helposti todeta niiden perustuvan samaan työkaluun, mutta Hopeatakomon versiossa merkin keskiosan vaakunaleijonan taustan urituksessa näyttäisi olevan pieniä eroja verrattuna Sundqvistin versioon. Erot ovat kuitenkin niin pieniä, että kyse voi olla jostain meistin pienestä kosmeettisesta korjailusta. Koska vanhat ristit ovat pääosin Hopeatakomon leimaamia ja myymiä ja kuitenkin Sundqvistillä on todistettavasti ollut oma meisti, niin herää kysymys ristin todellisesta valmistajasta. Onko Veljekset Sundqvist toiminut Hopeatakomon alihankkijana esimerkiksi prässäystyön osalta? Vai onko molemmilla ollut omat meistinsä? Jälkimmäisessä vaihtoehdossa meistien valmistuksessa on täytynyt käyttää positiivikappaletta, jolla on tehty nämä tarvittavat työmeistit. Meistin ulkonäköä tarkasteltaessa voi havaita selvästi, että ristin sakaroiden koristekuvioinnissa on käytetty samaa työkalua kuin Sundqvistin valmistamassa Lieksan harjoituskeskuksen Krh/Os.C:n merkissä. Niinpä Sundqvist on erittäin todennäköisesti DFB:n ristin työkalujen valmistaja. Valitettavasti kirjoittajilla ei ollut mahdollisuutta tutkia tai kuvata Heimbürgerin vanhaa ristiä, josta olisi voinut todeta olisiko sekin tätä samaa työkalusarjaa. Tiaisen kirjan kuvan 10.6.8b perusteella näin kuitenkin näyttäisi olevan.

DFB:n ristin valmistuksessa käytetty meisti. Veljekset Sundqvist numeroi meistinsä juoksevalla numerolla, jota voidaan käyttää ajoitustarkoituksessa. Tässä tapauksessa numero 2294 ajoittuu toukokuulle 1940.

Lisäksi osassa merkkejä on neulakiinnitys. Nämä on ilmeisesti valmistettu Tanskassa (Heimbürger). Eräällä Internetin keräilyfoorumilla[142] käydyn keskustelun perusteella tanskalainen keräilijä sai luvan valmistuttaa erän neulakiinnitteisiä merkkejä vuonna 1985. Nämä tehtiin alkuperäisiä työkaluja käyttäen. Kyseisellä foorumilla oli myös kuva tällaisesta neulallisesta uudesta versiosta, jossa pallolukitteinen neula oli pystyasennossa. DFB (tyyppi 2) -kuvassa oleva leimaton tyyppi lienee myös jokin myöhäisempi valmiste. Näissä työn jälki on selvästi vanhoja versioita heikompaa, eikä työkalukaan ole ollut alkuperäinen. Näiden alkuperä ei ole kirjoittajien tiedossa. Joka tapauksessa näitä on liikkunut markkinoilla varsin korkeaan hintaan.

Talvisodassa oli 1 010 tanskalaista vapaaehtoista, joita komensi eversti V. Tretow-Loof. Joukkojen kokoaminen oli melko hankalaa, ja Suomen Tanskan lähettiläs Pajunen tekikin mittavan työn osaston kokoamiseksi Tukholmassa sijainneen Ruotsin komitean kautta. Joukot kuljetettiin Ouluun, jossa ne osallistuivat lähinnä ilmansuojelu- ja vartiointitehtäviin. Luonnollisesti tanskalaisten osallistuminen kotijoukkojen toimiin mah-

Kuvassa vasemmalta lukien: kaksi Hopeatakomon ristiä, Sundqvistin kullasta valmistettu Mannerheimille luovutettu risti sekä Sundqvistin myöhempää tuotantoa oleva versio. Oikealla oleva alkuperäinen Sundqvistin meisti on käännetty peilikuvaksi vertailun helpottamiseksi. Yläreunassa voi nähdä pieniä eroja vaakunan taustakuvioinnissa, jotka voivat johtua pienistä meistin korjauksista. Oikeanpuolimmaisessa tapauksessa näkyy selvästi meistissä oleva virhe, jota ei näy vielä 1940 tehdyssä kultaisessa ristissä. Ristisakaroiden taustakuvioinnissa on käytetty pientä työkalua, jolla on saatu haluttu efekti emalipohjalle. Näin muodostunut kuviointi on eräänlainen sormenjälki, jota on liki mahdoton kopioida. Alarivissä on eräs selvästi nähtävä esimerkki tällaisesta, ja se on kaikissa näissä risteissä valmistajasta riippumatta. Tästä voi vetää johtopäätöksen, että molemmat valmistajat ovat käyttäneet saman tekijän työkalua ristien valmistamiseen.

dollisti suomalaisten joukkojen täydentämisen sodan kriittisissä loppuvaiheissa. Rauhan tultua joukot siirrettiin osin Loviisan ympäristöön, jossa ne varmistivat rannikolle tapahtuvaksi pelättyä maihinnousua. Tanskalaiset kotiutettiin toukokuussa kotimaahansa. Lähtöparaatissa sotilailla on vasemman rintataskun päällä merkki, joka on Suomessa teetetty Tanskalaisten vapaaehtoisten risti.[143]

Joukkojen saapuminen takaisin Tanskaan oli tunnelmaltaan täysin vastakkainen kuin arvokas ja runsain väkijoukoin tapahtunut saatto Loviisasta. Miehitetyn Tanskan viranomaiset salasivat laivan tulon yleisöltä ja jopa omaisilta. Joukkoja vastassa oli suurehko poliisijoukko estämässä pelättyä mielenilmaisua, mutta ei yleisöä. Viranomaiset pelkäsivät niin Moskovan kuin Berliinin puutumista asiaan, varsinkin kun joukot saapuivat Kööpenhaminaan päällään suomalaiset asepuvut. Saksan miehitettyä Tanskan tulkittiin Suomea avustamaan lähteneet pettäneen maansa, ja siksi valtiovalta karsasti tilannetta. Politikointiin liittyi vielä lukuisia yksityiskohtia mm. taloudellisten asioiden hoidossa. Yllätys oli kuitenkin, että Saksa oli jo vuoden 1941 alussa myötämielinen esimerkiksi vapaaehtoisten aseiden takaisinmyyntiin Suomeen.

Tanskalaisten vapaaehtoisten loppunäytelmä tapahtui vuonna 1960. Silloin jaettiin Suomen tallettama miljoona kruunua lapsille, jotka olivat saaneet alkunsa vapaaehtoisten joukkojen toiminnasta. Viisitoista lasta Oulusta ja kolmekymmentä Loviisasta saivat avustuksia.

Kirjallisuutta:

Jan Ahtola Nielsen, I orkanens øje. Det danske Finlands-korps 1939-40. Gyldendal, København 2006.

Dansk Frivillig Bataljon – pieni (159)

Tunnistustaso: T5.1, T6

Valmistaja: Tuntematon. Merkki on ilmeisesti valmistettu Tanskassa 1980-luvulla.

Tämä merkki on ilmeisesti jälkituotantoa eikä tällaista miniatyyriä ole alun perin ollutkaan. Vain DFF yhdistysmerkki on ollut vastaavan kokoinen ja tässä lienee käynyt teettäjällä vahinko tai sitten merkillä on ollut jokin muu tarkoitus.

Dansk Frivillig Bataljon pienoismerkki, joka on jälkituotantoa.

Danske Finlandsfrivillige (160/H43, H44)

Tunnistustaso: T3, T5.1, T7

Jani Tiaisen Suomen Kunniamerkit, kohde 10.6.9.

Valmistaja: Heimbürger, Kööpenhamina.

Tanskalaiset vapaaehtoiset perustivat Kööpenhaminassa oman aseveliyhdistyksen 26. syyskuuta 1940. Sen tarkoituksena oli parantaa vapaaehtoisten taloudellista tilannetta sekä hankkia töitä kotimaan muuttuneen tilanteen vuoksi. Tanskalaisten perustama yhdistys teetti jäsenilleen oman merkin. Yhdistyksen jäsenistö hajaantui sodan kestäessä eri tahoille. Osa jäsenistä palasi Suomeen jatkosodan aikana, osa hakeutui tanskalaiseen SS-osastoon loppujen liittyessä saksalaisvastaiseen maanalaisiin joukkoihin.

Lisäksi rististä on olemassa noin 22 x 22 millimetrin siniemalinen versio (RS 207), jonka taustoista ei ole varmaa tietoa. On arveltu, että kyseessä on Suomessa toiminut tukiyhdistys, mutta ainakaan arkistotietoja tällaisesta yhdistyksestä ei ole vielä löytynyt. Lisäksi Tillanderin työpiirustuksissa on mainittu merkki "Dansk Frivillig Bat. Lovisa 500 kpl 10/5-40", joka on emaloinniltaan punainen ja siinä on kapea valkea reunus. Ristin vaakasakaroissa on jaettuna vuosiluku 1940, mutta siinä ei ole "DFB"-merkintää. Keskuskuviona on vaakunaleijona. On tietysti mahdollista, että tämä työpiirustusten mukainen merkki ei toteutunut sellaisenaan, vaan esimerkisi mainittuna sinisenä versiona. Valitettavasti kirjoittajilla ei ole kyseisen sinisen ristin valmistajasta tietoa.

Danske Finlands Frivillge, Tanskan yhdistys.

Dansk Frivillig Bataljon (H43, hahmotelma, koko n. 17x17 mm). Tämän merkin tarkoitus on epäselvä.

Dansk Frivillig Bataljon (H44). Tillanderin työpiirustuksiin perustuva hahmotelma, jonka tarkoitus ja lopullinen toteutuminen on epäselvä.

Ruotsalaisvapaaehtoisten risti.

Ruotsalaisten vapaaehtoisten yhdistysmerkki. Näitä oli sekä kultaisena että hopeisena.

Svenska Frivilligkorset (161)
Tunnistustaso: T3
Valmistaja: Sporrong&Co, Tukholma. Hopeoitu kupariseos, numeroituja. Tämä muistoristi jaettiin ruostalaisvapaaehtoisille talvisodan jälkeen. Risti oli käytössä myöhemmin myös jatkosodan vapaaehtoisille.

Svenska Frivilligkåren i Finland r.f (162)
Tunnistustaso: T1
Valmistaja: Sporrong&Co, Tukholma, ei-hopeaa
Aseveliyhdistys: Svenska Frivilligkåren i Finland r.f

Yhdistyksen johtokunnan kokouksessa 7.4.1941 Holger Nyholm Nyholmin ehdotus muistoristiksi huomioitiin, mutta se ei johtanut jatkotoimiin.

Johtokunnan kokouksen pöytäkirjan 20.1.1941 yläkulmassa on tämä yhdistyksen tunnus: kokardi asetettuna pystyssä olevan miekan päälle. Vuosikertomuksen liitteenä olleesta taselaskelmasta löytyi "merkkitili 732,50" ja myöhemmin selitys "Merkkitili, 35 kpl yhdistyksen merkkejä á 20:-"

Vuosien 1942–43 sama tili oli 500:- ja myyty yhtensä 12 kpl á 25:- yhteensä 300:-.

Kuittitositteita ei löytynyt. Vuodelta 1944 löytyi Finska guldsmeds Aktiebolagin lasku "1200:- kilven emaloinnista ja miekan kultauksesta."[144]

Eli ilmeisesti Suomessa oli oma yhdistys, jolla oli sama merkki kuin ruotsalaisilla kotimaassaan. Näitä merkkejä on sekä kultaisena että hopeisena.

SAL-leikekirjassa oli STT:n uutinen 15.10.1940 Tukholmassa pidetystä Ruotsalaisten vapaaehtoisten yhdistyksen kokouksesta. Siinä kerrottiin, että Suomessa pidetyssä kokouksessa pöydälle pantu ehdotus yhdistyksen säännöiksi hyväksyttiin. Samalla vahvistettiin yhdistyksen merkki lopullisesti. Se on muodoltaan sinivalkoinen suomalainen lakkikokardi pienoiskoossa, johon on sovitettu kultainen miekka. Niitä yhdistyksen jäseniä, jotka eivät vielä ole olleet aktiivipalveluksessa Suomessa toimineessa vapaaehtoisjoukossa, on merkkinä sinivalkoinen kokardi ilman miekkaa.

Svenska Frivilligkåren, 3. Batteri (hahmotelma).

Svenska Frivilligkåren – 3. Batteri (H45)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: Kultala Oy, Helsinki. Hopeaa, L6=1940

Svenska Frivilligkåren – 3. Luftvärnsbatteri (163)
Tunnistustaso: T5.1
Valmistaja: W. Pettersson, Turku. Hopeaa, ei vuosileimaa

Tukholmassa joulukuussa 1939 perustettu Suomen komitea organisoi sekä varusti Ruotsalaiset vapaaehtoisjoukot talvisodassa 1939–40. Sodan lopussa osasto koostui 8 000 hyvin varustetusta ja osin motorisoidusta joukosta, joissa oli mukana noin 600 norjalaista. Jalkaväen ja tykistön lisäksi joukkoihin kuului mm. Lentolaivue, jossa oli kaksitoista hävittäjäkonetta ja neljä kevyttä pommittajaa. Joukkojen komentajana toimi kenraali Ernst Linder. Summassa tapahtuneen Neuvostoliiton läpimurron jälkeen Vapaaehtoisjoukot vapauttivat 27.2.1940 viisi suomalaista pataljoonaa Sallan Märkäjärven linjoilta taisteluihin Kannakselle. Ruotsalaiset vapaaehtoiset miehittivät jopa ilmatorjuntapatterin Turun Runsalassa ja palvelivat Pellingissä rannikkojoukoissa sekä Vaasassa tykistössä. Joukkojen tappiot olivat 38 kaatunutta, 45 haavoittunutta ja 140 vakavasti paleltunutta.[145]

Jo tammikuussa 1940 teki riikinruotsalainen raskas ilmatorjuntapatteri sekä kuusi kevyttä ilmatorjuntayksikköä yhteistyötä suomalaisten joukkojen kanssa Pohjois-Suomessa. Vapaaehtoisjoukot vaikuttivat merkittävästi Pohjois-Suomen puolustukseen, varsinkin kun suomalaisten joukkojen mahdollisuudet suojella asutuksia ja tärkeitä kuljetuksia lentohyökkäyksiltä oli erittäin pieni.[146]

Svenska Frivilligkåren – 3. Luftvärnsbatteri.

Osasto Sisu (164)
Tunnistustaso: T3, T5.1
Valmistaja: Veljekset Sundqvist, Helsinki. Hopeoitua kuparia, tyyppi 2 -leima. Myös jälkilyöntejä tyyppi 4:n leimalla.

Merkki on kuvattuna Justin Brooken[147] kirjan kannessa. Ulkomaalaisten vapaaehtoisten muistoristi. DE on lyhennys sanoista *Détachement étranger* eli muukalaisosasto.

Osasto Sisu.

Ranskalainen ambulanssi – hoitohenkilöstö. Kuvan takana on kirjoitus "Ranskalainen ambulanssi 1939–1940. Hoitajattaret ja lääkärit, metallia, 40 mm korkea, neulakiinnitys.

Ranskalainen ambulanssi – Mieshenkilökunta. Kuvan takana on kirjoitus "Ranskalainen ambulanssi talvisodassa 1939–1940. Mieshenkilökunnan tunnus, halkaisija 30 mm; metallia, neulakiinnitys.

Ranskalainen ambulanssi (165)
Tunnistustaso: T3
Ranskan Punaisen Ristin Naisten ambulanssi (SSAF) (Section Sanitaire Automobile Féminine) (14.1.–19.3.1940), johon kuului kuusi naispuolista kuljettajaa ja kolme sairaankuljetusautoa, saapui Suomeen 14.1.1940. Tarkoitus oli ainakin kirjeistä päätellen saada jopa seitsemän autoa mukaan toimintaan. Autojen palautusdokumentin mukaan niitä palautettiin vain kaksi.

Tämän ambulanssiyksikön sairaankuljetusautot osallistuivat haavoittuneiden kuljettamiseen Laatokan rintamalla ja Karjalankannaksella. Talviset olosuhteet auraamattomine teineen ja kovine pakkasineen tuottivat suuria ongelmia niihin tottumattomille kuljettajille. Rauhan tultua ambulanssiyksikkö osallistui vielä haavoittuneiden ja siviilien evakuointiin 19.3.1940 saakka, keskuspaikkana Noormarkussa toimiva 6. SotaS.

Ranskan Punaisen Ristin Vapaaehtoisten ambulanssiosasto (AFF) (Ambulance France-Finlande), johon kuului 5 lääkäriä, 35 henkeä muuta henkilökuntaa ja 12 autoa, saapui Suomeen 4.3.1940. Ambulanssiosastolle oli hankittu varusteet 60 sairaansijaa varten, mutta ne eivät tulleet koskaan perille Suomeen. Ambulanssiosaston henkilökunta sijoitettiin sodan päätyttyä Noormarkussa toimivan 6. SotaS:n yhteyteen, samaan paikkaan ranskalaisen ambulanssiyksikön kanssa. Ambulanssiosaston toiminta Suomessa päättyi 5.6.1940.[148]

Ranskalainen ambulanssi -kokoelma Kansallisarkistossa kertoo seuraavaa:

Alun perin ambulanssit olivat amerikkalaisten merkinnöillä ja osittain heidän rahoituksellaan sekä mm. Nizzasta kerätyillä varoilla lähetetty. Suomen vaatimuksesta Ranskan lippu ja tekstit muutettiin. Ainoastaan auton ikkunan alle jätettiin Yhdysvaltojen, Italian ja Englannin pienet maalatut liput. Erikoisesti alleviivattiin, että Yhdysvaltojen lippu oli ensimmäisenä.

Ongelmia oli mm. lääkkeiden kuljetuksen kanssa. Kaikki tarvikkeet toimitettiin Ruotsin kautta. Aluksi tuhoutui 300 ampullin verran lääkkeitä niiden jäädyttyä. Pahimmillaan raportoitiin 38 asteen pakkasista itse toiminnan aikana. Pariisissa toiminut Ranskan avustuskomitea ei saanut ambulanssin henkilökuntaan yhteyttä ja oli huolissaan saamiensa laskujen määrästä sekä perusteista.

Mielenkiintoisin asia oli se, että koko operaation mahdollistamisen edellytyksenä oli ambulanssihenkilökunnan vakoileminen. Koko yritys oli kaatua, kun henkilökunta vastusti kyseistä toimintaa. Ranskan antamien ohjeiden mukaan heidän tuli raportoida muista kansalaisuuksista, erityisesti italialaisista, joita rintamalla näkyi. Toiseksi heidän tuli hankkia tietoa tykeistä,

niiden malleista ja alkuperämaista. Tietoja ei saanut kirjoittaa muistiin vaan ne oli tarkoitus kerätä myöhemmin.

Eversti Suolahdelle ruotsiksi kirjoitetun kirjeen, jossa ambulanssin johtaja luovuttaa materiaalin ja henkilökunnan Suomen käyttöön, takana on käsin kirjoitettu kuudelle henkilölle ilmeisesti esitetyt kunniamerkit; kahdelle lääkärille VR III, yhdelle naishenkilölle Vm1 ja neljälle muulle henkilölle Vm2.

Suuri osa materiaalista on ranskaksi, eikä siitä löytynyt mitään asevelimerkkiin viittaavaa. Joka tapauksessa jos sellaisia merkkejä on Suomessa valmistettu, on niiden määrä äärimmäisen pieni.

Toimihenkilöarkiston Katajanokan Upseerikerho ry:n arkistosta löydetystä materiaalista löytyi kaksi pahville maalattua ranskalaisen ambulanssin merkkiä. Toinen on merkitty hoitajattarien ja lääkäreiden merkiksi, toinen mieshenkilökunnan tunnukseksi.

Kuvasto

(1.1) IV ja VII Armeijakunnan esikunta 1939–43

Ø27,7 mm

Ø13,7 mm

(1.2) IV ja VII Armeijakunnan esikunta 1939–43

Ø27,6 mm

Ø13,1 mm

(2) 2. Divisioonan esikuntakomppania

24,4 x 27,0 mm

(3) 1. Prikaati

20,9 x 17,0 mm

Ø14,6 mm

(4.1) 1. Prikaati – 1. Pataljoona

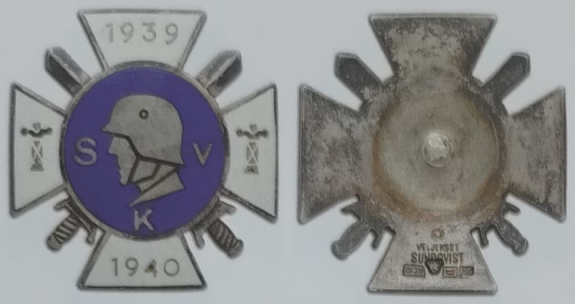

29,5 x 28,1 mm

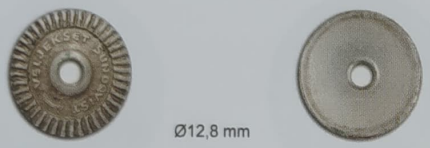

Ø12,8 mm

(4.2) 1. Prikaati – 1. Pataljoona (jälkilyönti, aihio)

28,9 x 28,8 mm

(5) 1. Prikaati – 2. Pataljoona

27.8 x 27.2 mm

Ø14,3 mm

(6) 1. Prikaati – 1. Konekiväärikomppania

15,6 x 18,8 mm

Ø14,5 mm

(7) 3. Prikaati – 11. Komppania.

(8) Jalkaväenkoulutuskeskus 7 – Kranaatinheitinosasto

(9.1) Jalkaväkirykmentti 4 eli Muolaan risti

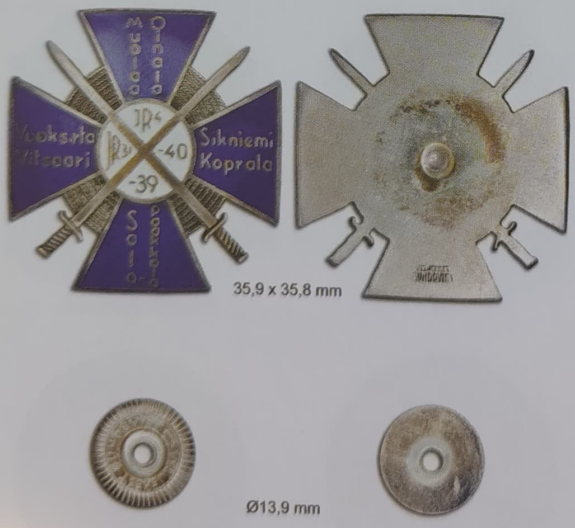

(9.2) Jalkaväkirykmentti 4 eli Muolaan risti

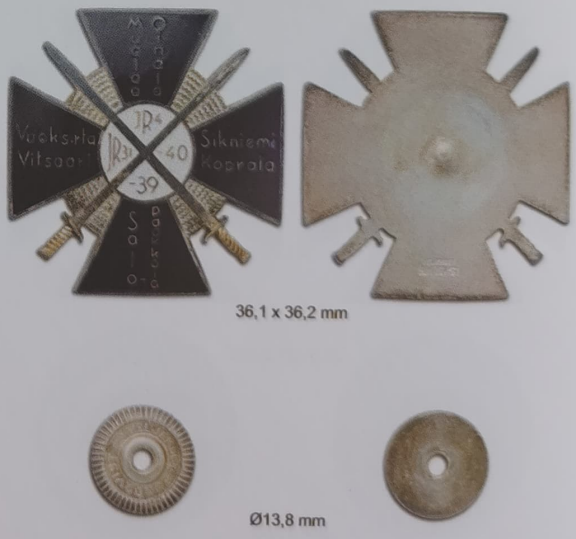

Musta emali (tai oikeammin hyvin tumman sininen).

(10) Jalkaväkirykmentti 5

Ø25 mm

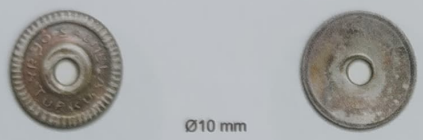

Ø10 mm

(11) Jalkaväkirykmentti 7 – Panssarintorjunta-komppania

37,5 x 37,0 mm

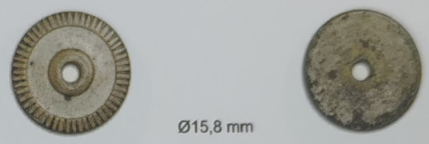

Ø15,8 mm

(12) Jalkaväkirykmentti 8 – 2. Komppania

19,8 x 23,6 mm

(13) Jalkaväkirykmentti 9

Ø20,3 mm

Ø16,4 mm

(14) Jalkaväkirykmentti 9 – Kranaatinheitin-komppania

(15.1) Jalkaväkirykmentti 10 (ruuvi)

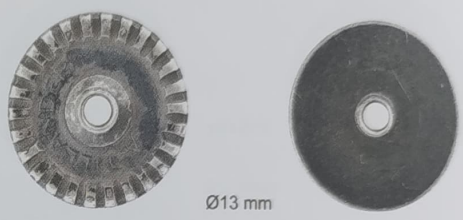

(15.2) Jalkaväkirykmentti 10 (neula)

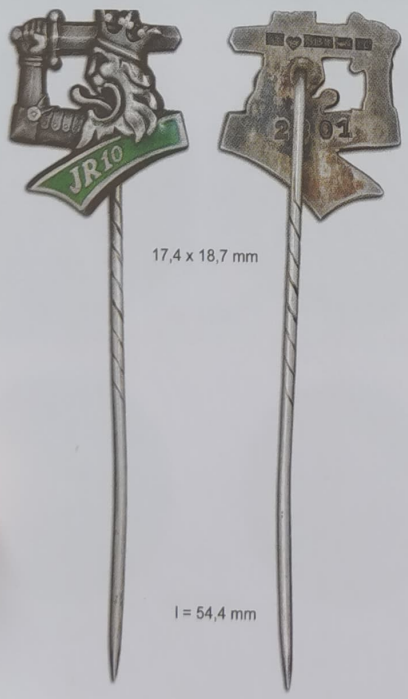

Jalkaväkirykmentti 10, neula. Numerot 2 801–3 000 ovat neulamerkkejä (pois lukien numero 2814, joka on ruuvillinen).

(15.3) Jalkaväkirykmentti 10, (hopeoitu pronssi)

Jalkaväkirykmentti 10, hopeoitu pronssi (käytännössä kupari). Näitä tehtiin heti sotien jälkeen 25 kappaletta.

(16) Jalkaväkirykmentti 10 – 3. Komppania

22x22 mm

Ø13 mm

(17) Jalkaväkirykmentti 10 – 3. Konekivääri-komppania

33,3 x 33,3 mm

Ø16,3 mm

(18.1) Jalkaväkirykmentti 11

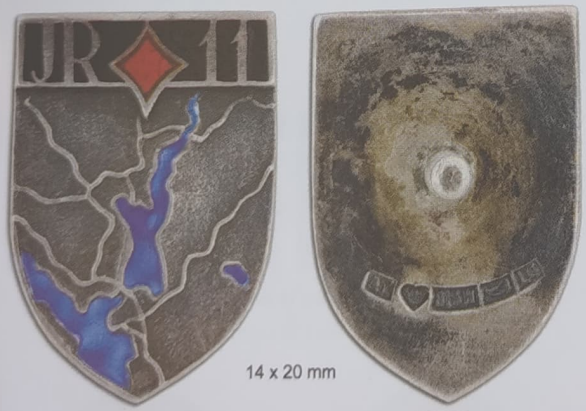

14 x 20 mm

Ø13 mm

(18.2) Jalkaväkirykmentti 11, Aseveljet ry

Ø11,0 mm

Neula 41 mm

(19) Jalkaväkirykmentti 12

26x26 mm

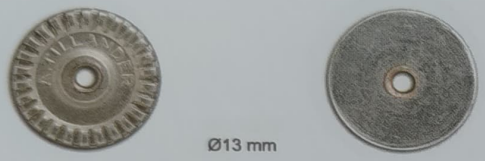

Ø13 mm

(20) Jalkaväkirykmentti 12 – Kranaatinheitin-komppania

34,4 x 34,7 mm

Ø15,7 mm

(21) Jalkaväkirykmentti 13 – Esikuntakomppania

18,4 x 20,8 mm

Ø13,0 mm

(22) Jalkaväkirykmentti 13 – 2. Pataljoona

20 x 17 mm

Ø14 mm

(23) Jalkaväkirykmentti 13 – 3. Pataljoona

(24.1) Jalkaväkirykmentti 15 (tyyppi 1)

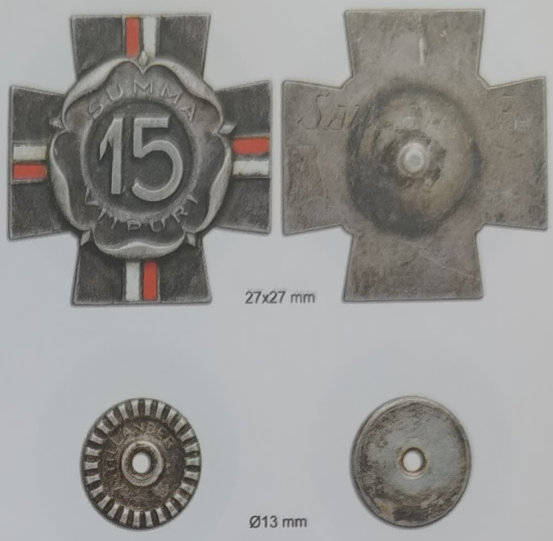

(24.2) Jalkaväkirykmentti 15 (tyyppi 2)

(24.3) Jalkaväkirykmentti 15 (ilman ruusua)

Emaliraitojen värit ovat päinvastoin.

Tämän yksilön ruusuke on irronnut paljastaen taustan rakenteen ja sen, että ruusuke on ollut kiinnitettynä tinaamalla.

(25) Jalkaväkirykmentti 26

Ø19,6 mm

Ø14,7 mm

(26) Jalkaväkirykmentti 27

17x25 mm

Ø13 mm

(27) Jalkaväkirykmentti 35

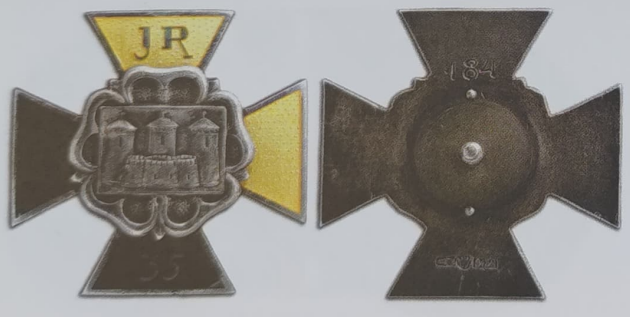

34,5 x 34,5 mm

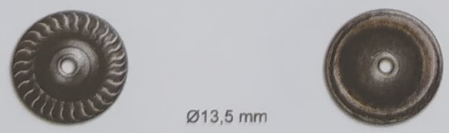

Ø13,5 mm

(28) Jalkaväkirykmentti 38

16,7 x 22,0 mm

Ø12,7 mm

(29) Jalkaväkirykmentti 38 – Kranaatinheitin-komppania

20 x 20 mm

Ø13 mm

(30) Jalkaväkirykmentti 39

20,2 x 20,3 mm

Ø14,6 mm

(31) Jalkaväkirykmentti 41 – 3. Pataljoona

35,3x 35,3 mm

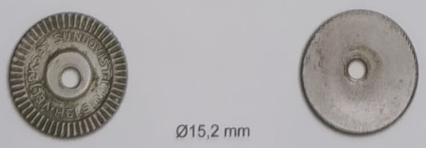

Ø15,2 mm

(32) Osasto A

Ø21 mm

Ø10 mm

(33) Jalkaväkirykmentti 61 (jälkilyönti)

18,2 x 18,1 mm

Ø12,2 mm

(34) Jalkaväkirykmentti 61 – 1. Konekivääri-komppania

16,8 x 23,9 mm

Ø12,5 mm

(35) Jalkaväkirykmentti 61 – 1. Pataljoona (Osasto Karuma)

31,2 x 30,8mm

Ø14,7 mm

(36) Jalkaväkirykmentti 61 – 2. Pataljoona

Ø23,0 mm

Ø11,1 mm

(37) Jalkaväkirykmentti 62

Ø30,4 mm

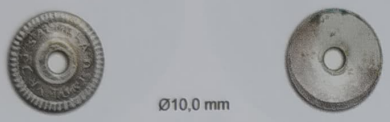

Ø10,0 mm

(38) Jalkaväkirykmentti 62 – 1. Pataljoona (Osasto Larko)

Ø20 mm

Ø10 mm

(39) Jalkaväkirykmentti 64 – 3. Pataljoona (jälkilyönti)

18,6x24,4 mm

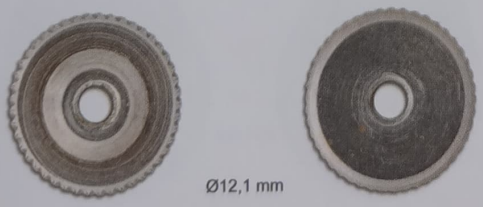

Ø12,1 mm

(40) Jalkaväkirykmentti 64 – 9. Komppania

23,6x 23,8 mm

Ø14,8 mm

(41) Jalkaväkirykmentti 67

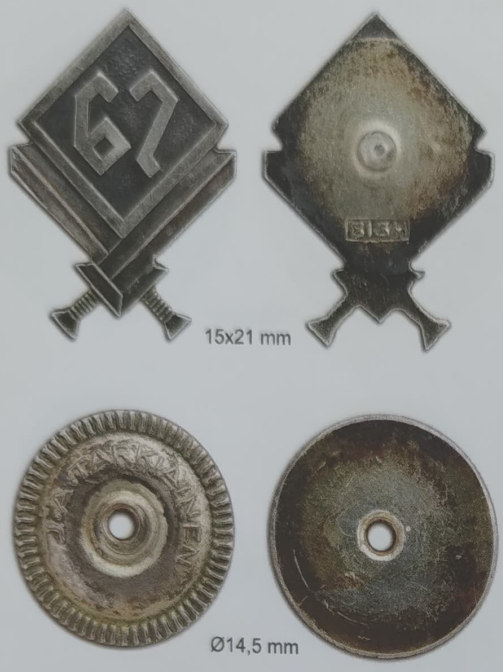

(42.1) Uomaan aseveljet

(42.2) Uomaan aseveljet (neulaversio)

(43) Jääkäripataljoona 2

(44) Polkupyöräpataljoona 5

(45.1) Sissipataljoona 1 (jälkilyönti, tyyppi 1)

(45.2) Sissipataljoona 1 (jälkilyönti, tyyppi 2)

(46.1) Sissipataljoona 4 – 1. Komppania

31,9 x 32,1 mm

Ø 16.8 mm

(46.2) Sissipataljoona 2 (jälkilyönti)

32,5 x 32,7 mm

Ø16,8 mm

(47) Sissipataljoona 5 (Sotamuseo)

Ø21,5 mm

Ø14,7 mm

(48) Erillinen pataljoona 6

10,7 x 18,9 mm

Ø13,0 mm

(49) Erillinen pataljoona 7 (neulaversio)

20,8 x 20,6 mm

l = 51,0 mm

(50.1) Erillinen pataljoona 10 (N6-leima)

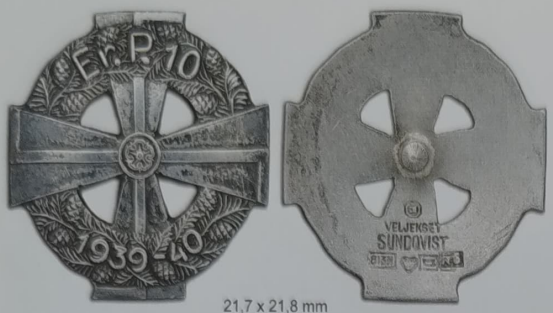

21,7 x 21,8 mm

Ø13,0 mm

(50.2) Erillinen pataljoona 10 (jälkilyönti)

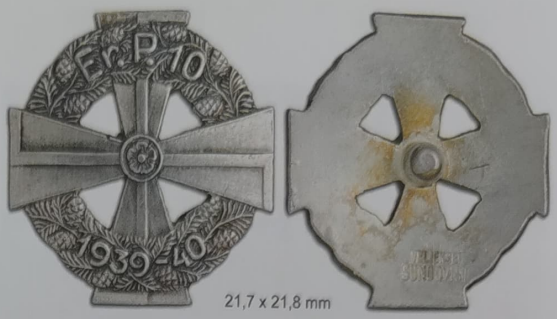

21,7 x 21,8 mm

Ø12,3 mm

(51) Erillinen pataljoona 18

25x25 mm

Ø16 mm

(52) Erillinen pataljoona 18 – 1. Komppania

35 x 35 mm

Ø 16 mm

(53) Erillinen pataljoona 19

30x36 mm

Ø14,5 mm

(54) Erillinen pataljoona 20 (Pataljoona von Essen)

16,5x18 mm

Ø16,3mm

(55) Erillinen pataljoona 22 (jälkilyönti)

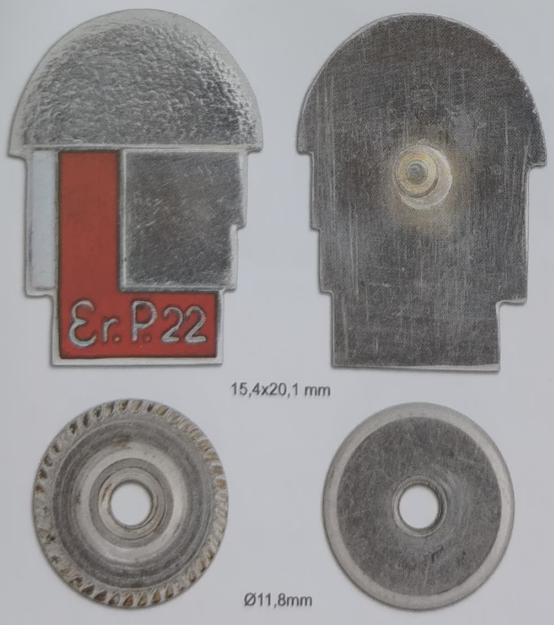

15,4x20,1 mm

Ø11,8mm

(56.1) Erillinen pataljoona 41 (jälkilyönti, tyyppi 1)

22x22 mm

Ø 14 mm

(56.2) Erillinen pataljoona 41

(58) Kevyt osasto 4 (miniatyyri)

(59) Kevyt osasto 21

(57) Kevyt osasto 4

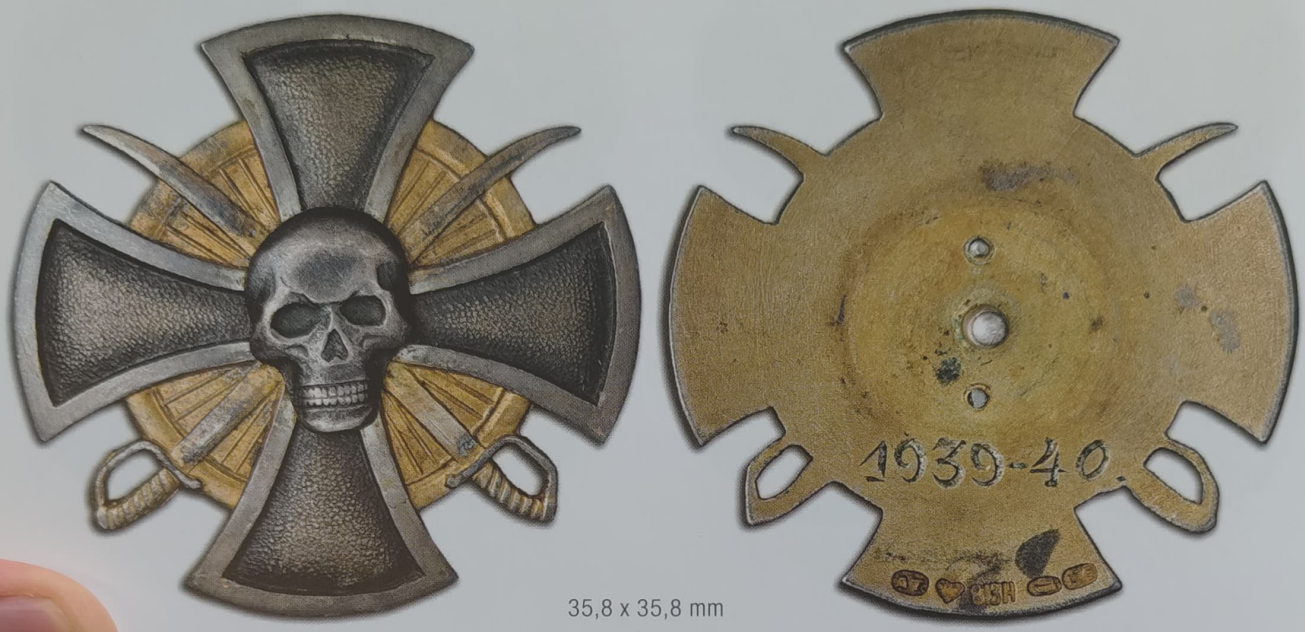

35,8 x 35,8 mm

Ø 14,7 mm

(60.1) Pataljoona Aaltonen

15x19 mm

Ø13 mm

(60.2) Pataljoona Aaltonen (jälkilyönti)

14,7x19,2 mm

Ø12,1 mm

(61) 2. Erillinen konekivääärikomppania

14,9x19,2 mm

Ø13,0 mm

(62) 1. Erillinen polkupyöräkomppania

Ø17,3 mm

Ø14,6 mm

(63) 2. Erillinen polkupyöräkomppania

14,5x24,3 mm

Ø15,3 mm

(64) 3. Rajakomppania

17,1 x 18,5mm

Ø14,9 mm

(65) Lieksan harjoituskeskus – Osasto C, Kranaatinheitinosasto

31,1 x 31,4 mm

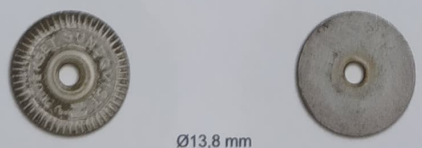

Ø13,8 mm

(66) 2.K/RB – Rovaniemen harjoituskeskus – Osasto B, 2. Komppania

18,5 x 18 mm

Ø14,3 mm

(67) Panssaritorjuntakoulu – PST-K 1939

30,6 x 35,2 mm

Ø16,2 mm

(68) PST tykkimiehet – PST R

14,4 x 17,5 mm

Ø12,6 mm

(69) 18. Talouskomppania

17,7 x 31,2mm

(70) LAAT K.P – Rakennuspataljoona 4 (jälkilyönti)

27,9 x 30,4 mm

Ø11,9 mm

(71) VKA (toistaiseksi tunnistamaton merkki)

(72) Kenttätykistörykmentti 1 – 1. Patteristo

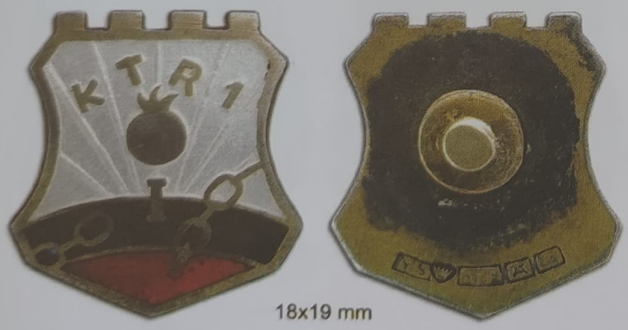

(74) Kenttätykistörykmentti 2 – 5. Patteri

(73) Kenttätykistörykmentti 1:n aliupseerikurssi

35,5 x 36,0 mm

Ø 15,2 mm

(75.1) Kenttätykistörykmentti 4 (K6-leima)

16,5 x 22,5 mm

Ø12,6 mm

(75.2) Kenttätykistörykmentti 4 (L6-leima)

16x23 mm

Ø13 mm

Huomaa soikeataustaisten kullan leimaukseen tarkoitettujen punsseleiden käyttö.

(76) Kenttätykistörykmentti 4 – 4. Patteri

18,4 x 18,8 mm

Ø14,0 mm

(77) Kenttätykistörykmentti 4 – 3. Patteristo

25,6 x 25,6 mm

Ø14,9 mm

(78) Kenttätykistörykmentti 4 – II Patteriston esikunnan 1. Puhelinryhmä

23,4 x 25,2 mm

l = 49 mm

(79) Kenttätykistörykmentti 5 – 3. Patteri

21,7 x 32,8 mm

(80) Kenttätykistörykmentti 5 – 7. Patteri

17x23 mm

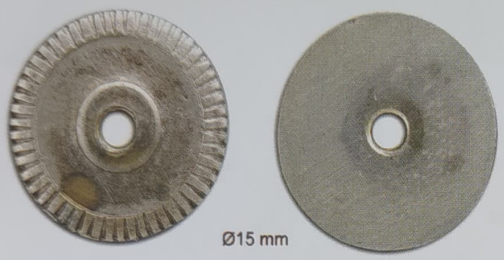

Ø15 mm

(81) Kenttätykistörykmentti 12 – 6. Patteri

20x27 mm

Ø13 mm

Merkin ruuvitappi on joskus katkennut ja korvattu uudella ja samalla ilmeisesti myös mutteri on vaihtunut.

(82) Kenttätykistörykmentti 13 – 1. Patteristo

20,9 x 31,1 mm

Ø14.0 mm

(84) Erillinen patteristo 4

Ø21,5 mm

Ø12,1 mm

(83) Kenttätykistörykmentti 21 – 6. Patteri

35,1 x 35,4 mm

Ø 15,4 mm

(85) 3. Erillinen raskas patteri

Ø21,4 mm

Ø13,0 mm

(86) Raskas patteristo 2 – 1. Patteri

25,9 x 33,4 mm

Ø13,0 mm

(87) Raskas patteristo 3

15,7 x 18,7 mm

Ø13,4 mm

(88) Raskas patteristo 3 – 2. Patteri

Ø20 mm

Ø13 mm

(89) Raskas patteristo 4

Ø 26,0 mm

Ø 13,1 mm

(90.1) Todennäköinen Lentoaseveljien yhteinen merkki

(90.2) Lentoaseveljet

(91.1) Lentolaivue 24

(91.2) Lentolaivue 24 (jälkilyönti)

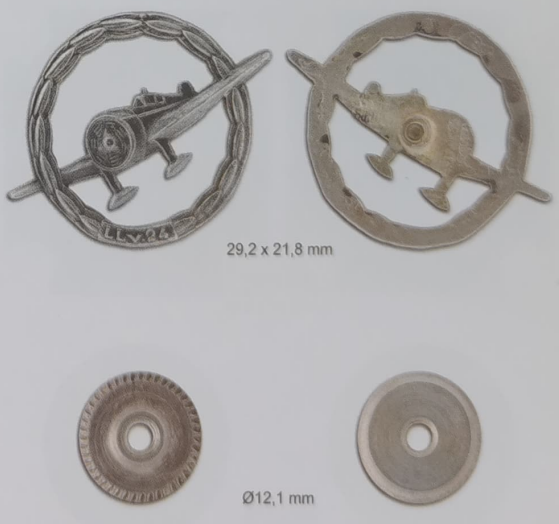

(92) Lentolaivue 44

20,6 x 20,9 mm

Ø13,4 mm

(93) Lentorykmentti 1

28,2 x 28,3 mm

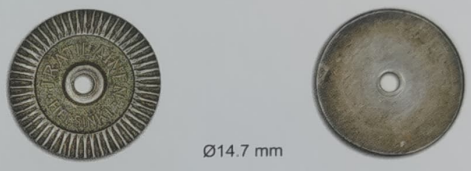

Ø14.7 mm

(94) 10. Lentorykmentti 4 (Pommituslentäjät)

Ø21,4 mm

Ø14,7 mm

(95) Talvisodan ohjaajakurssi

13,6 x 16,5 mm

Ø12,4 mm

(96.1) Ilmatorjuntamiehet

20x18 mm

Ø14 mm

(96.2) Ilmatorjuntamiehet

20,5 x 18,6 mm

Ø10,3 mm

(96.3) Ilmatorjuntamiehet

(97) 6. Ilmatorjuntakonekivääärikomppania

24,3 x 24,3 mm

Ø12,5 mm

Jatkosodan puolella merkkejä valmistettiin hopeoidusta kuparista ja lopulta myös talvisotaan viittavat vuosiluvut jäivät pois.

(98) 53. Raskas ilmatorjuntapatteri (jälkilyönti)

20,8 x 23,2 mm

Ø12,2 mm

(99) Laivaston Aseveljet – Helsingin paikallisosasto

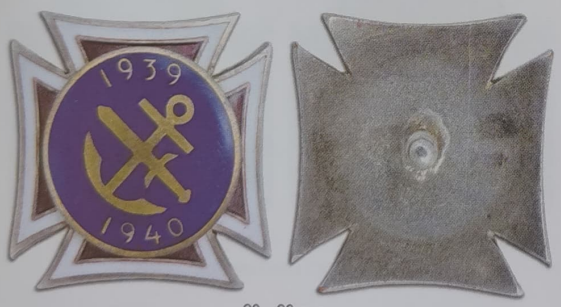

20 x 20 mm

Ø17 mm

(100) Miinalaiva Louhi

20,4 x 29,0 mm

Ø13,6 mm

(101) Panssarilaiva Ilmarinen

28,1 x 28,1 mm

Ø 13,2 mm

(102) Panssarilaivojen ilmatorjunta – Panssarilaiva Väinämöisen IT

(103) Rannikkotykistörykmentti 1 – Kiveliön pataljoona

(104.1) Rannikkotykistörykmentti 2 – Humaljoen linnake

Aito kellonperäkiinnityksellinen.

(104.2) Rannikkotykistörykmentti 2 – Humaljoen linnake

Aito ruuviversio.

(104.3) Rannikkotykistörykmentti 2 – Humaljoen linnake

16,2 x 24,8 mm

Hyvälaatuinen jälkilyönti.

(105) Lehtisen (Lövö) linnake – Orrengrundin vartioasema

Ø23,0 mm

Ø13,6 mm

(106) Merivoimat 4 i – Miessaaren linnake

Ø15,9 mm

Ø14,8 mm

(107) Koiviston Alalohkon Aseveljet

17x19 mm

Ø14,5 mm

(108) Viipurin Lohkon Aseveljet

17,8 x 20,0 mm

Ø13,8 mm

(109) Viipurin autopataljoona

13,6 x 18,6 mm

Ø14,4 mm

(110) 1. Erillinen autokomppania

27,6 x 27,7 mm

Ø14,0 mm

(111) 4. Autokomppania

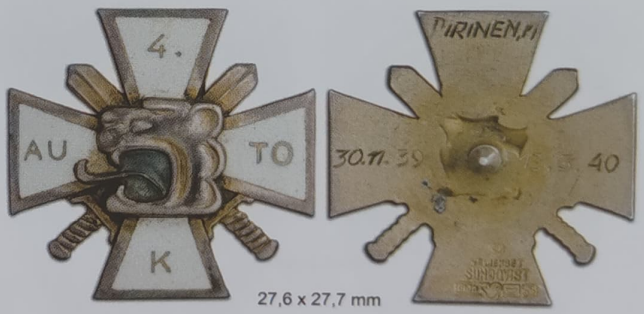

27,6 x 27,7 mm

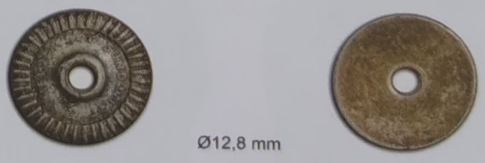

Ø12,8 mm

(112) 14. Autokomppania

25,8 x 23,7 mm

Ø12,8 mm

(113) 19. Autokomppania

19,7 x 19,2 mm

Ø13,5 mm

(114) 22. Autokomppania

Ø18,8 mm

Ø13,4 mm

(115) 23. Autokomppania

17,9 x 17,9 mm

Ø14,6 mm

(116) 26. Autokomppania

Ø19,7 mm

Ø14,6 mm

(117) 29. Autokomppania

21x21 mm

Ø13 mm

(118) 30. Autokomppania

22,5 x 22,9 mm

Ø13,0 mm

(119) 36. Autokomppania

22,5 x 22,6 mm

Ø13,0 mm

(120) 40. Autokomppania

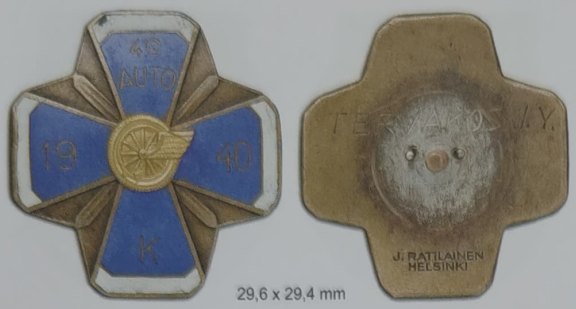

29,6 x 29,4 mm

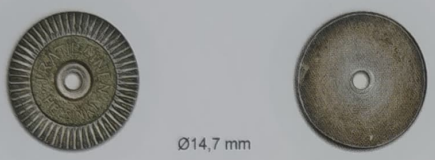

Ø14,7 mm

(121) 3. Autokorjaamo (jälkilyönti)

15,7 x 15,6 mm

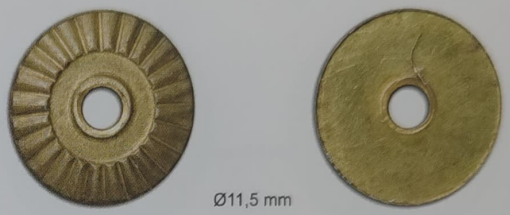

Ø11,5 mm

(122) Huoltokoulutuskeskus

27,9 x 34,0 mm

Ø15,4 mm

(123.1) KYK (toistaiseksi tunnistamaton merkki)

27,5 x 27,6 mm

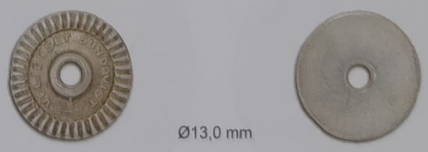

Ø13,0 mm

(123.2) KYK (jälkilyönti)

28,8 x 28,0 mm

Ø12,0 mm

(125) 5. Viestikomppania

19,1 x 19,6 mm

Ø13,4 mm

(126) 15. Viestikomppania

16,2 x 16,8 mm

Ø15,2 mm

(127) ”Kannaksen viestijoukot”

22,7 x 22,7 mm

Ø13,2 mm

(128) 10. Pioneerikomppania

Ø26 mm

Ø16 mm

(129) 14. Pioneerikomppania

18,4 x 21,5 mm

Ø15,0 mm

(130) Sotasairaala 5

15,5 x 15,2 mm

Ø13,4 mm

(131) Kenttäsairaala

16,6 x 21,5mm

l = 56 mm

(132) 2. Kenttäsairaala

(133) 15. Kenttäsairaala

(134) 19. Kenttäsairaala

(135) 20. Kenttäsairaala

(136) 30. Sotasairaala (merkki on molempien sotien yhteinen)

13,9 x 17,2 mm

Ø12,5 mm

(137) 3. Lääkintäkomppania

29,6 x 29,8 mm

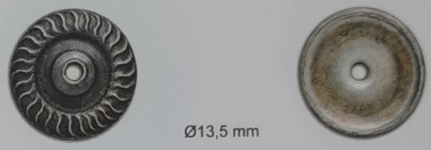

Ø13,5 mm

(138) 5. Lääkintäkomppania

16,8 x 20,4 mm

Ø13,3 mm

(139) 4. Sairasautokomppania

17,5 x 17,5 mm

Ø12,9 mm

(140) Tolvajärvi-Aittojoki lääkintäjoukot

Ø23 mm

Ø13 mm

(141) Talvisodan tuhontorjujat

20x31 mm

Ø14 mm

(142) Helsingin IS-aseveljet

14x17 mm

Ø14 mm

(143) Ilmasuojelu

25,7 x 17,4 mm

Ø13,9 mm

(144) PLM VEL

24,7 x 24,7 mm

Ø13,0 mm

(145) Viipurin vartiopataljoona

19,0 x 20,5 mm

Ø13,4 mm

(146) Vartiokomppania

26,6 x 26,3 mm

Ø14,8 mm

(147) Komennuskomppania

Ø21,5 mm

Ø12,9 mm

(148) 17. Ampumatarvikevarastokomppania

(149) Talvisodan sotavangit

(150) Vuosien 1939–40 sodan invaliidimerkki

(151.1) Helsingin suojeluskuntapiirin 2. desantintorjuntakomppania

Kuvassa olevan yksilön mutteri on vaihtunut. Oikea valmistaja on Hopeatakomo.

(151.2) Helsingin suojeluskuntapiirin 4. desantintorjuntakomppania

33,6 x 45,0 mm

Ø16,6 mm

(152) Helsingin suojeluskuntapiirin esikunta

23,3 x 26,8 mm

Ø14,7 mm

(153) Suojeluskunnan ryhmänjohtajakurssi (jälkilyönti)

Ø26,0 mm

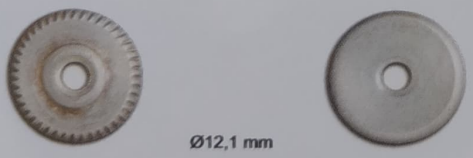

Ø12,1 mm

(154) Helsingin suojeluskuntapiirin 3./III alue

Ø21,5mm, miekka 26,6mm

Ø13,4 mm

(155) Haga Skyddskår

15,7 x 24,1mm

Ø12,2 mm

(156) Ålands Hemvärn – Ahvenanmaan suojeluskunta

15,7 x 24,1mm

Ø12,2 mm

(158.1) Dansk Frivillig Bataljon (tyyppi 1)

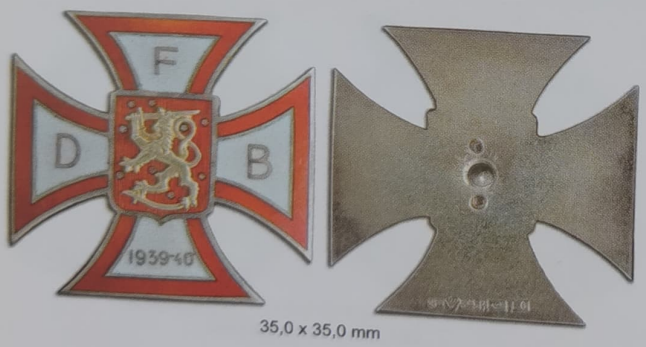

35,0 x 35,0 mm

Ø14,8 mm

DFB (tyyppi 1), Hopeatakomon valmiste.

(158.2) Dansk Frivillig Bataljon (tyyppi 2)

35,7 x 36,0 mm

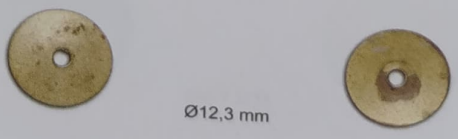

Ø12,3 mm

DFB (tyyppi 2), tuntematon tanskalaisvalmiste. Näitä on tehty jopa raudasta.

(157) **Amerikan Suomalainen Legioona eli Osasto ASL**

11 x 21 mm

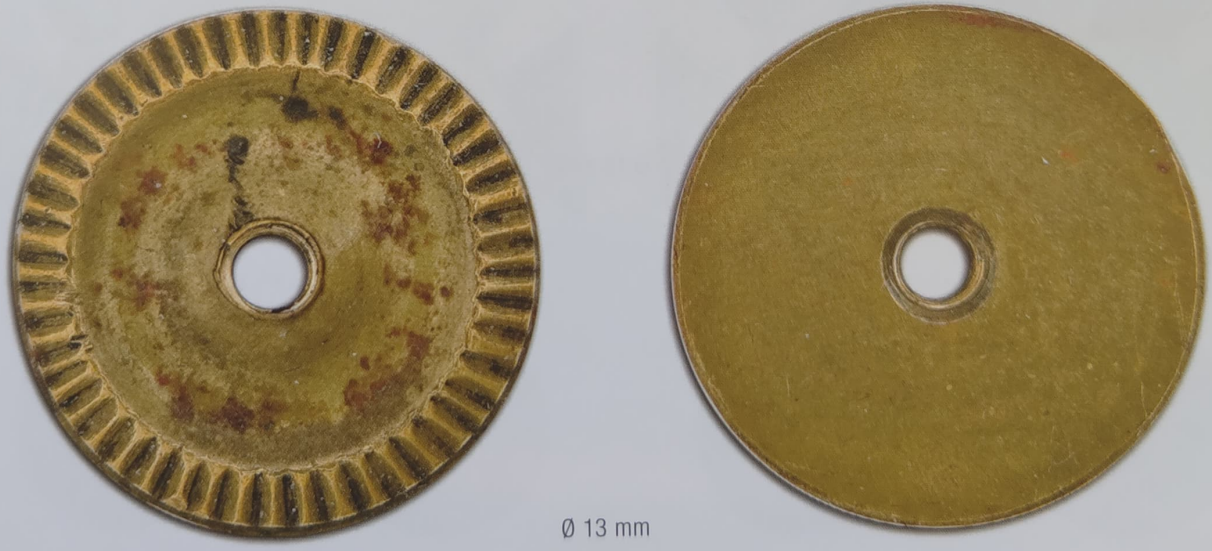

Ø 13 mm

(158.4) Dansk Frivillig Bataljon

34,9 x 34,9 mm

Ø 13 mm

DFB, Veljekset Sundqvistin kullasta valmistama ja Mannerheimille luovutettu risti.

(158.3) Dansk Frivillig Bataljon (nauhalla)

DFB (nauhalla). Tämä on selvästi myöhempää tuotantoa eikä tätä nauhallisen version tarkoitusta ole vielä selvitetty.

(158.5) Dansk Frivillig Bataljon (tyyppi 4)

DFB, Veljekset Sundqvistin myöhäinen jälkilyönti.

(159) Dansk Frivillig Bataljon (pieni)

(160) Danske Finlandsfrivillige

(161) Svenska Frivilligkorset

(162) Svenska Frivilligkåren i Finland r.f

(163) Svenska Frivilligkåren – 3. Luftvärnsbatteri

(164) Osasto Sisu

Liitteet

ASETUS KULTA- JA HOPEATEOSTEN TARKASTUSLEIMAUKSESTA JA KAUPASTA

Alla olevat kaksi asetusta määräsivät puitteet hopeisten asevelimerkkien leimaukselle. Asetukset olivat voimassa 16.1.1942 asti, jolloin tehtiin seuraava muutos.

Asetus 433/1929

N:o 433

Asetus

kulta- ja hopeateosten tarkastusleimauksesta ja kaupasta.

Annettu Helsingissä, 21 päivänä joulukuuta 1929. Kauppa- ja teollisuusministerin esittelystä säädetään täten:

1 §.

Kultateoksia ovat tämän asetuksen mukaan teokset, jotka ovat valmistetut vähintään 200 tuhannesosaa hienoa kultaa sisältävästä metalliseoksesta, ja hopea-teoksia teokset, jotka ovat valmistetut vähintään 400 tuhannesosaa hienoa hopeaa sisältävästä metalliseoksesta.

Kulta- taikka hopeateokseksi ei kuitenkaan lueta teosta, jossa kulta tai hopea on vain päällystyksenä tahi jotka on ainoastaan kullattu tai hopeoitu.

2 §.

Kulta- ja hopeateokset on, olkoot ne kotimaassa valmistettuja tai ulkomailta maahantuotuja, tarkastusleimattava sillä tavalla kuin tässä asetuksessa jälempänä säädetään ja siitä muutoin ehkä määrätään.

Tarkastusleimauksesta vapautettuja ovat kellon kuoret, kelloon kiinnijuottamalla tai muulla tavalla kiinnitetyt rannerenkaat, joita ei voi kellosta tämän kehystä rikkomatta irroittaa, irtonaiset kellonrenkaat ja kellonavainnupit, silmälasien sangat, kulta- ja hopealevyt ja langat, muovaamattomat kanget ja harkot sekä puolivalmiit teokset, kullan- ja hopeantakojan ja kehrääjän teokset, tieteen, taiteen ja teollisuuden tarpeisiin välittömästi tarkoitetut laitteet ja kojeet sekä vähemmän kuin 1 gramman painoiset kulta- ja vähemmän kuin 3 gramman painoiset hopeateokset.

Tarkastusleimauksesta vapautettuihin teoksiin älköön pantako mitään 9, 10 ja 11 §:ssä mainittua leimaa, ellei niitä vapautuksesta huolimatta tarkastusleimata.

3 §.

Oikeus tarkastusleimauttaa kulta- ja hopeateoksia on jokaisella valtakunnan hyvämaineisella kansalaisella, joka, esitettyään todistuksen ainakin neljä vuotta kestäneestä oppiajasta kulta- ja hopeasepän ammatissa, on tarkastuslaitoksessa tyydyttävästi suorittanut tarkastustutkinnon, johon kuuluu seoslaskennon sekä kullan ja hopean hienopitoisuuden koettelutaidon kuulustelu.

Sama oikeus on myöskin kotimaisella yhtiöllä, osuuskunnalla ja yhdistyksellä, joka on oikeutettu harjoittamaan elinkeinoa, niin myös yksityisellä henkilöllä, joka ei ole suorittanut yllämainittua tutkintoa, ehdolla että työpajan taikka liikkeen johtajana näissä tapauksissa on mainitun tutkinnon suorittanut henkilö.

Kulta- ja hopeasepän liikkeeksi älköön nimitettäkö eikä kaupparekisteriin merkittäkö toiminimeä, ellei se, sen mukaan kuin yllä on sanottu, ole oikeutettu kulta- ja hopeateoksia tarkastusleimauttamaan.

Toisella paikkakunnalla oleva sivuliike ei ole oikeutettu siellä tarkastusleimauttamaan kulta- ja hopeateoksia, ellei sen johtajana ole yllämainitun tutkinnon suorittanut henkilö.

4 §.

Tarkastusleimattavaa kulta- tai hopeateosta älköön, 5 §:ssä mainittuja tapauksia lukuunottamatta, kotimaassa valmistettako seoksesta, joka sisältää vähemmän kuin 585 tuhannesosaa hienoa kultaa tahi 813 tuhannesosaa hienoa hopeata.

Kulta- tai hopeateoksessa ei saa olla kullasta taikka hopeasta vaikeasti eroitettavaa muuta ainetta, ellei se ole tarpeellista, jotta teos vastaisi käytännöllistä tarkoitustaan. Teokseen älköön myöskään juottamalla yhdistettäkö sellaista metallia, jota värinsä takia voisi luulla samaksi metalliksi, josta teos on valmistettu. Kuitenkin saadaan Valkokultaan yhdistää platinaa.

5 §.

Sen estämättä, mitä 4 §:ssä on säädetty, olkoon lupa maastavietäväksi valmistaa kulta- ja hopeateoksia seuraavilla ehdoilla:

1) sen, joka aikoo maastavietäväksi valmistaa alempipitoisia teoksia kuin 4 §:n 1 momentissa on säädetty, tulee siitä ennen kunkin kalenterivuoden alkua kirjallisesti ilmoittaa tarkastuslaitokselle, ja tulee ilmoitukseen myöskin sisältyä tieto siitä, kuinka paljon tällaisia teoksia vuoden kuluessa aiotaan valmistaa; jos näiden teosten valmistus lakkautetaan, on siitäkin ilmoitus tarkastuslaitokselle tehtävä;

2) yllä 1 kohdassa mainittujen teosten valmistajan tulee tarkastuslaitoksen vahvistaman kaavan mukaisesti pitää vuotuista kirjaa siitä, kuinka paljon näitä teoksia edelliseltä vuodelta on jäänyt varastoon sekä kuinka paljon niitä on vuoden kuluessa valmistettu ja maastaviety; tähän kirjaan on myöskin merkittävä varastoon jääneiden sekä valmistettujen ja maastavietyjen teosten laatu, hienopitoisuus ja paino, ja on siihen liitettävä kahden luotettavan ja esteettömän henkilön antama todistus siitä, että maastaviedyiksi merkityt teokset on maastaviety;

3) jos maastavietyjä teoksia on valmistajalle takaisin palautettu, on ne uudelleen vietävä 2 kohdassa mainittuun kirjaan merkitsemällä niistä 2 kohdassa mainitut tiedot ja että ne on takaisin maahantuotu;

4) jollei teosta kahden sen valmistamista taikka maahan palauttamista seuraavan kalenterivuoden kuluessa ole maastaviety, on tarkastuslaitoksella valta määrätä, että se on rikottava.

6 §.

Arvoleimalla, jonka tulee olla kolmenumeroinen luku, ja, sillä tavalla kuin tässä alempana on sanottu, osoittaa, montako tuhannesosaa teoksen painosta on hienoa kultaa taikka hopeaa, varustettakoon teokset, joiden hienopitoisuus on vähintään niin korkea kuin 4 §:n 1 momentissa on mainittu; paitsi alinta sallittua hienopitoisuutta osoittavalla arvoleimalla olkoon lupa varustaa kultateokset jollakin arvoleimoista 750, 833, 875 tai 969 sekä hopeateokset arvoleimoilla 875 tai 916.

Täysipitoisessa teoksessa tulee hienopitoisuuden olla vähintään 7 tuhannesosaa korkeampi kuin teokseen lyöty arvoleima osoittaa. Jos hienopitoisuus on alhaisempi, ei kuitenkaan leiman osoittamaa alempi, katsotaan teos niukkapitoiseksi. Jos hienopitoisuus on teokseen lyötyä arvoleimaa alempi, luetaan teos vajaapitoiseksi.

Kullan arvoleima on lyötävä soikealle ja hopean suorakaiteenmuotoiselle pohjalle, ja tulee hopean arvoleimassa olla, paitsi hienopitoisuutta osoittavaa lukua, kirjain H. Kaikkien arvoleimojen tulee ulkonäöltään ja laadultaan tarkoin pitää yhtä tarkastuslaitoksen vahvistamien mallien kanssa.

7 §.

Kulta- ja hopeateosten hienoutta otettujen näytteiden perusteella määrättäessä ei oteta huomioon:

1) hienometallista pintaa ja juottoainetta, viimemainittua kuitenkin vain sikäli kuin se on ollut juottamiseen tarpeen; jollei hienometallista pintaa tai juottoainetta voida näytettä otettaessa eroittaa, olkoon näyte kuitenkin ratkaiseva hienopitoisuutta määrättäessä, vaikka siihen sisältyisikin hienometallista pintaa taikka juottoainetta;

2) teokseen kuuluvia vahvikkeita ja teokseen kiinteästi yhdistettyjä, ulkonaisesti eroitettavia osia, jotka joko eivät ole metallia tai ovat muuta metallia kuin itse teos, jolleivät ne ulkonäöltään ole kullan taikka hopean kaltaisia.

8 §.

Kotimaisella arvoleimalla varustettuun kulta- ja hopeateokseen on myöskin lyötävä arvoleimaajan nimileima sekä paikkakunnan- ja vuosikirjainleima, älköönkä sitä myytävänä pidettäkö, ennenkuin se on tarkastusleimattu. Jos teos on niin pieni tai heikko, etteivät kaikki nämä leimat siihen mahdu taikka että teos niiden lyömisestä rikkoontuisi, olkoon kuitenkin lupa siitä jättää pois paikkakunnan- ja vuosikirjain-leimat.

Teoksia, joita ei sitä ennen ole varustettu kotimaisella arvoleimalla ja muilla leimoilla, jotka, sen mukaan kuin yllä on sanottu, niihin on lyötävä, älköön tarkastusleimattako.

9 §.

Nimileiman tulee sisältää arvoleimaajan etu- ja sukunimet taikka niiden alkukirjaimet tai hänen tavaramerkkinsä. Nimileima on sen henkilön kautta, joka paikka-kunnailla hoitaa tarkastusleimausta, tarkastuslaitokselle ilmoitettava, älköönkä sitä käytettäkö, ennen kuin tarkastuslaitos on sen hyväksynyt. Sama olkoon noudatettavana, jos nimileima muutetaan.

Samalla paikkakunnalla älköön kaksi tai useampi arvoleimaaja käyttäkö sellaisia nimileimoja, joita on vaikeata toisistaan eroittaa.

10 §.

Paikkakunnanleiman tulee sisältää sen kaupungin, kauppalan taikka kunnan, jossa tarkastusleimaus toimitetaan, vaakuna tahi, jollei vaakunaa ole, nimi, tahi sen alkukirjain, älköönkä paikkakunnanleimaa käytettäkö, ennen kuin tarkastuslaitos on sen hyväksynyt.

11 §.

Vuosikirjainleiman vahvistaa kutakin kalenterivuotta varten tarkastuslaitos, ja tulee sen sisältää latinalaisen kirjaimen ynnä siihen liittyvän järjestysnumeron.

12 §.

Tarkastusleiman, jota varten tarkastus laitoksessa tulee olla eri suuruisia normaalileimasimia, tulee sisältää kruunu aaltomaisesti viivatulla pohjalla. Leiman pohjan tulee olla sydämenmuotoisen kotimaisia ja soikean maahantuotuja teoksia varten.

13 §.

Kulta-, hopea- tahi muussa metalliteoksessa ei saa olla kotimaisten arvo- ja tarkastusleimojen kanssa erehdyttävästi yhdennäköisiä muita leimoja. Tämä ei kuitenkaan koske ulkomailla valmistettuja teoksia, sikäli kuin niissä on valmistusmaassa käytettäväksi säädettyjä leimoja.

14 §.

Tarkastusleimausta toimittaa tarkastus laitokselle vahvistetussa ohjesäännössä määrätyllä tavalla Helsingissä tarkastuslaitos ja niissä kaupungeissa, joissa on lääninhallitus, sen määräämä henkilö ja muissa kaupungeissa maistraatin määräämä henkilö sekä kauppaloissa järjestysmies tai kauppalan hallituksen esimies. Tarkastuslaitoksella olkoon kuitenkin valta, milloin se harkitsee syytä siihen olevan, uskoa tarkastusleimauksen toimittaminen muullekin siihen sopivalle henkilölle.

Maalaiskunnassa voi tarkastuslaitos hakemuksesta määrätä tarkastusleimauksen toimittajaksi siihen sopivan henkilön, milloin syytä on.

15 §.

Kulta- ja hopeateosten arvoleimaaja älköön, jos tarkastusleimaus on paikka-kunnalla järjestetty, samana vuonna toimituttako sitä muualla, ellei hän kesken vuotta muuta liikettään toiselle paikkakunnalle taikka hänellä ole siellä sellaista sivuliikettä, jossa, sen mukaan kuin edellä on säädetty, saadaan teoksia tarkastusleimauttaa.

16 §.

Tarkastusleimattavia kulta- ja hopeateoksia älköön, paitsi 6 §:n 3 kohdassa mainitussa tapauksessa, maahantuotako, elleivät ne täytä 4 §:n mukaan kotimaassa valmistetuilta teoksilta vaadittavaa alinta hienopitoisuutta.

17 §.

Sen estämättä, mitä 16 §:ssä on säädetty, olkoon kuitenkin lupa tuoda maahan:

1) metallirahaa, ulkomaisia ritari- ja muita arvomerkkejä, esineitä, joilla on ilmeisesti muinaisaikainen arvo, ulkomailla voitettuja kilpailupalkintoja, nimikaiverruksella varustettuja lahjoja sekä kulta- ja hopeaesineitä, jotka on tarkoitettu maahantuojan ja hänen perheensä omaksi tarpeeksi taikka jotka on luettava muuttotavaraksi;

2) kulta- ja hopeateosten näytteitä, jotka ulkomainen ammatinharjoittaja taikka ulkomaisen toiminimen kauppamatkustaja tuo mukanaan tai maahantuottaa, ja jotka ovat aiotut jälleen maastavietäviksi.

Jos teos on 1 kohdassa mainittu lahja taikka tarkoitettu maahantuojan tai hänen perheensä omaksi tarpeeksi, tulee maahantuojan tästä antaa kunniansa kautta kirjallinen vakuutus.

Yllä 2 kohdassa mainituissa tapauksissa on maahantuojan tuontitullikamariin talletettava tavaran arvoa vastaava rahamäärä taikka asetettava siitä pankkivakuus. Jos tavara yhden vuoden kuluessa saman tullikamarin kautta, jälleen viedään maasta, saa hän rahat taikka vakuuden takaisin, mutta muussa tapauksessa jäävät rahat taikka peritään tavaran arvo vakuuden nojalla valtiolle. Tavaran arvoksi luetaan tässä tapauksessa tavaran painoa vastaavan määrän hienoa metallia käypä hinta, sen mukaan kuin tarkastuslaitos sen vuodeksi kerrallaan vahvistaa.

18 §.

Ulkomaalla valmistetut kulta- ja hopeateokset on paitsi 17 §:ssä mainituissa tapauksissa, tullikäsittelyn jälkeen tullikamarin toimesta lähetettävä tullilaitoksen sinetillä suljettuina sekä tulli-ilmoituksen seuraamina tarkastuslaitokselle. Jos teokset ovat valmiit ja täyttävät 4 §:ssä säädetyt vaatimukset eivätkä ole niukkapitoisia, ja maahantuoja on ne varustanut 6 §:ssä mainitulla arvoleimalla sekä 8 §:ssä mainituilla muilla leimoilla, lyödään niihin tarkastusleima.

Jolleivät teokset täytä tässä säädettyjä vaatimuksia, on ne maahantuojan kustannuksella lähetettävä takaisin tuontipaikan tullikamariin sieltä jälleen maastavietäviksi, ja on maahantuoja silloin oikeutettu tarkastuslaitoksen antaman todistuksen nojalla saamaan takaisin suorittamansa tullimaksut.

Maahantuojan on suoritettava kaikki kuljetusmaksut sekä tavaran pakkaamisesta, purkamisesta ja jälleenpakkaamisesta aiheutuvat kustannukset.

19 §.

Jokaisesta täydestä grammasta, minkä tarkastusleimattava kultateos painaa, sekä jokaisesta täydestä, 10 grammasta tarkastusleimattavaa hopeateosta on tarkastusmaksuna suoritettava 1 markka maassa valmistetuista ja 1 markka 50 penniä maahantuoduista kulta- ja hopeateoksista. Niukkapitoisten teosten tarkastusleimauksesta on, milloin se on sallittu, suoritettava kaksinkertainen maksu.

Teoksen painoa, määrättäessä vähennettäköön siitä niiden osien paino, jotka eivät ole kultaa, taikka, hopeata, ei kuitenkaan teokseen kiinnitettyjen kivien painoa. Sitävastoin ei maksun vähennystä saa tehdä, siitä painonvähennyksestä, joka aiheutuu sellaista teosta lopullisesti valmistettaessa, joka tarkastusleimataan sitä ennen.

Kultateoksista, jotka painavat vähemmän kuin 1 gramman ja hopeateoksista, jotka painavat vähemmän kuin 10 grammaa, suoritetaan tarkastusmaksu niinkuin ne painaisivat edelliset 1 ja jälkimäiset 10 grammaa, ja merkittäköön ne tarkastuslaitoksen pöytäkirjoihin ja tileihin sekä arvoleimaajan työkirjoihin viimemainitun painoisina, älköönkä näihin kirjoihin muutoinkaan merkittäkö kultateoksista muuta kuin täydet grammat ja hopeateoksista täydet kymmenet grammat.

Jos sama tarkastusleimauttaja yhdellä kertaa leimauttaa useampia teoksia, joihin on lyöty sama arvoleima, laskettakoon tarkastusmaksu niiden yhteenlasketun painon mukaan.
(HUOM! 19§ on korvattu v. 1931 asetuksella 252/1931 – katso jäljempänä oleva muutos)

20 §.

Helsingissä kannetut tarkastusmaksut kuuluvat valtiolle. Muualla kannetuista tarkastusmaksuista saa asianomainen tarkastusleimaaja kolmannen osan, ei kuitenkaan enempää kuin 6,000 markkaa vuodessa, sekä kaksi kolmatta osaa valtio.

Tarkastusleimauksen tapahtuessa sellaisessa kaupungissa, jossa, on lääninhallitus, ovat tarkastusmaksut kuukausittain lääninrahastoon suoritettavat. Muulla paikkakunnalla tapahtuvasta tarkastusleimauksesta kertyneet maksut ovat rahapajalle tilitettävät kultakin vuosinelijännekseltä ennen sitä lähinnä seuraavan kuukauden päättymistä.

21 §.

Tarkastusleimattavaa kulta- tai hopeateosta älköön valtakunnassa kaupaksi pidettäkö, jos sen hienopitoisuus on alempi kuin 4 §:ssä on säädetty tai jos se muutoin ei täytä siinä säädettyjä vaatimuksia taikka jollei se ole varustettu tässä asetuksessa säädetyillä leimoilla.

Ulosottotoimin, panttilainaus- tai tullilaitoksen toimituttamassa huutokaupassa sekä konkurssi- tai kuolinpesälle kuuluvia kulta- ja hopeateoksia olkoon kuitenkin lupa, myydä sen estämättä, mitä yllä on sanottu. Niinikään saadaan rahaa sekä kulta- ja hopeateoksia, joilla on muinaisaikainen arvo, kaupata, niiden hienopitoisuudesta riippumatta.

22 §.

Joka tahtoo valmistaa sellaisia kulta- ja hopeateoksia, jotka ovat tarkastusleimattavat, tahi harjoittaa, niiden kauppaa puodissa tai muussa erityisessä myyntipaikassa, ilmoittakoon siitä sekä liikkeen tarkasta osoitteesta kirjallisesti tarkastuslaitokselle, joka antaa todistuksen tehdystä ilmoituksesta. Elinkeinoilmoitusta tehtäessä uuden liikkeen aloittamisesta, on tämä tarkastuslaitoksen antama todistus myös ilmoitukseen liitettävä.

Jos tässä mainittu valmistus tai kauppa lopetetaan, on siitäkin tarkastuslaitokselle ilmoitettava.

Kulta- ja hopeateosten myynti kulkukaupassa on kielletty.

23 §.

Tarkastuslaitoksen johtajalla tai hänen määräämällään henkilöllä on oikeus valmistus- ja myyntihuoneistoissa tarkastaa siellä olevia kulta- ja hopeateoksia sekä tutkimista varten sieltä mukaansa ottaa sellaisia teoksia.

24 §.

Joka tarkastusleimauttaa kulta- ja hopeateoksia, noudattamatta niitä 3 §:ssä on säädetty, rangaistakoon vähintään kymmenellä päiväsakolla. Sama olkoon rangaistus, jos kulta- ja hopeateosten valmistusta tai kauppaa harjoitetaan noudattamatta, mitä 22 §:ssä on säädetty.

Joka tarkastusleimauttaa vajaapitoisia kulta- tai hopeateoksia tahi sitä yrittää taikka pitää niitä kaupaksi, rangaistakoon, ellei siitä yleisen lain nojalla seuraa ankarampaa rangaistusta, vähintään kymmenellä ja enintään sadalla päiväsakolla.

Joka, paitsi 5 §:ssä mainituissa tapauksissa, valmistaa kulta- tai hopeateoksia, joiden hienopitoisuus on alempi kuin 4 §:ssä on säädetty, rangaistakoon vähintään kymmenellä päiväsakolla.

Joka muulla tavalla, kuin yllä on sanottu, rikkoo tätä asetusta vastaan taikka laiminlyö, mitä hänen velvollisuudekseen sen nojalla kuuluu, rangaistakoon, ellei siitä, yleisessä laissa ole ankarampaa rangaistusta säädetty, enintään sadalla päiväsakolla.

25 §.

Vahinko, joka tätä asetusta vastaan rikkomalla on toiselle tuotettu, on syyllisen korvattava.

26 §.

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 1930 ja kumotaan sen kautta kulta- ja hopeateosten tarkastusleimauksesta ja kaupasta 28 päivänä maaliskuuta 1925 annettu asetus.

Helsingissä, 21 päivänä joulukuuta 1929.

Tasavallan Presidentti LAURI KR. RELANDER.

Kauppa- ja teollisuusministeri P. V. Heikkinen.

N:o 432–433, 3 arkkia, julkaistu Helsingissä, 31 päivänä joulukuuta 1929. Helsinki 1929. Valtioneuvoston kirjapaino.
Jakaja: Valtioneuvoston julkaisuvarasto.

Asetus 252/1931

N:o 252

Asetus

kulta- ja hopeateosten tarkastusleimauksesta ja kaupasta annetun asetuksen muuttamisesta.

Annettu Helsingissä, 25 päivänä syyskuuta 1931.

Kauppa- ja teollisuusministerin esittelystä muutetaan täten kulta- ja hopeateosten tarkastusleimauksesta ja kaupasta joulukuun 21 päivänä 1929 annetun asetuksen 19 § näin kuuluvaksi:

19 §.

Jokaisesta täydestä grammasta, minkä tarkastusleimattava kultateos painaa, sekä jokaisesta täydestä 10 grammasta tarkastusleimattavaa hopeateosta on tarkastusmaksuna suoritettava 1 markka. Maahantuoduista kulta- ja hopeateoksista on, mikäli vieraiden valtioiden kanssa tehdyissä sopimuksissa ei ole toisin määrätty, suoritettava 50 prosentilla koroitettu tarkastusmaksu. Niukkapitoisten teosten tarkastusleimauksesta on, milloin se on sallittu, suoritettava kaksinkertainen maksu.

Teoksen painoa määrättäessä vähennettäköön siitä niiden osien paino, jotka eivät ole kultaa taikka hopeata, ei kuitenkaan teokseen kiinnitettyjen kivien painoa. Sitävastoin ei maksun vähennystä saa tehdä siitä painonvähennyksestä, joka aiheutuu sellaista teosta lopullisesti valmistettaessa, joka tarkastusleimataan sitä ennen.

Kultateoksista, jotka painavat vähemmän kuin 1 gramman ja hopeateoksista, jotka painavat vähemmän kuin 10 grammaa, suoritetaan tarkastusmaksu niinkuin ne painaisivat edelliset 1 ja jälkimäiset 10 grammaa, ja merkittäköön ne tarkastuslaitoksen pöytäkirjoihin ja tileihin sekä arvoleimaajan työkirjoihin viimemainitun painoisina, älköönkä näihin kirjoihin muutoinkaan merkittäkö kultateoksista muuta kuin täydet grammat ja hopeateoksista täydet kymmenet grammat.

Jos sama tarkastusleimauttaja yhdellä kertaa leimauttaa useampia teoksia, joihin on lyöty sama arvoleima laskettakoon tarkastusmaksu niiden yhteenlasketun painon mukaan.

Tasavallan Presidentti P. E. SVINHUFVUD.

Helsingissä, 25 päivänä syyskuuta 1931.

Kauppa- ja teollisuusministeri Axel Palmgren.

ERÄIDEN MERKKIEN MYYNTIHINNAT NYKYRAHASSA

Keräilijöiden keskuudessa nousee aina silloin tällöin arvioita merkkien hinnasta niiden hankinta-aikana. Monasti niiden on arveltu olleen varsin kalliita hankkia ja osaltaan siksikin niiden hankintamäärät olisivat jääneet pieniksi. Näin ollen voitaneen kuriositeettina mainita tutkimuksen aikana tietoon tulleiden merkkien 1940-luvun myyntihinnat vuoden 2013 euron ostovoimaan suhteutettuna[149]; hinta on nykymittapuun mukaan ollut halpa verrattuna niiden valmistukseen liittyvään suureen työmäärään. Tässä yhteydessä voi vielä mainita Laivaston Aseveljien Helsingin paikallisosaston pöytäkirjojen maininnan, jossa he pitivät oman emalimerkkinsä alustavaa 72 markan hintaa kalliinlaisena. Lopullinen merkki saatiin lopulta 37 mk:n hintaan, joten 30–50 mk:n hintahaarukkaa, jossa merkit pääosin olivat, ei voida pitää kalliina.

Taulukon ostohinta tarkoittaa hintaa, jonka yhdistys on maksanut valmistajalle. Lunastushinta on puolestaan jäsenen maksama hinta yhdistykselle.

Merkki	Ostohinta		Lunastushinta		Vuosi
	mk	€	mk	€	
JR 10 - ruuvi	32,00	9,47		0,00	1940
JR 10 - neula	28,00	8,29		0,00	1940
JR 11	40,00	11,84		0,00	1940
III/JR 13	56,00	16,57		0,00	1940
JR 15	45,00	13,32		0,00	1940
Kev.Os4	50,00	14,80		0,00	1940
Kev.Os4 - mini	50,00	14,80		0,00	1940
15.KS	50,00	14,80		0,00	1940
KTR 4	40,00	11,84		0,00	1940
Keskikannaksen risti		0,00	40,00	9,97	1941
Lapin risti		0,00	60,00	14,95	1941
Summan risti		0,00	30,00	7,48	1941
Laatokan mitali		0,00	35,00	8,72	1941
Kollaan risti			50,00	12,46	1941
ASL		0,00	40,00	8,44	1942
2.A.Var.Os (SAL)	10,00	2,49		0,00	1941
Humaljoen linnake	30,00	8,88	50,00	14,80	1940
JR 4	45,00	13,32		0,00	1940
IT Aseveljet		0,00	35,00	10,36	1940
IT Aseveljet - Turku	25,00	6,23	40,00	9,97	1941
ViestiP 21	35,00	10,36		0,00	1940
PST tykkimiehet	30,00	8,88	55,00	16,27	1940
Os. Larko	35,00	10,36	40,00	11,84	1940
JR 61		0,00	33,00	8,22	1941

Viipurin VartioP.		0,00	35,00	10,36	1940
Laivaston Aseveljet	37,00	9,22		0,00	1941
LentoR4		0,00	47,50	11,84	1941
Autoaseveljet - uushop.	10,00	2,49		0,00	1941
Autoaseveljet - hop.	12,00	2,99		0,00	1941
Topografi-aseveljet		0,00	95,00	17,77	1943
Svenska Frivilligkåren i Finland r.f.	20,00	4,98	25,00	6,23	1941
Viipurin Lohkon Aseveljet ry	25,00	6,23		0,00	1941
Viipurin Lohkon Aseveljet ry		0,00	45,00	8,42	1943
SAL - KOLLAA		0,00	75,00	18,69	1941
SAL - uushopea	4,5	1,12	10,00	2,49	1941
SAL - hopea	16	3,99	30,00	7,48	1941
SAL - rautaa (Mannerheim)	300	74,76		0,00	1941
Er.P 6		0,00	40,00	9,97	1941
Länsi-Kannaksen risti		0,00	100,00	18,71	1943
JR 62		0,00	40,00	11,84	1940
Uomaan aseveljet - ruuvi	7,5	2,22	28	8,29	1940
Uomaan aseveljet - neula	4,5	1,33	28	8,29	1940
Vuosien 1939-40 sodan Invalidimerkki	8,3	2,46		0,00	1940

LOPETETUN ASEVELIJÄRJESTÖN SELVITTELYTOIMISTON ASIAKIRJOJA

Arkisto: KA, SAL, Lopetettujen Asevelijärjestöjen selvittelytoimikunta.

Kortisto kaikista lakkautetuista yhdistyksistä sisältäen tiedot asiakirjoista, jotka toimistolle on lähetetty. Mistään ei käy selville, onko materiaali saatu takavarikkojen kautta vai vapaaehtoisesti. Alla olevassa taulukossa on poimittuna ne yhdistykset, jonka yhteydessä mainitaan jotakin merkeistä tai jotka sisältävät jotain muuta mielenkiintoiseksi koettua tietoa (kuten kuulumattomuus yhdistysrekisteriin).

Yhdistys	
1.Divisioonan Yleinen Aseveliyhdistys	Keskikannaksen ristejä ja kunniakirjoja
Amerikan Suomalaiset Aseveljet	10 kpl asevelimerkkejä
Enontekiön Aseveljet ry	Kortistossa on ainoastaan maininta: Toimihenkilöitä ei tavattu, evakkona Ruotsissa.
Er.P. 16 Aseveljet ry	Arkisto tuhoutunut
Er.P.1:n Aseveljet ry	Ei ole ollut toimintaa eikä ole merkitty yhdistysrekisteriin
Etelä-Karjalan Asevelipiiri	13 rintakorua, 5 ranneketjua, 8 asevelisormusta
Etelä-Kymenlaakson Autoaseveljet	Asevelimerkkejä
EV.3	Kuopio ?
Hangon Asevelikerho	Jäsenmerkkejä
Helsingin Is-aseveljet	249 kpl jäsenmerkkiä
Helsingin Pioneeriaseveljet	43 kpl mitalia "kunnia, isänmaa", 16 kpl jäsenmerkkejä
Honkajoen Aseveljet	Maanantai- ja mottitalkoomerkkejä
Huittisten Aseveljet	Erilaisia merkkejä
Hämeenkyrön Aseveljet	Panssarimarkkamerkkejä
Hämeenlinnan Seudun Aseveljet	Asevelimerkkejä
Janakkalan Aseveljet	Maanantaitalkoomerkkejä
JR 69:n Aseveljet ry	Ei ole ollut toimintaa eikä ole merkitty yhdistysrekisteriin
JR 62 Hels. Aseveljet	Pöytäkirjat ym. hävinneet pommituksessa
Kainuun Aseveljet	Maanantai- ja mottitalkoomerkkejä, asevelimerkkejä, 2 kpl mottikirveitä
Kainuun Taistelijat	11 kpl jäsenmerkkejä
Kakskerta-Hirvensalmen Aseveljet	Mottitalkoomerkkejä
Kangasniemen Aseveljet	Mottitalkoomerkkejä
Karkkila-Pyhäjärven Aseveljet	Kunniakirjoja ja -merkkejä
Kenttäpostiaseveljet	Osa arkistoa jäänyt Viipuriin
Kiikan Aseveljet	Asevelimerkkejä
Kittilän Aseveljet	Ei ole tavattu evakuoitu
Kiveliön Aseveljet?	
Konneveden Aseveljet	Panssarimarkka merkkejä
Kontiolahden Aseveljet	Maanantaitalkoomerkkejä

Kotkan Seudun Aseveljet	kortissa maininta, mitali
Kristiinan Seudun Aseveljet	Talkoomerkkejä
Kuhmolaiset Aseveljet	Asevelimerkkejä, "Isänmaan puolesta" kirja
Kuorreveden Aseveljet	Asevelimerkkejä
Laivaston Aseveljet Helsingin paikallisosasto	44 jäsenmerkkejä
Lammin Aseveljet	merkkejä maanantaitalkoot
Lapin Asevelipiiri	5 kpl valokuvakehyksiä
Lapin Autoaseveljet ry	Ei ole tavattu, mahdollisesti tuhoutunut
Lavian Aseveljet	5 kunniamerkkikoteloa
Liperin Aseveljet	Asevelimerkkejä ja -neuloja
Maskun Aseveljet	Asevelimerkkejä, 17 kpl mitalikoteloita
Muuruveden Aseveljet	Asevelimerkkejä
Nuijamaan Aseveljet	Mottitalkoomerkkejä
Osasto A:n Aseveliliitto	Ei ole ollut toimintaa eikä ole merkitty yhdistysrekisteriin
Oulun Aseveljet	Jäsenmerkkejä
P.P.P.15:n Aseveljet?	Voi olla myös 5?
Pion.P.21 Asevelikerho	3 kpl jäsenmerkkejä
PM:n Linnoitusosasto Helsingin Linn. aseveljet	Vihko asevelimerkeistä
Polvijärven Aseveljet	Asevelimerkkejä
Porin Seudun Aseveljet	Korteissa 18 kpl asevelimerkkejä, puisia?
PPP 5 Aseveljet yhdistys ei ole toiminut talvisodan jälkeen	Puheenjohtajaa ei ole tavattu
RaskasPatteristo 3:n Aseveljet	Ei ole ollut toimintaa eikä ole merkitty yhdistysrekisteriin
Reposaaren ja ym Aseveljet	Asevelimerkkejä ja -neuloja
Ruoveden Aseveljet	2 aseveli veistoksia
Saaroispuolen? Aseveljet?	
Sairaalajuna 23:n Aseveljet	Ei ole ollut toimintaa eikä ole merkitty yhdistysrekisteriin
Sallan Aseveljet	Omaisuus ja arkisto evakuoituna Kälviällä
Savonlinnan seudun Aseveljet	Erilaisia merkkejä
Suomussalmen Aseveljet	Naisosasto, asevelimerkkejä
Säkkijärven Aseveljet	Talkookirveitä ym.
Tolvajärven-Aittojoen Aseveljet	2 pak. omistuskirjoja, kartonkimerkkejä
Topografi Aseveljet	Ei ole ollut toimintaa eikä ole merkitty yhdistysrekisteriin
Turun aseveljet ja JR 14 aseveljet 41	Asevelimerkkejä
Turun seudun Ilmatorjuntamiehet	Merkkejä
Uomaan Aseveljet	Jäsenmerkkejä
Urjalan Aseveljet	Aseveli- ja mottimerkkejä
Vaajakosken Aseveljet	Erilaisia merkkejä
Vaasan Aseveljet	Maanantaitalkootähtiä
Valkealan Aseveljet	Sankarivalokuvakehyksiä

Vallilan rykmentin aseveljet	284 kpl asevelimerkkiä, aseveli merkkejä, kilpailun luonnosehdotuksia
Valurenkaiden rakentajat	Ei ole ollut toimintaa eikä ole merkitty yhdistysrekisteriin
Vehmersalmen Aseveljet	Talkoomerkkejä
Virolahden Aseveljet	10 kpl Mannerheim tauluja
Ylistaron Aseveljet	Erilaisia merkkejä
Ylä-Vuoksen Aseveljet	Erilaisia merkkejä

Asevelimerkit edustavat suomalaisille yhä varsin tuntematonta merkkikulttuuria. Tässä teoksessa esitetään ensimmäistä kertaa tutkittua tietoa niin talvisodan muistoristeistä kuin asevelimerkeistäkin. Asevelimerkit ovat sodan käyneiden, siviilielämään jo päässeiden aseveljien yhteisöllisyyttä kuvaavia merkkejä. Ne kertovat talvisodan hengestä aidoimmillaan – kaveria ei jätetä.

Talvisodan asevelimerkit perustuu arkistotutkimukseen ja perusteelliseen analyysiin merkkien valmistuksesta. Kirjaan on yhtenäiseen tapaan kuvattu eri keräilijöiden ja instituutioiden merkkejä. Kirja tuo lisävalaistusta talvisodan taistelujen läpikäyneiden pienten kokoonpanojen, joukko-osastojen ja taistelusuuntien teettämien merkkien syntymiseen ja valmistamiseen. Teoksessa käsitellään myös välirauhan aikana syntyneen aseveliliikkeen, Suomen Aseveljien Liiton, tuottama oma merkki. Niin ikään alun perin asevelimerkeiksi luodut talvisodan muistoristit saavat lisävalaistusta.

Kirjan kuvitus antaa tutkijoille ja keräilijöille aivan uuden mahdollisuuden arvioida omia kokoelmiaan. Uudetkin harrastajat pääsevät mukaan merkkien maailmaan, ja toivottavasti piirongin laatikoista tehdään tärkeitä uusia löytöjä menneisyyden kartoittamiseksi.

ISBN 978-952-291-140-7

Espoon kaupunginkirjasto – Esbo stadsbibliotek
30049024482284

10

DOCENDO